

روژناما کوردستان زمانحالی حزب دیموکراتی کوردستان - ئیران ۱۱ کانوونا دووی - ۳ چریا ئیکئی ۱۹۴۶

شەکوڵینهکا میژووی

محمد عباس حمید

گهڻو گوی
گهڻو گوی
گهڻو گوی

روژناما كوردستان

زمانهائى حزبا ديموكراتى كوردستان- ئيران

۱۱ كانوونا دووى- ۳ چرييا ئىكى ۱۹۴۶

قهكولينه كا ميژووى

سەنتەری زاخۆ بۆ قەسکۆلینین کوردی

رۆژناما کوردستان
زمانحالی حزبا دیموکراتی
کوردستان – ئیران ۱۱ کانوونا
دووی – ۳ چریبا ئیکتی ۱۹۴۶
قەسکۆلینەکا میژووی

پەرتووک

محمد عباس حمید

نشینەر

ئیکتی / ۲۰۱۹

چاپ

وارهیل عبدالباقی

دیزاین و بەرگ

دیار عەبدالله

۹۷۸ - ۹۹۲۲ - ۹۰۸۱ - ۸ - ۲

ISBN

D - / ۲۳۰۷ / ۱۹

ژمارا سپاردنی

© مافی چاپی یی پاراستیه بۆ

سەنتەری زاخۆ بۆ قەسکۆلینین کوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies

سەنتەری زاخۆ بۆ قەسکۆلینین کوردی

✉ zcks@uoz.edu.krd ☎ +964 (0) 751 536 1550

📍 Iraq-Kurdistan Region, Zakho- University of Zakho

روژناما کوردستان

زمانحالی حزیا دیموکراتی کوردستان - ئیران

۱۱ کانوونا دووی - ۳ چرییا ئیکی ۱۹۴۶

قەسکۆلینەکا میژووی

محمد عباس حمید

پیشه کی

هه و پشامه ی کتیب

ههه و النامهه كتيب

حکومتا کوردستانى بوو، لهورا دبیته باشتريں ژیدمى باوهريپىکرى یى دهربرينى ژ ههلويسى کوردان دکهت و بو قهکولينيں سهردهمى حوکمرانيا کومارا کوردستانى و ئەق رۆژنامه دبیته ژیدمى ژیدمى ميژوويا کوردان يا ههقچهرخ و گهلهک بابەتيں گرنىگ و مفادار سهبارت پهيوهنديين حوکومتا تههرانى و کومارا نازمريايجانى و ئيکهتيا سوقيهتى دگهه کومارا کوردستانى تيدا هاتينه پيشکيشکرن، زيدهبارى گهلهک بابەتيں ميژوويى و سياسى و رهوشهنبيرى... هتد، باس لى هاتينه کرن.

ل دويش پيزانينيں رۆژناما کوردستان بهلاقکرين و ل دويش گرنىگيا بابەتيں رۆژنامى، ئەق پهرتووکه ل سهر چوار پشکان هاته دابهشکرن: پشکا ئيکى قهکولين ل سهر (رۆژنامهگهريا کوردى ل رۆژهلاتى کوردستانى دناقبهرا ساليں ۱۹۰۸ - ۱۹۴۶) هاتيه کرن و ئەق پشکه وهک ريخوشکهرهک بو ناقهروکا بابەتي بوو، چونکه ساللا ۱۹۰۸ دبیته دستپيکا پهيدا بوونا رۆژنامهگهريى ل رۆژهلاتى کوردستانى، ههر دقئ پشكى دا قهکولين ل سهر دهرکهقتنا گوڤار و رۆژنامهين کوردى ل رۆژهلاتا کوردستانى تا ساللا ۱۹۴۶ و رۆژنامهفانيا کومارا کوردستانى هاتيه کرن، ههژى گوتنى يه دناقبهرا ساليں (۱۹۲۲ ههتا ۱۹۴۳) چ رۆژنامه و گوڤارين کوردى ل رۆژهلاتا کوردستانى نههاتينه دهربخستن، و ههمى ژيدمرقى چهندي د چهسپينن، چونکه (رزا شاه پههلهوى) چاقلپهکهرى (مستهفا کهمال) ي بوو و سياسهتا وى ل رۆژهلاتا کوردستانى بکاردئينات، لهورا دى بينين ئەق ماوه ماوهيهكى قالايه سهبارت ميژوويا رۆژنامهگهريا کوردى ل رۆژهلاتى کوردستانى.

پشکا دووى يا پهرتووکى ل سهر (دهرکهقتنا رۆژناما کوردستان و دهنگوباسين دامهزاندنا کومارى) يه و ئەق پشکه ل سهر پينچ تهوهران هاتيه دابهشکرن، تهوهرى ئيکى قهکولين ل سهر دهرکهقتنا رۆژناما کوردستان (زمانحالى حزبا ديموکراتى کوردستان) هاتيه کرن، کو ژمارا ئيکى ل ۱۱ کانوونا دووى ۱۹۴۶ هاته بهلاقکرن و دووماهيك ژماره ل ۳ چرييا ئيکى ۱۹۴۶ هاته بهلاقکرن، ههر

دقی پشکی دا دیارکنا ئارمانجا روژناما کوردستان ب تاییهت ئیکگرتنا کوردان و نههیلانا دووبه‌ره‌کی و دوژمنایه‌تیا کوردان بخوڤه‌دگریت، هه‌روه‌سا ڤه‌کۆلین لسه‌ر دامه‌زراندن و چالاکیین (حزبا دیموکراتی کوردستان) هاتیه کرن، و ڤی حزبی وه‌ک حزبه‌کا شوره‌شگیر شیایه په‌یاما خو بگه‌هینیت یان نه‌؟ دیسان ڤه‌کۆلین لسه‌ر جه‌ژنا سه‌ربه‌خویا کوردستان و ریوره‌سمین بلندکنا ئالایی کوردستان هاتیه کرن، و ئەڤ جه‌ژنه ب چ شیوه‌ی بریڤه‌ دچوون ؟ ل دووماهی ڤه‌کۆلین لسه‌ر قازی محهمه‌د (سه‌روک کۆمار) هاتیه کرن، و قازی محهمه‌د وه‌ک سه‌روک کۆمار ب چ کار و چالاکیین دیار رادبوو ؟

پشکا سی ڤه‌کۆلین ل سه‌ر (هه‌لویستی روژناما کوردستان ژ په‌یوه‌ندیین دهره‌کی یین کۆمار) هاتیه کرن، و تیدا باسی په‌یوه‌ندیین کۆمارا کوردستان دگه‌ل حکومه‌تا ته‌هرانی دکه‌ت، دیسان باسی په‌یوه‌ندیین کۆمارا کوردستان دگه‌ل حکومه‌تا ئازمربایجانی دکه‌ت و باس ژ هه‌لویستی روژناما کوردستان ژ ئیکه‌تیا سوڤیه‌تی دکه‌ت، هه‌ر دڤی پشکیدا ڤه‌کۆلین ل سه‌ر هه‌لویستی روژناما کوردستان ژ به‌ریتانیا و ئەمریکا هاتیه کرن.

پشکا چواری باسی (روژناما کوردستان و کار و چالاکیین ئابووری و ره‌وشه‌نبیری و ناڤخویی) دماوی حوکمرانیا کوماریدا دکه‌ت، دڤی ماوه‌یدا حکومه‌تا ته‌هرانی دوورپیچه‌کا ئابووری ل سه‌ر کۆمار دانا، دڤی پشکا ڤه‌کۆلینی دا به‌رسف بو چه‌ندین پرسیاران هاتیه دان، وه‌ک: داهاستی سه‌ره‌کی بو ئابووریا کۆمارا کوردستان چ بوو؟ ڤی کۆمار ب داهاستی خو شیا هه‌می خه‌رجیین کۆمار دابین بکه‌ت یان نه‌؟ و ڤه‌کۆلین ل سه‌ر چالاکیین فی‌رکرن و ره‌وشه‌نبیریا کوردی یا گشتی هاتیه کرن، و کۆمارا کوردستان هه‌تا چ راده‌ی شیا فی‌رکرن و ره‌وشه‌نبیریا کوردی دناڤ خه‌لکی کۆماریدا به‌لاڤ بکه‌ت؟ هه‌روه‌سا ڤه‌کۆلین ل سه‌ر (حزبا دیموکراتیا ژنن کوردستان) هاتیه کرن، و تیدا به‌رسف بو چه‌ندین پرسیاران هاتیه دان، وه‌ک: ده‌سته‌کا دامه‌زراندنا حزبا دیموکراتیا ژنن کوردستان کی بوون؟ داهاستی ڤی حزبی ژ کیڤه‌ ده‌ات؟ ڤان ژنن کورد شیان چ

جوړيڼ چالاكيان ل كۆماري ئه نجام بدهن؟ ههر دقي پشكيدا فهكۆلين ل سهر ميژوويا كوردستاني ژ دهستيكي تا سالآ ۱۹۲۰ هاتيه كرن، پاشان فهكۆلين ل سهر (ناقدارين كورد: زانايڼ ئايڼي و هۆزانئانين كورد و ميژونئيسيڼ كورد) هاتيه كرن.

دهربارهي ژيډهر و فهكۆلينين بهري نوكه ييڼ باس ژقي بابتهتي كرين، يا گرنگ ئهوه ئاماژه بدهينه وي چهندي، كو ژمارهكا ميژونئيس و روژنامهفانان فهكۆلين ل سهر هندهك لايهنيڼ روژناما كوردستان ئه نجام داينه، وهك (سديق سالح) د فهكۆلينا (روژنامهي كوردستان: زمانحالي كۆماري ديموكراتي كوردستان ۱۹۴۶- مههاباد) و (عهلي كهريمي) د فهكۆلينا (روژنامهي "كوردستان" ي سهردهمي جمهوري كوردستان له مههاباد ۱۳۲۴- ۱۳۲۵ ي ههتاوي ۱۹۴۶) و (شادمان مهلا حهسهن) د فهكۆلينا (روژنامهي "كوردستان" ئورگاني كۆميتهي ناوهندي حيزبي ديموكراتي كوردستاني ئيران: ليكۆلينهوهيهكي روژنامهنوسيه)، دقي بهرتووكي دا ههمي بابتهت و راپورتين ب زمانئ فارسي ژبو مهرهما دياركرنا راستيا ميژوويي بو زمانئ كوردي هاتنه وهرگيران، و تشتئ قي فهكۆليني جودا دكهت ئهوه كو نهف روژنامه ژلايي ميژوويي فه فهكۆلين ل سهر ههمي لايهنيڼ (ميژوويي و سياسي و پهيوهنديڼ كوماري ييڼ دهرهكي و لايهنيڼ ئابووري و كار و چالاكيڼ فيركرن و رهوشهنبيريئ و پشكداريا ژنيڼ كورد د كۆمارا كوردستاني دا) هاتيه ئه نجام دان، قي روژنامي تا چ رادهي كاريگهري ل كورديڼ دهقهريڼ لژير دهستههلاتداريا كۆماري دكر؟ و قان كوردان چاوا پيشوازي لشي روژنامي دكرن؟ ههروهسا نهف روژنامه وهك زمانحالي حكومهتا كۆمارا كوردستاني تا چ رادهي شيا پهياما خو بگههينيت؟

گرنكي ب چهنديڼ جوړيڼ ژيډهران هاتيه دان، ئهويڼ پهيوهنديهكا راستهوخو ب بابتهتي فه هين، دقي بهرتووكي دا ب شيوهيهكي بهرفرهه گرنكي بكارئينانا روژناما كوردستان - زمانحالي حزبا ديموكراتي كوردستان (بابتهتي

قەكۆلینى) ھاتىيە دان، ھەرچەندە د شياندا نەبوو ھەمى ژمارىن قى رۆژنامى ب دەستخوقەبىنن، و ب سوپاسى قە بەريزان (رەفيق سالح و سديق سالح) خودانىن بنكەى ژين يى چاپ و بەلاقىرنى ل سلىمانى، شيان (۸۲) ژمارىن قى رۆژنامى ب دەستقەبىنن و ئامادەبەن ژ (۱۱۳) ژمارىن دەركەقتىن و لژير ناقى (رۆژنامەى كوردستان: مەھاباد ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ ي ھەتاوى (۱۹۴۶) ھاتىيە بەلاقىرن، لەورا قەكۆلینا مە ل سەر قان (۸۲) ژمارىن ل بەردەست ھاتىيە ئەنجام دان.

زىدەبارى مفا وەرگرتن ژ چەندىن گوڤار و رۆژنامەين دى وەك (گوڤارا نىشتمان، و رۆژناما نامە ھفتگى كوهستان، و گوڤارا ھاوارى كورد، و گوڤارا كوردستان، و گوڤارا ھەلالە، و گوڤار و رۆژناما ھاوارى نىشتمان)، چونكە ژبلى رۆژناما (نامە ھفتگى كوهستان، و گوڤارا نىشتمان) ھەمى يىن دى رۆژنامەفانيا كۆمارا كوردستان بون.

مفایەكى زور ژ چەندىن گوڤاران ھاتىيە وەرگرتن، بۆ نمونە: گوڤارا (رۆژنامەفانى و رۆژنامەنووس) ل باژيرى ھەولير دەھاتنە دەريخستن، مفایەكى زور ژ قەكۆلینىن قان ھەردوو گوڤاران ھاتىيە وەرگرتن، زىدەبارى مفا ژ چەندىن گوڤارىن دى ھاتىيە وەرگرتن، وەك: "كاروان، متين، گولان العربى، دراسات ايرانيه، دوسىي ئيران" ھەروەسا مفا ژ (رۆژناما كوردستان: ح د ك أ، يا حزبا ديموكراتى كوردستان- ئيران) ب تايبەت ژمارىن ل سالىن (۱۹۹۶ و ۱۹۹۷) دەركەقتىن ھاتىيە وەرگرتن.

ب شيوەيەكى گشتى مفایەكى باش ژ پەرتووكان ژى ھاتىيە وەرگرتن، چ پەرتووكىن ئەكادىمى يىن كوردى بن، يان بىرھاتىن كەسايەتى، يان پەرتووكىن وەرگيرايين بۆ زمانى عەرەبى بن، بۆ نمونە: پەرتووكا "ھىمدادى حوسين" بناقى "رۆژنامەوانى كوردى سەردەمى كۆمارى ديموكراتى كوردستان ۱۹۴۳ - ۱۹۴۷"، دقى پەرتووكى دا قەكۆلین ل سەر رۆژناما (نامە ھفتگى كوهستان) و ھەمى گوڤار و رۆژنامەين سەردەمى حوكمرانيا كۆمارى

دەركەفتین هاتیه كرن، و پەرتووكا "جوتیار توفیق" بناقی "بیلیۆگرافیای رۆژنامەگەریی كوردی لە رۆژەهەڵاتی كوردستان و دەروەیدا"، ئەق پەرتووكة باسی هەمی گوڤار و رۆژنامەین كوردی ل رۆژەهەڵاتا كوردستان دكەت هەر ژ گوڤارا كوردستان یا سالاً ۱۹۰۸ تا گوڤارا كوردستان یا سالاً ۱۹۸۸، و پەرتووكا "عەلی كەریمی" بناقی "نیشتمان: بلاوكەرەوهی بیرى كۆمەلەهێ ژ.ك"، دق پەرتووکی دا گوڤارا نیشتمان ژماره (۱) هەتا ژماره (۹) لەسەر شیوی پەرتووکی بەلاقکریه، لەورا مفایهکی زۆر ژق پەرتووکی هاتە وەرگرتن، و پەرتووکا "مەحمود مەلا عززت" بناقی "جەمهوریەتی كوردستان: لیکۆلینەوهیهکی میژوویی و سیاسییه"، ئەق پەرتووکه باسی هۆکاری داهەزراندنا کۆماری و دەسکەفتین قی کۆماری و رووخاندنا وی و وەرگرتنا وانین ئەزموونا کۆمارا كوردستان دكەت، لەورا مفایهکی زۆر ژق پەرتووکی ژى هاتە وەرگرتن، زیدەبارى چەندین پەرتووکی دین گرنه.

تا رادهیهکی مفا ژ پەرتووکی ب زمانی عەرەبی و یین هاتینه وەرگیران بو زمانی عەرەبی ژى هاتە وەرگرتن، بو نموونه: وهك پەرتووکا "وليام ایغلتن الابن" بناقی "جمهورية مهاباد : جمهورية ۱۹۴۶ الكردية"، و پەرتووکا "هوزان سلیمان میرخان الدوسکی" بناقی "جمهورية كوردستان ۲۲ كانون الثاني ۱۹۴۶ - ۱۷ كانون الأول ۱۹۴۶"، زیدەبارى چەندین پەرتووکی دین گرنه، قان پەرتووکان ژى گرنهیا خو ههیه، ژبهركو گرنهیا ب شروقهكرنا روودانین كۆماری ب شیوهیهکی هویربین هاتیه دان، ب ریکا قان جوړه پەرتووکان پتر سروشتی کار و روودانین كۆمارا كوردستان ئاشكەرا دبیت، ههروهسا جهی ئامازهپیکرنی یه كو كومهكا بهلگهنامین عیراقی یین نه بهلاقکری (پ. ه. د. ناظم یونس عثمان) رادهستی من کرینه، ههروهسا كومهكا گوڤارین كوردی یین پهیهوندیهكا راستهوخۆ ب بابەتی پەرتووکی قه گریدایی (د. هوزان سلیمان میرخان) رادهستی من کرینه، لەورا سوپاسیهكا بی پایان ئاراسته ی ههردوو دکتورین بهریز دکهین.

ل قیڙه پیدقیه ئاماژه ب چهندی تیبینیان بکهین، ئەوژی دقئ قهکۆلینی دا ناغئ (پارتی دیموکراتی کوردستان) دبیته (حزبا دیموکراتی کوردستان)، چونکه ناغئ قئ حزبی د روژناما کوردستان دا بقئ شیوهی ئاماژه پی هاتیه دان، ههروهسا ههمی روژ و ههیف و سالیئ شههسی بو روژ و ههیف و سالیئ زاینی هاتینه گوهورین، بو نمونه: ۱۳۲۵/۳/۲۵ بوویه ۱۵ حوزمیران ۱۹۴۶ ژبو ب کارئینانا قئ شیوازی د قهکۆلینی مه دا، ههروهسا دهریارهی بهربه لاقبوونا ناقودهنگین قئ روژنامی، گهلهک گهریان ل ژیدهریئ میژوووی و روژنامهقانی و سهردهمی یین فارسی و بیانی هاته کرن، لی چ بابته یان تیگستهکا روژنامهقانیی دهریارهی قئ روژنامی نههاته دیتن، ههروهسا د ناقهروکا قئ قهکۆلینی دا ناغئ خودانی راپوورتی و ناغئ راپوورتا وی هاتیه نغیسین و د پهراویزان دا نههاتیه دووباره کرن، ئەق چهنده ژبهر سی ئەگهران، ئیک: باراپتر شیوازی نغیسینا روژنامی بقئ شیوهییه، دوو: ژبهرکو دا ئەق پیزانینه دووباره نهبیت، سی: ناغئ روژنامی و ژمارا وی د پهراویزان دا هاتیه داکوچ شاشی دگهل ژمارین دی چینهبیت.

سهبارت ئاستهنگین پهرتووکی.. ئیکهم ئاستهنگ ل ههمهبر قئ پهرتووکی ئەوژی ئاریشا وهرگییرانی بوو، چونکه گهلهک بابته و راپورتین روژناما کوردستان ب زمانی فارسی بوون، و پیدقی بوو ههمی بابته و راپورتین بقئ پهرتووکی قه گریدایی بهینه وهرگییران، لهورا ههمی بابته و راپورتین قئ روژنامی یین ب زمانی فارسی بو زمانی کوردی هاتنه وهرگییران، ههروهسا گهلهک تیگستین قئ روژنامی ب زاراقئ موکریانی و ب شیوازهکی زهحمته هاتبوون نغیسین، و ئەق ههمی تیگسته ژی بو زاراقئ کرمانجی هاتنه وهرگییران، ب تنی بو ب دهستقهئینانا رامانا هویر و دروست و ژبو گههشتنا پیزانین رهسهن بو قئ پهرتووکی.

چ خواندن و قهکۆلینی زانستی بقئ شیوهی نادهرکهفن، بتنی بهاریکاری و پشتهقانیا پسپورین شارهزا دقئ بواریدا، پیدقیه ریژ و سوپاسیین بی پایان ئاراستههی (پ. ه. د. هوگر طاهر توفیق) بکهین کو ب ئەرکی سهیرهشتیکرنا قئ

پشکا ئیکى

رۆژنامه گهريا كوردى ل رۆژه لاتى كوردستانى دناقبهرا

سالىن ۱۹۰۸ - ۱۹۴۶

- تهومرى ئيكى: دهستيكا رۆژنامه گهريا كوردى ل رۆژه لاتى كوردستانى ۱۹۰۸ - ۱۹۲۲.
- تهومرى دووى: رۆژنامه گهريا كوردى ل ئيرانى دناقبهرا سالىن ۱۹۴۲ - ۱۹۴۶.

ههه و النامهه كتيب

تهوهری ئیکی

دهستیكا روژنامه گه‌ریا كوردی ل روژه‌لاتی كوردستان

۱۹۰۸ - ۱۹۲۲

سه‌ره‌ئدان و گه‌شه‌پیدانا روژنامه‌گه‌ریی ل روژه‌لاتی كوردستان ب شیوهیه‌کی دره‌نگ ده‌ستیكر^(۱)، ته‌گه‌ری قی چهندی دزقریت بو سیاست و زورداریا قاچارییان (۱۷۹۶ - ۱۹۲۵) و ته‌په‌سه‌رکرنه ده‌قهرین كوردی و ئیرانی ب شیوهیه‌کی گشتی ژلایی سیاسی و ئابووری و جفاکی فه، ته‌قی چهندی هه‌سته‌ك لده‌ف گشت مله‌تین ئیرانی په‌یداكر كو پیدقیه ئیران بو رژیما پادشایه‌تیا ده‌ستووری به‌یته فه‌گوه‌استن^(۲).

ژئه‌نجامی فشارا خه‌لكی شاهی ئیرانی ب ناچاری ده‌ستوور (یاسایا بنه‌ره‌ت) قه‌بوول كر^(۳)، و ل سالآ ۱۹۰۶ دانانا حوكمی ده‌ستووری ل ئیرانی هاته راگه‌هاندن^(۴)، و ژئه‌نجامین قی راگه‌هاندنی ئازادیا روژنامه‌قانیی ب شیوهیه‌کی به‌رفره‌ه دهرکه‌فت و ژماره‌كا زور ژ روژنامین ئازاد و ئازادیخوازان ل ته‌هران و ته‌بریز و باژیرین دی یین ئیرانی به‌لا‌ف بوون^(۵).

سه‌ره‌رای قی چهندی لی دهرکه‌فتنا روژنامه‌گه‌ریی ل روژه‌لاتی كوردستانی گه‌روبوو، ته‌وژی ژیه‌ر بارودوخین تاییه‌ت یین كوردستانی و كونترولا

داگیرکه‌ران ل سەر کوردان بوویه ئەگەری پەیدابوونا چەندین ئاستەنگان بو
پیشکەفتنا روژنامەگەری و رموشەنبیریا کوردی^(۱).

هەر چاوان بیت ل سالاً ۱۹۰۸ مسیونەرەکی مەسیحی یی لوسەری گوڤارا
(کوردستان میشنیری - Kurdistan Missionary) ب زمانی ئینگلیزی دەریخست و
زۆربەیا وتارین قی گوڤاری ب باژیری مەهاباد و دەقەرا موکریان و روژەلاتی
کوردستانی قە تاییەت بوون، ئەق گوڤارە هەتا سالاً ۱۹۲۸ بەردەوام بوو و ژمارە (۱۰)
یا سالاً (۱۵) ل چرییا ئیکی ۱۹۲۳ هاتیە دەریخستن^(۲).

هەندەک میژوونشیس و روژنامەقان دبێژن بنچینەیا میژوویا روژنامەقانی
کوردی ل روژەلاتی کوردستان ب دەستی بەدرخانیاں هاتیە دانان^(۳) و
(عەبدولرەزاق بەدرخان)^(۴) ل سالاً ۱۹۱۲ دگەل کومەکا گەنجین کورد (گوڤارا
کوردستان) ل باژیری (ئورمیە) دەریخست^(۵) و هەولدا چاپخانەکی ژدەر قە بینیت و
ب کاری چاپکرنا روژنامی رابیت^(۶)، لی پستی (عەبدولرەزاق بەدرخان) ژلای
حکومەتا روسی یا قەیسەری قە هاتیە دوورکرن ئیسماعیل ئاغا شکاک (سمکو
شکاک) بەرپرسایەتیا قی روژنامی ب ستوھی خوڤە گرت و دەریخستنا قی روژنامی
تا سالاً ۱۹۱۴ بەردەوام بوو^(۷)، هەروەسا ئەق روژنامە بسەر کومەلا جیھاندانی قەبوو،
ئەوا ل سالاً ۱۹۱۲ ل باکووری روژەلاتا کوردستان هاتیە دامەزراندن^(۸)، لی یا دیار
ئەوێ ژیدەرین میژووی ئەوین باس ژ قی روژنامی دکن تووشی شاشیەکی بوون،
چونکە تا نوکە چ بەلگە ل سەر هەبوونا دەرکەفتنا روژنامەکا کوردی بشی ناھی و
ژلای سمکو شکاک و عەبدولرەزاق بەدرخانی نین، و تا نوکە چ ژمارین قی روژنامی
هەتا تیخستەکا بچوووک کو قی گوتنی ب هیزبکەت نینە، لەورا دبیت ئەق روژنامە
هەر روژناما (کرد) بیت ئەوا ل سالاً ۱۹۲۱ ژلای سمکو شکاک قە و ل هەمان دەقەر
دەرکەفتی بیت.

بەری روودانا شەری جیھانی یی ئیکی مسیونەرین پروتستانت ب مەرەما
جھین خو ل دەقەرین کوردی موکم بکەن^(۹)، قان مسیونەران ب هاریکاریا

ریکخراوین ئەمانی ل سابلاغ (مەهاباد) گوڤاره‌کا بچووک ب ناڤی (کوردستان)^(۱۵) دەریخستن^(۱۶)، ئەڤ گوڤاره ل چاپخانه‌کا ئەرمەنی دهاته چاپکرن و تیدا وتار و فولکلوری کوردی و بیروباوەرین ئاینی مەسیحی دهاته بە‌لاڤکرن^(۱۷)، هەروەسا (مینورسکی) دەربارە ی گوڤاری دبیریت: "ژمارا ئیکی یا ڤی گوڤاری لدهڤ من هەیه ئەوژی ل نیسانا سالاً ۱۹۱۴ دەرکەڤتیه"^(۱۸).

پشتی ب دووماهیك هاتنا شهری جیهانی یی ئیکی و دەستپیکرنا قوناهه‌کا نوی ژ بزاقا (سمکو شکاک) و پشتی بەرفره‌ه‌بوونا بزاقا وی و دەسته‌لاتا وی گه‌هشتیه (ئورمیه) دڤیا چاپخانه‌کی په‌یدا بکەت^(۱۹) و روژنامه‌کی دەریخیت، کو دەربیرینی ژ بارودوخی حکومه‌تا وی بکەت و ئارمانجین شوره‌شا وی بو خەلکی روهن بکەت، بە‌ئی پیزانینین مه‌ دەربارە ئەڤی روژنامی گەله‌ک کیمین^(۲۰).

تا که په‌رتووک کو پیزانینان ل سەر روژنامه‌ڤانیا سمکوی دده‌ته مه‌ ئەوژی په‌رتووکا (محەمه‌دی ته‌مه‌دون)^(۲۱) یا ب ناڤی (اوضاع ایران در جنگ اول یا تاریخ رضائیه) یه، چونکه ناڤبری لوی سه‌رده‌می خودانی په‌رتووکخانه‌کا مه‌زن و چاپخانه‌کی بوو و دیده‌ڤانی روودان و بویه‌رین باژیری ئورمیه و ده‌وروبه‌ران بوو^(۲۲)، (ته‌مه‌دون) بشی ره‌نگی دبیریت: "روژه‌کی شیخ عەبدوللا ژ کەسین تیگه‌هشتین سمکوی هاته دهڤ من و گوت سمکوی دڤیت روژنامه‌کی بە‌لاڤ بکەت، ئەری ب بوچوونا ته‌ دشیان دایه روژنامه‌ک لشی باژیری یا جوان و سه‌رنجا نفیسه‌ران راکیشیت بیته دەریخستن" ... ته‌مه‌دون دبیریت "ب مخابنی ڤه‌ پیتین چاپخانه‌یا مه‌ گەله‌ک دکیمن و تیرا چاپکرن روژنامه‌کی ناکەت و ده‌می شیخ عەبدوللا ئەڤ چەندە گوہ لی بووی توره‌بوو و ئەزژی ترسیام و من گوتی ئەگەر لگەل کریکارین ریکخراوا خو هاریکار بین دبیت کیماسیا راسته‌که‌ین و روژنامی دەریخین ... پشتی شیخ عەبدوللا ژ ترسین سمکو چوویی، پشتی دوو یان سی روژان من هزرکری ب ناچاری من په‌رتووکخانه‌کا خو دائیخست و چاپخانه‌کا خو گرت"^(۲۳)، پشتی چوونا ته‌مه‌دونی وه‌سا دیاربوو سمکو هەر ل سەر دەریخستنا روژنامه‌کی رژدبوو^(۲۴).

پاشان تهمهدون بهردهوامی ددهته ئاخشتنا خو و دبیریت: "ناقی چاپخانا من ژی گوهوریبوو و تابلویی چاپخانا تهمهدون را کربوو و ل شوینا وی تابلویا چاپخانا (غیرت) لیدابوو و روژنامه کا ب زمانی فارسی و کوردی به لاق کربوو و بتنی ب ناقی روژنامه هفتیانه یا کوردی لژیر ناخونیشانی (روژا کورد و شهقا عهجهم) و پاشی ناقی وی بوویه روژنامه (روژا کورد) و ل دووماهی ب ناقی (کرد) دهاته چاپکرن و به لاقکرن"^(۲۵)، به لی دراستیدا چ به لگه ل سهرقی چهندی ل بهردهست نین و دبیت کو ئهفه ئیک ژ گوتنن بی بنیاد بیت کو نقیسه رین ئیرانی دهرباره ی سمکوی نقیسی بن، داکو وی وهک سهرهق و دهمارگیر بدهنه نیاسین"^(۲۶).

ههر چهنده مه چ به لگه ددهستدا نین کو ئاخشتنا محهمهد تهمهدون رهدبکهین، به لی تشتهکی ئاشکه رایه کو ژمارا ئیکی ژ روژنامه سمکوی ناقی وی (کرد) بوو نه کو (روژا کورد و شهقا عهجهم)^(۲۷)، ههروهسا عه لائه ددینی سه ججادی دهرباره ی قی روژنامی دبیریت: " (کورد) روژنامه یه کی کوردی و زمانی حالی (سمایل ئاغای سمکو) بووه، له (۱۹۲۱) ل شاری (ورمی) دهرچوو، ته نها سی، چوار ژماره ی لی دهرچوو، له وه دوا په کی کهوت"^(۲۸).

ههر دیسان ئهف روژنامه تهمهدون باس ژی دکهت مه چ دانه یین وی نه دیتنه و بتنی روژنامه سمکو ئهوا ب ناقی (کرد) مه ل بهر دهست ههیه، له ورا دبیت تهمهدون ژ بهر مه رم و ئارمانجه کا نه دیارکری یان ژی ژ بهر توندرووی و دژایه تیا وی دژی سمکو و نه ته وهی کورد ئهف ئاخشتنه د په رتووکا خو دا به لاق کربیت.

ل سهری روژنامی (مه بهست پی دروشمی روژنامی یه) ئهف ئایه تا پیروز هاتبوو نقیسی " واعتصموا بحبل الله جمیعا ولا تفرقوا "، دبن قی ئایه تی دا وینی دوو دهستین د ئیک دا وهک نیشانا ئیکه تی دروست کربوو، ل لای راستی هاتبوو نقیسی: " جهی ئیداره یا ئورمی، چاپخانه یا غیرت، بریقه به ربیا محهمهدی تورجانی"^(۲۹)، گو تاران ژبو مفای کوردان و هردگریت و ههفتی جارهی دهیته چاپکرن"^(۳۰).

ل لایئ چهیی یئ روژنامئ ژئ، ب زمانئ کوردی هاتبوو نخیسین، بوهایئ روژنامئ دهستیکی دئ و مرگرن، پشکداربوونا سالانه، ل ناخو (۵۰) و ل دمرقهیی وهلاتئ (۶۰) قرانانه^(۳۱)، و ل شەش هەیشان ل ناخو (۲۷) و ل دمرقه (۳۵) قرانانه، بوهایئ هەر دانهیهکی (۵۱) شاهئ^(۳۲) نه، بهرامبهری هەر ریزهکا پرۆیاگهنده و ریکلامان ژئ (۲) قرانان و مردگريت، روژنامهکا رامیاری، ئەدهبی و نووچهیی یه، سهەر گوتارا کوردی ب فارسی دهیته و مرگیان و ژبو هه موو کوردانه^(۳۳).

ل دویف زۆریهیا ژیدمر و سهەرچاوان ددهنه دیارکرن کو روژناما کرد سیان چوار ژماره ژئ هاتینه وهشاندن و ئەف روژنامه ب دیالیکتا کرمانجیا خواروو یا موکریانئ هاتبوو نخیسین و قهبارئ روژنامئ ب (۴) لاپهران بوو و تا سال ۱۹۲۲ یا بهردهوام بوو^(۳۴)، ئئ پشتی بزاقا سمکو ل دهستیکا سالیئ بیستان هاتیه ژناقبرن و باژیرئ ئورمیی ژ دهست چویی ناچار بوو دهست ژ به لاقرنا قئ روژنامئ بهردهت^(۳۵).

هەر چاوان بیت سمکو ب دهریخستنا قئ روژنامئ پینگاقهکا ئهرینی ژبو ئاگههدارکرن خه لکی دهقهرئ ل سهەر حکومهتا خو هاقیت، ههروهسا پینگاقهکا گرنگ بوو د میژوو یا روژنامهقانا کوردی ل روژهلاتا کوردستانی^(۳۶)، به لکو روژناما (کرد) دبیته ئیکه م روژناما کوردی ل روژهلاتئ کوردستانی نا قئ روژنامئ لسهر هاتیه دانان و وهک دهستیک بو روژنامهگه ریا کوردی ل روژهلاتئ کوردستانی دهیته هژماردن.

ل سهردهمئ رزا شاه پهلهوی (۱۹۲۶ - ۱۹۴۱)^(۳۷) روژهلاتئ کوردستانی ژ هه می لایه نین سیاسی و جفاکی و ئابووری پاشکته قتی بوو^(۳۸)، ب تنئ سیاسهتا زولم و سته مکاریئ دگهل وان نه ته وهین کو فارس نه بوون بجه دئینا^(۳۹)، ژ بهر قئ چهن دئ چ روژنامه و گو قارین کوردی ئقی ماوهی دهرنه چووینه و بو شاییهکا مهزن د میژوو یا روژنامهگه ریا کوردی ل روژهلاتئ کوردستانی پهیدا کر.

پیدقیه ئامازه بدهینه وی چهن دئ کو دناقبهرا سالیئ ۱۹۲۲ هه تا ۱۹۴۳ چ روژنامه و گو قارین کوردی ل روژهلاتا کوردستانی نه هاتینه دهریخستن، و هه می

ژیدمر قی چهندی د چهسپین، چونکه رزا شاه پههلهوی چاقلیکه ری مستهفا کهمال بوو و سیاستا وی ل روژهلاتا کوردستانی بکاردئینات، لهورا دی بینین ئەف ماوه ماوهیهکی قالایه سهبارمت میژوویا روژنامهگه ریا کوردی ل روژهلاتی کوردستانی.

پشتی ژناقبرنا بزاقا سمکوی ژلای زرا شاه قه^(۴۰)، روژهلاتی کوردستانی هندهک بزاقین چهکداری یین بچووک بخوقه دیتن^(۴۱)، ژوانان بزاقا (حهمه رهشید خان)^(۴۲) و راپه رینا (مهحمود خان دزلی)^(۴۳) و (جهعضه سولتان ههورامان)^(۴۴)، لی ئەف بزاق و راپه رینه ژلای لهشکه ری ئیرانی قه ب شیوهیهکی درندهیی هاتنه ژناقبرن^(۴۵).

پاشان ل سالاً ۱۹۲۸ راپه رینه کا دی ب سه رکردایه تیا (مهلا خه لیل)^(۴۶) دژی دهسته لاتا حکومه تا ناقهندی و ل بهر کرنا کولاقی پههلهوی بهریابوو^(۴۷)، لی ب توندترین شیوه ژلای هیژین حکومه تا پههلهوی قه هاته سه رکوتکرن، لی دووماهییک راپه رینا گه لی کورد ل روژهلاتا کوردستانی دژی رژیم رزا شاه راپه رینا دهقرا ئاگریداغ یا بچووک بوو دناقبه را سالیین (۱۹۳۰ - ۱۹۳۱)^(۴۸)، لی ئەف راپه رینه ژی وهک یین بهری وی ب توندی ژلای لهشکه ری رزا شاه قه هاته ژناقبرن^(۴۹).

هه ر چاوان بیت پشتی ژناقبرنا قان بزاق و سه ره لدانین کوردان دماوی سالیین بیست و سیهان دا هندهک ریخراوین بچووک دیاریوون، وهک ریخراوا (کومه لا خیرخوازا کوردی) ل سالاً ۱۹۲۷ ل مه هاباد هاتیه دامه زراندن^(۵۰)، هه تا ل دووماهییا سالیین سیهان ریخراوهک ب ناقی (حزبا ئازادیکخوازا کوردستان) ل حوزه ریرانا ۱۹۳۸ ب سه روکاتیا (عهزیزهندی)^(۵۱) هاته دامه زراندن^(۵۲).

تهومری دووی

روژنامه گهریا کوردی ل ئیرانی دناقبهرا سالین

۱۹۴۲ - ۱۹۴۶

بهریابوونا شهرئ جیهانی بی دووی و هاتنا هیژین ئینگلیز و سوفیهت ل ئابا ۱۹۴۱ بو ئیران^(۵۳)، ههروهسا دهستبهردانا رزا شاه ژ دهستهلاتی بو کوری خو (محهمه رزا پهلهوی) (۱۹۴۱ - ۱۹۷۹)^(۵۴) چهندين بارودوخ و گهورینین نوی ل دویف خورا ئینان^(۵۵)، هاتنا فی بارودوخ بوویه ئەگهري پهبدابوونا ژینگهههکا گونجایی بو دهرکهفتنا پارت و رهوتین سیاسی^(۵۶)، و دگهل هاتنا محهمه رزا شاهی سوزدا کو ئیمناهی و یهکسانیی بو ههمی گهلین ئیرانی پهبدابکهت، دفی کەش و ههوایی دا ژيانا سیاسی ناخویا ئیرانی وهرارهکا مهزن بخوڤه دیت، ژ بهرچاقتین سیمایی وی پیکهاتنا چهندين پارت و کومهلهیین سیاسی بوو^(۵۷).

بفی شیوهی (کومهلهی ژيانهوهی کوردستان) (J.K) ل ۱۶ ئاب ۱۹۴۲ ل باژیری (مههاباد) ژلایی کومهلهکا گهنج و رهوشهنبیر و بازرگان و فهرمانبهران فه هاته دامهزراندن^(۵۸) و ل ئیکهمین کومبوونی دا (عهبدولرهمان زهبیحی)^(۵۹) وهک سکرتری کومهلا (J.K) هاته ههلبژاردن^(۶۰)، ژ ئارمانجین کومهلی داخوازا جیبهجیکرنا حوکمی ئوتونومی بو کوردان ل روژهلاتی کوردستانی بوو^(۶۱)، چونکه ئەف کومهله ریکخواوهکا نیشتمانی و نهتهوهیی و دیموکراتی بوو

دماوهیهکی کورت دا ژمارهکا زۆر ژ کوردین روژههلات و باشووری کوردستانی ل دور خو کۆمکرن و پیشه بو ئەندامبوونا قی ریکخراوی بتنی کورد بوون بوو^(۱۲).

کۆمه لا (J.K) ل دویف پیدفیا وی سهردهمی هاتبوو دروستکرن، ئیک ژوان خالین دقیان جیبه جی بکهن، ئەو بوو بریکا چاپه مهنی و به لاقوکان ههستی نهته وایهتی لدهف خه لکی بهرز بکهن و وهسا تیگه هشتبوون کو ب فیرکرن و خواندنێ دی شین جفاکی کوردهواری یی پاشکهفتی ل وی سهردهمی پیش بیخن^(۱۳)، لهورا ئەندامین کومه لا (J.K) ههول و تیکوشان ژبو پهیدا کرنا ئامیرهکی چاپه مهنی دکرن، ههژار^(۱۴) دبیزیت: "له بیرمه جاریک بیرمان لهوه ده کردهوه که چاپخانهیهکی دهستی بچووک بکپین و بیکهینه چهند بهشیکی بچووک و ههر کهسه به پیی توانا به شهکانی بکری. کاکه رحمان که تهوسا ببوه ئەندام و دهوله مهند بوو گوتی من هه مووی ده کرم. باوه پرکه زۆرمان فرمی سکمان ده چاو گهرا، که لهو خوشیه ناهومید بووین و له کرینی چاپخانه به شدار نابین"^(۱۵).

ژبو قی ئارمانجی عهبدو لهرحمان زه بیحی به رهف ته بریزی فه چوو داکو گریبهسته کی دگه ل چاپخانه کی گریدهت و شیا په یوه ندی دگه ل چاپخانه کا ئهرمه نی بکهت، چونکه وی هه قالینی دگه ل ئهرمه نیان هه بوو ل وی چاپخانی کابرایه کی ئهرمه ن دوستی وی بوو و ل (چاپخانا ئهرامنه) ده ست بکاری کر^(۱۶).

ژ ئەنجامین ههول و تیکوشانین کۆمه لا (J.K) پشتی دامه زراندا وی ب ئیک دوو هه یشان ئیکه م به لاقووک ب نا قی (دیاری کۆمه لهی ژیکاف بو لاوانی کورد)^(۱۷) هاته به لاقوکرن و به لاقووکا دووی ئه وژی ب نا قی (روژ ژمیری کۆمه له) بوو ژ (۱۲) لاپه رین دیواری پیک هاتبوو و بو ئیکه مین جار ل ۱۲ ئاب ۱۳۲۱ به رامبه ر ۴ چرییا دووی ۱۹۴۲ ل روژهه لاتا کوردستانی هاتبوو به لاقوکرن و تیدا نا قی ههر دوازه هه یشان ب کوردی هاتبوو نفیسین^(۱۸)، ههروه سا روژ ژمیره کا دی دنا قبه را سالی ن (۱۹۴۳ - ۱۹۴۴) هاتبوو به لاقوکرن و به لگه ئه وه کو کومه لا (J.K) بخو چاپکرییه ل

سەردەمی رۆژین گرنگ و سالرۆژا ۱۶ ی شوبات و ئاماژە ب رۆژا بنیادا چاپخانا (J.K) هاتیە کرن^(۶۹).

هەر ل چاپخانا (J.K) دا چەند بە لاقوکیڤ دی هاتنە چاپکرن ژوانان (دیاری مە لا محەمەدی کوئی) و (گولبژیریک ئە دیوانی حاجی قادری کوئی بلبلی نیشتمانی کورد) و (دەستە گولییکی جوان و بۆن خوۆش ئە باغی نیشتمان پەرورەری) و (عەقل و بەخت) و (گفتوگۆ و دووباز) و (کارخانە ی قەندی یا سلسلە ی مە شایخی نەقشەبەندی)، دەربارە ی دەرکەفتنا قی بە لاقوکی رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۱۳ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناقتی (هەوەل دەرکەوتی چاپخانە ی بوکان) بە لاقوکیە و تیدا هاتیە "روژی ۲۴ - ۱۱ - ۲۴ (۱۳ شوات ۱۹۴۶) هەوەل دەرکەوتی چاپخانە ی بوکان (سلسلە ی مشایخی نقشبندی) مان وە دەس کەوت کە بو بە مایە ی چاورونی و دلخوۆشی کارگەرانی ادارە ی رۆژنامە و چاپخانە ی کوردستان"^(۷۰)، هەر وە سا بە لاقوکا (ئالە کوک)^(۷۱)، قان هە می بە لاقوکان نەخشە یە کی بەرچاقت هە بوو بو هشیارکرن خە لکی و گرنگی دان ب ئە دەب و نقیسین کوردی^(۷۲).

قان بە لاقوکان کاریگەر یە کا زۆر ل سەر بیروبوچوونین خە لکی ل دویش خو هیلان و ژبەر کی میا ژمارین قان بە لاقوکان خە لکی گە لە ک هە ولدان دکرن بە دەست هە بین و ب چاقتی ریزی تە ماشە ی قان بە لاقوکان دکرن^(۷۳).

لی ژ بەرچاقتین چالاکیین کومە لا (J.K) د لایە نی چاپە مە نی دا ئە وژی دەر یخستنا گو قارا (نیشتمان) بوو^(۷۴)، پشتی قان بە لاقوکان کومە لا (J.K) گو قارا (نیشتمان) ل ۱۳ ئە یلول ۱۹۴۳ بە لاق کر^(۷۵)، ئە ق گو قارە زمانحالی کومە لا (J.K) بوو، عە بدولرە حمان زە بیحی بەرپرس و سەرپەرشتی سەرە کی یی قی گو قاری بوو^(۷۶)، هیمن دبیژیت: "زە بیحی سەرنووسەری نیشتمان بوو و بە راستی ئە چاپ کردنی ئە و گووارە دا زە حمە تی کی شە و وریایی نیشان دا"^(۷۷)، بابە تین (نیشتمان) ژ لای نقیسەر و هۆزاننان قە بە دەستی دگە هاندنە ریکخستین کومە لی وان بو

دهستهیا نڅیسهران دهنارتن و دهستهیا نڅیسهران پشتی ناماده دکرڼ بو تهبریز دهنارتن و ل چاپخانا (خهلیفهگهري نهرامنه) بشیوهیهکی نهینی دهاته چاپکرڼ و دیسان رهوانه ی مههاباد دکرڼ و لویری بو دهقهرین دیین کوردستانی دهاتنه به لافکرڼ^(۷۸).

لی پشتی بدهستهئینانا چاپخانهکا دهستی، ژلایئ دهستهیا ناڅهندی یا (J.K) څه سی ژمارین دووماهیئ ژماره (۷، ۸، ۹) ل هه یڅین نیسان، نهار و حوزهیرانا ۱۹۴۴ ل مههاباد هاتنه به لافکرڼ، بشی شیهوی گوڅارا نیشتمان بتنی نه ژماره هاتنه وهشاندن^(۷۹)، لی ژمارا ئیکئ ژفی گوڅاری ل سهري بشی شیهوی هاتیه نڅیسین "بژی سهروک و کورد و کوردستان و هیوا" و لژیر فی ناخشتنی نایهتهکا ژقورئانا پیروز نڅیسیبوو (کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله) و لژیر پهیڅا (J.K) د بازنهکا شازده تیشک دا هاتیه نڅیسین و لژیر فان ناخشتنان، "نیشتمان گوواریکی کومه لایهتی، نهدهبی، خویندهواری و مانگی کوردیه هاتیه نڅیسین و لژیر وان، ژماره ۱ و سالی یهکه م پوش بهری ۱۳۲۲ و جولای ۱۹۴۳ هاتیه نڅیسین"^(۸۰)، ههروهسا نه څ گوڅاره ب قهبارئ (۱۷×۲۲) سم^(۸۱) بوو.

زوربهیا بابتهین گوڅارا نیشتمان ل سهر ههستی نهتهوایهتی و هاندانا خه لکی بو ئیکهتی و برایهتی و خهبات کرڼ بو رزگارکرڼا گه لی کورد ژدیل و ئیخسیریئ و بدهستهئینانا نازادیئ بوون وهک بابتهئ (ریک کهوون تا سهرکهوون)^(۸۲)، ههروهسا گوڅارا نیشتمان ل ژماره (۱) دا ئیکه م بابته لژیر ناڅونیشانین (نامانجی ایمه) بوو و تیدا هاتبوو: "ئه ی برای کوردی خوشهویست، کومه له ی ژ. ک به پیچهوانه ی هه مو به رهه لست و قورت و چه له م ییکی وهکو دوژمنایه تی خوبه خو، ایستا کوردستانیکی گه وره ریک و پیک بینیه به رهه م که هه مو کوردیک به سه ربهستی تیابژیت"^(۸۳).

نه څ گوڅاره زوو دهاته به لافکرڼ وهک (هیمن) ل سهر به لافبوونا فی گوڅاری دبیزیت " ... من خوم دیومه ژماره ی (نیشتمان) مان به ۲۰۰ نه وهنده ی

نرخه‌که‌ی کریوه. نیشتمان قهت دانیه‌کی نه ده‌ماوه^(۸۶)، له‌ورا ئەم شین بیژین هەر ژماره‌کا نیشتمان ب دهان خوانده‌قنانان دخواندن و ب سه‌دهان که‌سین نه‌خوانده‌وار گوهلپوون و بو خه‌لکی قه‌دگی‌ران^(۸۵)، بئی شیوه‌ی ئەه‌ف گو‌قاره ببویه جه‌ی گرنگی دانا هەر کومبوونه‌ک و مه‌جلیسه‌یه‌کی لده‌ف هه‌می زه‌لامین ماقوول یین کوردستانی، له‌ورا (نیشتمان) ئیک ژوان گو‌قاران بوو یین کو جه‌کی مه‌زن دنا‌ف گه‌لی کورد ل روژه‌لاتی کوردستانی هی‌لای^(۸۷).

گو‌قارا (نیشتمان) تا دامه‌زراندنا کو‌مارا کوردستان (۹) ژماره هاتبوون ده‌ریخستن، وه‌سا دیاره ژماره (۱۰) یا (نیشتمان) پشتی نه‌مانا کو‌ماری و هاتنا عه‌بدو‌ل‌په‌رمان زه‌بیحی بو باشووری کوردستانی ل گوندی سیته‌ک ده‌ف شیخ له تیفی حه‌فید ده‌ریخست^(۸۷)، ده‌ریاره‌ی ده‌رکه‌قتنا فی ژماری محه‌مه‌د شاپه‌سه‌ندی^(۸۸) ده‌بیژیت "... ئەه‌لی سیته‌ک به گشتی چاکه‌یان زوره به سه‌رمانه‌وه، هەر لی‌ره بوو که له به‌هاری ۱۹۴۸ دا چاپخانه‌ی (نیشتمان) دامه‌زرا و ژماره (۱۰) ی ئەم گو‌قاره‌مان به چاپ گه‌یاند"^(۸۹).

ل سه‌رده‌می شه‌ری جیهانی یی دووی و ژبه‌ر وان بارودو‌خین ل ئیران په‌یدا‌بووین روژنامه‌نقیس و ره‌وشه‌نبیرین کورد ل ته‌ه‌رانا پایته‌خت هه‌و‌ل‌دان روژنامه‌کی ده‌ریخن ده‌ریزینی ژ ره‌وش و بارودو‌خی کوردین روژه‌لاتا کوردستانی بکه‌ت و ئازار و نه‌خوشیین کورد تووشبووینی بو خه‌لکه‌کی بده‌نه دیارکرن.

ژبه‌ر زولم و سته‌مکاریا رزا شاه و ب به‌هانه‌یا سیاسه‌تا پاراستنا ئاخا ئیران و ئیک‌گرتنا گه‌لین ئیرانی زمانی کوردی بو نقیسین و خواندنی هاتبوو قه‌ده‌غه‌کرن، له‌ورا نقیسه‌ر و روژنامه‌قانیین کورد ناچاربوون په‌نایی ببه‌نه بو زمانی دووی، ئەه‌وژی زمانی فارسی بوو و به‌ره‌مه‌ین خو‌ب‌زمانی فارسی بنقیسن^(۹۰).

ئیک ژوان به‌ره‌مه‌ین ب زمانی فارسی هاتیه نقیسین روژناما (نامه هفتگی کوهستان) بوو و وه‌ک روژنامه‌کا هه‌فتیانه ده‌اته به‌لا‌ف‌کرن، نا‌فی (نامه‌ی کوهستان) ژ (کوه + ستان) پیکه‌تیه (کوه) ب راما‌نا (چیا) ده‌یت و (ستان) وه‌ک

پاشگرهکی دزمانی کوردی و فارسی دا بو (جهی) دهیته بکارئینان^(۹۱)، دکتور (ئیسماعیل ئهرده لآن)^(۹۲) ل تههران شیا ئیمتیازا روژنامهکی ژ حکومهتا ئیران و مرگريت، ئیکه ژماره ل ۲۶ شوات ۱۹۴۵ هاتیه دهریخستن، بهشی هه ره زور یی قی روژنامی ب زمانی فارسی بوو و هندهک بهرهم ب زمانی کوردی بوون^(۹۳).

ل دویش لیگهریان و پیزانینان دهیته دیارکرن کو دووماهییک ژمارا قی روژنامی ژماره (۸۴) بوو ل ریکهفتی ۳ ئادار ۱۹۴۷ هاتیه به لافکرن، ئانکو ل سهردهمی نازادی و سهربهستیا روژنامه قانیی ل ئیران هاتیه وهشاندن^(۹۴).

روژناما (نامه هفتگی کوهستان) د لاپهری ئیکی دا ب خهتی فارسی ناخی روژنامی نخیسییه و ل لایی راستی د چوار گوشهکی دا خودانی ئیمتیازا و ریقه بهری بهریرس دکتور (ئیسماعیل ئهرده لآن) هاتیه نخیسین و ل لایی چهپی د چوار گوشهکی دا (ب ج حزب و دهسته یان کومهلهکی فه په یوهندی نینه) هاتیه نخیسین، پاشان لژیر ناخی کوهستان دناقبهرا دوو خهتین دریژ دا (ژماره و روژ و ههیش و سال و بهایی روژنامی) هاتیه نخیسین^(۹۵)، روژناما (نامه هفتگی کوهستان) جه ماومرهکی زور ل نافخو و دهرقهی ئیرانی و دناق رهوشه نخیسین باشووری کوردستانی^(۹۶) دا هه بوون^(۹۷)، ژئه گه ری به لافبوون و چه ژیکرنا گه لی کورد بو قی روژنامی (هه ژار) دیبژیت:

کوردە ! " کوهستان " به ناو ئه نواته	له تهنگاناناندا باب و براته
کووهستان یانی: کوا ههستان له خهوه؟	بو بی ههسته باز له رووبه پرووی کهوه؟
هاواری تویه له پایته خته کهت	بو ت تهخت دهکا ریگا سهخته کهت
کووهستان ! بو کورد هومیدی و قه لا	خوا بتپاریزی له دهرد و به لا ^(۹۸)

روژناما (نامه هفتگی کوهستان) رولهکی مهزن د هشیارکرن کوردین روژه لاتا کوردستانی دا هه بوو و لاپه رین وی هه می لایه نین ژيانا سیاسی و میژووی و جفاکی یا کومه لگه هی کوردی دوی سهرده میدا بخو قه دگرت.

ژ ئه نجامين خهبات و تيكوشانا بزافا روژنامه گهري ل روژه لاتا كوردستاني گوڤارا (ئاوات) ئانكو (هيشي) هاته وهشاندن، سهبارت ب دهر كهفتنا قى گوڤارى ههر چهنده پيزانين ل سهر قى گوڤارى زور دكيمن، بتايهت بتنى ئيك ژماره ژى هاتيه چاپكرن، ئاوات ب ههول و تيكوشانين تاكه كهسى ژلايى (محهمهد شاپه سهندي) قه هاتيه به لافكرن^(٩٩)، دهر باره ي دهر كهفتنا قى گوڤارى محهمهد شاپه سهندي دبيژيت "... دواي دهر كردنى ژماره (٩،٨،٧) ي گوڤارى نيشتمان، نيازمان وابوو نيشتمان له مه هاباد چاپ بكهين، مه كينه يه كي نيو فؤلسكاب و ههنديك حهرفمان دهست كهوت و گويستمانه وه بو مه هاباد، پيش نه وه ي دهست بكهين به چاپي ژماره يه كي نوي، زهبيحي به سهردا گيرا، پيم خوش نه بوو، چاپخانه كه بي نيش بمينيته وه، به دهر فته م زاني گوڤاريك به ناوي (ئاوات) چاپ و بلاوكه مه وه، وابوو ژماره يه كي (ئاوات) مان بلاوكرده وه، (ئاوات) بريتي بوو له پارچه په خشانيني رهمزي به ناوي (براي دوورم) سهبارت به گيراني زهبيحي"^(١٠٠).

ههر چاوان بيت ژمارا ئيكي ژ گوڤارا (ئاوات) ل روژا ٢٣ چريا ئيكي ١٩٤٥ ل چاپخانا كومه لا (J.K) ل مه هاباد چاپ و به لاف بوويه، بريار وه سا بوو كه هه يقانه دوو جاران بهيته به لافكرن، به لي ژ ئيك ژماري زيده تر نه هاته به لافكرن^(١٠١) و نه قه گوڤاره ب قهباري (١٩×١٢) سم و خودان ئيمتياز و به ريرسي وي (محهمهد شاپه سهندي)^(١٠٢) بوو.

ل سهر بهرگي قى گوڤارى ل لايي سهرى نقيسى بوو (اوات) و لژير قى ناقي هاتبوو نقيسين (گواريكى ادبي و تاريخي و كومه لايه تي كوردى يه)، پاشان ژماره ١ سالي يه ك ١ خه زه ل وهري ١٣٢٤ - ٢٣ ئوكتوبه ر ١٩٤٥، لژير قان زانياريان وينى شيخ عبدالقادر نه هري^(١٠٣) بوو و لژير وينه ي دا نه قه رسته هاتبوو نقيسين:

ريزه يان به سته بو له پيش چاوي منا گشتي هه مو

له م شه هيدانه ي كه خنكاون به صد آواته وه^(١٠٤)

ل لاپه ره ۲ ئابوونه یین قی گۆقارا (ئاوات) بۆ خوانده قانان دهست نیشان کرینه، لئیره جیاوازیه کی دکه ته دناقبه را خوانده قانین قی گۆقاری دا ئه وژی بقی جوری کو (ئابوونه) بۆ مه لا و قوتابیان ب به هایه کی کیم دهاته دانان و ئابوونه یین (۲۴) ژمارا (۲۲۰) قران بوون، به ئی بۆ مه لا و قوتابیان بتنی (۱۸۰) قران بوون و ههر دانه یه ک ب (۱۰) قرانان دهاته فروتن^(۱۰۵).

ژ گۆقارین دی یین بهری راگه هاندنا کۆمارا کوردستان ل روژه لاتا کوردستان هاتینه به لاقکرن گۆقارا (هاواری کورد) بوو، ئه ق گۆقاره د وهخته کی ههستیار دا هاتیه ده ریخستن ل ده می هیرشا خه لکی مه هاباد بۆ سه ر شاره وانیا مه هاباد و چۆلکرنا دهسته لاتا حکومه تا ئیران و گریدانا ئیکه مین کونگری دامه زانندا (حزبا دیموکراتی کوردستان) و هه لوه شاندن یان گوهورینا کۆمه لا (J.K) بۆ حزبا دیموکراتی، لی ئه و چهندا دبیته جهی سه رنج راکیشی ئه وه حزبا دیموکرات به لکه فتنا سه د سالاً روژنامه قانیا کوردی ل روژنامه (کوردستان) یا هه یقانه یا خو ده می ریزکرنا ناقی وان روژنامه و گۆقارین حزب و کۆمارا کوردستان دئینیت چ ئاماژه ب ژمارا قی گۆقاری نه کریه^(۱۰۶)، لی دهه مان ده مدا باسی گۆقارا (نیشتمان) و هه می روژنامه و گۆقارین ل سه رده می کۆمارا کوردستان دا هاتینه به لاقکرن کریه.

ژمارا ئیکی ژ گۆقارا (هاواری کورد) ل چرییا ئیکی ۱۹۴۵ هاتیه به لاقکرن، و ب (۳۰) لاپه ران ب قه باری (۲۰ × ۱۴) سم بوون^(۱۰۷)، ل سه ر بهرگی پیشیی ژ گۆقاری ل نافه راستا لای سه ری ژ گۆقاری ناقی (هاوار) و لئیر قی ناقی گو له که و لئیر قی گو لی ژماره (۱) هاتیه نفیسین و لئیر قی ژماری دا پینج گو لین پیکشه گریدایی نه، پاشان ناقی هه یقا کوردی رمزه ر و لئیر ۱۳۲۴ و لئیر قی سالی (شمیس) هاتیه نفیسین^(۱۰۸).

ژ که م و کورتیی قی گۆقاری ئه وه ب چ شیوه یان ئاماژه ب ئه دریی گۆقاری و سه رنفیسه ر و دهسته کا نفیسه ران و هونه رکار و ناقی چاپخانی و روژو

ههيشا گوڤار تيدا هاتيه به لافكرن و نافي دهستهك يان حزب و ريكراروا نهڤ
گوڤاره دهرىخستى نه كرىه و كا نهڤ گوڤاره (ومرزانه يان ههيشانه يان ههفتيانه)
يه، چ جورين فان پيزانين و زانياريان دقئ گوڤارى دا نينن^(١٠٩)، لهورا خواندهفان
ههست دكهت گوڤارا (هاوارى كورد) نه گوڤاره بهلكوب تنى به لافوكه.

ژ نهجامئ خهبات و تيكوشانا كومهلا (J.K) و حزبا ديموكراتى
كوردستان بو دامهزاندنا چاپخانه و چاپمهنيا كوردى شيان دوو چاپخانان ژ
تيكهتيا سوڤيهتئ بكن، و پشتى دامهزاندنا كومارا كوردستان چاپ و چاپمهنيا
كوردى دچيته قوناغهكا باشتر، ههروهسا (قازى محهمهد)^(١١٠) بو سوود وهرگرتن ژ
پهيوهنديين دوستانه دگهل تيكهتيا سوڤيهتئ و پشتى سهردهانا دووى بو باكو ل
ئهيلولا ١٩٤٥ شيان چاپخانهكى دابين بكهن و دگهل چاپخانئ كاغز و
كهلوپه لئين چاپئ كههشتنه مههابادا پايتهخت^(١١١)، دگهل كههشتنا چاپخانئ
بو مههاباد چاپخانا كهفن بو بوكان هاته فهگوهاستن^(١١٢).

دروستكرنا چاپخانا كوردستان ل مههاباد و چاپخانا بوكان ب
روودانهكا ههره گرنگ د ميژوويا رهوشهنبيرى و سياسى ل روژههلاتا كوردستانئ
دهيئه هژماردن^(١١٣)، و سهردهمئ زيرينئ روژنامهگهريا كوردى ل روژههلاتا
كوردستانئ ژ سالا ١٩٤٣ دهست پيدكهت تا سالا ١٩٤٦ ب رووخاندنا كومارا
كوردستان ب دووماهيك دهيت، دقئ ماوهيدا روژنامهگهريا كوردى گهشهكو و
چهندين گوڤار و روژنامه هاتنه چاپ و به لافكرن^(١١٤).

تيك ژوان گوڤارين ل سهردهمئ حوكمرانيا كومارا كوردستان هاتيه
وهشاندن (گوڤارا كوردستان) بوو^(١١٥)، نهڤ گوڤاره زمانحالى حزبا ديموكراتيا
كوردستان - ئيران بوو و ژمارا تيكئ ل ٦ كانوونا تيكئ ١٩٤٥ ل چاپخانا مههاباد
چاپ و به لاف بويه و سهرنڤيسهري وئ (سهيد محهمهدئ همميدئ) بوو و (٩) ژمارين
قئ گوڤارى هاتينه به لافكرن^(١١٦)، گوڤارا كوردستان ل ژماره تيك دا بابتهكى
بناقونيشانين (خويندهوارانى بهرز) ئارمانجا گوڤارى بشى شيوهئ ددهته دياركن: "

خۆمان گهلیک به خوشبهخت دهمانین، دهمانین، که به یارمهتی خودا یه کهم ژمارهی (کوردستان) تان پیشکەش ده کهین و هیوامان ههیه به دلێکی خوش لیمان وهرگرن و له حدودی دهستهلاتی خوتاندا بو بلاوکردنهوه و ژياندنو پیش خستنی ئەو گوواره یارمهتیمان بدن"^(۱۱۷).

کلێشا بهرگی گۆقاری بقی شیوهی بوو، ل ناڤهراستا بهرگی گۆقاری ناڤی (کوردستان) و لژیڕ دا چوار گولین بچووک بوون، پاشان "بلاوکه رهوهی بیری حزبی دیموکراتی کوردستان: گوواریکی ئەدهبی کومه لایهتی سیاسی، ههر پازده روژ جاریک بلاوده کریتهوه"، ئەڤ نفیسینه ههمی ب چوار گوشه کا گولاً هاتبوو سنوردار کرن، پاشان دناڤهرا دوو خهتین راست دا بقی شیوهی بوو (ژماره ۱ سالی یه کهم ۱۵ سه رماومز ۱۳۲۴ ۶ دسامبر ۱۹۴۵) و لژیڕ قان زانیاریان پیڕستا ههمی بابهتین گۆقاری هاتبوون نفیسین، ههروهسا لژیڕ پیڕستی دا ریژه کا گولین بچووک و لژیڕ قان گولان (مهاباد چاپخانهی کوردستان) هاتبوو نفیسین، دیسان ئەڤ ههمی پیزانین و زانیاریه ل دور چوار گوشه یه کی هاتبوون سنوردار کرن"^(۱۱۸).

ناڤهروکا ژماره ئیک یا قی گۆقاری پتر بابهتین سیاسی و میژوویی و ئەدهبی بوون، لی ههر چاوان بیت ئەڤ گۆقاره دگه ل رووخاندنا حکومهتا کومارا کوردستان راوهستا و ئیدی چ ژماره ژێ نههاتنه به لآڤکرن"^(۱۱۹).

ههروهسا ئیک ژ کارین گرنگ و پر بایهخ یین کومارا کوردستان ژ لایهنی رهوشه نبیری و که لتووری قه ده ریخستنا (روژناما کوردستان)^(۱۲۰) بوو وهک به لآڤکهرا هزرا حزبا دیموکرات و زمانحالی حکومهتا کوردستان ژمارا ئیکی ل روژا پینج شه مب ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ هاته به لآڤکرن"^(۱۲۱).

پشتی چاپخانه ژسوقیهتی گههشتی مه هاباد، چاپخانه دهستی ژمه هاباد بو بوکان هاته قه گوهاستن و لقی حزبا دیموکراتی کوردستان لقی باژییری ب هاریکاریا چهند رهوشه نبیر و ئەندامین حیزبی هزرکرن گۆقاره کا ئەدهبی بقی

چاپخانا دهستی چاپ بکهن^(۱۲۳)، لهورا گوڤارهك ب ناڤی (هه لاله) ئانكو (گول) به لاقكرن و سه رنڤيسه ری قی گوڤاری (حه سه نی قزلجی)^(۱۲۳) بوو و ئەڤ گوڤاره بتنی سی ژماره ژئی هاتنه به لاقكرن، بشی چه ندی گوڤارا هه لاله دبیته ئیکه مین به رهه می چاپکری ل بوکان^(۱۲۴).

ب هه لکه فتا دهرکه فتنا (قی گوڤاری) روژناما (کوردستان) زمانحالی حزبا دیموکراتی کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۲۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکه فتی ئاگه هداریهك بشی شیوهی به لاق کره: "مزگینیکی خوش، ئەوا له پاش چند روژیکی تر له لاین لکی دیموکراتی بوکان مجله یهك به نیوی (هه لاله) که له چاترین مجله کانی دونیای ئەوروو بو ایمه یه چاپ و دهرده کهوی"^(۱۲۵).

ئەڤ گوڤاره وهك گوڤارهك ئەدهبی و سیاسی ئیکه م ژماره ل دهستیكا هه یفا ئادار ۱۹۴۶ ب قهباری (۵،۲۲ × ۱۵) سم و (۳۰ و ۳۱) لاپهران ژ چاپخانا بوکان هاتیه به لاقكرن^(۱۲۶).

گوڤارا (هه لاله) بابته یین جوراوجور و دهوله مه ند تیدا دهاتنه به لاقكرن و په یاما حزبا دیموکراتی کوردستان و کومارا کوردستان ب ئاراسته یه كا نه ته وهی، سیاسی، ئەدهبی دگه هاند^(۱۲۷)، بهرگی ژمارا ئیکی ژ گوڤارا (هه لاله) بشی شیوهی بوو، دناڤ چوارچیوه كا سنوردارکری دا ل ناڤه راستا سه ری ناڤی (هه لاله) بوو و لژییر دا ژماره (۱) و سالی یه که م و ره شه مه ی ۱۳۲۴ هاتبوو نڤیسین و پاشان شیوی گوله کی بوو و لژییردا خه تهك هاتبوو کیشان و ل دویف دا ناڤی (چاپخانه ی بوکان) هاتبوو نڤیسین^(۱۲۸).

ئەڤ گوڤاره وهك هه می گوڤار و روژنامه یین دی دگه ل ژناقچوون و رووخاندنا کومارا کوردستان دهیته راوه ستاندن و ئیدی چ ژماره ژئی نه هاتنه به لاقكرن.

ژ چاپه مه نیین دی یین کومارا کوردستان گوڤارا (هاواری نیشتمان) بوو^(۱۲۹)، ئەڤ گوڤاره زمانحالی (ئیکه تیا لایین دیموکراتی کوردستان) بوو و بتنی

ئىك ژماره وهك گوڤار ل ۲۱ ئادار ۱۹۴۶ هاتيه به لاقكرن^(۱۳۰)، پاشان ئەڤ گوڤاره بوويه روژنامه و پىنج ژماره ژى هاتنه به لاقكرن، لهورا ئەڤ هەر پىنج ژمارىن (هاوارى نىشتمان) به لگه نه كو پشتى (۴۹) روژا ژ دەرچوونا وى بشيوى گوڤار بويه روژنامه، لى نه هاتيه دياركرن ژ بهر چ ئەگه رهكى ئەڤ گوڤاره بو شيوى روژنامى هاتيه گوهورىن^(۱۳۱).

هاوارى نىشتمان گوڤاره كا ئەدهبى و سياسى و جفاكى بوو ريڤه بهرى بهرپرس و خودانى ئىمتيازاقى گوڤارى (سهديق ئەنجيرى ئازمر)^(۱۳۲) بوو، و ب قهبارى (۲۲ × ۵،۱۴) سم و ۴۰ لاپهرا ژ چاپخانا كوردستان ل مه هاباد هاتيه دهرىخستن^(۱۳۳)، عه لائهددينى سه ججادى دبىزىت: "هاوارى نىشتمان) تاقه ژماره يهكى به گوڤار و ئەوانى ترى بهوينه ي روژنامه، له لايه ن لاوانى كوردستانه وه له (سابلاخ) له (۱۹۴۵ - ۱۹۴۶) چەند ژماره يهكى لى دەرچوو" ^(۱۳۴).

ل سەر بهرگى قى گوڤارى بشى شيوه ي هاتيه نڤيسين: "بلاوكه ره وه ي بىرى بيكه تى جهوانانى ديموكرات، با سهواد بيخوينىته وه بو بى سهوادان و لژىر دا مدير مسئول: ص. انجىرى آذر، ولژىر ناقى ريڤه بهرى ل ناقه راستا بهرگى گوڤارى هاوارى نىشتمان هاتيه نڤيسين"، لژىر ناقونيشانىن گوڤارى دناق چوارچيوميه كى دا "وهختايه كى ئيمه پىروز ده بين كه مليونها كومه لى زهحمهت كيش به مبارزه بخوازين، له نين گه وه پيش انقلاب"، لژىر دا هيمايه كه پاشان دناق بهرا دوو هيلادا (ژماره ۱ سالى هه وه ل ۱ خاكه ليوه ۱۳۲۵ - ۲۱ مارس ۱۹۴۶) و لژىر دا (له ژىر چاوه دىرى هه يئته تى تحريره دهرده چى)^(۱۳۵).

روژناما (هاوارى نىشتمان) هەر درىژه پىدانا گوڤارا (هاوارى نىشتمان) بوو، و ئىكه م ژمارا وى ل ريكه فتى ۹ ئەيار ۱۹۴۶ هەر ل چاپخانا كوردستان ل مه هاباد ب سه ربه رشتى و ريڤه بهريا (سهديق ئەنجيرى ئازمر) هاتيه به لاقكرن^(۱۳۶).

سهبارت بابهتین روژناما (هاواری نیشتمان) گرنگی ب چاکرنا جفاکی و به لاقکرنا ههست و بیرئ نهتهوهیی و دژایهتیا داگیرکهران و گرنکیا زانست و فیروونی و برایهتیا کورد و نازهربایجان، و هندهک بابهتین دی دهاته کرن^(۱۳۷).

روژناما (هاواری نیشتمان) ل ژمارا ئیک و لاپهرا ئیک دا بشی شیوهی هاتبوو نئیسین: ل لایی راستی "ارگان یهکیهتی جهوانانی دیموکرات کوردستان و لژیردا ل ناقهراستی هاواری نیشتمان له لایهن ههیهتی نوسهران وه دهردهکهوی و هیلهک ب دریزی دهاته کیشان" و ل لایی چهپی "میللهتی کورد ئیمانی بهرههبری پیشوای خوی ههیه بویه چهکی هه لگرتوووه و دای نانی ههتا حهقی خوی نهستی" و لژیردا دناقههرا دوو هیلاندا بشی شیوهی هاتیه نئیسین "ژماره ۱، سالی یهک، ۵ شههمو ۱۹ بانهمهر ۱۳۲۵، ۹ مه ۱۹۴۶" ^(۱۳۸)، ئی پشتی رووخاندنا کومارا کوردستان ئەف روژنامه ژێ وهک ههمی گوڤار و روژنامین کوماری هاته راوهستاندن.

ژ بهرههمین دی یین ل سهر وی دهمی دهرکهفتین گوڤارا (گروگالی مندالانی کورد) ئانکو (ئاخشتین خوش دگهل زاروکان) بوو، گرنکیا قی گوڤاری ئهوه کو ئیکهمین گوڤارا زاروکیه ل میژوویا روژنامهگهریا کوردی دا تابهت بو زاروکان هاتیه تهرخان کرن^(۱۳۹).

ژمارا ئیکی ژقی گوڤاری ل ۲۱ نیسان ۱۹۴۶ هاتیه به لاقکر^(۱۴۰)، و سی ژماره ب سهرههشتیا قادری مودهریسی^(۱۴۱)، کو ریقههبری چاپخانا کوردستان ل مههاباد و سهرههشتی گوڤاری ژێ بوو و وی بخو بهرههههکی زورد گوڤاری دا به لاقکریه، ههر جار ژمارهکا گوڤاری پیشکیشی کهسهکی یان شههیدهکی دکر^(۱۴۲)، ئیکهمین ژماره وهک ریزگرتن پیشکیشی (عهلی قازی) کوری (قازی محهمهد) سهروک کومار کر^(۱۴۳)، د ژماره ئیک ژ گوڤارا (گروگالی مندالانی کورد) بشی شیوی ل خواری پیشکیشکریه: "پیشکesh به: تاقه گولی هیوای کوردستان

پیشروهی منالانی کورد بوریی زانستی و هونهر آغای (علی قاضی) رولهی شیرینی حضرت پیشوای بهرزی کوردستان^(۱۴۴).

دروشمی قی گوڤاری ئهوژی خزمهتکرنا زاروکی کوردان ب ئارمانجا به لافکرنا روناکبیر و خواندهقانیی دناڤ واندای بوو^(۱۴۵)، و بهلگه ئهوژی نغیسینا: "ئهو موجهیه تهنیا بو رووناک کردنی بیری خویندهواران و مندالانی کورده"^(۱۴۶).

گوڤارا (گروگالی مندالانی کورد) گوڤارهکا ههیشانه بوو و قهباری قی گوڤاری ب پیوانا (۱۲ × ۲۱) سم ئانکو (A3) و ژمارا لاپهریی وی هه جار جورهکه، ژماره ئیک (۱۵) لاپهرن و ژمارا دووی (۱۴) لاپهرن و ژمارا سیی (۱۴) لاپهرن^(۱۴۷)، ههروهسا شیوی قی گوڤاری ل سهر بهرگی پیشیا گوڤاری ل لای راستی "به نیو خودای بی هاوتا" و ل لای چهپی "بژی کورد و کوردستانی مهزن" هاتبوو نغیسین، پاشان ل ناڤهراستا بهرگی گوڤاری (گروگالی مندالانی کورد) بوو و لژیردا "بیری کارگهراکی چاپخانهی کوردستان" بوو، دیسان لژیردا "ژماره ۱، سالی ۱" بوو و لژیر ههمیان ۱ بانهمهر ۱۳۲۵ هاتبوو به نغیسین^(۱۴۸).

ههچهنده د نغیسین و چیروکیی گوڤارا (گروگالی مندالانی کورد) ئهم چ وتارا بو زاروکان نابینن بهلکو پتر کومهلهکا وتارو چیروکیی دریزن، کو زوربهیا وان بو کهسانین مهزن ئانکو [بو دایک و باب و ماموستایان] هاتینه نغیسین نهک بو زاروکان^(۱۴۹)، لهورا دقیا بابهتین وی ب شیوهیهکی ئاسان و ساده بو زاروکان بهینه نغیسین.

ههر چاوان بیت قی گوڤاری شیایه خزمهتهکا باش پیشکیشی زاروکیی کوردان بکهت^(۱۵۰)، و پینگاقهکا دهسپیشخهر بوو بو ئهو ککش و ههواوی دیموکراتی و ئازادیی یی کو مللهتی کورد ل کومارا کوردستان تیدا ژیاين^(۱۵۱)، ههروهسا ئهقه ئیکهمین جار بوو گوڤارهکا تابهت بو زاروکان و بزمانی کوردی بکهقیته بهردهستی زاروکیی کوردان.

ههروهسا روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٢٣ حوزميران ١٩٤٦
 دمركهفتي، راگهاندنهك ب ناقي (بو زانين. زانست. Zanist) بهلافكريه، دقي
 راگهاندني دا هاتيه كو گوڤارا (زانست)، گوڤارهكا زانستي و كومهلايهتي و
 پهرومدهيي و ئهدهبيه، ل ههيشا تهموزا ١٩٤٦ و ههيشانه ژمارهك دمركهفتي، ئهڤ
 راگهاندنه ژ نئيسهريين كوردستان داخوازدهك راپورتين ئهدهبي و زانستي و
 كومهلايهتي و پهرومدهيي بو (ومزارهتا رهوشهنبيري و دهفتهرا گوڤارا زانست)
 بهنيين دا ل گوڤارا زانست دا بهينه بهلافكرن، ديسان ل دووماهيا قي راگهاندني
 هاتيه "مديري مسئول و خاوهني ئيمتياز" (دلشاد رهسولي) يه^(١٥٢)، لي چ ژمارين قي
 گوڤاري لبهردهست نينن.

ئهو پهرتووك و قهكولينين باس ژ گوڤار و روژنامين سهردهمي كوڤارا
 كوردستان دكهن، دبيژن گوڤارهك ب ناقي (ئاگر)^(١٥٣) ل سالآ ١٩٤٥ يان ١٩٤٦
 هاتيه بهلافكرن^(١٥٤)، لي ب داخه چ ژيدير و سهرچاوه زانياريهكا گرنگ سهبارت
 قي گوڤاري نينن، لهورا نههاتيه دياركرن ئهڤ گوڤاره ل چ روژ و ههيف و سال و ب
 چهند لاپهر و قهبارهي دمرچووويه^(١٥٥).

پهراویزین پشکا ئیکۆ

- (١) ح. ماومرانی، روژنامه گهری کوردی له کوردستانی روژههلات، گوڤارا هاوار، ژماره (٥)، ئەلمانیا، ١٩٩٩، ل ٤.
- (٢) حسن الجاف، الوجیز فی تاریخ ایران : دراسة فی التاريخ السياسي منذ ظهور الدولة الصفوية إلى نهاية الدولة القاجارية، ج ٣، بغداد، ٢٠٠٥، ص ٣٥٢.
- (٣) نهوشیروان مستهفا ئەمین، بهدهم ریگاوه گوئچنین: چه‌ند لاپه‌رهیه‌ك له میژوی روژنامه‌وانی ی کوردی ١٨٩٨ - ١٩٥٨، کتیبی دوهم، بهرگی یه‌که‌م، بیروت، ٢٠١٣، ل ٢١.
- (٤) احمد عبدالکریم، الصحافة الايرانية، بغداد، ١٩٧٢، ص ١٠.
- (٥) نهوشیروان مستهفا ئەمین، سه‌رچاوه‌ی پێشوو، ل ٢١.
- (٦) عزالدين مصطفى رسول، حول الصحافة الكردية، بغداد، ١٩٧٣، ص ١٤.
- (٧) جوتیار توفیق، بيبليوگرافياى روژنامه‌گه‌ریی کوردی له روژهه‌لاتی کوردستان و دهرموه‌یدا، سلیمانی، ٢٠٠٧، ل ٩ - ١٠.
- (٨) مستهفا مه‌عروفی، باسیک سه‌باره‌ت به روژنامه‌نووسی کوردی له کوردستانی ئێران، گوڤارا کاروان، ژماره (١٢٠)، هه‌ولێر، ٢٠٠٠، ل ٦٣.
- (٩) عه‌بدوهرمازق به‌درخان کورۆ نه‌جیب پاشا نه‌قیی میر به‌درخانێ یه (١٨٠٣ - ١٨٦٨) ل ساڵا ١٨٦٤ ل باژیری سته‌مبول ژ دایک بوویه، ژبه‌ر په‌یه‌وه‌ندی و ی دگه‌ل روسیا ل ساڵا ١٩١٨ ژلایی عوسمانیان قه‌ ده‌یته‌ گرتن و هه‌ر دقئ سالی‌دا ل باژیری مووسل ده‌یته‌ سی‌داره‌دان. بنی‌ره: سه‌لاح محه‌مه‌د سه‌لیم هروری، عه‌بدوهرمازق به‌درخان (١٨٦٤ - ١٩١٨) ژیان، تی‌که‌لیین سیاسی، خه‌باتا چان‌دی، سلیمانی، ٢٠٠٥، ل ١٠ - ١٤ : عبدالفتاح علي يحيى، عبدالرزاق بدرخان البوتانی : نشاطة الثقافي والسياسي، مجلة كاروان، العدد (٦٥)، هه‌ولێر، ١٩٨٨، ص ١٢٥ - ١٢٨.

- (٢١) محهمهدى تههمدون ل ئورميه خودانى چاپخانهكى بوو، نازهرهيهكى دژى سمكو و بزاقا كوردى بوو، سمكو روژنامهيا خو ب كههستهين چاپخانا وى چاپ كربوو و تههمدون و ويني روژنامى د پهرتووكا خودا بهلاق كويه. بنيره: نهوشيروان مستهفا ئەمين، سهراوهى پيشوو، ل ١٦٠.
- (٢٢) فاخر حسن گولى، سمكويى شكاك ريبهري تهفگهرا رزگاربخوازا كهلى كورد، وهركيران: شقان قاسم ههسن، دهوك، ٢٠١٢، ل ١٨٣.
- (٢٣) محمد تمدن، اوضاع ايران در جنگ اول يا تاريخ رضائيه، رضائيه - اروميه، ١٣٥٠، ص ٣٦٩ - ٣٧٢.
- (٢٤) نهوشيروان مستهفا ئەمين، كورد و ههجهه: ميژوى سياسى كوردهكانى ئيران، چ ٢، سليمانى، ٢٠٠٥، ل ٤٣٣.
- (٢٥) محمد تمدن، پشين، ص ١٧٢.
- (٢٦) فاخر ههسن گولى، سمكويى شكاك و شورهشا وى...، ل ٣٨.
- (٢٧) ههمان زيدهر، ل ٣٩.
- (٢٨) بنيره پهرتووكا وى: ميژوى نهدهبى كوردى، پياچوونهوه: سهعيد كهههه، سنه، ١٩٨٤، ل ٥٨٧.
- (٢٩) محهمهدى تورجانى: شيخ محهمهد كورى مهلا محهمهد حسين كورى مهلا ههلى قزلجى يه، ل سالا ١٨٩٥ ل باژيرى مههاباد ژدايكبوويه، چهدين سالان ل زانكوىا نهزههه دخوينيت و بهرهف باژيرى سليمانى دجيت، پاشان دجيت باژيرى بهغدا، پشتى ماوهيهكى دهيت و پشكداريى ل بزاقا ئيسماعيل ناغا شكاك دا كر و لدهف سمكوى دميينيت ههتا دبته ريشهبهري چاپخانا سمكو. بنيره: كهمال مهزههه نههمهد، سهراوهى پيشوو، ل ٧٩ ؛ جوتيار توفيق، سهراوهى پيشوو، ل ٨١ - ٨٢.
- (٣٠) فاخر حسن گولى، سمكويى شكاك ريبهري تهفگهرا...، ل ١٨٦.
- (٣١) قران: يهكهيا پارمى يه لسههههه قاجاريان و دهستپيكا سهههههه پههههوى بوو و پارميهكى ئاسن يى زيشى بوو ب سهنگا بيست و چوار نخود كو دكهته

- (٤٨) گرام. بو پتر پیژانینان بنیڤه: محمد معین، فرهنگ معین، ج ٢، تهران، ١٣٧٥، ص ٢٤٥٤؛ فاخر حسن گولی، سمکویی شکاک ریبه‌ری ته‌قگه‌را...، ل ١٨٦.
- (٣٢) شاهی: یه‌که‌یه‌کا پارهمی لسه‌رده‌می قاجاریان و ده‌سپیکا سه‌رده‌می په‌هله‌وی، کو به‌رام‌به‌ر دوو پارهمیان یان پینجی دیناران (بی‌ن وی چاخی) بوو و هه‌ر (١٠٠) دینار ژی به‌رام‌به‌ر بوو ب دوو شاهی یان و هه‌ر قرانه‌ک ژی به‌رام‌به‌ری بیست شاهی یان بوو. بنیڤه: محمد معین، پیشین، ج ٢، ص ٢٠١٠.
- (٣٣) فاخر حسن گولی، سمکویی شکاک ریبه‌ری ته‌قگه‌را...، ل ١٨٦؛ که‌مال مه‌زه‌ر ئه‌حمه‌د، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٧٩.
- (٣٤) ع. ز و ره‌فیک سألح ئه‌حمه‌د، رابه‌ری روژنامه‌نووسی کوردی، گوڤارا روژنامه‌قانی، ژماره (١١ - ١٢)، هه‌ولیر، ل ٩٨ - ١٠٠.
- (٣٥) که‌مال مه‌زه‌ر ئه‌حمه‌د، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٨٠.
- (٣٦) فاخر حه‌سه‌ن گولی، سمکویی شکاک و شوره‌شا وی...، ل ٣٨.
- (٣٧) رزا شاه په‌هله‌وی ل سالاً ١٨٧٨ ژ دایک بوویه، ل شه‌فا ٢١ شوبات ١٩٢١ ب هاریکاریا زیانه‌ددین ته‌باته‌بایی ب کو‌ده‌تاییه‌کا له‌شکه‌ری رادبیت ل ١٥ کانوونا ئیکی ١٩٢٥ وه‌ک سه‌روکی حکومه‌تی هاته دامه‌زراندن، ژبه‌ر نیزیک بوونا وی بو ئه‌لمانیا ل ٢٥ ئاب ١٩٤١ ئیران ژلایی به‌ریتانیا و ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت فه هاته داگیرکرن، د ئه‌نجامدا رزا خان ناچارکرن ل ١٦ ئه‌یلول ١٩٤١ ده‌ست ژ پوستی خو به‌رده‌ت بو کوری خو محمه‌د رزا شاه، ل ٢٦ ته‌موز ١٩٤٤ ل جوهانسبورگ دمریت. بنیڤه: علي محافظة، ایران بین القومية الفارسية والثورة الإسلامية، بیروت، ٢٠١٣، ص ٤٥؛ عبدالوهاب الکیالی و آخرون، موسوعة السياسة، ج ٢، بیروت، ١٩٨٧، ص ٨٢٠.
- (٣٨) هوزان سلیمان میرخان الدوسکی، جمهوری کوردستان ٢٢ کانون الثاني ١٩٤٦ - ١٧ کانون الأول ١٩٤٦: دراسة تاريخية - سياسية، دهوک، ٢٠٠٥، ص ٢٠.
- (٣٩) فوزیه صابر محمد، ایران بین الحربین العالمیتین: تطور السياسة الداخلية ١٩١٨ - ١٩٣٩، رسالة ماجستير، كلية الآداب، جامعة البصرة، ١٩٨٦، ص ٤٢٢.

(٤٠) سادقى شهرفهكه ندى، كورته ميژووى بزووتنه وه نهتهوايه تيبه كانى كورد،
ومرگيران: تهها عهتيقى، چ ٢، ههولير، ٢٠١٢، ل ٧٤؛ حربى محمد، تطور
الحركة الوطنية في ايران من سنة ١٨٩٠ حتى سنة ١٩٥٣، بغداد، ١٩٧٢، ص ١٧.
(٤١) كمال مظهر احمد، دراسات في تاريخ ايران الحديث والمعاصر، بغداد، ١٩٨٥،
ص ٢٥٣.

(٤٢) حهमे رهشيد خانى بانه كورى قادر خانى كورى عهبدوللا بهگ كورى بارام
بهگى بانه يه ل سالآ ١٨٩٨ ژ داىك بووه، ژ بهر دهسته لآ تدارين ئيرانى چه ندين
سالآ ب ئاوارمى ل باشوورى كوردستان ژيايه و پشكدارى د كومارا كوردستان
دا كرىه و پلهيا ژهنه رال يا سهريازى ژلايى كومارى قه ومرگرتيه، ل ٤ كانوونا
ئىكى ١٩٧٤ دچيته بهر دلوقانيا خودى. بو پتر پيزانينان بنيره: كه يوان نازاد
نه نوم، حهमे رهشيد خانى بانه (١٨٩٨ - ١٩٧٤)، سليمانى، ٢٠٠١، ل ٣٩، ٢٥٢.

(٤٣) مه حمود خان دزلى: كورى عهزىز خان كورى بارام بهگه ل سالآ ١٨٧٠ ل دهقهرا
دزلى ل ههورامان ژ داىك بووه ژ نهجامين خهباتا وى بو كه لهك ناوچا هاتيه
دووورك، ل بهههرا ١٩٤٦ دهمى دانوستاندن دگه ل نهفسه رهكى ئيرانى كرى
تيته دهرمان كرن و پشتى چه ند روژا دمريت. بنيره: نه حمهد محهمهد ناسر
باوم، دوژى كورد له پهيوه ندييه كانى عيراق - ئيراندا (١٩٣٧ - ١٩٤٧)،
سليمانى، ٢٠١٠، ل ١٦.

(٤٤) جعهفر سوئلتانى ههورامى كورى حهमे سهعيد يى ههورامانه ل سالآ ١٨٩٦ ژ
داىك بوويه رولهكى بهرچاڤ د روودانين دهقهري دا هه بوو ژ بهر دهسته لآ تدارين
ئيران دچيته دهف ئينگليزا و ل دهووبه رين ره مادي ئاكنجى دبىت، ل سالآ ١٩٤١
دچيته بهر دلوقانيا خودى. بنيره: نه حمهد محهمهد ناسر باوم، سههراوه
پيشوو، ل ٢٤.

(٤٥) سهعدى عوسمان ههروتى، بزاقى رزگارخووزى نيشتيمانى له كوردستانى
روژهه لآ تدا (١٨٨٠ - ١٩٣٩ ز)، ههولير، ٢٠٠٧، ل ١١٦ - ١١٧؛ ياسين خالد حسن،
کردستان الشرقية: دراسة في الحركة التحررية القومية فيما بين الحربين
١٩١٨ - ١٩٣٩، رساله ماجستير، كلية الآداب، جامعة صلاح الدين، ١٩٩٥، ص
١٥٦ - ١٥٨.

- (٤٦) مهلا خه لیل خه لکی گۆره مهري ميرووي سهردهشته ژ هوژا مهنگور، ل سالا ١٩٢٨ دژي سياهه تا رزا شاه راپهري، تهگهري سهرهكي يي بهرپابونا راپهرينا وي ژيه رگهورينا جلوهبرگين كوردي بو جلوهبرگين پهلههوي و لبهركرنا كولاشي پهلههوي وهك كفر ل قه لهه م ددا. بنيره: حسين مهدهني، كوردستان و ئيستراتيژي دهوله تان، ب ٢، ههولير، ٢٠٠٩، ل ١٤٢ - ١٤٣.
- (٤٧) كهريمي حسامي، له بيرهوهريه كانم، سويد، ١٩٨٦، ل ٥٥.
- (٤٨) عبدالرحمن قاسملو، اربعون عاماً من الكفاح من اجل الحرية، ترجمة و تقديم و هوامش: عزالدين مصطفى رسول، ج ١، ط ٢، بيروت، ١٩٩٤، ص ٢٥؛ ياسين سهردهشته، كوردستاني نيران ليكولينه وهيهكي ميژووي له جولانه وهي رزگاربخوازي نهتهوهيي كهلي كورد (١٩٣٩ - ١٩٧٩)، سليماني، ٢٠٠٣، ل ٤١.
- (٤٩) آمال السبكي، تاريخ ايران السياسي بين ثورتين (١٩٠٦ - ١٩٧٩)، الكويت، ١٩٩٩، ص ٩٤.
- (٥٠) عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، وثائق عن الحركة القومية الكوردية التحريرية: ملاحظات تاريخية و دراسات أولية، أربيل، ٢٠٠١ ص ٤٧٥؛ سهدي عوسمان ههروتي، سهرجاوهي پيشوو، ل ١٠٩.
- (٥١) عزيز زهندي (١٨٩٨ - ١٩٧٢) ب عهزير ئەلمانى دهيته نياسين ژ دايك بوويي گوندي (قالويي زهندان) ل دهقرا مههاباده، سالا ١٩٣٩ دگهل چهند مسيونهرا دجيته ئەلمانيا، سالا ١٩٤١ دزقريت باژيري مههاباد و ل ريشه بهريا كارگيري يا توماركرني كاردكهت، پشتي ژناقبرنا حزبا وي دجيته تهبريز پاشان تههران و وهك پاريزمر كاردكهت، ب نهخوشيا شير پهنجه دمريت. بنيره: ياسين سهردهشته، چهند لاپهريهيهك له ميژووي كهلي كورد له روزههلاتي كوردستان، ب ١، سليماني، ٢٠٠٧، ل ١٤١.
- (٥٢) فائزة حسين عباس، تطور الفكر القومي الكوردي في ايران ١٩٣٩ - ١٩٤٥، القسم الأول، مجلة گولان العربي، العدد (٦)، أربيل، ١٩٩٦، ص ١٧.
- (٥٣) محمد كامل محمد، الأوضاع العامة في ايران عشية سقوط رضا شاه بهلوي، مجلة دراسات ايرانية، المجلد الأول، العدد الأول، جامعة البصرة، ١٩٨٧، ص ١٣٧.

- (٥٤) محمەد رزا پەهلەوی ل ساڵا ١٩١٩ ل تەهران ژ دایک بوویە، ل ساڵا ١٩٣٨ ب پلەیا (ملازم مدفعیة) ژ کولێژا لەشکەری دەرچوو و بویە سەرپەرشت ل سەر لەشکەری ئێرانی، ل ساڵا ١٩٤١ بویە شاھێ ئێران، ل ساڵا ١٩٧٩ ژ ئەنجامێ شورەشەکا مەزن ناچاربوو ئێران بچە بەیلێت. بو پتر پێزانینان بنێرە: "مذکرات شاه ایران المخلوع محمد رضا بهلوي"، ترجمة: مرکز دراسات الخليج العربي، البصرة، ١٩٨٠، ص ١٨ - ٣٠؛ فرح صابر، محمد رضا شاه بهلوي الدكتاتورية والتحديث، السليمانية، ٢٠١٤، ص ١٩ - ٣٧٦.
- (٥٥) طاهر خلف البكاء، التطورات الداخلية في إيران ١٩٤١ - ١٩٥١، بغداد، ٢٠٠٢، ص ٤١؛ عبدالهادي كريم سلمان، إيران في سنوات الحرب العالمية الثانية، بغداد، ١٩٨٦، ص ٦٧.
- (٥٦) حربي محمد، المصدر السابق، ص ٦٩.
- (٥٧) فوزية صابر، صفحات عن نضال الكورد في إيران ١٩٤١ - ١٩٤٦، مجلة متين، العدد (٨٦)، دهوك، ١٩٩٩، ص ١٠٣.
- (٥٨) هوزان سليمان ميرخان الدوسكي، المصدر السابق، ص ٥٩ - ٦٠.
- (٥٩) عەبدوڵپەرەحمان زەببەحی ل ساڵا ١٩٢٠ ل باژیری مەهاباد ژ دایک بوویە، دامەزرینەرێ کومەڵا (J.K) بوو ل ساڵا ١٩٤٢ و سەرپەرشتی گوڤارا نیشتمان یا زمانحالی کومەڵای بوو، پشتی رووڤاندنا کومارا کوردستان ل ساڵا ١٩٤٨ دجیت سلیمانی، پشتی رووڤاندنا رژێما شاھ ل ساڵا ١٩٧٩ بەرەڤ رۆژەلاتی کوردستان دزڤریت و ل ساڵا ١٩٨٠ ژلایێ حکومەتا عێراقی ڤە دەیتە گرتن و تا نوکە یی بێ سەرو شوینە. بنێرە: عەلی کەریمی، ژیان و بەسەرھاتی عەبدوڵپەرەحمان زەببەحی (مامۆستا عولەما)، سوید، ١٩٩٩، ل ٥٨ - ٦٣؛ رەڤیق سالح و سدیق سالح، رۆژنامە ی کوردستان: مەهاباد ١٣٢٤ - ١٣٢٥ ی هەتاوی (١٩٤٦)، سلیمانی، ٢٠٠٧، ل ١٩ - ٢٠.
- (٦٠) عەلی کەریمی، سەرچاوە ی پێشوو، ل ٧٣.
- (٦١) گوڤارا نیشتمان، ژمارە (١)، سالی یەکەم، مەهاباد، پۆشپەری ١٣٢٢ ش، ل ٢١.

- (٦٢) حامید گوهه‌ری، کۆمه‌له‌ی ژیانه‌وه‌ی کوردستان، هه‌ولێر، ٢٠٠٤، ل ٤٥ ؛ سه‌ید موحه‌مه‌دی سه‌مه‌دی، ژێ کاف چبوو ؟ چی ده‌ویست ؟ وه‌چی ئێ به‌سه‌ر هات ؟، مه‌هاباد، ١٩٨١، ل ١٢ .
- (٦٣) هیمدادی حوسین، روژنامه‌وانی کوردی سه‌رده‌می کۆماری دیموکراتی کوردستان ١٩٤٣ - ١٩٤٧، لوبنان، ٢٠٠٨، ل ٥١ .
- (٦٤) عه‌بدله‌رحمان کوری مه‌لا محمه‌دی بۆره، ل سالاً ١٩٢١ ژ دایک بوویه، دبیته ئه‌ندامی (J.K) و ناقی وی یی نه‌ینی هه‌ژار بوو، هونه‌رمه‌ندی نه‌ته‌وه‌یی یی سه‌رده‌می کومارا کوردستان بوو، پشتی رووخاندنا کوماری به‌ره‌ف سلیمانیی دجیت پاشان به‌غدا لویری ژیانه‌کا سه‌خت دبورینیت و دجیته سوریا، پشتی رووخاندنا رژیمه‌پاشایه‌تی دزقریت عیراقی، ئی پشتی شکه‌ستنا شوره‌شا ئه‌یلول جارهاکا دی دزقریت بو ئیران تا سالاً ١٩٩١ دجیته به‌ر دلوقانیا خودی. بنیره: ماموستا هه‌ژار، چیشتی مجبور، سنه، ١٣٩٢، ل ١٠ - ٣٢ ؛ ره‌فیق سالح و سدیق سالح، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٢٨ .
- (٦٥) ماموستا هه‌ژار، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٥٤ - ٥٥ .
- (٦٦) سید محمد صمدی، نگاه‌ی به‌ تاریخ مه‌هاباد، تبریز، ١٣٧٣، ص ١١٦ ؛ عه‌لی که‌ریمی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٧٣ .
- (٦٧) میژوویا به‌لا فکرنا فی به‌لا فوکی بدروستی نه‌هاتیه دیارکرن، ئی یا چ گومان لسه‌ر ئین ئه‌وه پشتی دامه‌زراندنا کومه‌لا (J.K) ل ١٦ ئاب ١٩٤٢ ب ماوه‌یه‌کی کیم ئه‌ف به‌لا فوکه هاتیه به‌لا فکرن .
- (٦٨) سید محمد صمدی، پیشین، ص ١١٨ ؛ تاهیر حاجی میرخان، چۆنیه‌تی دامه‌زراندنی (کۆمه‌له‌ی ژ.ک) و دهرکردنی گوڤاری (نیشتمان)، گوڤارا خه‌باتی قوتابیان، ژماره (٤٠)، ٢٠٠٠، هه‌ولێر، ل ٣٣ .
- (٦٩) هیمدادی حوسین، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٥٢ .
- (٧٠) روژنامه کوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٥ ؛ هه‌ژی گوتنی یه ئه‌و تیکستین ب زاراقی موکریانیا روهن و ئاشکه‌را بی چ گوهورین د فه‌کولینیدا هاتینه بکارئینان، ئی ئه‌و تیکستین ب زمانی فارسی یان ب زاراقی موکریانیا و

- هه‌وراميا ب زحمهت و نهيا روھن و ئاشكەرا، ھەمى بو زاراقى بادىنى ھاتىنە
گوھورين و دقى ڤه‌كۆلينيڧا ھاتىنە بكارئىنان.
- (٧١) نەوشىروان مستەفا ئەمىن، ھكومەتى كوردستان كورد لئە گەمەى سۆڤىتى
دا، چ ٢، سلىمانى، ٢٠٠٦، ل ٧٠؛ ھىمدادى حوسىن، ژىدمەرى بەرى، ل ٥٣.
- (٧٢) شادمان مەلا ھەسەن، رۆژنامەى "كوردستان" ئۆرگانى كۆمىتەى ناوھندى
ھىزبى ديمۆكراتى كوردستانى ئىران، گوڤار رۆژنامەنووس، ژمارە (٤)،
ھەولير، ٢٠٠٥، ل ٨٧.
- (٧٣) ھىمداد حوسىن، سەرچاوەى پىشوو، ل ٥٣.
- (٧٤) عبدالقادر دباغى، راپەرىنى "كۆمەلەى" ى ژى كاف: وەلامىك بەنامىلەى
ژى - كاف چ بوو ؟، چ ٢، ب. ج، ١٣٦٧ ش، ل ١٦؛ كاوھ قادرى، كۆمەلەى ژ.
ك تا كۆمار، بەشى يەكەم، ھەولير، ٢٠٠٨، ل ٤٨.
- (٧٥) ھامىد گەوھەرى، سەرچاوەى پىشوو، ل ١١٤.
- (٧٦) ھەلى كەرىمى، نىشتمان بلاوكەرەوھى بىرى كۆمەلەى ژ. ك، سلىمانى،
٢٠٠٨، ل ٥.
- (٧٧) بنيرە پەرتووگا وى: تارىك و روون (شيعر)، بىكەى ئەدەبى پىشەوا، ٢٠٠١، ل ٢١.
- (٧٨) نەوشىروان مستەفا ئەمىن، ھكومەتى كوردستان...، ل ٧٠.
- (٧٩) ھامىد گەوھەرى، سەرچاوەى پىشوو، ل ١١٤؛ دكتور جەمال نەبەز شەش
ژمارين گوڤارا نىشتمان كومكربوون و ب ھەلكەفتنا بورىنا چل سالان بسەر
گوڤارا نىشتمان د پەرتووگەكى دا ب ناڤى "گوڤارا نىشتمان زمانحالى
كومەلەى ژىكاف و ئىديولوژى ھوردە بورژواى رۆشنىبرى ناسيؤنالىست لئە
كوردستاندا" ل سالاً ١٩٨٣ بەلاڤ كرىه. بنيرە: جەمال نەبەز، گوڤارى
نىشتمان: تەمووزى ١٩٤٣ - مايسى ١٩٤٤ زمانى حالى كۆمەلەى ژىكاف و
ئىديولوژى ھوردە بورژواى رۆشنىبرى ناسيؤنالىست لئە كوردستاندا، سويد،
١٩٨٣.
- (٨٠) گوڤارا نىشتمان: گوواريكى كومەلايەتى، ئەدەبى، خویندەوارى و مانگى
كوردىه، ژمارە (١)، سالى يەكەم، پووش پەرى ١٣٢٢، جولای ١٩٤٣.

- (٨١) كهمال مەزھەر ئەحمەد، سەرچاوەی پێشوو، ل ٨٠.
- (٨٢) عەلی كەرىمى، ژيان و بەسەرھاتى عەبدوڵپەرھمانى...، ل ٨٤؛ نەوشىروان مستەفا ئەمین، حكومەتى كوردستان...، ل ٧٠.
- (٨٣) گوڤارا نیشتمان، ژمارە (١)، سالى يەكەم، مەھاباد، پوشپەرى ١٣٢٢ ش، ل ٣.
- (٨٤) هینمن، سەرچاوەی پێشوو، ل ٢١.
- (٨٥) عبدالقادر دباغی، سەرچاوەی پێشوو، ل ٣٧.
- (٨٦) موحمەد حەسەن پور، دامەزراندنى كۆمەڵەى " ژ، ك " و چەند راستىك، گوڤارا كاروان، ژمارە (١٦٠)، هەولێر، ٢٠٠١، ل ١٢٤.
- (٨٧) عەلى كەرىمى، نیشتمان بلاوكەرەوى...، ل ٥ - ٦.
- (٨٨) محەمەد شاپەسەندى: محەمەد كورێ محەمەد سالى كورێ سەعید ناسناڤى وى شاپەسەندە ل سالا ١٩٢٠ ل مەھاباد ژ دايك بوویە، پشتى سالىكێ ژ دامەزراندنا (J.K) بوو ئەندام و پشتى گرتنا زەبىحى گوڤارا (ئاوات) ل ٢٣ چرىيا ئىكێ ١٩٤٥ ب تنى دەرىخست، پشتى رووخاندنا كۆمارى ل كوندى (سىتەك) ل سلىمانى دگەل عەبدوڵپەرھمان زەبىحى ژمارە (١٠) ژ گوڤارا نیشتمان دەرىخستن، ل ١٥ كانوونا دووى ٢٠٠٦ دچیتە بەر دلوقانیا خودى. بنپەر: سدىق سالى، بىرموهرىكانى محەمەد شاپەسەندى، سلىمانى، ٢٠٠٧، ل ٨٣ - ٩٢؛ هانا، مامۇستا محەمەدى شاپەسەندى: پیتچن و نووسەرى رۇژنامە و گوڤارەكانى سەردەمى كۆمارى كوردستان، رۇژنامەى كوردستان، ژمارە (٢٥٧)، ١٩٩٨، ل ٨ - ٩. (رۇژناما حزبى ديموكراتى كوردستان - ئيران) ٥.
- (٨٩) سدىق سالى، سەرچاوەی پێشوو، ل ٥٩.
- (٩٠) هيمدادى حوسين، دەروازىيەك بۇ رۇژنامەوانى كوردى - فارسى و چەند سەرە قەلەمىك، گوڤارا كاروان، ژمارە (١٧٠)، هەولێر، ٢٠٠٣، ل ٢٢٧.
- (٩١) هيمدادى حوسين، رۇژنامەوانى كوردى سەردەمى كۆمارى...، ل ١٢٤.
- (٩٢) ئىسماعيل ئەردەلان كورێ محەمەد خانى ئەردەلانە ل سالا ١٩١٠ ل باژىرێ سنە ژ دايك بوویە، ل سەردەمى كۆمارا كوردستان رۇژناما كوهستان ل تەھران دەرىخست و هەولدا ئاريشەين كوردا برىكين دانوستاندان چارەسەر

- بکته، ل سالاً ۱۹۸۸ دچیته بهر دلوڤانیا خودی. بنیره: صدیق صالح و رفیق صالح، نامه هفتگی کوهستان، شماره (۱ - ۸۴)، (۱۷ اسفند ۱۳۲۳ - ۱۲ اسفند ۱۳۲۵)، سلیمانی، ۲۰۱۰؛ جوتیار توفیق، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۹۴ - ۹۵.
- (۹۲) جوتیار توفیق، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۲۱؛ نهوشیروان مسته‌فا ئەمین، به‌دهم ریگاوه گوڤچنن...، ل ۴۸۰؛ هیمدادی حوسین، رۆژنامه‌وانی و ئەدهبیاتی نوی کوردی، سلیمانی، ۲۰۰۸، ل ۳۴۶.
- (۹۴) هیمدادی حوسین، ههفته‌نامه‌ی "کوهستان" و پایه‌ی له رۆژنامه‌وانی کوردیدا، گوڤاری رۆژنامه‌نووس، ژماره (۲۲)، ههولیر، ۲۰۱۰، ل ۱۵.
- (۹۵) نامه هفتگی کوهستان (روژنامه)، شماره ۱، تهران، ۷ اسفند ۱۳۲۳.
- (۹۶) روناکبیر و هونه‌رمه‌ند و نقیسه‌رین کورد ژ باشووری کوردستان به‌ره‌م و نامه بو قی رۆژنامی دهنارتن و ب وتار و بابته‌ین جوراوجور ئەف رۆژنامه دمه‌لمه‌ند تردکرن.
- (۹۷) هیمداد حوسین به‌کر، ههفته‌نامه‌ی کوهستان: لاپه‌ره‌یه‌کی که‌م ناسراو له میژوو‌ی ئەدهب و رۆژنامه نووسی کوردیدا، گوڤاری سه‌نته‌ری براهه‌تی، ژماره (۵)، ههولیر، ۱۹۹۸، ل ۴۴.
- (۹۸) ماجد مه‌ردوخ رۆحانی، هه‌زار بو کوردستان، چاپی نوهم، تهران، ۱۳۹۳، ص ۹.
- (۹۹) هیمدادی حوسین، رۆژنامه‌وانی کوردی سه‌رده‌می کوماری...، ل ۶۹.
- (۱۰۰) محه‌مه‌دی شاپه‌سه‌ند، رۆژنامه‌ی کوردستانی نوی، ژماره (۱۱۹)، ۱۹۹۴، ل ۳.
- (۱۰۱) که‌مال عه‌بدوڵلاهی، سیبه‌ری ئازادی: هه‌وراز و نشیوه‌کانی میژوو‌ی خه‌باتی کومه‌له‌ی زئی. کاف ۱۳۲۴ ۱۳۲۱، سلیمانی، ۲۰۰۸، ل ۲۷.
- (۱۰۲) ع. زوره‌فیک سالح ئەحمه‌د، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۱۱۶.
- (۱۰۳) شیخ عبدالقادر نه‌هری (۱۸۵۱ - ۱۹۲۵) کوری شیخ عبیدالله نه‌هری یه سه‌روکی سه‌ره‌لدانا کوردی ل سالاً ۱۸۸۰، ده‌می کومه‌لا (ته‌عاون و ته‌ره‌قی کورد) ل سالاً ۱۹۰۸ ل سته‌مبول هاتیه دامه‌زراندن ئەو وه‌ک سه‌روکی ئیکی یی قی کومه‌لا سیاسی و نه‌ته‌وه‌ییا کوردی هاته هه‌لبژارتن. بنیره: هوگر ظاهر توفیق، الشیخ عبدالقادر النهري ۱۸۵۱ - ۱۹۲۵ الواجهة السياسية الكردية

- الأولى في استانبول في الربع الأول من القرن العشرين، مجلة جامعة زاخو، المجلد (١)، العدد (١)، ٢٠١٣، ص ٣٥٩ - ٣٧٦.
- (١٠٤) گوڤاری اوات، ژماره (١)، سالی یهك، ١ خهزهل و مری ١٣٢٤ - ٢٣ ئوكتوبهه ١٩٤٥ ؛ د پهرتوووكا: كهمال عهبدوئلاهی، سیبههری ئازادی: ههوراز و نشیوهكانی میژووی خهباتی كوومهلهی ژئ. كاف ١٣٢٤ ١٣٢١، سلیمانی، ٢٠٠٨، ل ٢٨٩.
- (١٠٥) گوڤاری اوات، ژماره (١)، سالی یهك، ١ خهزهل و مری ١٣٢٤ - ٢٣ ئوكتوبهه ١٩٤٥ ؛ د پهرتوووكا: كهمال عهبدوئلاهی، سیبههری ئازادی: ههوراز و نشیوهكانی میژووی خهباتی كوومهلهی ژئ. كاف ١٣٢٤ ١٣٢١، سلیمانی، ٢٠٠٨، ل ٢٨.
- (١٠٦) هیمدادی حوسین، روژنامهوانیی كوردی سهردهمی كووماری...، ل ٧١ ؛ مصطفى معروفی، گوڤار و روژنامهكانی كوردستانی ئیران، روژنامهی كوردستان، ژ (٢٥٧)، ١٩٩٨، ل ١٨ - ٢٢.
- (١٠٧) كمال مظهر احمد، كشف بیبلوغرافی للجراند والمجلات الكوردية حسب تواریخ صدورها ١٨٩٨ - ١٩٧٨، ترجمة وتعليق، فيصل الدباغ، القسم الأول، مجلة گولان العربي، العدد (١١)، أبريل، ١٩٩٧، ص ٦١ ؛ فهژین، من حصاد الصحافة الكردية خلال قرنهما الأول، القسم الأول، مجلة فهژین، العدد (١٠)، دهوك، ١٩٩٨، ص ١٨١ - ١٨٢.
- (١٠٨) گوڤارا هاواری كورد، ژماره (١)، رمزههری ١٣٢٤ شمسی.
- (١٠٩) هیمدادی حوسین، گوڤاری هاواری كورد له سهردهمی كووماری كوردستان (١٩٤٥)، گوڤارا نووسههری نوئ، ژماره (٢٠)، ههولیر، ٢٠٠٢، ل ٦.
- (١١٠) ل بهشی دووی ب دریزی دی باس لی هیته کرن.
- (١١١) تا قی سهردهمی ئەڤ چاپخانه ب باشتیرین و ریکویبکتیرین چاپخانه كوردی دهاته هژماردن، شەش تەختەین پیتا و كهرهستهین پیدقی و ئامیری كارهبی بو كاغهز برین و مهكینهیهكا مهزن و نوی بو چاپی و مهكینا پی و مهكینهیهكا درینی. بنیره: جهعفر حوسین پوور (هیدی) "حهسهن قازی"، چوارده بهنگهنامهی حكومهتی میلیی كوردستان له مههاباد، گوڤاری ژین، ژماره (٢)، سالی دووهم، سلیمانی، ٢٠١٠، ل ١٠٣ - ١٠٤.

- (١١٣) حامید گوهری، جمهوری کردستان ١٧/١٢/١٩٤٦ - ٢٢/١/١٩٤٦، ترجمه : حسن ماورانی، اربیل، ٢٠١٣، ص ١٥٥ - ١٥٦ ؛ سازیان تائب سألح، رۆژنامه‌گه‌ریی له رۆژه‌ه‌لآتی کوردستان چاپه‌مه‌نی سه‌رده‌می کۆمار تا رۆژنامه‌کانی ئاشتی و رۆژه‌ه‌لآت، گۆفارا رۆژنامه‌نووس، ژماره (٧)، هه‌ولێر، ٢٠٠٦، ل ١٦٨.
- (١١٣) نه‌وشیروان مسته‌فا ئەمین، حکومه‌تی کوردستان...، ل ١٦٢.
- (١١٤) مسته‌فا مه‌عروفی، باسیک سه‌باره‌ت به رۆژنامه‌نووسی...، ل ١٢٢.
- (١١٥) زیده‌باری کیمیا شیان و نه‌بوونا کادرین رۆژنامه‌نخیس یین زیره‌ک و خودان شیان ل وی سه‌رده‌می، ئی گۆفارا کوردستان شیا جهه‌کی باش دناڤ چکاکی رۆژه‌ه‌لآتا کوردستان دا بکه‌ت. بنیره: عبدالوهاب تاله‌بانی، گۆفاری کوردستان: لاپه‌ره‌یه‌ک له میژووی رۆژنامه‌نووسی کوردیمان له کوردستانی ئیران، گۆفارا رۆشنییری نوی، ژماره (١٠٥)، بغداد، ١٩٧٩، ل ٢٩..
- (١١٦) وریا جاف، کاروانی رۆژنامه‌گه‌ریی کوردی، هه‌ولێر، ١٩٩٨، ل ٥٣ ؛ نه‌وزاد عه‌لی ئەحمه‌د، ده‌وله‌مه‌ندکردنی بابه‌تی رۆژنامه‌گه‌ریی کوردی له کوردستانی ئیراندا سه‌ده‌ی بیسته‌م، گۆفارا رۆژنامه‌نووس، ژماره (٤)، هه‌ولێر، ٢٠٠٥، ل ١٧٦ ؛ نه‌وشیروان مسته‌فا ئەمین، حکومه‌تی کوردستان...، ل ١٦٣.
- (١١٧) گۆفارا کوردوستان: بلاوکهره‌وه‌ی بییری حزبی دیموکراتی کوردوستان، ژماره (١)، مه‌هاباد، ١٩٤٥، ل ١.
- (١١٨) گۆفارا کوردوستان: بلاوکهره‌وه‌ی بییری حزبی دیموکراتی کوردوستان، ژماره (١)، مه‌هاباد، ١٩٤٥، ل ١.
- (١١٩) عبدالوهاب تاله‌بانی، زیده‌ری به‌ری، ل ٣٢ ؛ گۆفار و رۆژنامه‌کان، گۆفارا رۆژی نوی، ژماره (١٠)، سلیمانی، ١٩٦١، ل ٩٣ ؛ نه‌وشیروان مسته‌فا ئەمین، حکومه‌تی کوردستان...، ل ١٦٥.
- (١٢٠) رۆژنامه کوردستان ل پشکا دووی، ته‌وه‌ری ئیکی ب درێژاهی باس ئی هاتیه کرن.
- (١٢١) هیمدادی حوسین، رۆژنامه‌هوانی کوردی سه‌رده‌می کۆماری...، ل ٨٢.
- (١٢٢) هه‌مان سه‌رچاو، ل ٩٧.

- (١٢٣) هسهن كورئ مه لا عه لی كورئ مه لا هسهن كورئ مه لا عه لی كورئ مه لا محهمه دی قزلیجه ل ١٩١٤ ژ دایك بوویه، ده می كومه لا (j.k) هاتیه دامه زانندن بووه نه ندانم ب نا قئ نهینی (ژیر) و سه رنقیسه ر و ریشه به ری گو قارا (هه لاله) بوو، ل ١٩٨٣ ژ لایئ رژیم ئیرانی هاته گرتن و ژ نه نجامئ نه شه كه نه جده ان و نازاردانی ل سالأ ١٩٨٤ هاته شه هید كرن. بنیره: ئاسؤ لاله، حسن قزلیجی: سه رنووسه ری گو قاری "هه لاله"، روژناما كوردستان، ژماره (٢٥٧)، ١٩٩٨، ل ١٠.
- (١٢٤) سازیان تائب سألح، سه رچاوه ی پیشوو، ل ١٦٩ ؛ حامید گوهری، پیشین، ص ١٥٥.
- (١٢٥) روژناما كوردستان، ژماره (٦)، ٢١ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٤.
- (١٢٦) مصطفى معروفی، گو قار و روژنامه كانی كوردستانی...، روژنامه ی كوردستان، ژماره (٢٥٧)، ١٩٩٨، ل ١٩ ؛ ع. زو ره فیک سألح نه حمه د، سه رچاوه ی پیشوو، ل ١١٨ ؛ عه بدوئلا زهنگه نه، سه رجه می به ره هه مه...، ل ١٢٧.
- (١٢٧) وریا جاف، سه رچاوه ی پیشوو، ل ٥٣ ؛ سازیان تائب سألح، سه رچاوه ی پیشوو، ل ١٦٩.
- (١٢٨) گو قارا هه لاله، ژماره (١)، سالی یه كه م، ره شه مه ی ١٣٢٤، بوكان.
- (١٢٩) عبدالجلیل صالح، كو مارا كوردستانی " ٢٢ كانوونا دووی سالأ ١٩٤٦، "، گو قارا مه تین، ژماره (١٦٠)، خو لا ٤، دهوك، ٢٠٠٧، ل ٩٨ ؛ سازیان تائب سألح، سه رچاوه ی پیشوو، ل ١٧٠.
- (١٣٠) ره فیک سألح و سدیق سألح، سه رچاوه ی پیشوو، ل ٣٣٧.
- (١٣١) هه ر پینج ژمارین (هاواری نیشتمان) ب شیوی روژنامئ دنا ق کتیبخانا تایبه ت یا خودی ژئ رازی ره شید باجه لان هاتنه دیتن و كچا وی به هار خان (٧٩) ژمارین روژناما كوردستان و (٥) ژمارین روژناما (هاواری نیشتمان) راسپاردی بنكه ی ژین كرن، د نه نجامدا ماموستا ره فیک سألح و سدیق سألح نه ق هه ر (٥) ژمارین (هاواری نیشتمان) دگه ل روژناما كوردستان هه می پیکشه به لا قكرن. بنیره: ره فیک سألح و سدیق سألح، سه رچاوه ی پیشوو، ل ٨، ٣٣٧.
- (١٣٢) سه دیق نه نجیری نازم كورئ محهمه د ره سوله ل سالأ ١٩٢٤ ل مه هاباد ژ دایك بوویه، ئیک ژ نه ندانمین چالاك یین ئیکه تیا جوانین دیموكراتیا كوردستان

بوو، ل ۱۹۶۴ دهیت دهقرا قه لادزی بو پشکداری کرن ل کونگری دووی یی حزبا دیموکراتی کوردستان، ل دهسپیکا سالاً ۱۹۶۶ ب پیلانه کی دهیته کوشتن. بنیره: ئاسو لاله، صدیق انجیری آذر، روژنامه ی کوردستان، ژ (۲۵۷)، ۱۹۹۸، ل ۱۰ ؛ محمد توفیق ووردی، قافلة الشهداء الأکراد فی ایران و الشعوب الايرانية، بغداد، ۱۹۷۲، ص ۲۹.

(۱۳۳) صدیق سألح، سهراوهی پیشوو، ل ۳۱ ؛ ع. زو رهفیک سألح ئەحمەد، سهراوهی پیشوو، ل ۱۱۷.

(۱۳۴) بنیره پهرتووکا وی: سهراوهی پیشوو، ل ۲۸۴.

(۱۳۵) گوڤارا هاواری نیشتمان: بلاوکهرهوهی بیرى بیکهتی جهوانانی دیموکرات، ژماره (۱)، سالی ههوهل، مههاباد، ۱۹۴۶.

(۱۳۶) عهبدوئلا زهنگهه، ژیدمیری بهری، ل ۱۲۸ ؛ مستهفا مهعروفی، باسیک سهبارت به روژنامه نووسی...، ل ۱۴۰.

(۱۳۷) روژناما هاواری نیشتمان: ارگان یه کهتی جهوانانی دیموکرات کوردستان، ژماره (۲)، سالی ههوهل، ۱۹۴۶، ل ۷ ؛ کهمال غه مبار، ئاومردانه وهیه کی خیرا له روژنامه نووسی مندالانی کورد، ژماره (۱۵۶)، ههولیر، ۲۰۰۱، ل ۳.

(۱۳۸) روژناما هاواری نیشتمان، ارگان یه کهتی جهوانانی دیموکرات کوردستان، ژماره (۱)، سالی یهک، ۱۹۴۶، ل ۱.

(۱۳۹) حه مه سألح فهراهادی، روژنامه نووسی مندالان له کوردستاندا، گوڤارا روژنامه قانی، ژماره (۲)، ههولیر، ۲۰۰۰، ل ۷۰ ؛ محه مه د بابوئی، روژنامه نووسی تاییه تمه ند، ههولیر، ۲۰۱۳، ل ۱۱۳.

(۱۴۰) گوڤارا گروگالی مندالانی کورد: بیرى کارگه رانی چاپخانه ی کوردستان، ژماره (۱)، سالی ۱، ۱۳۲۵. د پهرتووکا، هیمدادی حوسین، گوڤاری گروگالی مندالانی کورد و سه رهتای روژنامه نووسی په روه دهی، ههولیر، ۲۰۰۲، ل ۵۶.

(۱۴۱) قادر موده رسی ل سالاً ۱۹۰۰ ل باژیری مههاباد ژ دایک بوویه، لسه رده می کومارا کوردستان ریقه بهری چاپخانه کوردستان بوو، ههروه سا ل بهه رارا ۱۹۴۶ گوڤارا (گروگالی مندالانی کورد) دهریخست و سی ژماره ژئی هاتنه به لآفکرن، ل سالاً ۱۹۹۲ دجیته بهر دلوقانیا خودی. بنیره: ئازاد عوبید سألح،

- فهرهنگی رۆژنامه نووسانی كۆچ كردوو كورد، گوڤارا رۆژنامهفانی، ژماره (٣)، ههولئیر، ٢٠٠٠، ل ٢١٣.
- (١٤٢) هیمدادی حوسین، گوڤاری گروگالی مندالانی كورد... ل ١٣.
- (١٤٣) سازیان تالب سالیح، سهراوهی پیشوو، ل ١٦٩.
- (١٤٤) گوڤارا گروگالی مندالانی كورد: بیرى كارگهراى چاپخانهى كوردستان، ژماره (١)، سالی ١، ١٣٢٥، د پهرتووگا: هیمدادی حوسین، گوڤاری گروگالی مندالانی كورد... ل ٥٦.
- (١٤٥) ئیدریس عهبدوئلا مستهفا، گروگالی مندالانی كورد: پیشهنگه گوڤاری دنیای رۆژنامهگهیری مندالان، گوڤارا رۆژنامهفانی، ژماره (١١ - ١٢)، ههولئیر، ٢٠٠٣، ل ٣٤٨.
- (١٤٦) گوڤارا گروگالی مندالانی كورد: بیرى كارگهراى چاپخانهى كوردستان، ژماره (١)، سالی ١، ١٣٢٥، د پهرتووگا: هیمدادی حوسین، گوڤاری گروگالی مندالانی كورد... ل ٥٥.
- (١٤٧) كهمال غهبار، سهراوهی پیشوو، ل ٣ ؛ هیمدادی حوسین، گوڤاری گروگالی مندالانی كورد... ل ١٧.
- (١٤٨) گوڤارا گروگالی مندالانی كورد: بیرى كارگهراى چاپخانهى كوردستان، ژماره (١)، سالی ١، ١٣٢٥. د پهرتووگا: هیمدادی حوسین، گوڤاری گروگالی مندالانی كورد... ل ٤١.
- (١٤٩) حهمه كهريم ههورامی، ئهدهبی مندالانی كورد دواى راپهیرین، ب ٢، ههولئیر، ٢٠٠٧، ل ٢٤٣.
- (١٥٠) ژ لایهنی سهرکهفتی یین قی گوڤاری ئهوه كو بابتهین جیاواز دقئ گوڤاری دا هاتینه به لافکرن وهك هۆزان و جوگرافیا و بیرکاری و ریزمانا كوردی و رهوشت و پهرومرده... هتد، بو پتر پیزانینان بنیره: هیمدادی حوسین، رۆژنامهوانی كوردی سهردهمی كۆماری... ل ١٢٠.
- (١٥١) ئیدریس عهبدوئلا مستهفا، رۆژنامهگهیری مندالان به زمانی كوردی: لیکۆلینهوهیهکی میژوووی رهخنهیی یه، ههولئیر، ٢٠٠٤، ل ٧٨ ؛ كهمال غهبار، سهراوهی پیشوو، ل ٣.
- (١٥٢) رۆژنامه كوردستان، ژماره (٦١)، ٢٣ حوزمهیران ١٩٤٦، ل ٢٤٦.

(۱۵۳) د هندەك ژیدمران دا بناقی ئاگری هاتیە.

(۱۵۴) جوتیار حاجی توفیق، کتیبی: "رۆژنامەنووسی کوردی سەردەمی کۆماری

دیموکراتی کوردستان ۱۹۴۲ - ۱۹۴۷ " راستکردنەوهی هەندیك له

هەلەکانی، گوڤارا رۆژنامەنووس، ژمارە (۵)، هەولێر، ۲۰۰۵، ل ۸؛ رەفیق سالح

ئەحمەد، ئیندیكسی رۆژنامەوانی نەینیی کوردی تا ۱۴ ی تەموزی ۱۹۵۸، بەشی

یەكەم، گوڤارا رۆژنامەنووس، ژمارە (۱)، هەولێر، ۲۰۰۴، ل ۲۳۳.

(۱۵۵) جەمال خەزەدار، ئینسكلۆپیدیای رۆژنامەگەریی کوردی ۱۸۹۸ - ۲۰۱۰،

پیداچوونەوه و پوختەکردن: عەبدوڵلا زەنگەنە، هەولێر، ۲۰۱۱، ل ۵۵.

پشکا دووی

دەرکهفتنا رۆژناما کوردستان و دهنکوباسین دامهزاندنا کۆمارى

- تهومرى ئىكى: دهرکهفتنا رۆژناما کوردستان
- تهومرى دووی: ئارمانجا رۆژناما کوردستان
- تهومرى سىي: دهنگشه دانا چالاکيین حزبا ديموکراتى کوردستان د
رۆژنامى دا
- تهومرى چوارى: بلندکرنا ئالایا کوردستان و جهژنا سهربه خويى
- تهومرى پینجى: رۆژناما کوردستان و سهروکى کۆمارى قازى
محهمهد

تهوهري ئيكي

دەركەفتنا روژناما كوردستان

ئيك ژ كارين گرنگ و پر بايهخ بين كۆمارا كوردستان ژ لايهني رموشهنبيري و كهلتووري قه دەريخستنا (روژناما كوردستان)⁽¹⁾ بوو و ههولدا نهكا سهركهفتي بوو و بناخه بو روژنامهكا روژانه يا كوردی دانا⁽²⁾، روژناما كوردستان زمانحالی حزبا ديموكرات و ههروهسا زمانحالی حكومهتا كوردستان بوو، ئەم شين بيژين وەرچهرخانهكا مەزن بوو د بزاقا روژنامهگهريی دا ل روژههلاتا كوردستاني، چونكه ههتا وی دەمی چ روژناما كوردی ب وی شیوهی و گشتگیری یی دەرنهچوو بوو و زۆریهیا لایهنيی ژيانا سیاسی و ئابووری و رموشهنبیری و جفاکی كوردهواریی بخوڤه بگریت و زۆریهیا هوین روژنامهگهريا سهردەم تیدا بیت⁽³⁾.

گرنگیا (روژناما كوردستان) دوی چەندی دایه كو باسی زۆریهیا دەنگوباس و ئاگەهداری و بانگهوازیا کریه و وتار و چاڤیکهفتن و دانوستاندنی دگەل پيشهوا قازی محەمەد دکەت و دڤی روژنامی دا كو زمانحالی كۆماری بوو دهاتنه به لافکر، لهورا دبیتە باشترین ژیدەر و سهرچاوی باوهرییگری بو قه کۆلینی سەردەمی حوکمرانیا كۆمارا كوردستان⁽⁴⁾، ههروهسا ئەق روژنامه دبیتە ژیدەرەك ژ ژیدەریی میژوويا كوردان یا ههڤچەرخ و گەلەك بابەتین گرنگ و مفادار سەبارەت پەهێوهندیی ئیکهتیا سوقیهت و ئازەربایجان و ئیران دگەل كۆمارا

كوردستان، زیدەبارى گەلەك بابەتین میژووی و سیاسى و رموشەنبیری ... هتد،
دقی رۆژنامی دا باس لی هاتیە کرن.

ژمارا ئیکى ژ (رۆژناما كوردستان) ل رۆژا پینج شەمبى ۱۳۲۴/۱۰/۲۰
بەرامبەر ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ئانكو دوازده رۆژا بەرى راگەھاندنا كومار
كوردستان هاتە بەلاڤكرن^(۹)، و حەفتی سى ژمارە د دەرکەفتن و زۆربەیا جاران ل
رۆژین شەمبى و دووشەمب و چوارشەمب ژ چاپخانا كوردستان ل مەھاباد دەھاتە
دەریخستن^(۱).

سەبارەت دەرکەفتنا دووماھیک ژمارا رۆژناما كوردستان چ ژیدەرین راست
و بەلگەیی باومرپیكرى ل بەردەست نین^(۷)، لی ئەو ژمارین ل بەردەست دووماھیک
ژمارە ژمارا (۹۲) یە ل ۱۱ ی رمزەرى ۱۳۲۵ ی هەتاوی بەرامبەر ۳ چرییا ئیکى ۱۹۴۶
هاتیە بەلاڤكرن، ژلایەكى دیشە ژبەر تیكچوون و ئالووژبونا بارودوخی وی سەردەمی
ب تاییەت پشتی دەستپیكرنا هیرشا لەشكەرى ئیران و گرتنا تەبریز، دبیت رۆژنامە
ل دووماھیک هەیف یان حەفتیا دووماھیکى راوەستابیت و دووماھیک ژمارە دبیت
ژمارا (۱۱۳) بیت^(۸).

سەرنقیسەرى قى رۆژنامى (سەید محەمەد حەمیدی)^(۹) بوو، هەر چەندە ب
شیوہیەكى رەسمى د رۆژنامى دا نەھاتیە نقیسین^(۱۰)، لی د ریپورتاژەكا رۆژنامەقانى
دا ب هەلکەفتنا جەژنا سەریەخوی و نیاسینا سەروك كۆمار ب کارگیریا رۆژنامە
و چاپخانا كوردستان د رۆژناما كوردستان دا ل ژمارا ب میژوويا ۲۵ شوات ۱۹۴۶
دەرکەفتی، بشی شیوہی بەلاڤکریه: "خیتابی سەید محەمەدی حەمیدی مدیر و
سەردەبیری رۆژنامە و گوواری كوردستان"^(۱۱).

ل دویف بابەتین د رۆژناما كوردستان دا هاتینە بەلاڤكرن دیاردبیت
نقیسەرین دیار و چالاک یین قى رۆژنامى ئەوژى (سەید محەمەدی حەمیدی و
هیمن^(۱۲) و هەژار و حەسەن قزلیجی و دلشاد رەسوولی^(۱۳) و قادر مودەریسی) بوون^(۱۴)،

ژبلی قان کەسان چەندین کەسین دی وتار و بابەتین جوراوجور دقئ روژنامی دا بە لاق دکرن.

روژناما کوردستان ل ژماره ئیک ب مانشیتئ (ئامانجی ئیمه) ئارمانجا دەریخستنا روژنامی ژلایئ نئیسهران قه بئى شیوهی ددهته دیارکرن^(۱۵)، "لهم کاتهدا که خاکی کوردستان له ههموو وهختیک زیاتر پیوستی فیداکاری کورهکانیهتی، لهم ئانهدا که ههموو نهتهوهکانی گیتی بو راکرتن، بو وهدهس هیئانی سهربهستی و ئازادی خویان وه بو وه دهس خستنی وهسائیلی پیش کهوتنی هاو نیشتمانەکانیان دتهقه لادان"^(۱۶).

لاپهرا ئیکئ یا ژماره ئیک ب پانیا (۲،۶ × ۲۳)سم و دریزاهیا وی ل ژماره (۶۵) بوو (۳۰) سم ئانکو ب قهبارئ لاپهري (A3) هاتیه دەریخستن^(۱۷)، ههروهسا شیوی روژنامی ل ژمارا ئیکئ و لاپهرا ئیک دا بئى شیوهی بوو ل نافهراست نافئ (کوردوستان) و ل سهري "به نیوی خودای بهرز و بی هاوتا" و لژیئر نافونیشانی "بلاوکرارهی بیری حیزی دیموکراتی کوردستان" هاتیه نئیسین، ل چوار گوشا راستی نافئ "کوردوستان له لایهن ههیهتهتی تهحریرییه دهردهجئ"، و چوار گوشا چهپئ "ئابوونمان یهکساله ۳۰۰ ریال، شەش مانگه ۱۶۰ ریال، دانهی ۱ ریال" تیدا نئیسیه، پاشان دناقبهرا دوو خهتین دریزدا ئەف پیزانینه "ژمارهی - ۱، سالی بیکهم، پینج شههمو ۱۳۲۴/۱۰/۲۰، ۱۱ - ژانویه ۱۹۴۶" هاتینه نئیسین^(۱۸)، ههروهسا ل دهستپیکئ ل شینا نافئ (کوردستان) ل سهر روژنامی نافئ (کوردوستان) هاتبوو نئیسین لی ژماره (۱۰) پیقه نافئ وی بوویه (کوردستان)^(۱۹).

ل دهمی بهریخودانا بهریهرین روژناما کوردستان، دیاردبیت چەندین نامین پیروزبایی بو روژنامی هاتینه نئیسین و به لاقکرن، وهک ل ژمارا ب میژوويا ۱۵ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب نافئ (نوسراویکی که به اداره گهیشتون، روژنامهی بهرزی کوردوستان) ژلایئ (ریشه بهری قوتابخانا کرمانجی، مبلغی) هاتیه هنارتن و تیدا بئى شیوهی پیروزبایها روژنامی دکهت: "وهدهرکهوتنوو

بلاوکردنهوهی روژنامهی کوردوستان که له حهقیقهت دا روژی کوردستانه و تهواوی خاکی کوردمواری بهتیشکهی خوی روناک کرده لهتهواوی نوسهرهکان و کاربهدهستهکان و آغای خاوهنی ئەو روژنامه گهورهیه تهواوی ماموستاکانی مهکتەبی کرمانجی سوپاس و تهقدیرتان لی دهکەن"^(۲۰)، و ل ژمارا ب میژوویا ۱۷ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکهفتی، ریڤهبهری قوتابخانا خسرووی (م حبیبی) د پیروزبایهیا خودا دبێژیت: "بهدلیکی پاكو پر له احساسات وهدهرکهوتنی ئستیرهی خوش بهختی کوردان یانی روژنامهی کوردوستان کهمایهی سهربهززی وسعادهتی تهواوی کورده له لاین تهواوی معلمین مهکتەبی خسرووی موبارهک بادی و بهعهرض دهگهینم"^(۲۱)، پاشان شارهداریی مههاباد نامهکی بۆ روژنامی دهنییریت و تیدا دیاردکەت کو به لافکرنا روژناما کوردستان باشتیرین ریکه بو به لافکرنا هزروبیرین حزبا دیموکراتی کوردستان و نیاسینا مللهتی کورد ب دونیا یا شارستانی و ب دلهکی گهرم پیروزبایهیی ل کاربهدهستین چاپخانه و کارگیریا روژناما کوردستان دکەت"^(۲۲)، ههروهسا روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب نافی (پی پیروزه) به لافکریه، دفی پیروزبایهیی دا سی کهسان ناما پیروزبایهیی پیشکیشی روژنامی کریه ژوان کهسان (سید عزیز حسینی، عبدالله جفائی، حسن رجیم)، حسن رجیم دبێژیت: "له ناکاو چاووم به آلاهی مقدس و روژنامهی بهرززی کوردوستان کهوت دلی بریندارم دهرمان کرا"، ههروهسا (سید عزیز حسینی) هۆزانهکی ب روژناما کوردستان پیشکیش دکەت و دبێژیت:

وه دهرکهوتنی روژنامهی کوردی

روناکی کردوه چاوی ههر فهردی^(۲۳)

ههر دهربارهی پیشکیشکرنا پیروزبایهیان بۆ روژناما کوردستان، ل ژمارا ب میژوویا ۲۳ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب نافی (پیپیروزه) به لافکریه، دفی پیروزبایهیی دا (عبدالله شیخ آغایی، رحیم سلطانیان، سید قادر ایوبیان، مجیدی کو دهرزی)، ژ به لافبوونا روژناما کوردستان پیروزبایهیین خو پیشکیش دکەن و بهرامبهر

پيروزيابهيين وان روژنامه سوپاسيا وان دكهت^(٢٤)، ههروهسا ل ژمارا ب ميژوويا ٢٧ شوات ١٩٤٦ دهركهفتي ب نافي (پي پيروزه، اداره موختههرم روژنامه كوردستان) ژلايي هه مي كومه لا جوهييين (يهود) يين مههاباد، ب تاييهت ژلايي (خضر داود زاده) هاتيه هنارتن و د پيروزياها خودا دبيژيت: "به دليكي پر له شادي لهوه دهركهوتني لهو استيره گه شه كه له آسماني كوردستان وه دهركهوتوووه روژ باشي خوم وله طرف تهواوي جه ماعت يهود مههاباد مباركبادي عرض ده كهين وله خوداي بي هاوتا تمناده كهين كه آزادي تهواوي خاكي كوردستان روناك بكا"^(٢٥)، ل دووماهيي روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٤ ئادار ١٩٤٦ دهركهفتي ب نافي (سوپاس) به لافكريه و دفتي سوپاسيي دا ديارديت كو (حسن ديوكري، فاروقي محمودي، قادري لاوهيي) نامهك بو كارگيريا روژناما كوردستان هنارتن و تيدا سهبارت بلندكرنا ئالا و سهريه خويا كوردستاني پيروزياهيي ل به لافكرنا روژناما كوردستان دكهن، به رامبهرفي پيروزياها وان روژناما كوردستان سوپاسيا وان دكهت^(٢٦)، پشتي به لافكرنا فان پيروزياهيان ژ ژماره (٥٤) لهوا ل ميژوويا ٦ حوزهيران ١٩٤٦ دهركهفتي، ئيدي پيچ پيچه رهوشا كو مارا كوردستان دكهفتيه د بارودوخهكي ئالوز و تيكچوويي، لهورا ژ ژمارا ناقبري پيشه ئيدي نامين پيروزياهيان د روژناما كوردستان دا ناهينه به لافكرن.

دهركهفتنا روژناما (كوردستان) سهريه كا نوي بوو ل ژيانا سياسي و رهوشه نبيري يا نه تهومي كورد ل روژهه لاتا كوردستاني و بو ئيكه م جار بوو ل پارچه كا ئازاد و سهريه خو يا كوردستاني روژنامه كا بشي شيوهي ريكو پيك و بهردهوام ب زماني كوردي بهيته به لافكرن

تهومری دووی

ئارمانجا روژناما کوردستان

ژ ئارمانجین هه ره بهرز یین روژناما کوردستان ئارمانجا نه تهوهیی و ئیگرتنا کوردان و نه هیلانا دووبه ره کیی و دوژمنایه تیا کوردان بوو^(۲۷)، ب ریکا قی روژنامی دهربرین ژ هزرا نه تهوهیی و پیدفیا هه بوونا ئیگرتنه کا موکم دناقههرا کوردان دا دکر و ددایه دیارکرن کو ئه وهه می نه خوشی و کاره ساتین ب سه ری کوردان هاتین هه ر ژ ئه نجامی نه ئیکبوونا کوردان بوو.

سه رنقیسه ری روژناما کوردستان (سید محمد حه میدی) ئارمانجا روژنامی وهک زمانحالی ره سمی یی حزبا دیموکراتی کوردستان و حکومه تا کوردستان ل ژماره (۱) ئهوا ب میژوویا ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکه قتی بناقونیشانی (آمانجی ایمه) دده ته دیارکرن و دبیزیت: "لهم کاته دا که خاکی کوردوستان له هه مو وهختیک زیاتر پیویستی فیداکاری کوره کانیه تی. لهو آنه دا که هه مو نه ته وهکانی گیتی بو راگرتن، بو وهدهس هینانی سه ره بهستی و آزادی خویان وه بو وهدهس خستنی و سائلی پیش کهوتنی هاو نیشتمانه کانیان ده ته قه لادان. لهم وهخته دا که هه مو نه ته وهکانی عالم غهیر از سه ره بهستی و گه ورهیی نیشتمانه کهیان آمانجیکیان نیه و به شهو و به روژ بو گه یشتن بهم آمانجانه هه ول دده من، ایمه خه ریکی چین و آمانجمان چیه؟"^(۲۸)

ژ ئارمانجین قی روژنامی ئه‌وژی به‌لافکرنا پروپاگه‌ندهیا دامه‌زراندنا کۆمارا کوردستان بوو، وه‌ک ل ژمارا ب میژوویا ۲۴ نیسان ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناڤی (قهومی کورد لیاقتی هه‌یه) ئانکو (ئه‌ته‌وه‌یی کورد شیان هه‌نه) ژلای (عبدالرحمن زهبیحی) قه هاتیه به‌لافکرنا و تیدا دیاردکه‌ت کو "گه‌نجین کوردین موکریان"^(۲۹) ب دامه‌زراندنا حکومه‌تی لژیئر ئاموژگاریا حزبا دیموکراتی دانه دیارکرن کو کورد بو ستاندنا مافین خو ئه‌گهر ژ نه‌ته‌وه‌یین دی زیده‌تر نه‌بن کیمتر نینن و ژ هه‌می لایه‌نانقه بو ب ده‌سته‌ئینانا مال و مولکین خو شیان هه‌نه، هه‌روه‌سا نه‌ته‌وه‌یی کورد شیان هه‌نه کارگیریا کاروبارین وه‌لاتی مه بریشه‌به‌ن"^(۳۰)، هه‌روه‌سا ل ژمارا ب میژوویا ۲۹ نیسان ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناڤی (کوردستان خوراده‌پسکینی و به‌سه‌ر هه‌موو به‌ره‌ه‌لستیک دا زال ده‌بیت) ژلای (سید محمد حه‌میدی) قه هاتیه به‌لافکرنا و تیدا دبیژیت: "ئه‌م ئه‌فروکه ب ریکا دیموکراسی و ب ئیمان و باوه‌ریه‌کا موکم مه ئازادیا خو ب ده‌سته‌ئینا و ل سه‌ر رینمایین دیموکراتی حکومه‌تا مه یا نه‌ته‌وه‌یی هاته دامه‌زراندن، دقیت بزنان ملله‌تی کورد گیانی ئازادیی هه‌یه له‌ورا سه‌ربه‌ستی هه‌لبژاردن و چ که‌س و لایه‌ن ئیدی نه‌شین زنجیرین دیلی یی بکه‌نه ستوهی مه و تا دووماهییک دلوپا خوینی دی ئازادیا خو پاریزین"^(۳۱)، هه‌ر دهرباره‌ی قی بابه‌تی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ ئه‌یار ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناڤی (هاتنه‌وه‌ی حضرتی پیشوای کوردستان) به‌لافکریه کو ل روژا ۱۰ ئه‌یار ۱۹۴۶ ل ده‌مژمیر (۶) پشتی نیفرو قازی محه‌مه‌د ژ ته‌بریز زفیری و وتاره‌ک پیشکیشکر دق و تاریدا دبیژیت: ئه‌فرو ده‌وله‌تا ملی یا کوردستان گه‌له‌ک به‌یزه و ژبه‌ری نوکه کاربه‌ده‌ستین ئیرانی ده‌اتن ناڤ مه و براین مه دگرتن و مه نه‌شیا بیژن بوچی وان دگرن و ب چ ئه‌گهر وان زیندان دکه‌ن، لی ب به‌روفاژی نوکه نوونه‌ری کورد ل ته‌هرانی ب سه‌ربه‌ستی داخوازا ئازادیا کوردان دکه‌ت"^(۳۲)، هه‌روه‌سا ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ حوزمیران ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی لژیئر ناڤونیشانیین (له‌م روژهدا واجباتی میلله‌ت چیه ؟) ژلای وه‌زاره‌تا تبلیغات (راگه‌هاندن) قه هاتیه به‌لافکرنا و دق راپورتی دا دیاردکه‌ت کو دقیت هه‌می

كەس بزانی ئەقرو دەولەتا ملی یا كوردستان ژ مللەت بو مللەتی هاتیە دامەزراندن و ب هەمی شیانیی خو هەولاً خوشكرنا ژيانا هەمی تاکەكەسین فی مللەتی ددەت و ئەقرو پینچ هەیف ب سەر دامەزراندنا فی دەولەتی دەریازیوون ئەگەر پیچەك بەریخوبدەینی دی بینین ئەق كوردستانا ئازاد ژ هەمی لایەنانقە پێشكەفتنی بخۆقە دبینیت^(۳۳).

ژ ئارمانجین دی یین روژناما كوردستان ئەوژی بەرزكرنا هەستی نەتەواوەتی ئەق خەلكی كواری و بیرئینانا میژوویا كوردی بوو، لەورا دی بینین ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ حوزەیران ۱۹۴۶ دەركەفتی ب ناخی (سخن رانی آغای هیمن لە رادیوی كوردستان دا) ئانكو (وتارا هیمن ل رادیوی كوردستان) هاتیە بەلاقرن و تیدا دیاردكەت كو میژوویا پر شانازیا كوردستان دیدەفانە كا نەتەوویی كورد هەتا چ رادەبەكی د ریکا ئازادی و شەرفی و سەربەرزیا خو فیداكاری كریه^(۳۴)، و گەلی كورد ژبو دەستەئینانا ئازادی و سەربەخویا خو ب گەلەك شورەش و سەرهلدانین نەتەوویی رادبون و چ جارەن دەست ژ مافین خو نەبەرداینه^(۳۵)، و بەلگە ل سەر فی چەندی كوردان میرگەه و حوكمرانیا خو هەبون وەك میرگەها بابان و ئەردەلان و حوكمرانیا (میر محەمەد میری سوران) ل ۱۸۱۳ و (میر بەدرخان بوتان) ل ۱۸۴۲ و بەریابوونا سەرهلدانا (شیخ عبیدالله شەمزینان) ل ۱۸۸۰^(۳۶)، هەروەسا ل روژەلاتا كوردستانی كورد ب سەرگردایەتیا (ئیسماعیل ئاغا - سەمكو) سەروکی هۆزا شكاك رابون و داخووا حوكمرانیا دەقەرین خو كرن و د قان شورەش و بزاقان هەردەم سەرگردین كورد بو پاراستنا شەرف و ئازادیا وەلاتی كوردان خەبات دكرن^(۳۷)، لی هەر وەختەكی كورد ب شورەشی رادبون و داخووا مافین خو یین رەوا كریان دوژمنین كوردان دگوتن كورد ریگر و خوین میژ و دزو زەلام كوژن و بو تالانكرنی قان شورەشان ئەنجام ددەن^(۳۸)، لی چونكە كوردان چ ریکین راگەهاندنی نەبون هاوارین خو بگەهیننە دونیایی و هەر چەند دگوتن ئەی هاوار ئەی داد ئەز نەریگر و زەلام كوژ و تالانكەرم و چاقین من مالی چ كەسی نینە و بتنی بەرهفانیی ژ مافی خو دكەم و من دقیت ل چوار دیوارین مالا خو ب ئازادی

بژیم و بیانیان ژمالاً خو دهرییخم، لی هاوارین وان بی سوود بوون و نه دگه هشتنه چ گوهان و کەس ب هاریکاریا وان نه هات و ب ناچاری کورد دهریه دهر و مال ویران بوون، له ورا پتر پالدەر بو دوزمنان پهیدادبوو و ههول ددان قان شورهشین کوردان ژناق ببهن^(۳۹).

پشتی قه کۆلینه کا هویر و وورد دوزمنین کوردان [دهوله تین داگیرکهرا] ژ دوور چاقین خو دبرنه ئاخا کوردستانی و خو ئاماده دکرن بو داگیر کرن و پارچه کرنا کوردستانی^(۴۰)، له ورا پشتی ب دووماهییک هاتنا شهری جیهانی یی ئیکی دیسان کورد دناق هه می نه ته وهیان دا ژ ئازادی و سه ره به خویا خو بی به هر بوون^(۴۱)، هه ر چه نده پشتی قی شهری دهوله تین مه زن دانه دیارکرن کو نابیت (زولم و سته مکاری) ل دونیایی دا بمینیت و ب په یمانا سیقه ر^(۴۲) د به ندین (۶۴، ۶۳، ۶۲) یین تاییهت ب کوردانقه تا راده یه کی کورد رازیکرن، لی ژیه ر به رژه وهندیین دهوله تین داگیرکه ره ئه ف مافه ژ کوردان ستاندن و کورد ژ هه می مافا بی به هر کرن^(۴۳)، و کورد که فتنه ژیر دهستی داگیرکه رین تورکیا و عیراق و ئیران و سوریا^(۴۴) و (زولم و دیکتاتوریا) قان دهوله تان لسه ر کوردان هاته سه پاندن^(۴۵).

بشی شیوهی کوردی بجه رگ و خوراگر ژلایی قان وه لاتانقه هاتنه ئه شکه نجه دان و دوورکرن و سیداره دان و تووشی کوچکرنا ب زوری و توپ بارانکرنا دوزمنان دبوون^(۴۶)، لی قان دهوله تان نه شیان ب دروستی کوردان بیخنه ژیر دهسته لاتداریین خو و هه ر ماوه کی هنده ک سه رکر دین کوردان دژی قان (زوردارین خوین میژ) دراپه رین و دژی وان شهر دکرن و داخوازا ئازادی و سه ره به خویا کوردستانی دکرن^(۴۷)، ژ نمونه یین قان سه ره لدانا وه ک سه ره لدانا شیخ مه حموود حه فید ل ۱۹۲۲ و شیخ سه عید پیران ل ۱۹۲۵ و بزاقا مه لا خه لیلی مه نگور ل ۱۹۲۹^(۴۸) و روژا ره شا شه شی ئه یلول^(۴۹) ل ۱۹۳۰ ل باژیری سلیمانی، و سه ره لدانا ئارارات ۱۹۳۰ و سه ره لدانا هوژین جه لالی و دیرسم ل ۱۹۳۸ و سه ره لدانیین بارزان^(۵۰) و بزاقا حه مه ره شید خانئ بانه ل ۱۹۴۱ ل روژه لاتا کوردستانی و پاشان دامه زراندنا کومارا کوردستان ب سه رکر دایه تیا پی شه وا قازی محه مه د ل ۲۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶^(۵۱)،

هەر چه‌نده گه‌له‌ك نه‌ته‌وه‌خازین كورد درێكا ئازادی و سه‌ریه‌خویا كوردستانی دا هاتنه شه‌هید كرن^(٥٢)، به‌ئێ ملله‌تی كورد دیاركر كو بو ئازادیا خو گه‌له‌ك هه‌ول و تێكووشان كریه و دگه‌ل دوژمنین مه‌زن به‌ره‌هه‌نگاری دكر^(٥٣)، و نوكه كورد ژ دیل و ئیخسیری ئازاد بوون و چه‌ند له‌ش به‌ند ببیت ئێ هزروبیر و باوه‌ریا كوردان به‌ند نابیت و هه‌می كورد بو ئازادی و پاراستنا وه‌لاتی خو وه‌ك زنجیر ده‌ستین خو داینه ده‌ستین ئێك^(٥٤)، هه‌ر كورده‌ك نوكه بیژت ته‌ز كوردم ئێ بپرسی تو بوچی خه‌باتی دكه‌ی، دی بیژیت: "بو آزادی كوردستان"^(٥٥)، له‌ورا ئیدی (داگیركه‌ر) نه‌شین به‌ره‌نگاریا راپه‌رین و شوهره‌شین ئازاد یین كوردان راوه‌ستن^(٥٦).

بشی شیوه‌ی روژناما كورستان ب ریکا نیشاندانا شوهره‌ش و بزاقین كوردی هه‌ستی نه‌ته‌وایه‌تی ل ده‌ق گه‌لی كورد ل كو‌مارا كوردستان به‌رزدكه‌ت.

دیسان ژ ئارمانجین دیار یین روژناما كوردستان دیاركرنا زولم و سته‌مكاریا رزا شاه هه‌مبه‌ر گه‌لی كورد ل روژه‌ه‌لاتا كوردستانی بوو و ل ژمارا ب میژوویا ١١ كانوونا دووی ١٩٤٦ ده‌ركه‌فتی (سید محمد حمیدی) ب ناڤی (آمانجی ایمه) به‌لافكریه و تیدا باس ژ سیاسه‌تا رزا شاه دكه‌ت و دبێژیت: "استبدادی رضا خان به‌جاریك پشتی ایمه‌ی شكانبو، پیاوه‌ نیشتمان په‌روه‌ره‌كانی كوردوستان یا كوژران یا له‌ شیراز و تاران و خوراسان دا به‌ندكرا بون"^(٥٧)، د راپورته‌كا دی ل ٢١ كانوونا دووی ١٩٤٦ ده‌ركه‌فتی ب ناڤی (ایمه‌ ده‌لین چی) ژلایێ (ح قزلجی) قه‌هاتیه به‌لافكرن و تیدا هاتیه كو ل سه‌رده‌می بیست سالیین رزا شاه زولم و سته‌مكاریه‌كا مه‌زن ل كوردان ده‌اته كرن و زیندانگه‌هین باژیریین ئیران ژ كوردان هاتبونه تژی كرن و زمانێ زكماکی یی كوردان قه‌ده‌غه كر بوو و نه‌ده‌هیلا كورد جلوه‌رگین خو یین نه‌ته‌وه‌یی لبه‌ریكه‌ن و به‌ره‌مه‌ین وان ژ تووتن و گه‌نم و په‌مبی و هری و هه‌ر تشته‌كی هه‌ی ب به‌هایه‌كی كیم ژوان د وهرگرتن و پشكه‌كا گه‌له‌ك كیم بو جوتیاران ده‌یلان، ل دووماهیا قی راپورتی هاتیه كو ته‌قه‌ دلویه‌كه ژ ده‌ریایی^(٥٨)، ل جه‌ه‌كی دی ژ روژنامی دیاردكه‌ت كو د چه‌ند سه‌رده‌مان دا كورد تووشی نه‌خوشی و سته‌مكاریه‌كا بی وینه‌ دبون ب تاییه‌ت پشتی رزا شاه

کوردستانی و ب ههزارههان زهلام و ژنن نامادهبویی وتارهکی پیشکیش دکهت و دبیژیت: دهمگههی حکومهتا تههرانی چ ژبهیری رزا شاه و چ ل سهردهمی رزا شاه و چ ل پشتی وی نهو چهندا ب سهری کوردان کرین لگهل کهسی نهکرینه و کی گوه لینهبوییه کا ب چ فیل و نامهردانه ل سهردهمی قاجاریان دا (جعفر آغای شکاک)^(۱۲) ل تهبریز کوشتن و کوشتنا (حمزه آغای مهنگور)^(۱۳) و ههزارههان نموونهیین دی، و کی گوه لی نهبوییه دهمی کوردان ل ئارات شهر دگهل تورکان کرین چاوا ب چ نهجوامیری لهشکهیری رزا شاه پهلهوی بناق ژن و زاروکی کوردان کهفتن و جهلالی ناچارکرن دهقهرین خو بهیلن و ب ههزاران مالین کوردان ههر ئیک بو دهقهرهکا ئیران دوورکرن و زوربهیا وان بریکی فه دمرن، ههمان دهرد و نهخوشی بسهری کهلباغیان ئینان و ل وهرزی زقستانی ههمی دوورکرن و ب سهدههان زاروکی وان ژبهیر سههما و بهفر بارینی دمرن و هاتنه قهرکرن و سهرمایا دژوار دهست و پیین زهلامین وان برن ههتا کههشتین باژیرین هههه دوور یین ئیرانی و ب نهخوشترین شیوهیی ئەشکهنجهدانی زوربهیا وان ژناق دچون، دوست و دوژمن دیدهقانی قان کارهسات و زولم و نهخوشیین کوردانه^(۱۴)، پشتی رزا شاه ئەهه چهنده دگهل کهلی کورد کری تهپهسهری و دهربهدهریا دژی کوردان کههشته رادهکی زور ههتا ههیقا ئاب ل سالا ۱۹۴۱ دهستهلاتداریا رزا شاه هاته ژناقبرن و کورد ژنجیرین دیل و ئیخسیری رزگاربوون و دهستین خو دانه ئیک و ههستکرن کو دقیت دهرهفت ژ فی دهلیقی بهیته وهرگرتن^(۱۵)، لهورا پشتی دامهزراندنا حزبا دیموکراتی کوردستان رابون کومارا کوردستان ل ۲۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ب سهرکردایهتیا (قازی محهمهد) دامهزراندن.

ژ ئارمانجین هههه بهرز یین روژناما کوردستان نهوژی ئیکگرتنا کوردان و نهمانا دووبهههکی و راههستاندنا کوردان ههمبهه دوژمنین وان بوو، دهریارهی فی بابهتی ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ دهرکهفتی هوژانقانی کومارای (هیمن) راپورتهک ب ناقی (یهکهتی) ئانکو ئیکهتی بهلاقهریه و دق راپورتی دا دیاردکهت کو جهی چارههشی و بهدبهختیا ههمی نهخوشیان ههر دووبهههکی و نهئیکبوونا

مهيه، لهورا پیدقیه ب هه می هیزا خو بو ژناقبرنا دووبه ره کی و پهیدا کرنا ئیکه تی و برایه تی ل سهرانسهری کوردستان ههول بدهین و بزانی کو ئیکه تی ژیدهری خوشبهختی و پیشکهفتنی یه و ئیکه تی ریبه ری گه له و دهرمانی دهردانه و بناخه یی که یفخوشیی یه و ههر ئیکه تی دشیت مه بگه هینیت هه می ئارمانجا و بگه هه نه ریزا ملله تین پیشکهفتنی⁽¹⁶⁾، ههروه سا ل ژمارا ب میژوو یا ۶ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ل جهژنا سهر به خویا کوردستان (محمد حسین خان سیف قاضی)⁽¹⁷⁾ وتاره کی پیشکیش دکهت و تیدا دبیزیت: "برایین هاوخوین ب پشته فانی ئیکه تی و دلپاقریی کول کوردستانا ئه قرو لناق ژن و زه لأم و زاروک و مه زنی مه دا هه یه داخواز دکه م بو هیز پی دان و سهرکهفتنا کومار کوردستان گیانی خو پیشکیشی قی کوماری بکه ن"⁽¹⁸⁾، دهه مان ژماره دا ب نا قی (یه که تی ای مه ی به آرزو گه یاند) ئانکو (ئیکه تیا مه ب هه ز و قیان گه هشت) به لاقریه و تیدا دیاردکته کو ههر ملله ته کی قیانا سهر به سته و ئیکگرتنی لادا بزانی ئه و نه ته وه ژناق دجیت و ههر ل ده ستین بیانیان دا دمینیت و ب ریکهفتنی دشین دوژمنین خو ژناق بهن و ب ئیکه تی دشین برایین خو ژ هه می پیدقیان رزگار بکه ن و قه در و به های خو ب هه می دونیایی نیشان بدهن⁽¹⁹⁾.

ههر ل جهژنا سهر به خویا کوردستان (خجیجه ی مجدی)⁽²⁰⁾ وتاره کی پیشکیش دکهت و دق و تاریدا دبیزیت: "ای خوشکه خوشه ویسته کان با ای مه ش چاو له برا خوشه ویسته کانمان بکه ن دهستی اتحاد بو یه کتر دریژ بکه ن"⁽²¹⁾، ههروه سا ل ژمارا ب میژوو یا ۲۳ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب نا قی (سهرکو تنی ملت به چیه ؟) ژلایی (سید محمد طه زاده) هاتیه به لاقرن و دیاردکته بو سهرکهفتنا ملله تان دوو تشت پیدقیه ئیک ئیکه تی و ئیکگرتن و دوو راستی و دروستی و باومری ب خودایی ئیکانه یه، دهریاره ی ئیکه تی دبیزیت: ئیکه م پیدقی بو پیشکهفتن و بهرز کرنا ملله تان ژ هه می تشتا پیدقی تر ئیکه تی و ریکهفتنه کو مللهت ب ریکا وی گه له ک کاران ئه نجام ددهت و شیانی کاره کی بهرز ب ئیکه تی دهیته کرن و ئه نجام دانا ههر کاره کی مهزن پیدقی ب ئیکه تی هه یه و ههر ملله ته کی ئیکه تی

دناڤدا نهبيت شيان نينن بچووكترين ئارمانجا خو بجه بينن و بى دهستين ئيكهتيا ههر جوهره كارهكى پيشكهفتن دگهل بيت ناهيته ئه نجام دان ئانكو ئيكه ريبا كهيفخوشى و پيشكهفتنا مللهتان ئيكهتياه^(٧٢)، ديسان ل ژمارا ب ميژوويا ١٨ ئادار ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (نيشتمان پهروهرى) ژلايى (سيد عبدالقادر گيلانى) هاتيه به لافكرن و دبيژيت: "راگرتنو پاراستنى نيشتمان ييكهتى پيوسته و به وه سيله ييكهتى دهتوانين نيشتمانى خومان له بهرامبهر دوژمنان بپاريزين جا ئه گهر وايه وهرن له وهى زياتر دهستى برايهتى بو يه كتر دريژ كهين تا به يارمهتى خوداى بى هاوال ايمهش ئه و نيشتمانه رهنگينه و سور و جوانه چاكترا چاوهديرى بكهين"^(٧٣)، ههروهسا ل ژمارا ب ميژوويا ١١ ئه يار ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (ميلهت به چهند شتان ته رهقى دهكا) ژلايى (عبدالقادر فتاحى قاضى) هاتيه به لافكرن و تيدا دياردكهت كو سى تشت بو وه لاتی گه له ك پيدى نه ئيك ئيكهتى و دوو زانين و سى تيكوشين و كار، دهرباره ي ئيكهتيا دبيژيت: ههر مللهتهكى دگهل ئيك ئيكهتى و دهستى برايهتيا دانه دهستين ئيك دى كاروبارين وى مللهتى گه له ك پيشكهفتن و ئيدى بهندى و ئيخسيري و خولاميا قه بوول ناكهن، و چه ندين ساله مللهتى كورد دهستى ئيكهتى و ريكهفتنى نه دابون دهستين ئيك و ههردهم ههفركى دگهل ئيك دكرن و هندهك ژوان ب ئاخشتين دوژمنان براياى خو دكوشتن و ل چ وهختان دهستى برايهتيا نه دانه دهستين ئيك و نه دگوتن بلا ئيدى كهيفا دوژمنان بمه نه هيت^(٧٤)، ههر دهرباره ي ئيگرتنا كوردان روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ١٥ ئاب ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (كاربكهين و تى كوشين) ژلايى (قاسم حجازى) هاتيه به لافكرن و تيدا دبيژيت: "ل سه ر مه ئه ركه ئه م هه مى دهستى برايهتى و ئيكهتيا بدهنه دهستين ئيك و ب پشته قانيا خودى و پيخه مبه ر دى كاروبارين خو زوو پيشقه بهن و هيشى دكه م دريكا پاراستنا وه لاتی دا كي ماسيا نه كهن"^(٧٥).

لى دهرباره ي هه بونا سالوخه تى دوويه ركه ي و نه ئيكبوونا كوردان روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٢٥ شوات ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (خوينده وار به

نه خویندهواری تیگهیی: واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا) ژلایئ (سید محمد حمیدی) هاتیه به لاقکرن و تیدا دبیزیت: "ئیک ژوان بهشین کو گهلهک پیدقی یه باس لی بکهین جودابون و دووبه رهکی یه ئەوا دوژمنین مه بو بی هیزکرن و ژناقبرنا مه بکارئینان و ئەق چهنده دهاقیتنه ناق هوزین مه و رهوشتین نهحهز: دزی، جهردهیی، ریگری ل ئیکو دوو و تالانکرن و کوشتن و نهخواندهواری به لاق دکرن، و ئەق رهوشتین پیس وهسان لناق مه به لاق دکرن ههتا کرنا قان رهفتار و رهوشتان ببوویه جهئ شانازی و ههر هوزهکی هوزا دی ژ دهقهیین وان ددهریخستن، و دقئ ماوهیدا چهند سهده به لکو ب ههزارههان کهس دهاتنه کوشتن و جوتیارین ل دهقهری ژناق دچوون"^(۷۶)، ههر د چوارچووئی پهیدابوونا دووبه رهکی دنناق کوردان دا ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ دهرکهفتی (حسن شیرزاد) ل جهژنا سهربهخویا کوردستان ل گوندی (یهکشهوه) وتارهکی پیشکیش دکته و تیدا دیاردکته کو ههر ژ کهقندا مللهتی کورد خودانی وهلاتهکی گهلهک بهرز و بخیر و بهرهکته، لی چونکه ماوهیهکی گهلهک کهقنه ناکوکی و دووبه رهکیا ناخوئی ئەم کرینه چهند پارچین ژیک جودا و ب بورینا وهختی ههر پارچهک کهقته ژیر دهستین مللهتهکی بیانی یی زوردار، ههر چهنده چهندين جارن کورد لژیر دهستین قان بیانیان د دهرکهفتن، لی ژبهردووبه رهکیین ناخوئی نهشیان ئازادیا خو ب دهستقهبینن و راگرن"^(۷۷).

ژلایهکی دیشه روژناما کوردستان ئامازه ب وی چهندی دکته کو گهلی کورد ههردهم ل بهرامبهردوژمنان دراوهستان و چ جارن دهست ژ خهبات و بهرهنگاری نهبهرداینه، وهک ل ژمارا ب میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ل جهژنا سهربهخویا کوردستان (قازی محهمهد) وتارهکی پیشکیش دکته و تیدا دیاردکته کو "ژ کهقندا کوردان پاشا و حوکمرانی و میرگههین سهربهخو ههبون و مللهتی کورد یی میرخاس و زیرهک ل ههمی سهردهمان ههر کهسهکی ههولدایی وهلاتی وان داگیریکته بهرسینگی وی دگرتن و بهرهقانی ژ وهلاتی خو دکرن و گهلی کورد دهستین خو ل چ فیداکاریان نهداناینه و پشتی ژناقچوونا دهستههلات و

حوکمرانیا کوردی بو ب دستشه ئینانا سه‌ریه‌خو و ئازادیی ب (ملیونه‌ها)^(۷۸) قوریانی دان، له‌ورا هه‌رده‌م دگه‌ل دوژمنان د هه‌فرکی و شه‌ران دا بوون و هه‌می جورین نه‌خوشی و ئازاران دبوته به‌هرا گه‌لی کورد^(۷۹)، دیسان ل ژمارا ب میژوویا ۴ حوزه‌یران ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی لژی‌ر نا‌فونیشانیی (ازادی خومان راده‌گیرین و به‌گشت نه‌ته‌وه‌کانی ایرانی ده‌به‌خشین) ژلایی (سید محمد حمیدی) هاتیه به‌لا‌فکرین و تی‌دا دیاردکته کو "ل سه‌رده‌میین میژووویی دا کوردان بو ئازادیا خو گه‌له‌ک هه‌ول دان دکرین و دگه‌ل دوژمنیین مه‌زن به‌ره‌نگاری دکرین و وه‌ک دیواری ئاسن به‌رامبه‌ر داگیرکه‌ران د راوه‌ستان و هی‌زا ئازادیخواز و نی‌شتمان په‌رستیان خو ب دونیایی نی‌شان ددا و گه‌له‌ک جارن داگیرکه‌رین دژی کوردان هه‌ول‌ددا ئازادیا کوردان نه‌هی‌لن، به‌لی کورد ل به‌رامبه‌ر وان دراوه‌ستان و هه‌ولیین وان ژنا‌ف دبرن، هه‌روه‌سا ل چ وه‌ختی کورد دریکا ئازادی و دیموکراسیه‌تی دا نه‌راوه‌ستان و هه‌رده‌م ل به‌رامبه‌ر هه‌می ئاسته‌نگان ل هه‌ر ریکو جهه‌کی و ب چ ره‌نگه‌کی با ب به‌رده‌وامی به‌ره‌ه‌نگاری دکرین و د ئه‌نجامدا ب سه‌ر دوژمنیین خو زال دبون و ئه‌و شه‌همزار دکرین^(۸۰).

روژناما کوردستان گه‌له‌ک گرنگی ددایه پارچین دی ژی یین ئاخا کوردستانی و ئه‌ف ئه‌زموونا حوکمرانیا کوردی ل کو‌مارا کوردستان ب هی‌قی و ئومیدا رزگار بوونا پارچین دی ژی یین کوردستانی ل قه‌له‌م ددان^(۸۱)، له‌ورا دی بینین ل ژمارا ب میژوویا ۶ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب نا‌قی (یه‌که‌تی ایمه‌ی به‌ آرزو گه‌یاند) هاتیه به‌لا‌فکرین و د‌قی راپورتی دا هاتیه دیارکرین کو خه‌لک و مه‌زنین کوردان ژ ریکین گه‌له‌ک دوور بو نا‌قه‌ندی کوردستانی (مه‌هاباد) هاتن و هه‌می کومبوون، د‌قی کومبوونی دا ب ده‌نگه‌کی به‌رز ل پیش سه‌روکی کو‌مارا کوردستان ئیک ئیک هاوار دکه‌ن و دبیزن: "ته‌ی پیشوای محبوب هیندیک بریانی ایمه‌ له‌ ژیر ده‌ستی ظالماندا ماون ایمه‌ ده‌ جیژنو شادی داین بلام ئه‌وان له‌ژیر چه‌نگی بیگاناندا اسیرن ئه‌مر ب‌ه‌رمون هه‌تا ئه‌وانیش وه‌کو خومان آزادو شاد بکه‌ین^(۸۲)، و ل ژمارا ب میژوویا ۲۳ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ل جه‌ژنا سه‌ریه‌خویا کوردستانی ل کارگی‌ریا روژنامه و چاپ‌خانا کوردستان (قادی مدرسی)

ریڤه‌به‌ری چا‌پ‌خانی و تاره‌کی بی‌ش‌کی‌ش دک‌هت و د وتارا خو‌دا دب‌ی‌ژی‌ت: "ئه‌ی مه‌باد
 بزانه جی و مقام تو زور بلینده قیبله و محرابی نو ملیون کوردی، چاوی نو ملیون
 خوشک و برای کوردیش له‌تویه که ده‌فریایان بی [د هه‌وارا وان به‌ی‌ت] و له‌دی‌لی و
 یه‌خسیری نجاتیان بده‌ی، ئه‌ی گه‌وره گه‌وره‌کانم ایوه بزانه تاییک نفر کورد
 له‌دنیا‌دا یه‌خسیر مابی ناتوانین به‌خومان بلین کورد رزگار بوه و آزادین ئه‌ورو چاوی
 ۹ ملیون کورد له‌نگویه و دستیان بو تو در‌یژ کردوه تا رزگاریان بکه‌ین... ئه‌ی
 پیش‌وای محبوب له‌تو ئه‌مه‌ر له‌مه‌ پیک هی‌نان له‌تو فرمان له‌مه گیان بازی، هه‌تا
 بو رشتنی خوینی خومان برا‌کانی دی‌ل و یه‌خسیرمان رزگار که‌ین"^(۸۳)، هه‌ر
 ده‌باره‌ی قی‌ باب‌ه‌تی ل ژمارا ب می‌ژوو‌یا ۶ نیسان ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی راپورته‌ک ب نا‌قی
 (ورن تو خودا به‌راستی هه‌ول ده‌ین) هاتیه به‌لا‌ف‌کرن و تی‌دا دیار دک‌هت کو پشتی
 هه‌می ده‌به‌ده‌ریا و پشتی چه‌ند سه‌د سالی‌ن دی‌لی و ئی‌خسیری ب هاریکاریا خودای
 مه‌زن ئه‌فرو به‌شه‌ک^(۸۴) ژ سی به‌ش‌ین کوردستانا مه‌زن نازاد بوو و دوو به‌ش‌ین^(۸۵)
 کوردستان‌ی چا‌قه‌ری نه‌ کو ب هی‌زا برای‌ن خو ل‌ژی‌ر په‌نج‌ین داگیرکه‌ران دا
 رزگار ب‌ین^(۸۶)، هه‌روه‌سا ل ژمارا ب می‌ژوو‌یا ۲۴ نیسان ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ل‌ژی‌ر
 نا‌قونیشانی‌ن (قهومی کورد لیاقتی هه‌یه) ئانکو نه‌ته‌وه‌یی کورد شی‌ان هه‌نه ژلای
 (عبدالرحمن زی‌حی) قه‌هاتیه به‌لا‌ف‌کرن و ل دووماه‌یا وتارا خو دب‌ی‌ژی‌ت: "دی به‌ره‌ف
 برای‌ن خو‌یی‌ن کورد قه‌ چه‌م و ل هه‌می ده‌قه‌ری‌ن کوردستان‌ی دب‌ی‌ژم هی‌شتا باره‌کی
 گران ل سه‌ر ملی‌ن مه‌یه ئه‌وژی رزگار کرنا ده‌قه‌ری‌ن دی یه و ئه‌م بو قی کاری
 پی‌روز خه‌بات و تی‌کو‌ش‌ینی بکه‌ین و پی‌د‌قیه هه‌ر ده‌رفه‌ته‌کا په‌یدا بوو بزوو‌ترین ده‌م
 داگیرکه‌ران ژنا‌ف ب‌ه‌ن"^(۸۷)، هه‌روه‌سا ل ژمارا ب می‌ژوو‌یا ۴ حوزه‌یران ۱۹۴۶
 ده‌رکه‌فتی (ووردی)^(۸۸) چه‌ندی‌ن گله‌یان د روژ‌ناما کوردستان دا به‌لا‌ف دک‌هت و
 دگله‌یه‌کی دا دب‌ی‌ژی‌ت: "به‌هی‌چ جوریک نابی واتی بگه‌ن که فرق هه‌یه له به‌ینی
 کوردی (سابلا‌غ، عراق، تورکیا، سوریا، روسیا، افغان، امریکا، مصر) گه‌ر بیت و
 وابزانی‌ن که‌یه‌ک له‌یه‌کی معتبر و مهم‌ترن تاما‌وین ده‌ستی ی بی‌گانه و نا‌کوکی و

دیلی بهخه‌مان به‌رنادا !! کورد هەر کورده، غه‌ریبی له‌ناو کوردستان دانیه...
کورد هه‌مووی له یه‌ک دایکوبابن"^(۸۹).

ل دووماهیی راپورتا (بو آزادی هه‌مو تیکوشین) ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ ته‌موز
۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ژلایی (ض- اقلیدس) فه هاتیه به‌لا‌فکرن و دقئ راپورتی دا باس ژ
پیدقیارزگارکرنا باژیرین سنه و سه‌قز دکه‌ت و دبیتیت: مه ژی خولامیا بیانان
و زیندانگه‌هین داگیرکران دیتن و نوکه مه شه‌ریه‌تا ئازادیی فه‌خوار و دقیت ب
دله‌کی پاقر بو ئازادکرنا وان ژی خه‌بات و تیکوشینی بکه‌ین و دقیت وان ژی ب
کورد بزنان و ئه‌وژی زاروکی ئا‌خا پاقریا کوردستان و دقیت ئه‌وژی ب ئازادی
بژین هه‌تا دایکا وه‌لاتی ژ مه رازی ببیت، له‌ورا پیدقیه هه‌می برایی کوردین ئیران
لژیر فه‌رمانا پیشه‌وایی مه‌زن (قازی محه‌مه‌د) خه‌بات و تیکوشانی بکه‌ن و وان ژ
ده‌ستین داگیرکران رزگاریکه‌ن و بو دونیایی دیاریکه‌ن کو کورد به‌ره‌ه‌قن و
دشین حکومه‌تا خو بریقه‌به‌ن"^(۹۰).

زۆریه‌یا بابه‌ت و هزروبیرین روژناما کوردستان دووپاتی ل سه‌ر به‌رزکرنا
هه‌ستی نه‌ته‌وایه‌تی و ئیکگرتنا کوردان ژبو پاراستنا ئازادی و سه‌ریه‌خویا کو‌مارا
کوردستان دکرن، دیسان هه‌ولددان ب ریکا قئ روژنامی بده‌نه دیارکرن کو ئه‌ق
سه‌ریه‌خویا کوردان ب ده‌سته‌ئینایی نه‌ک ب ئاسانی هاتیه وهرگرتن به‌لکو پشتی
چه‌ندین سالیین خه‌باتکرن و دهره‌دهری و ته‌په‌سه‌ری و هه‌ژاری و به‌ندایه‌تی کورد
رزگار بوینه، له‌ورا پیدقیه ئه‌ق ده‌سکه‌فتیه به‌ینه پاراستن.

تهوهري سيي

دهنگه‌دانا چالاكيين حزيا ديموكراتي كوردستان د روژنامي دا

دامه‌زراندنا حزيا ديموكراتي كوردستان خاله‌كا وهرچه‌رخاني بوو د ميژوويا بزاڤا نه‌ته‌وهيا گه‌لي كورد و روودانه‌كا سياسي مه‌زن بوو ل روژه‌لاتا كوردستاني^(۹۱)، چونكه قى حزبي شيا هه‌مي چين و ته‌خين جڤاكي كوردي بو پشته‌فانيا خو بخوڤه گريده‌ت^(۹۲)، زيده‌باري به‌ره‌فيا بارودوخين روژه‌لاتا كوردستاني دقي ماوهيدا بو پيگنinan و دامه‌زراندنا حزبه‌كا سياسي.

هنده‌ك ژي‌دەر دده‌نه دياركرن كو حزيا ديموكراتي كوردستان ل دويش ري‌نما و ئاراسته‌كرنه‌كا راسته‌وخو ژلايي ئي‌كه‌تيا سوڤيه‌تي بو سهركردين كورد هاتيه دامه‌زراندن^(۹۳)، له‌ورا (قازي محهمه‌د) ل هافينا ۱۹۴۵ كومبوونه‌كا هه‌ڤيشك دگه‌ل چه‌ندين كه‌سايه‌تيين به‌رنياس و مه‌زن ژيو دامه‌زراندنا حزيا ديموكراتي كوردستان گريدا و تي‌دا هه‌مي لايه‌ن پال‌دان پشكداريي دقي حزبي دا بكه‌ن، ژبه‌ر وي چه‌ندي پرانيا خه‌لكي ب گه‌رمي پيشوازي لي‌كرن، لوييري به‌ياننامه‌ك ژلايي (قازي محهمه‌د) و (۱۵۰) ناقدارين كورد هاته ئيمزا كرن، تي‌دا هاتبوو "گه‌لي كورد نو‌كه دخوازيت مضاي ژ وي ئازادي وهرگريت كو ب هه‌رفينا فاشيزمي ل دونيايي دروست بووي، و پشكا خو دوان سو‌زان دا هه‌بيت يين د به‌لاڤوكا

(ئهاتلانتیک - Atlantic) (٩٤) دا هاتین" دقئ بهیاننامیدا هاتبوو کو کوردان بتنی ئەو مافین دەستووری دقین یین رزا شاھ ژوان وەرگرتین (٩٥)، ژئەنجامین قئ کوومبونی کومەلا (J.K) هاتە ژناقبرن و ل شوینا وی (حزبا دیموکراتی کوردستان) هاتە دامەزراندن (٩٦).

دەربارە ی گەرنگترین بەندین بەیانناما (٩٧) حزبا دیموکراتی کوردستان وەك ئارمانجا سەرەکی یا حزبی ژقان بەندان پیک دەهات (مللەتی کورد ل ئیران ئازادی و کارگیری ناخۆیی و ریشەبرنا کاروبارین خو یین ناخۆیی بەدەستە بین، وەرگرتنا حوکمی ئوتونومی ل چوارچووئی دەولەتا ئیرانی دا، ب کارئینانا زمانی کوردی بو خواندنی و ببیتە زمانەکی فەرمی ل کاروبارین کارگیری، دقیت هەمی کاربەدەستین دەولەتی ژ خەلکی دەقەری بن ئانکو کورد بن، ل سەر بناخەیی یاسایا بنەرەت ئەنجومەنی ویلایەتا کوردستان بزووترین دەم بەیتە هەلبژاردن و بەهەمی کاروبارین جفاکی و دەولەتی رابن و چاقدیری ل سەر بکەت، دامەزراندنا ئیکەتی و پەیوەندیین برابەتی دگەل ئازەریاجان و هەمی کەم نەتەوهیین ل خەباتا کوردان دا هەقشەک، خەباتکرنا حزبی ژبو چاککرنا رهوشا جفاکی و ئابووری یا مللەتی کورد ب ریکا سوود وەرگرتن ژژیدەریین سروشتی یین کوردستان و گەرنگی دانا چاندنی و بازرگانی و گەشەپیدانا زانست و رهوشەنبیری و لەش ساخی، بو وی چەندی گەلی کورد بشیت ب ئازادی دریکا پیشکەفتن و خیر و خوشییا وەلاتی خودا خەباتی بکەت) (٩٨).

دەربارە ی دامەزراندنا (حزبا دیموکراتی کوردستان) گوڤارا (کوردستان) بەلاقەرا هزرا قئ حزبی ل ژمارە ئیک راپۆرتەك ب ناقئ (حزبا دیموکراتی کوردستان) بەلاق کریه و تیدا ددەتە دیارکرن کو ل ئیکی هەیشا خەزەلهوهر ١٣٢٤ش بەرامبەر (٢٣ چرییا ئیکی ١٩٤٥) (حزبا دیموکراتی کوردستان) ل باژیری مەهاباد هاتیە دامەزراندن (٩٩)، و ل دووی هەیشا خەزەلهوهر ١٣٢٤ش بەرامبەر (٢٤) چرییا ئیکی ١٩٤٥) ئیکەمین کونگری وی هاتە گریدان (١٠٠).

روژا ٢٥ ی گهلاویژ (ئهیلول) ب بونا پینجهمین سالاً دامه‌زاندنا حزبا دیموکراتا کوردستان ل دهق هه‌یوان و هه‌ساری (ئاهاهی) پیشه‌وا جه‌ژنه‌ك هاته گیران، دقئ جه‌ژنی دا هه‌می خه‌لكی پشكدارى كرن، جه‌ژن ل ده‌مژمیر (١) پشتی نی‌شرو ده‌ستپیکر و ده‌وربه‌ریڤ ئاهاهی پیشه‌وا ب ئالایا کوردستان و وینئ قازی محهمه‌د هاتبوو خه‌ملاندن، دیسان ژلایئ چه‌ند كه‌سان قه و تار و هوزان هاتنه خواندن و به‌رده‌وام بی راوه‌ستان موزیكا نه‌ته‌وهی و سرودا ملی یا کوردستان دلئ ئاماده‌بوویان فی‌نك دکر و جه‌ژن ل ده‌مژمیر (١٢) ب دووماهی هات^(١٠٩)، هه‌ر ده‌ه‌مان ژماره‌دا سه‌ید محهمه‌د هه‌میدی وتاره‌ك بناقونیشانیڤ (مبارزی ازادی و دیموکراسی ئیمه‌ پی ده پینجه‌مین سالی خوی نا) نئیسیه و تیدا دبیزیت: "حزبا دیموکراتی کوردستان دماوه‌یه‌كى كیم دا گه‌له‌ك چاك‌سازیین سیاسی و ئا‌قه‌دان‌كرنی ئه‌نجام داینه و ده‌رگه‌هه‌كى ئومیدیئ بو پاشه‌روژا ملله‌تی كورد قه‌كریه و پینجه‌مین سالاً دامه‌زاندنا خو ددانیت"، دیسان ل دووماهیا وتاریدا دبیزیت: "جه‌ژنا پینجه‌مین سالاً پیروز ب جه‌نابی پیروزی پیشه‌وایی مه‌زن و هه‌می براییڤ كوردین روژه‌لات پیروز دكه‌م، و هه‌ر سه‌ر به‌رز بیت كومه‌ل و حزبا دیموکراتی کوردستان"^(١١٠)، مه‌ره‌م هه‌ردوو وتاران بیرهاتنا پینجئ یا دامه‌زاندنا كومه‌لا (J.K)ه^(١١١) و ئه‌ق چه‌نده به‌لگه‌یه كو (حزبا دیموکراتی کوردستان) دریزه‌پیدا نا كومه‌لا (J.K) بوو ئانكو حزب ل سه‌ر ستینین كومه‌لا (J.K) هاتیه دامه‌زاندن^(١١٢).

ده‌بارهی دیارکنا ئارمانجا حزبا دیموکراتی کوردستان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ١١ کانوونا دووی ١٩٤٦ ده‌رکه‌فتی ب ناقئ (گفتوگوی جنابی قاضی محمد پیشوای به‌رزى کوردستان ده‌گه‌ل خاوه‌نانی روژنامه‌ی تاران) به‌لا‌فکریه و تیدا دیارده‌کته كو روژنامه‌فانیڤ ئیرانی یین روژناما (ره‌بر و ایران ما) هاتنه مه‌هاباد و چه‌ندین پرسیار ئاراسته‌ی قازی محهمه‌د كرن^(١١٣)، د پرسیاره‌كى دا دبیزنه قازی محهمه‌د "تو دشئ ئارمانجا حزبا دیموکراتی کوردستان بومه دیاریکه‌ی"؟

و ل هندەك جهین دی ب نهینی ههیه و مه پهیههندی دگهل هه می کوردین ئیران ههیه" (۱۱۷).

هه ر دهمبارهی به لاقبونا لقین حزبا دیموکراتی کوردستان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناقی (گه رانه وه) هاتیه به لاقکرن و تیدا دیاردکته کو (حاجی سید محمد سیدی و مه لا محمد امین حدادی) ژبهری ماوهیه کی ژلایئ حزبا دیموکراتی کوردستان فه بو دهووبه ریئ ماکو و کوردین ئارارات بو دانانا لقین حزبا دیموکرات و دیتنا بریه تیئ دناق واندا پهیههندی ب وان کربون و روژا ۴ نیسان ۱۹۴۶ ب سه رکهفتیانه زقرین و دماوی سه رهدانا واندا کوردین جه لالیان هاریکاری پیشکیشی حزبا دیموکراتی کوردستان کرن (۱۱۸)، ههروه سا (ابراهیم ابراهیمان) ژلایئ کومیتیه یا ناقهندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان بو باره گاین حزبی یین هوزین جلالی و قره نی چوون و وان ژی ئابونه یین حزبی دان و پشتی بجه ئینانا فی کاری پی هاتینه راسپارده کرن زقرین (۱۱۹)، بشی چهندی ئەندامین حزبا دیموکراتی کوردستان شیان ل زوربه یا باژیر و گوندین دهقرین کوماری لقین فی حزبی دامه زینن (۱۲۰)، ههروه سا ل ژمارا ب میژوویا ۲۱ ته موز ۱۹۴۶ دهرکهفتی نوونه ری روژناما (ره بهر) یا فارسی چاقپیکهفتنی دگهل قازی محهمه د دکهت و د پرسپاره کی دا ئاراسته ی قازی محهمه د دکهت و دبیزیت: "بنگه ه و بهر به لاقبونا نوکه یا حزبا دیموکراتی کوردستان هه تا کیشه دجیت" ؟

د بهرسف دا قازی محهمه د گوت: "بنگه هی دهسته لاتداریا حزبه کا دناق جچاکه کی گه له ک بهرفره به لاق بوی ب زحمهت بهیته زانین، به لی دهسته لاتداریا حزبا مه ئیکسه ر کوردین دهووبه ریئ ماکو، شاپور، خوی، رضائیه، شنو، سندوس، سه قز و سه ردهشت بخوقه دگریت و نیزیکی (۷۰۰) یان (۸۰۰) هه زار کهسن شاره زایی و ریبه ریئ دکهن" (۱۲۱).

دەریارەمی ئەنجام دانا کارین (حزبا دیموکراتی کوردستان) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویدا ٦ شوات ١٩٤٦ دەرکەفتی وتارا قازی محەمەد ل جەژنا سەرپه‌خویا کوردستان بە لاقکریه و دقئ وتاریدا قازی محەمەد دببیزیت: "بو ئیکەم جار و بزووترین دەم مه دەست ب کاری کر و حزبا دیموکراتی کوردستان هاته پیکئینان و مژوولی ب ریشه‌برنا کاروبارین خه‌لکی بوون و ب چاقه‌کی هویر لگور پیدقی یین کوردان دەست بکاری کرن"^(١٢٢)، و ئەق حزبه بویه هاریکار و پشتەفانی خه‌لکی کوردستان و د ماوهیه‌کی کیم دا ب سەرکەفتنه‌کا مه‌زن گەهشت و دژایه‌تیا دناق هوزان دا نه‌هیلا و ئیکه‌تیه‌کا ب هیز دناق واندا په‌یدا کر^(١٢٣)، و ب هه‌ول و تیکۆشانین قئ حزبی چەندین خواندنگه‌هین کچ و کوران و یین شه‌قی هاتنه‌ قه‌کرن^(١٢٤)، هه‌روه‌سا ل ژمارا ب میژوویدا ٢٣ شوات ١٩٤٦ دەرکەفتی ب ناقئ (حزب دیموکرات کوردستان) ژلایئ (احمد الهی) هاتیه به‌لاقکرن و تیدا چەندین کارین قئ حزبی دده‌ته دیارکرن وه‌ک دانا هیزا نه‌ته‌وه‌میا کوردستان ئانکو پيشمه‌رگه و دانانا شاره‌وانیئ و دانانا چاپخانه‌کا مه‌زن (چاپخانه کوردستان)^(١٢٥) و شیان ئالایا کوردستان ل ئاقاهیین فه‌رمی یین کوماری بلند بکه‌ن، ل دووماهیئ دده‌ته دیارکرن کو ئەق چەند نموونه دیارده‌کن کو حزبا دیموکرات ب ئیمان و باوه‌رییه‌کا ب هیز و ب گیان و مال بو پیشکەفتنا ملله‌تی خو کارده‌کن و ل سهر ئازادی و راگرنا ئالایا کوردستانئ ئاماده‌نه گیان و مالی خو پیشکیش بکه‌ن^(١٢٦)، هه‌روه‌سا قئ حزبی شیان ژماره‌کا روژنامه و گوڤارین ب زمانی کوردی به‌لاق بکه‌ن^(١٢٧).

روژناما کوردستان ئاماره ب چەندین چالاکیین حزبا دیموکراتی کوردستان دکه‌ت وه‌ک ل ژمارا ب میژوویدا ١٣ شوات ١٩٤٦ دەرکەفتی ب ناقئ (هه‌دییه‌ی قورآن به جنابی پیشوا) ژلایئ (قادر مدرسی) هاتیه به‌لاقکرن و تیدا ده‌سته‌یا ناقه‌ندی بریاردان قورئانا پیروز وه‌ک دیاری پیشکیشی پیشه‌وا قازی محەمەد بکه‌ن و دقئ راپورتئ دا دیارده‌کته کو "قورئان مه‌زنترین ئاخشتنا یاسایی یه و خودایی مه‌زن بو مروقی هنارتیه، ژبه‌ر قئ چەندی ل سهر بریارا ده‌سته‌یا ناقه‌ندی یا

حزبا ديموكراتى كوردستان بريار هاته دان دياربهيه كا تاييهت كو ببيته جهى گهاندنا عهقائيد و ههستى دهروونى يى كوردان بو پيشهوايى بهرز و سهروكى كؤمارا كوردستان پيشكهش بكهين، مه باش هزركر و بومه دياربوو كو ئيك جلدى قورئانا پيروز دگهل دوو بهرمالاً بكهنه ديارى و پيشهوا قازى محهمهد خهلات بكن، حهيدمرى دگهل ريزگرته كا زور قورئانا پيروز دگهل دوو بهرمالاً ل سهر ميژا پيشهوا دانا" و گوت: "له خودا دهخوازم ئهم قورئانه يار و باومرى دنيا و دينت بى" ⁽¹²⁸⁾، پيشهوا قورئانا پيروز هه لگرت و گوت: "ئهورو بو نهتهوى كورد له قورئان عهزيز و گهورهتر نيه"، پيشهوا قورئانا پيروز قهبوول كر و دوو بهرماله وهك ديارى دانه حزبى، پاشان غنى خسروى ⁽¹²⁹⁾ گوت: "قوربان ئهمه شتيكمان له قورئان گهورهتر نه بو كه به پيشواى بهرزى هديه بكهين ئهوا قورئانمان هديه كردى و حاضرين گيان و مالى خومان له پيناوى جهنابتا بهخت بكهين" ⁽¹³⁰⁾.

ژ چالاكيين دى يين حزب ديموكراتى كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا 18 شوات 1946 دهركهفتى ب ناڤى (جيژنى سهريهخويى له گهردى گلان) ژلايى (ههيتهتى مديرهى حزب ديموكراتى كوردستان لكى گرديگلان) (سيد سلام نبوى، سيد عبدالله) هاتيه به لاقكرن و تيدا دياردكهت كو ب ئه گهرى جهژنا سهريهخويا كوردستانى و نياسينا جهنابى سهروك كؤمارى خوشتقى يى كوردستان ل رۆژا 16 ريبندان (چرييا دووى) ژلايى (سيد عبدالسلام) سهروكى حزب ديموكراتى كوردستان ل لقى گرديگلان جهژنه كا مهزن هاته سازكرن ⁽¹³¹⁾، ههروهسا گه لهك جارن ئه ندامين حزب ديموكراتى كوردستان ب پيشوازيا بهرپرس و مهزنيين كوردا رادبون وهك ل ژمارا ب ميژوويا 2 ئادار 1946 دهركهفتى ب ناڤى (اخبارى نيو خومان، مهلا مصطفى بارزاني) هاتيه به لاقكرن كو (مهلا مصطفى) سهركردى كوردين بارزان ل رۆژا 28 شوات 1946 ل دهزمير (5) پشتى نيشرو گههشته مههاباد و ل دهى گههشتنا وى ئه ندامين كوميتيهيا نافهندى پيشوازي ليكرن و (صديق حيدرى) ريوهرسمين بخيرهاتنى بجه ئينان و ههمى ئه ندامين كوميتيهيا نافهندى ب (مهلا مصطفى) دانه نياسين ⁽¹³²⁾، ههروهسا ل ژمارا ب ميژوويا 6 نيسان 1946

دەركهفتی ب ناڤی (هاتن) هاتیە بە لافكرن و تیدا دیاردكەت كۆ ل رۆژا ۵ نیسان ۱۹۴۶ ھەمە رەشید خان سەرکردی بەرزیی كوردستان كۆ (۲۵) سالە دریکا ئازادیا كوردستان دا بەرەنگاریی دكەت و دڤی ریکى دا گەلەك زەحمەت كیشایە بەرەڤ مەھاباد هات و ل دەمی هاتنا وی ژلایى كۆمیتەیا ناڤەندی یا حزباً دیموكراتی كوردستان پیشوازی لی هاتە كرن^(۱۳۳).

هەرۆسا ژ چالاكیین دی یین (حزباً دیموكراتی كوردستان) ل ژمارا ب میژوویا ۴ ئادار ۱۹۴۶ دەركهفتی ب ناڤی (میتینگ لە مزگەوتی سور) ئانكو (كۆمبۆون ل مزگەفتا سور) و تیدا دیاردكەت كۆ ل رۆژا ۱۹ كانوونا دووی ۱۹۴۶ ل دەمژمیر (۸) سپیدی ل مزگەفتا سور كۆمبۆونەكا مەزن ژلایى (حزباً دیموكراتی كوردستان) هاتە گریدان و دڤی كۆمبۆونى دا كۆمیتەیا ناڤەندی یا حزبى و چەند ھەزار كەس ژ خەلكى دڤى كۆمبۆونى دا پشكدارى كرن^(۱۳۴)، رۆژناما كوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۴ تەموز ۱۹۴۶ دەركهفتی ب ناڤى (ھەیتەتی پشكین) بە لافكریە و تیدا هاتیە كۆ دەستەیا حزبى د كۆمبۆونەكى دا ل رۆژا ۳ تەموز ۱۹۴۶ (شمس بۆرھانى، حاجى كاكە رحمن، حاجى مصطفى داودى، احمد علمى، نجم الدین توحیدی، محمد امین معینی) وەك دەستەیا پشكینا كارگیریین دەولەتى (فەرمانگەھین حكومی) هاتنە دیاركرن و ب ھەمی كارگیریان راگەھاندن كۆ ھەر وەختەكى كەسانین ناڤبری بو یكئینانا پشكینى بچنە كارگیریان، پیدڤیە دەفتەر و ھەمی پیزانینان ل دویش رینمایین پشكینى ل بەر دەستین وان دانن، ھەرۆسا قى دەستەیی ل ھەمی پشكان مافین بەریخودانى ھەیه^(۱۳۵).

ئیک ژ داھاتیین (حزباً دیموكراتی كوردستان) ئابونین حزبى بوون، لەورا دی بینین قى حزبى گەلەك دووپاتی ل سەر وەرگرتنا فان ئابوونان دكر، و ئەڤ چەندە ب شیۆھیهكى روھن و ئاشكەرا د رۆژناما كوردستان دا دەیتە دیتن، دی بینین د ئاگەھداریەكى دا ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ دەركهفتی ژلایى كۆمیتەیا ناڤەندی یا (حزباً دیموكراتی كوردستان) هاتیە بە لافكرن و دڤى

ئاگه‌هدارىيى دا دياردكهت كو پشتى ئاگه‌هدارىيا ژماره (١٦٠٦) دووباره ب ههمى ئەندامىن ناڤه‌ندى يىن حزبى ديموكراتى (باژيرى مه‌هاباد) رادگه‌هينن بزوتيرين دم بو دانا پارى ئەندامه‌تيا هه‌يشين (١، ٢، ٣ يا سالا ١٩٤٦) سه‌ردهانا باره‌گايى حزبى بكه‌ن و هه‌يشانه‌يا خو بده‌ن، ئەگه‌ر نه ل دويڤ په‌يره‌وى حزبى دى رفتار دگه‌ل وان هه‌يته كرن^(١٣٦)، د ئاگه‌هدارىه‌كا ديدا ل ژمارا ب ميژوويا ٢ ته‌موز ١٩٤٦ ده‌ركه‌فتى ژلايى كومىته‌يا ناڤه‌ندى يا حزبى ديموكراتى كوردستان هاتيه به‌لاڤكرن و تيدا هاتيه كول دويڤ قى نڤيسينى ب ههمى برايين حزبى ديموكراتى ل باژيرى مه‌هاباد رادگه‌هينن هه‌ر كه‌سه‌كى كارتا حزبيه‌تى وه‌رگرتى بو پركرنا هه‌يشانه‌يا خو و ئەو كه‌سين هه‌تا نوكه كارتا حزبيه‌تى نينن بلا سه‌ردهانا كومىته‌يا ناڤخويى يا باژيرى مه‌هاباد بكه‌ن^(١٣٧)، هه‌روه‌سا بزوتيرين دم ئەو كه‌سين كارتا حزبيه‌تى نينن بو وه‌رگرتنا كارت و دانا هه‌يشانه‌يا خو بلا سه‌ردهانا ده‌فته‌را كومىته‌يا ناڤخويى يا مه‌هاباد بكه‌ن و هژمارا پارى خو بده‌ن^(١٣٨)، ژقى به‌روارى تا ماوى (١٠) روژين دى بى جودابون هه‌ر كه‌س هژمارا پارى خو دگه‌ل كومىته‌يا ناڤخويى ب دووماهيك نه‌ئينيت كومىته ناچاره ل دويڤ ري‌نماين حزبى رفتارى دگه‌ل وان كه‌سان بكه‌ت^(١٣٩)، پاشان ل ژمارا ب ميژوويا ٢٣ ته‌موز ١٩٤٦ ده‌ركه‌فتى ب ناڤى (دانى مانگانه‌ى ئەندامه‌تى) به‌لاڤكرىه و تيدا هاتيه ژلايى كومىته‌يا ناڤه‌ندى نامه‌ك بو ههمى كارگيرىان هاتيه هنارتن كو ده‌ستوورىي بده‌نه فه‌رمانبه‌رين خو بزوتيرين دم هه‌يشانه‌يا ئەندامه‌تيا حزبى ديموكراتى كوردستان ب ژميرىاريا حزبى بده‌ن و پسولا سندوقى وه‌رگرن^(١٤٠)، سه‌ره‌راى به‌لاڤكرنا قان ئاگه‌هدارىان روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٥ ئەيلول ١٩٤٦ ده‌ركه‌فتى لژير ناڤونيشانين (بو زانين) ژلايى (حزبى ديموكراتى كوردستان، كومىته‌يا ناڤخويى يا مه‌هاباد) هاتيه به‌لاڤكرن و تيدا هاتيه ب ههمى خه‌لكى مه‌هاباد و ده‌وروبه‌رين وى رادگه‌هينن كو هه‌ر كه‌سه‌كى پارى هه‌يشانه‌يا ئەندامه‌تيا حزبى ديموكراتى كوردستان لده‌ف مابيت، پيدڤيه ژ به‌روارى قى نڤيسينى تا (١٠) روژين دى پارى هه‌يشانه‌يا خو ب ژميرىاريا كومىته‌يا ناڤخويى

ئەنجامدا كەسىن قان ھۆزان پارىن^(۱۴۷) ئەندامەتيا خو ب كومىتەيا نافەندى پىشكىشكرن^(۱۴۸).

ژ بەرپەرىن روژناما كوردستان دياردبىت (حزبا ديموكراتى كوردستان) داھاتىھكى گەلەك لاواز ھەبوو، و دى بىنن ھەردەم قى روژنامى داخووا ھنارتنا پارىن چاپەمەنىي ژ لقىن قى حزبى دكرن، وەك ل ژمارا ب ميژوويا ۱۷ كانوونا دووى ۱۹۴۶ دەرکەفتى ب ناقي (تكا) ئانكو (ھىشكرن) ژلايى كارگىريا گوڤار و روژناما كوردستان ھاتىھ بەلاڤكرن و تىدا ھاتىھ كو ب ھەمى خواندەقان و لقىن حزب ديموكرات ھىشى دكەن ژ ھنارتنا پارىن چاپەمەنيا (گوڤار و روژنامە) يىن مە بو وان ھنارتىن كىماسىي نەكەن^(۱۴۹)، پاشان د داخووايەكا ديدا ل ژمارا ب ميژوويا ۲۰ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتى تىدا دياردكەت كو ب ھەمى براىين خوشتقى ب تايىھت لقىن حزب ديموكراتى كوردستان داخووا دكەين كو ئەو روژنامە و چاپەمەنىيى دى يىن مە ھنارتىن و ھەتا نوکە پارىن وان نەھنارتىن قريکەن و داخووا دكەت ژقى وەختى زيدهتر پارىن وان گىرونەكەن و بو وان بەنىرن^(۱۵۰)، ھەروەسا د ئاگەھدارىھكى دا ل ژمارا ب ميژوويا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ دەرکەفتى ھاتىھ دياركرن كو دقان روژان دا ژمارىن گوڤارا كوردستان دى ھىنە چاپكرن، لەورا ژ ھەمى لقىن حزب ديموكراتى كوردستان و براىين كو ھەتا نوکە گوڤار بو وان چوين و پارە نەھنارتىن ئەم ھىشى دكەين پارىن ئابونەين گوڤارىن مە بەنىرن، چونكە لشان دووماھىيان دى گوڤار ل سەروان ھىنە بەلاڤكرن^(۱۵۱).

زىدەبارى قان ھەمى داخووايىن ژلايى كارگىريا روژنامە و گوڤارا كوردستان بو (حزبا ديموكراتى كوردستان) ھاتىنە بەلاڤكرن، روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۲۷ نىسان ۱۹۴۶ دەرکەفتى ئاگەھدارىھكا گرنگ ژلايى دەفتەرا روژنامە و گوڤارا كوردستان بەلاڤ دكەت و دقى ئاگەھداريى دا بقى شىوھى ھاتىھ دياركرن، براىين خوشتقى خواندەقانين بەرز ھىن دزانن كو روژنامە و گوڤارا كوردستان ژلايى حزب ديموكراتى كوردستان چاپ و بەلاڤ دبىت و چاپكرنا وان خەرجىھكا مەزن بخوڤەدگريت و ژىلى ئابوونين خواندەقانين وى چ

داهاتی دی نین، لهورا ژ هه می لقین (حزبا دیموکراتی کوردستان) و خواندهقانی بهرز داخوژدکهین بو وی چهندی کو روژنامه و گوڤار بشین نیڤهکا خهرجیین خو دهریخن، نهو کهسین ئابونهییین گوڤار یان روژنامه کوردستان ل سهرههبت بلا پارێ ئابونین خو بهنیرن و ب ناڤی خو بو روژنامی قریکهن^(۱۵۲)، ل دووماهی جارها دی روژنامه کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۸ حوزهیران ۱۹۴۶ دهرکهفتی داخوژی ژ هه می لقین (حزبا دیموکراتی کوردستان) دکهت کو بزووترین دم پارێ ئابونین خو بهنیرن^(۱۵۳).

ماوی پیکهاتنا (حزبا دیموکراتی کوردستان) تا دامهزراندنا کو مارا کوردستان ل مههاباد ژلای و هختی فه ماوهیهکی گهلهک کورت بوو ئانکو نیزیکی (۳) ههیشان بوو، بهلی رهوشا سیاسی وی ده می و هشیاریا دامهزینهرین قی حزبی بوویه نهگهر کو دقې ماوی کورت دا گهلهک کارین گرنگ جیهجی بکهن و ریههیرن وی وهختی یین قی حزبی ب باومری و فیداکاری و ههولدانین بی راوهستان خو بو کارین ریڤهبرنا دهستههلاتی ئاماده دکرن^(۱۵۴)، و ئان کهسان د گهلهک بواران دا شیان خزمهتهکا باش پیشکیشی گهلی کورد ل کو مارا کوردستان بکهن.

تهوهری چواری

بلندکرنا ئالای کوردستان و جهژنا سه‌ریه‌خوی

ئیک ژ روودانین هه‌ره گرنه‌گ پشتی دامه‌زراندنا (حزبا دیموکراتی کوردستان)، بلندکرنا ئالای کوردستان^(۱۵۵) بوو^(۱۵۶)، له‌ورا ژبه‌ری راگه‌هاندنا دامه‌زراندنا کومارا کوردستان ل کومبوونه‌کا جه‌ماوه‌رییا مه‌زن ل ۱۷ کانوونا ئیک ۱۹۴۵ ئالای ئیران ژ سه‌ر هه‌می فه‌رمانگه‌ه و قوتابخانین ل باژیری مه‌هاباد هاتنه‌ خوار و ئالای کوردستان هاته‌ بلندکرنا، دق‌ی روژا میژووی دا (قازی محهمه‌د) وتاره‌ک پیشکیش کر و تیدا دیارکر کو هه‌ر ژ نوکه پیقه‌ ناوچا موکریان ژرژیمه‌ ته‌هرانی دی هیته‌ جو‌داکرنا، بشی جوری ناوچا موکریان ب باژیر و باژیروک و گوندین خو‌قه بووه‌ ناوچه‌یه‌کا پر بزاق و چالاکیین سیاسی و روناکبیری^(۱۵۷).

ب هه‌لکه‌فتنا بلندکرنا ئالای کوردستان ل مه‌هاباد گو‌قارا (کوردستان) ل ژمارا ب میژوویا ۳ ئادارا ۱۹۴۶ ده‌رکه‌قتی لژیر نا‌قونیشانیین (هه‌لکردنی آ‌لای مقدسی کوردستان) نشیسه^(۱۵۸): "روژا ۲۶ سه‌رماوه‌ز"^(۱۵۹) (چرییا دووی) ته‌واوی نوینه‌ره‌کانی اهالی کوردستان له‌ شاری مه‌هاباد کو‌بوونه‌وه له‌ سه‌عات ۱۰ ی به‌یانی له‌ کانگای حزب آ‌لای کورد به‌ حضوری ده‌ هه‌زار نفر هه‌لگیرا و له‌ کاتیکدا ده‌سته‌ی موزیک مارشی ملی لی ده‌دا، و پیشوای معظمی کوردستان جنابی قاضی محمد ووتاریکی به‌تینی له‌ بابته‌ آ‌لای مقدسی کوردستان ایراد

فهرمو ئەو جار لە پاش نطق و خطابە و تیر هاویشتنیکی زور و بەجی هینانی مراسم و نصبی آلا لەسەر عمارتی هیئتی رئیسهی ملی کوردوستان جیژنه دوای هات^(١٦٠).

ل رۆژا ٢ ی ریبەندان ١٣٢٤ هەتاوی بەرامبەر ٢٢ ی کانوونا دووی ١٩٤٦ ل گورەپانا چوارچرا ل باژیری مەهاباد، ب ئامادەبونا زۆربەیا کادرین (حزبا دیموکراتی کوردستان) و جەماوەرەکی زۆر یین باژیر و نوونەرین ناوچا و هۆزین کوردی هەر ژ ماکو هەتا سەقز و سەردەشت^(١٦١) بو کومبوونی ل مەهاباد هاتبوون گازیکن، ئاھەنگا رێورەسمین راگەھاندنا کۆمارا کوردستان دەستپیکر، پشتی بلندکرنا ئالایا کوردستان دناڤ دەست قوتانین جەماوەریدا، (قازی محەمەد) وتارەکا میژووویا گرنگ پیشکیشکر و دامەزراندنا کۆمارا کوردستان راگەھاند^(١٦٢)، بشی هەلکەفتی هۆزانقانی نەتەوویی کورد (هەژار موکریانی) سروودا نەتەوویی یا فەرمی و تایبەت ب کۆمارا کوردستان ریکخست، پارچەکا فی سروودی دبێژیت:

نیشتمانم رەنگینە بەهەشتی سەرزەمینە خاکم وەکو ئالاکەم رەنگ سور و سپی و شینە^(١٦٣)
نەفتم ئاوی ژیانە لە سیرت و کرماشانە بابە گور گوردەزانی لە موسلیشدا هەمانە^(١٦٤)

رۆژناما کوردستان گەلەک بابەت و راپۆرتین جوراوجور ب هەلکەفتا بلندکرنا ئالایا کوردستان^(١٦٥) و جەژنین سەربەخویی ل کۆماری د بەریهین خودا بەلأفکرینە، هەرچەندە فی رۆژنامی چ ئیشارەت ب بلندکرنا ئالای ل مەهاباد نەکرێ، لی ل ژمارا ب میژووویا ١١ کانوونا دووی ١٩٤٦ دەرکەفتی ب ناڤی (هەلکردنی آلائی مقدسی کوردوستان لە شاری بوکان) بەلأفکرێه و تیدا دیاردکەت کو ل دویش فەرمانا دەستەیا ناڤەندی یا (حزبا دیموکراتی کوردستان) و بریارا جەنابی (قازی محەمەد) بریار هاتە دان ئالایا کوردستان ل بوکان بەیتە بلندکرنا و (میرزا مصطفی سلطانیان، عبدالقادر مدرس، حسین فروهر، میرزا محمد امین شرفی، علی خسروی، محمود ولی زاده، میرزا رحیم لەشکری) و ئەندامین دەستەیا حزبا دیموکراتی کوردستان و هۆزانقانی نەتەوویی هیمن و نوونەری دەستەیا

سهرهکی یا نهتهوهیی و محمد نانهوازاده فهرماندی لهشکهری و فهرماندی زیرهقنان و دهستهیا موزیک دگهل قاسم آغای ایلخانی زاده نوونهری کومیتیهیا ناخوویی یا (حزبا دیموکراتی کوردستان) لقی بوکان ب کاری هه لگرتنا ئالایا کوردستان هاتنه ئاگههدارکرن، و ل روژا چوارشه مەب ۲۵ کانوونا ئیکێ ۱۹۴۵ ئالایا کوردستان هاته بلندکرن، ههر بقی هه لکهفتی هوزانقانی کوماری (ههزار) دبیزیت:

داری آلاکه م وه کو چهقلیکه بو چاوی عه دو
 ههر دلی خوشی نهوی ره بی وه بهر خه نجهر کهوی^(۱۶۶)

پاشان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناقی (به مناسه بهتی هه لکردنی آلا له نهغه ده) به لاکریه و کهسه ک ب ناقی (م. محمود) ل روژا بلندکرنا ئالایی ل نهغه ده دبیزیت: "ایمرو، ایمرو که گه ورهترین و پروژترین روژه بو کورد... که له سه رهتای میژوووه کورد خوی بو بهخت کردوو،" ههروه سا ئیشارهتی ب رهنگین ئالایا کوردستان دکهت و دبیزیت: "رهنگی سورم نیشانهی جهنگاوری و نه بهزی گه لی کورده. رهنگی سپیم ده لی ملتی کوردی نه جیب گیانیکی پاک و راستی هه یه. رهنگی سهوزم هاوار ده کا خاکی کوردوستان پره له دهغل و دان، کانگای زیر و زیو... ئەهی کورد هه مو به گیانیکی خاوینه وه، و بیرمه وریکی پاک و راسته وه هه مو پیکه وه که لک له کوردستانه کهتان و مرگرن"^(۱۶۷).

ب هه لکهفتنا جهژنا سه ره به خویا کوردستان و بلندکرنا ئالایا کوردستان کهسه ک ژباشووری کوردستان نامه ک ب ناقی (بو حزبی دیموکراتی کوردستان) ژلایی (تیشک) د روژناما کوردستان دا هاتیه به لاکرن و د ناما خودا دبیزیت: "به هه لکردنی آلا ی پیروزی کوردستان هیوای هه مو کوردی دونیاتان گه شان وه، هه مو چاوهری ئەو روژهین که ئەو آلا سهوز و سور و سپی یه به سه ره هه مو خاکی کوردستانی گه و ره دا بشه کیته وه" ئەه ق کهسه ژ کوردستانا عیرا قی پیروزیا هیا (حزبا دیموکراتی کوردستان) دکهت و دبیزیت: پیدقیه ئەم هه می ئیکگرتی بن و

بسه‌رکه‌شن و سه‌رفه‌راز لی بهین^(۱۶۸)، هه‌ر ده‌رباره‌ی بلندکرنا ئالایا کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۸ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب ناڤی (چقاندنی آلا‌ی کوردستان له یه‌کشه‌وه) ژلایی (سمایل فه‌وروخی) هاتیه به‌لافکرن کول روژا ۸ شوات ۱۹۴۶ ژلایی (علی به‌گ) فه‌رماندی لقی (یه‌کشه‌وه) ب به‌گزادین [زه‌لامین ژ بنه‌مالین به‌گان] فیض الله به‌گی راگه‌هاند کول ئالایا کوردستان ژ بوکان بو گوندی (یه‌کشه‌وه) ده‌یته فه‌گوه‌استن، پشتی ئالایا کوردستان ل گوندی (گول) بلندکرین ژلایی (احمد خانی فاروقیوه) به‌ره‌ف بوکان چون و ل ده‌می گه‌هشتینه بوکان ژلایی فه‌رماندی لقی بوکان (سلیم آغای ایلخانی زاده) پیشوازی ل وان هاته کرن و خه‌لکی باژیری بوکان ل هه‌ردوو لاین جاده‌یین بوکان راوه‌ستابون، پاشان (حمه رشید خان) ژ دووراتیا پازده خوله‌کا ژ گوندی (یه‌کشه‌وه) هات و سلافا له‌شکه‌ری ل ئالایا کوردستان کرو ل ده‌ف ئالایی وتاره‌ک پیشکیشی ئالایی کرو گوت: "ئه‌ی آلا‌ی آزادی کورد ده‌میکی یه‌کجار دورو دریزه که‌من گیانی خوم پیشکەش به‌و بالا جوانه‌ی تو کردوه و له‌سه‌ر به‌رزبونه‌وه‌ی تو دوچاری ئه‌نواعی فلاکه‌تو مشکلات وتال و سویری بوم... گیانی خوم به‌تو پیشکەش ده‌که‌م هه‌تا آخر نه‌فه‌سم آماده‌م بو پیک هیسانی به‌رزبونه‌وه‌و پایداری تو شه‌رط بی هه‌تا آخر هه‌ناسه‌م خوینی خوم له‌ریی تودا به‌خت بکه‌م"، پاشان ئالایا کوردستان به‌ره‌ف گوندی (آلبلاغ) برن و پشتی بلندکرنا ئالایی ل گوندی ناڤیری به‌ره‌ف گوندی (یه‌کشه‌وه) چوون و ژلایی خه‌لکی فی گوندی فه‌ پیشوازییه‌کا مه‌زن ل ئالایی هاته کرن^(۱۶۹).

هه‌ر ده‌رباره‌ی بلندکرنا ئالایا کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۹ نیسان ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب ناڤی (نطقی جه‌نابی قاضی محمد سه‌روکی حزب دموکرات شنو، ۲۰ - ۱۱ - ۲۴ له بابته هه‌لکردنی آلا له‌سه‌ریانی دخانیاتی شنو) ئانکو (ئاخفتنا جه‌نابی قازی محهمه‌د سه‌روکی حزبا دیموکراتیا شنو ل ۹ شوات ۱۹۴۶ ده‌رباره‌ی بلندکرنا ئالایی له‌سه‌ریانی کارگیریا دوکیلا شنو) به‌لافکریه، د وتارا خودا سوپاسیا خودایی مه‌زن دکه‌ت کول ماله‌تی کورد ژ ده‌ستی (فارسیین

خوینخور) رزگارگری و دیاردکەت کو ژبەری کورد رزگاربین بو ماوی (۹) هەیشان ئەم ب کاری تووتنی فە مژوول دبوون و ل دەمی هاتنا وەرزی زقستانی کاربەدەستین ئیرانی ب زۆری ئەم دئینانە کارگیریا دوکیلی و دەستەیا (دزیکەران) هەر ئیک ل لایەکی هیرش دکرە مە و بەرامبەر پارەیهکی گەلەک کیم تووتن ژ مە د وەرگرتن کو تیرا چ پیدقیین مە نەدکرن، لی نوکە ب هاریکاریا جەنابی قازی محەمەد ئالایا کوردستانی لسهربانی کارگیریا دوکیلا شنو دەیتە بلندکرن^(۱۷۰)، هەرۆسا ل ژمارا ب میژوویا ۸ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناخی (آلا بەپیرهوەبردن) ئانکو (ئالا ب پیشوازی برن) بەلاقکریه و تیدا دیاردکەت کو ل رۆژا ۶ ئەیار ۱۹۴۶ ل دەمژمیر (۶) ی ئیشاری پیشمەرگە و زەلامین هۆزا هەرکی گەهشتنە دەفەرا (قەراخ شاری) و ئالایا کوردستانی ب پیشوازی برن و ل دەمی گەهشتینە بارەگایی حزبا دیموکراتی کوردستان (زیرو بەگ)^(۱۷۱) وتارەک پیشکیشکر و گوت: "ایمە تا آخر تنوکی خوینی خومان لە کوردستان قارەمانانە پاریزگاری دەکەین ولەباتی ئەو آلایه کە بەایمەتان پیشکەشکردووە ایمەش آمادەین بە کومەگی خودا شاریکی گەورە کوردستان بو ایوہ بگرین و بەتەواوی چەک و مەهاتەوہ پیشکەش بەحکومتی کوردستانی بکەین"^(۱۷۲)، هەرۆسا رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناخی (دەنگوباسی نیو خومان، هەلکردنی آلا لە دبی حاجی لک) بەلاقکریه و دیاردکەت کو ل رۆژا ۷ ئەیار ۱۹۴۶ ئالایا کوردستان ژلایی حزبا دیموکراتی کوردستان هاتبوو هنارتن و دناق کەیفخوشی و دەست قوتانین بی سنوور ل گوندی (حاجی لک) کو نافەندی کومیتەیا شارویرانە هاتە بلندکرن^(۱۷۳)، دیسان ل ژمارا ب میژوویا ۹ حوزەیران ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناخی (هەلکردنی آلا ی مقدس لە کومیتە ی محلی گردیگلان) بەلاقکریه و تیدا دیاردکەت کو ل رۆژا ۳۰ ئەیار ۱۹۴۶ ب ئامادەبوونا ژمارەکا زۆر ژ مولکداران و زانا و ماقویل و جوتیار و زەحمەتکیشان کو ژمارەیا وان نیزیکی (۶۰۰) کەس بوون، ئالایا کوردستانی ژلایی جەنابی پیشەوا بو کومیتەیا نافبری وەک دیاری هاتە هنارتن و پیشوازیهکا زۆر لی هاتە کرن و سرودا نەتەویمی

هاته خواندن، د هه مان دهمدا ئالا ئینان و لسه ربانی کومیتیه یا ناخوئی یا گهردیگلان بلند بوو، سه روکی کومیتیه یا ناخبری (سید کامل) ل بهرام بهر ئالایی وتاره ک پيشکيشکر و تیدا گوت: "به خیر بی ی ئه ی ثمری زحمهت کیشه کانی ریگای آزادی، به خیر بی ی ئه ی مایه ی سه بهرزی نه ته وه ی کورد، به خیر بی ی ئه ی گوئی باغی کوردستان و چه قلی چاوی دوژمنان" (۱۷۴)، ل دووماهیئ روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۹ ته موز ۱۹۴۶ ده رکه قتی بابه ته ک ب ناخی (بو آزادی) ژلایی (علی خسروی) به لاکریه و تیدا دبیزیت: "که له پاش رشتنی خوینی هه زاران لاوی نیشتمان پهروم آلا ی سی رهنگ کورد آلا ی خویناوی آلا ی سور و جوانی کورد له شاره کانی تازه گيراوی کوردستان له نیو دلی دایکی نیشتمان بچه قینی وبله ریته وه" (۱۷۵).

هه ر چاوان بیت ئالایا کوردستان ل هه می باژیر و ده قهرین ژیر دهسته لاتداریا کو مارا کوردستان هاته بلند کرن، لی ئه ق ئالا بو ماوه یه کی دریز نه هاته بهر زکرن به لکو ب تنی بو ماوی (۱۱) هه یقان ئالایا کوردستانی ل سه رئاخا کو ماری بلند بوو.

پشتی ۲ ی ربه ندان ۱۳۲۴ - ۲۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶ و راگه هاندنا حکومه تا کوردستان ل مه هاباد، بقی هه لکه فتنی جه ژن ل بوکان و نه غه ده و سه راو گو یگجه لی و باره گایی پيشمه رگه خانه و ده قه را گهر دیلان و چه ند جه ی دی ل مه هاباد، ل چاپخانه و کارگی ریا روژنامه و گو قارا کوردستان و ل گوندی بالانیش و ل ده ق کو مه لا جو هیین مه هاباد و گوندی جه ل دیان و ساروقامیش و قوتابخانا کچین مه هاباد و لده ق گه لی خه رازیان و شارویران و شنو هاته سازکرن و ئالایا کوردستان هاته بلند کرن (۱۷۶).

روژناما کوردستان ل ژیر ناخونیشانی (جیژنی سه به خویی واستقلالی کوردستان یان درهوشینی استیره ی خوشبه ختی کوردان) ل ژمارا ب میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ ده رکه قتی ب راپورته کا دریز ده رباره ی ئاهه نگین سه به خویی ژلایی

(سید محمدی حمیدی) هاتینه به لافکرن، دقّی جهژنی دا قازی محمەد^(۱۷۷) پیشکیش دکەت و دبیزیت: "کوردستان موقعیتی جغرافیائیەکی مخصوصی هەیه کەبی پانەوه و بی ئەوهی نەتهوه و ملتیکی کەلەنیواندا فاصل و لیکیان بپچریتەوه کورد بە سەریه کەوه و پیکەوه سکونیتان تیی دا هەیه و دارای مالکیتی ملین دەویدا. بەسەرھاتو سوابقی تاریخیان یەکە و عموماً تیی دا شەریکن. خاوەنی آداب و عاداتو رسمی ملیه کی وان کە هیچ جوړه صدمه و حوادثیک نە ی توانیوه ستیهک لەبناغە ی ملیتی ئەواندا پەیدا بکا"^(۱۷۸).

هەر ل جهژنا سەریه خویا کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۶ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی، محمد حسین خان سیف قازی (ھاریکاری فەرماندی هەمی هیژا کوردستان) وتارەکی پیشکیش دکەت و دبیزیت: "ئەمن بە نوینەری لەلایەن هیزی حزبی دیموکراتی کوردستانەوه پپپروزی خوم دەگەل گیانی سەریازی و پیش مەرگەیی بەپیشگای اقدسی جنابی قازی محمد رئیس خوشەویستی جمهوری کوردستان و بەهەمو نەتهوهی کورد رادەگەیهنم... ایمه پیش مەرگانی آزادی بو لابردنی دوژمنانی نیو خومان و هەندەران (ژ دەرڤه) لە هیچ هیزیکی سامناک ناترسین و بو هەمو گیانبازیک آمادەین... چونکو کوردستانی ئەورو زور بەهیزە... زور بەهیز...!!... هەمو دەزانن کەبو گەیشتن بەم آمانجە زور لەمیزه قوریانی بی ژمارمان داوه"^(۱۷۹)، هەر لقی جهژنی (سید عبدالعزیز کوری حاجی سید عبدالله)^(۱۸۰) وتارەکی پیشکیش دکەت و تیدا پەسنا مالباتا نەهری دکەت^(۱۸۱) و دبیزیت: "بزائن شەهیدین مالباتا نەهری د ریکا قی ئازادی دا خووینا خو رشتنه و هاتینه شەهیدکرن و لاپەرین میژوو یا خو ب ئاقا زیرین نشیسن، پیدقیه وهک برا دەست بەهینه دەستین ئیک و بخوینن و ئیکگرتی و ئیک دل و جان فیدابن بو وی چەندی ئەق ئازادیا پستی هەول و خەباتا هەزاران سالان مە ب دەستقەئینایی ژ دەست نەدەین و بەرقەرار و ب هیژتر بکەین"^(۱۸۲).

دەهەمان ژماره دا (زیرو بەگ) وتارەکی پیشکیش دکەت و تیدا دبیزیت: "ئەمن بە نوینەری لەلایەن هەمو قبایلی شکاک و هەرکی مبارکبادی ئەم جیژنە

خوشه‌ویست و مه‌زنه به هه‌مو برا کوردیک به تاییه‌تی به حضوری جنابی پیشوا و کارگه‌ران و ئەندامه‌کانی کمیته‌ی مرکزی حزبی دیموکراتی کوردستان عرض ده‌که‌م و بلینی دهم که ته‌واوی نه‌ته‌وه‌ی شکاک و هه‌رکی آماده‌ن به‌وینه‌ی بابو باپیری خویان سه‌رومالیان له‌ریی راگرتنی سه‌ربه‌خویی کوردستاندا به‌خت بکه‌ن»^(۱۸۳).

هه‌روه‌سا روژنامه کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۸ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب ناڤی (جیژنی سه‌ربه‌خویی له گه‌ردی گلان) ژلایی ده‌سته‌یا ری‌شه‌به‌ریا (حزبا دیموکراتی کوردستان) لقی گ‌ردیگلان، (سید سلام نبوی، سید عبدالله) هاتیه به‌لاڤکرن و تیدا دیاردکه‌ت کو ژبه‌ر جه‌ژنا سه‌ربه‌خویا کوردستان و نیاسینا جه‌نابی سه‌روک کوماری کوردستان ل روژا ۱۶ شوات ژلایی سه‌روکی (حزبا دیموکراتی کوردستان) لقی گ‌ردیگلان (سید عبدالسلام) جه‌ژنه‌کا گه‌له‌ک ب ره‌وش هاته سازکرن^(۱۸۴)، و ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب ناڤی (جیژنی سه‌ربه‌خویی و ناساندنی سه‌روک جمهوری به‌رزی کوردستان له چاپخانه و اداره‌ی روژنامه و گواری کوردستان) به‌لاڤکریه و تیدا دیاردکه‌ت کو ل روژا ۲۵ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ب هه‌لکه‌فتا سه‌ربه‌خویی و نیاسینا سه‌روک کوماری کوردستان جه‌ژن هاته گی‌ران، و که‌سین بو جه‌ژنی هاتینه گازیکرن پیک ده‌اتن ژ (ئه‌ندامین کومیتیه‌یا نافه‌ندی و ده‌سته‌یا سه‌ره‌کی یا نه‌ته‌وه‌یی و کارگه‌ریی حزبا دیموکرات و نوونه‌ریی هۆز و ته‌خ و چین و لقین حزبا دیموکراتی کوردستان و زانا و زه‌لامین ئایینی و مه‌زنین باژیری مه‌هاباد) هه‌می ئاماده‌بوون و پشکداری دڤی جه‌ژنی دا کرن^(۱۸۵)، هه‌ر ده‌ه‌مان جه‌ژن دا (ری‌شه‌به‌ریی چاپخانه کوردستان قادری مدرس) و تاره‌ک پیشکیشکر و تیدا دبیزیت: "هه‌ر ملله‌ته‌کی ل دونیای روژه‌کا میژووویی هه‌یه و ئەو روژ ژ هه‌می روژین سالی ب مه‌زنتر دزانیت و ب شانازی ناڤی وی روژی دبه‌ت و ل لاپه‌ریی ئیکی یی میژووویا وی ملله‌تی ب پینوسی زیرین ده‌یته نشیسن، ئەو روژ روژا ده‌ستکه‌فتنا ئازادی و سه‌ربه‌خویا وی ملله‌تی یه کو ژ دیل و

ئیخسیری رزگار بن، ئەم مللەتی کورد تا ئەقرو ژقی جەژنا پیروزی بەهر بون، لی ئەقرو ئەم ب دلەکی خوش و پرشادی دەین و جەژنی دگین" (۱۸۶).

هەر دەربارە ریورەسمین جەژنا سەرەخویا کوردستانی، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۵ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (جیژنی سەرەخویا ئە سلامت) بە لاقکریه و تیدا دیاردکەت کو برای خوشتی (مامند حسینی) ل گوندی (سلامەت) بە لکەفتا جەژنا سەرەخویا کوردستان جەژنەکا خوش گیرا و جوتیار و خەلکی دەوروبەرین خو کومکرن و ب وتارەکا جوان و کاریگەر کەسین ئامادەبوی بو نیشتمانیپرستی گازیکن، د هەمان ژمارە دا ب ناڤی (جیژن) هاتیه بە لاقکرن و تیدا دیاردکەت کو ل (سید آوا) ژلای (علی عزیز) ب هەلکەفتا سەرەخویا و نیاسینا پیشه‌وایی کوردستان ل روژا ۲۸ کانوونا دووی ۱۹۴۶ جەژن هاتە گیران^(۱۸۷)، هەروەسا ل ژمارا ب میژوویا ۲ ئادار دەرکەفتی ب ناڤی (جیژنی سەرەخویا ئە کولیکه‌وه لە لاین آغای شیخ حسین) ژلای (محمدی ایوبی) هاتیه بە لاقکرن و تیدا دیاردکەت کو خەلکی دەوروبەرین دەقەرا کولیکه‌وه بو جەژنی هاتبوونە گازیکن و ل روژا سی شەمب ۲۳ شوات ل دەمژمیر (۸) سییدی ل کوچکا (شیخ حسین) کومبوون و ریورەسمین جەژنی جیبه‌جیکرن^(۱۸۸)، هەر دەربارە قی بابەتی ل ژمارا ب میژوویا ۴ ئادار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (جیژنی سەرەخویا و ناساندنی پیشوای کوردستان لە لاین کومەلی یهودی مهاباد) بە لاقکریه و دایه دیارکرن کو ل روژا ۲۶ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ژلای کومەلای جوهیین مەهاباد ب هەلکەفتا سەرەخویا و نیاسینا پیشه‌وایی کوردستان جەژنەکا جوان هاتە گیران، دق جەژنی دا کەسین هاتینه گازیکن ژ ئەندامین کومیتەیا ناڤەندی و کاربەدەست و نوونەرین حزبا دیموکرات و مەزنین هەمی هۆزا ئامادەبوون و ل دەمی چونا ئامادەبویان دەستەکا دی ژ خەلکی دهاتن، بشی جوری ئەق جەژنە بو ماوی (۴۸) دەمژمیران بەردەوام بوو^(۱۸۹)، دیسان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ ئادار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (جیژنی سەرەخویا و ناساندنی پیشوای کوردستان لە بالانیش) بە لاقکریه و تیدا

دیاردکەت کۆل رۆژا ۱۵ شوات ۱۹۴۶ ب هەلکەفتا سەرپه‌خویی و نیاسینا پێشه‌وایی کوردستان ژلایی برایی مه‌زن (زیرو به‌گ) جه‌ژنه‌کا گه‌له‌ک مه‌زن ل گوندی (بالانیش) هاته‌ گێران، دقێ جه‌ژنی دا گه‌له‌ک که‌سین ل ده‌وربه‌رین بالانیش و ئورمیه‌ پشکداربوون و چه‌ند هه‌زار که‌س ژ جوتیار و خه‌لکی ده‌قهری تیدا ئاماده‌بوون^(۱۹۰).

هه‌ر ده‌رباره‌ی ریوره‌سمین جه‌ژنین سەرپه‌خویا کوردستانی، رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب ناقی (جیژنی سەرپه‌ستی کوردستان له‌ دی یه‌کشه‌وه) به‌لأفکریه‌ و دایه‌ دیارکرن کۆل رۆژا دووشه‌مب ۸ شوات جه‌ژن ل گوندی یه‌کشه‌وه‌ هاته‌ گێران^(۱۹۱)، دی بینین رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی لژیڕ ناقونیشانین (جیژنی سەرپه‌خوئی و ناساندنی پیشوای کوردستان) به‌لأفکریه‌ و تیدا دیاردکەت کۆ برایی خوشتی (عبدالله آغای قادری) به‌رسف دایه‌ کۆل رۆژا ۸ شوات ۱۹۴۶ ب هەلکەفتا سەرپه‌خویی و نیاسینا پێشه‌وایی کوردستان جه‌ژنه‌کا جوان ل گوندی (جلدیان) هاته‌ گێران و ژماره‌کا زۆر ژ خه‌لکین ده‌وربه‌ر ئاماده‌بوون و (مه‌لا صالح) و چه‌ند که‌سین دی وتارین خو پیشکیشکرن، ئەه‌ جه‌ژنه‌ ل ده‌مژمیر (۸) سپیدی ده‌ستیپکر بوو و ل ده‌مژمیر (۵) پشتی نیضروب دووماهییک هات^(۱۹۲).

ژ به‌رپه‌رین رۆژناما کوردستان بومه‌ دیاردبیت کۆ ژنین کۆمارا کوردستان رۆله‌کی باش د جه‌ژنین سەرپه‌خویا کوردستانی دگێران، دی بینین ل ژمارا ب میژوويا ۲۵ ئادار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب ناقی (جیژنی سەرپه‌خوئی و ناساندنی پیشوای کوردستان له‌لایه‌ن آموزگارانی مه‌درسه‌ی کچان) به‌لأفکریه‌ و تیدا دیاردکەت کۆل رۆژا ۱ ئادار ۱۹۴۶ ژلایی ماموستاین قوتابخانا کچان ل ده‌مژمیر (۲) پشتی نیضرو ل هولا کارگیڕیا ره‌وشه‌نبیری جه‌ژنه‌کا جوان هاته‌ گێران و ژنا پێشه‌وایی کوردستان (مینا خانم)^(۱۹۳) و ژماره‌کا زۆر ژ ژنین ئەندامین حزبا دیموکراتی کوردستان و هه‌می چینیین باژییری مه‌هاباد دقێ جه‌ژنی دا ئاماده‌بوون، پشتی (مینا خانم) وتارا خو ده‌رباره‌ی هه‌فکاریا ژن و زه‌لامین کورد پیکشه‌

پیشکیشگری، چەندین ژنێن دی وتارێن خو پیشکیشکرن وهك (ویلما صیادیان (ریشه‌بەرا قوتابخانا کچان)، عصمت قازی کچا قازی محەمەد، کبرای عظیمی^(۱۹۴)، سلطنت داود زاده، فریده زەندی، عشرت عظیمی، ایرانی بلوری، شاه سلطان فتاحی^(۱۹۵)، هەروەسا روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (جیژنی سەربەخویی له لایەن یای پیشوای کوردستان) بە لاقەریه و تیدا دیاردکەت کول روژا ۵ شوات ۱۹۴۶ ب هەلکەفتا جەژنا سەربەخویی و نیاسینا پیشه‌وایی کوردستان ژلایی (مینا خانم) و ژمارەکا زور ژ ژنێن باژیری مەهاباد و ماموستاین قوتابخانا کچان جەژن هاته گیران، دڤی جەژنی دا چەندین ژن و ماموستاین قوتابخانا کچان وتار پیشکیشکرن و ئەڤ جەژنه ل دەمژمیر (۳) پستی نیڤرو دەستپیکر و ل دەمژمیر (۵) ب دووماهیەک هات، ژوان ژن و ماموستاین قوتابخانا کچان یین وتار پیشکیشکرین ئەوژی (مەزەری بلە زاده و خدیجە ی بابا سوری) بوون^(۱۹۶).

هەر دەریارە ی جەژنێن سەربەخویا کوردستانی، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۳۰ ئادار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (جیژنی آغایانی سید علی و سید مجید حسینی) بە لاقەریه و ددەته دیارکرن کول روژا ۲۹ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ل دەمژمیر (۳) پستی نیڤرو ب هەلکەفتا ئازادی و سەربەخویا کوردستانی ژلایی مالباتا حسینی جەژنەك هاته گیران و جەنابی (حاجی سید بابا شیخ سیادت) و رەوشەنبیر و کەسایەتیین باژیری هەمی هاتن و (سید علی حسینی) فیداکاریا خو دریکا وەلاتی و گوهداریا خو بو فەرمانین پیشه‌وایی کوردستان دایە دیارکرن، ل دووماهیە سەرۆکی دەستەیا سەرەکی یا نەتەوهیی یا کوردستان (حاجی سید بابا شیخ) سوپاسیا هەول و تیکۆشانین پیشه‌وای قازی محەمەد ژبو ب دەستڤەئینانا سەربەخویا کوردستانی کر^(۱۹۷)، هەروەسا روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (جیژنی سەربەخویی له فرهنگ) بە لاقەریه و تیدا دیاردکەت کول روژا ۲۹ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ب هەلکەفتا سەربەخویی و ئازادیا کوردستان ژلایی کارگیریا رەوشەنبیریا کوردستانڤه جەژن هاته گیران و ل

دهمزیمیر (۹) سپیدی ههمی قوتابیین کور و کچ ل بهرامبهر پیشه‌وایی کوردستان
 روونشتن و ل دهمزیمیر (۱۰) جهژن دهستییکر، و ریڤه‌به‌ری قوتابخانا کوردستان
 (محمد مبلغی) ژلایی ههمی کریکارین کارگیریا ره‌وشه‌نبیری ڤه پیروزیاهی و
 روژباش ب جه‌نابی پیشه‌وا پیشکیشکر، هه‌روه‌سا سه‌روکی کارگیریا ره‌وشه‌نبیری
 (رشید عزیز) پشتی پیروزیاهی باس ژ چاوانیا بواری ره‌وشه‌نبیری کوردستانی و
 کی‌ماسیین وی کر و ژلایی قوتابیین قوتابخانین (گه‌لاویژ، کوردستان، سعادت،
 پروین، خسروی) سرود و هۆزان و راپورتین ب هیژ و کاریگه‌ر هاتنه خواندن، پاشان
 جه‌نابی پیشه‌وا سوپاسیا تاماده‌بویان کر و باس ژ ره‌وشا ره‌وشه‌نبیری ل ئیکه‌تیا
 سوڤیه‌تی و چاوانیا خواندن و ره‌وشا قوتابخانین وان کر و ل دهمزیمیر (۱) پشتی
 نیڤرو جهژن ب دووماهییک هات^(۱۹۸)، ده‌ریاره‌ی جهژنا سه‌ربه‌خویا کوردستانی ل
 نه‌غه‌ده (سندوس) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ نیسان ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی
 ب ناڤی (جیژنی سه‌ربه‌خویا کوردستان ل نه‌غه‌ده - سندوس) به‌لاڤکریه و تیدا
 دیاردکته کو ب هه‌لکه‌فتا سه‌ربه‌خویا و نیاسینا پیشه‌وایی کوردستانی ل روژا ۱
 شوات ۱۹۴۶ ل نه‌غه‌ده لبه‌رچاقین چهند هه‌زار که‌سان جهژنه‌کا باش هاته گی‌ران،
 دڤی جهژنی دا گه‌له‌ک ژ که‌سین بین هۆزین (مامه‌ش و قه‌ره‌پا‌باغ) پشکدار
 بوون^(۱۹۹)، ل دووماهیی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ نیسان ۱۹۴۶
 ده‌رکه‌فتی ب ناڤی (جیژنی سه‌ربه‌خویا و هه‌لکردنی آلا له شاری شنو) به‌لاڤکریه و
 دایه دیارکرن کو ل روژا ۳۰ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ده‌سته‌یا شنو ههمی خه‌لکی
 ده‌روبه‌رین شنو ئاگه‌هدارکرن کو ل روژا ۱ شوات ۱۹۴۶ بو ریوره‌سمین جهژنا
 سه‌ربه‌خویا کوردستانی ل باژیری تاماده‌بن، دڤی ده‌میدا تلگرافه‌ک گه‌هشت و تیدا
 هاتبوو کو ژلایی چهن‌دین که‌سین هۆزا (زه‌رزا) ئالایی کوردستانی بو باژیری شنو
 دئین، ئیکسه‌ر ژلایی کومیتیه‌یا ناڤخویا یا شنو ههمی باژیر و گوند و ده‌قه‌رین
 ده‌روبه‌رین شنو ئاگه‌هدارکرن کو ل روژا ۳۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ل دهمزیمیر (۴)
 پشتی نیڤرو بو پیشوازیئا ئالایی کوردستانی تاماده‌بن، و دگه‌ل گه‌هشتنا ئالایی
 ریوره‌سمین جهژنا سه‌ربه‌خویا کوردستانی هاتنه ده‌ستییکرن^(۲۰۰).

ل قیڙه ژ بهرپه‌رین روژناما کوردستان دهیته تیپینی کرن کو جه‌ژنن
سه‌ربه‌خویا کوردستان و بلندکرنا ئالای زۆربه‌یا باژیر و گوند و ده‌قه‌رین لژیر
ده‌سته‌لاتداریا کو‌مارا کوردستان ئیک ل دویش ئیکی بخو‌قه‌دگرتن، هه‌روه‌سا
جه‌ژنن سه‌ربه‌خوی و بلندکرنا ئالای کوردستان روودانه‌کا می‌ژووی بوو ل
ژیانا سیاسی خه‌لکی کوردستان دا، و ژبه‌ر ئه‌فه ئیکه‌مین جاربوو بشی شیوه‌ی
ئالای کوردستان ل سه‌ر پارچه‌کا ئاخا قی وه‌لاتی بلند دبیت، گه‌لی کورد ل
کو‌ماری دقان جه‌ژنان دا هه‌ست ب خو‌شی و شادیه‌کا زۆر دکرن.

تهومری پینجی

روژناما کوردستان و سهروکی کۆماری قازی محهمه

قازی محهمه کوری قازی عهلی کوری قازی ئهبولقاسمه ل سالآ ۱۹۰۰ ژ بنهمالهکا ناقداریا قازیین مههاباد ژ دایک بوویه، ل سهردهستی بابی خو زانستین ئاینی خواندییه، ژیلی زمانی کوردی و فارسی، زمانی عهرهبی ژی ب باش دزانی، پاشان خو فییری زمانی تورکی و روسی و ئینگلیزی کریه^(۲۰۱)، ل سالآ ۱۹۲۴ ل ژیی بیست و چوار سالیی دا دبیته ریقهبهیری کارگیریا ئهوقاف و کاروبارین ئیسلامی ل باژییری مههاباد، ل سالآ ۱۹۳۱ بابی وی دچیته بهر دلوقانیا خودی و ژلایی حکومهتا ئیران وهک قازیی دهقهره مههاباد هاته دانان^(۲۰۲)، دخی ماومیدا شیا رۆلهکی باش بو پیشکهفتنا لایهنی رهوشهنبیری و کاروبارین باژییری مههاباد بگیرییت^(۲۰۳)، ل سالآ ۱۹۴۴ دبیته ئهندامی کومهلا (J.K) و ناخی وی یی نهینی (بینایی) بوو، ههروهسا شیا رۆلهکی باش د دامهزراندنا حزیا دیموکراتی کوردستان دا بگیرییت و ل ۲۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ل گورهپانا چوارچرا ل مههاباد دامهزراندنا کۆمارا کوردستان راگههاند و قازی محهمه وهک سهروک کۆمارهاته ههلبژاردن^(۲۰۴).

دهریارهی ژیاناما قازی محهمه روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ دهکتهتی ب ناخی (حضرتی محمد قاضی پیشوای کوردستان) ب شیویهکی وورد بهلا فکریه و تیدا دیاردکته کو "هه ژاروکینیا وی گیانهکی بهرز و ب هیز هه بوو، و ل سهردهمی رزا شاه پهلهوی هه می کاروبارین باژییری

مه‌هاباد بی‌ن سیاسی و جفاکی بری‌شه‌دبرن و کیشه و ئاریشه‌ین خه‌لکی بی‌ مایتیکرنا وی نه‌دهاتنه چاره‌سه‌رکرن، سالوخته‌ی نیشتمان‌په‌روه‌ری، مله‌ت په‌روه‌ری ل ده‌ف قازی محمه‌د هه‌بوون^(۲۰۵)، لسه‌رده‌می حوکمرانیا خو خزمه‌ته‌کا باش پیشکیشی خه‌لکی کۆمارا کوردستان کر، و پشتی ژناقبرنا کۆمارای ل ۳۱ ئادار ۱۹۴۷ ژلای حومه‌تا ئیرانی شه‌هاته سیداره‌دان.

ژ گرنگترین سالوخته‌ین هزرا قازی محمه‌د کو ل ژیان و ره‌فتارین ویدا رهنگ ددا ئه‌وژی هه‌بونا هزرا نه‌ته‌وه‌یی بوو، ئه‌گه‌ر ب ووردی به‌ری‌خوبده‌ینه وتارین قازی محمه‌د ب تایبه‌ت ئه‌وین ل جه‌ژنین سه‌ره‌به‌خویا کۆمارای هاتینه پیشکیشکرن دیاردبیت گه‌له‌ک باومری ب هزرا نه‌ته‌وه‌ییا کوردی و ئیک پارچه‌یا ئاخا کوردستان هه‌بوو، د به‌ره‌په‌رین روژناما کوردستان دا هه‌بوونا فی هزری ل ده‌ف قازی محمه‌د دوویات دکه‌ت وه‌ک ل ژمارا ب میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ دمرکه‌فتی، قازی محمه‌د د وتارا خودا هه‌ولدا مله‌ته‌ی کورد وه‌ک نه‌ته‌وه‌کا جودا بده‌ته نیاسین و دبیزیت: "کوردستان موقعیتی جغرافیاییه‌کی مخصوصی هه‌یه که‌بی پانه‌وه‌ وی ئه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌ و ملتیک که‌له‌نیویاندا فاصل ولیکیان بپه‌رته‌وه‌ کورد به سه‌ریه‌که‌وه‌ و پیکه‌وه‌ سکونیتان تی دا هه‌یه"^(۲۰۶).

هه‌روه‌سا هه‌بوونا سالوخته‌ی پیشکه‌فتن خوازی، هه‌رچه‌نده قازی محمه‌د په‌روه‌ردی بنه‌ماله‌کا ئاینی یا ناقدار بوو و هه‌ر ژ سالاً ۱۹۳۱ بی به‌رامبه‌ر قازی شه‌رعی بی مه‌هاباد بوو، به‌لی ئه‌و چه‌ندا ئه‌و ژزه‌لامه‌کی ئاینی بی ساده جودا دکر رووناکبیری و پیشکه‌فتن خوازی وی بوو^(۲۰۷)، دی بینین د روژناما کوردستان دا ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ ئه‌یار ۱۹۴۶ دمرکه‌فتی وتارا قازی محمه‌د ب ناقی (نطقی حضرتی پیشوای کوردستان) هاتیه به‌لا‌فکرن و دق و تاریدا دبیزیت: "سالهای ساله بو آزادی هه‌ولی دهمین پیای چابن چیدیکه به تانکو توپ و طیاره لیمان تیک مه‌دن ئه‌مه‌ش به‌شه‌رین حکمان ده به‌شه‌ریتدا هه‌یه چه ملتیک غه‌یری مه ده اسارتدا ماوه؟ چیدیکه مان قیل ئه چاویه‌وه مه‌نین، لیمان گه‌رین با ئه‌مه‌ش ته‌کانیکه به خومان بده‌ین وه دوای خویندن و صنعت که‌وین و فلاحت و کیشت

بهره‌نگاری ژ مه دکر و ژیهه که‌یفخوشیا مه ته دهمده‌سه‌ریا خو قه‌بوول دکر، ژیهه قی چهندی چاقین ههمی کوردان ل باکوور و باشوور و روژهلآت و روژئاقا ب ته که‌یفخوشن، له‌ورا ئەم ملله‌تی کورد مه تو ب ره‌زامه‌ندیا دلی خو ب پیشه‌وایی خو هه‌لبژارد"^(۲۱۱)، هه‌روه‌سا روژئاما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲ ته‌موز ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناڤی (جه‌نگ و سیاست) به‌لافکریه و تیدا دیاردکته کو "کورد له‌م دوایانه‌دا له‌ژیر سیاستی زانایه‌کی به‌رز جنابی قاضی محمد پیشوای به‌ریزی ایستای کوردستانه نه‌ضتی کرد ئەم ذاته که سیاستمداریکی به‌رزه میلله‌تی خوی بو پیشکه‌وتنیکی که بو کوردی رابردو بی وینه‌یه بانک کرد و له‌ژیر مسلکی دیموکراسیدا ئەم میلله‌ته‌ی خسته‌ری... وه به‌دنیای راگه‌یاند که‌میلله‌تی کورد دیموکراسی ده‌وی"^(۲۱۲)، هه‌ر ل ژمارا ب میژوویا ۹ ته‌موز ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی، (سلیمانی آزاد) هوزانه‌کی ب ناڤی (بو پیشوا) به‌لافکریه و دبیریت:

پیشه‌وای شیریینی خاکی کوردستان
مایه‌ی ژییانی گه‌ل و نیشتمان^(۲۱۳)

ل هه‌ر وه‌لآته‌کی ل ده‌می سه‌روکی نوی یان ده‌سته‌ه‌لاتداره‌کی به‌رز پوسته‌کی مه‌زن وهردگریت، وه‌ک کاره‌کی یاسایی و ده‌ستووری پیدقیه سویند بخوت"^(۲۱۴)، روژئاما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ شوات ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ریوره‌سمین سویند خوارنا^(۲۱۵) قازی محهمهد ل جه‌ژنا سه‌ربه‌خویا کوردستان به‌لافکریه و تیدا دیاردکته کو "سه‌روک کومار فه‌رماندا ئەندامین کومیتیه‌یا نافه‌ندی یا حزبی قورئانا پیروز و نه‌خشی کوردستان و ئالایی کوردستانی ئاماده بکه‌ن، ئیکسه‌ر ده‌سته‌یا حزبی کومبون و دوو ب دوو ل پشت ئیک که‌فته‌ری و به‌ره‌ف باره‌گایی حزبا دیموکراتی کوردستان چون و قورئانا پیروز دگه‌ل ئالا و نه‌خشی کوردستان دگه‌ل ریژگرته‌کا مه‌زن ل سه‌رده‌ستی (مه‌لا حسین شکاک) دانا و ده‌سته‌یا حزبی ب شیوه‌کی ریڤخستی ئیک ل دویف ئیکی تا گه‌ه‌شتینه پیشه‌وا، پیشه‌وا ب ده‌ستی خو پارچا قوماشی ژ سه‌ر قورئانا پیروز و نه‌خشی و

ئالایی کوردستان لادا و ریوره سمین سویند خوارنی دهستیپکر" و قازی محهمه د گوت: "ئەمن بە خودا، بە کلامی عظیمی خودا، بە نیشتمان، بە شهرفهتی ملی کورد، بە آلائی مقدسی کوردستان سویند دهخوم، که تا آخر هه ناسه ی ژیانم و رژاندنی آخر تنوکی خوینم بە گیان و بە مال لهری راگرتنی سه ربه خویی و بهرزکردنه وهی ئالایی کوردستان دا تی کوشم و نسبت به رئیس جمهوریی کوردستان و یه که تی کورد و آذربایجان مطیع و وفاداریم" (۲۱۶).

پشتی پیشهوا سویند خواری هه می پیشمه رگا و نوونه ر و ئاماده بویان ب وی سویندی سویند خوارن و ئاخشتنا وهفاداریی دان، و پشتی پیشهوا به ره ق باره گایی حزبی قه چوویی دهسته دهسته نوونه رین هوز و عه شائیر و لقین حزبا دیموکراتی کوردستان و خه لکی باژیر و گوندان دچونه ده ق پیشهوا و ریوره سمین به یعی (پیروزبایی) بجه دئینان، هه ر دق ده میدا پیشمه رگه کی ره سپی ب ناقی (سه عید باوه جان) ژناق ریزین پیشمه رگا هاته دهر و ل پیش کورسیکا سه روک کو مار ب دهنگه کی بهرز گوت: "حاضریم ئەم ردینه م له ریی دفاع له نیشتمان له خوین دا شه تل که م"، ده می قازی محهمه د ئە ق دیمه نه دیتی ئیکسه ر رها قی پیشمه رگه ی ماچکر و ده ست خوشی لی کر" (۲۱۷).

پشتی سویند خوارنا قازی محهمه د هه ر ل جه ژنا سه ربه خویا کوردستان، (سید محمد حمیدی) د روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۲۵ شوات ۱۹۴۶ دهر که قتی ئاخشتنه کی پیشکیشی قازی محهمه د دکه ت و دبیزیت: "ئە ی پیشه وایی خوشتقی مه تو ل سه ر خو کریه مه زن ئە گه ر باشیی بکه ی و عه داله تی بجه بینی ب گیان و مال دی هاریکاریا ته کهین و ئە گه ر خودی نه که ت تو قی چهندی لاده ی دی ئاموژگاریا ته کهین، مه دقیت ییت لاواز لده ق ته مه زن بن تا مافی خو وهرگرن و تو مافین وان بدمیه وان و بهیزین وان تو بی هیز بکه ی (إن شاء الله) تا مافی ژوان دوه رگری، هه ر نه ته وه کی دریکا خودی دا جیهادی نه که ت دی ژناق چن و دی خودی وان ره زیل که ت و هه ر نه ته وه کی بی ره وشتی و گهنده لی دناق واندا به لاق بوو دی خودی وانا تووشی نه خوشیان که ت، تا ده می تو دریکا خودی و

پێخه مبهیری دا عه دالهتی بکهی دی گوهداریا ته کهین و گوهداریکرنا ته ل سهر مه ئه رکه، خودی مه بو جیهادی بسهر بیخیت و مه ژ گهندهلی و بی رهوشتی دوور بکهت" (218)، پێشهوا قازی محهمهد وهک بهرسف دبیزیت: "ئه گهر من خه له تیهک د کارگیریا حکومهتی دا کر و ههر که سهکی ماف ههیه رهخی لمن بگریت و ئه ز ب رهخنین وان گه لهک کهیفخوشم" (219).

د گه لهک بهریه رین روژناما کوردستان دا دبیین ئه ف روژنامه بو خه لکی ددهته دیار کرن کو ب هاریکاریا قازی محهمهد کورد رزگار بوینه، وهک ل ژمارا ب میژوو یا 11 شوات 1946 ده رکه قتی (سید عبدالعزیز کوری حاجی سید عبدالله) د وتارا خودا دبیزیت: دقتی ئه م بزانی ئه ف ئازادیا مه ژ ئه نجامین ههول و تیکۆشانین جهنابی قاضی محمد بوو کو شهف و روژین خو دریکا رزگار کرنا مه دبوران و رامانا بهن قه دانی نزان و بشان ههولدانین خو مللهتی کورد ب دهولهتا سوقیهتی دایه نیاسین و داخوازا ئازادبونا کوردان کر (220)، ههروهسا ل ژمارا ب میژوو یا 8 نیسان 1946 ده رکه قتی ب ناخی (جیژنی کمیتهی محلی شارویران) به لافکریه و تیدا دیارد بیت کو ل روژا 17 شوات 1946 ل گوندی (لهج) (علی شاشانی) ب هه لکه فتا فی جهزنی وتارهکی پیشکیش دکهت و تیدا دبیزیت: "ئه ف رو دزانن چ روژه ؟ روژه که کو چه ندين سال بوو باب و باپیرین مه چاهه ری فی روژی بوون، لی هیقیا وان بجه نه هات، ئه ف رو ب هیزا ده ستین پێشه وایی بهرز جهنابی قاضی محمد ب ئاسانی و بی خوین رشتن خودایی مهزن ئازادی بومه ئینا، فی کهسی چه ندين ساله خوین و جهرگی خو دخوار و هه می وهختی خو دریکا فی مه ره ما پیروزدا بکار دئینا" (221)، دیسان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا 29 ئه یار 1946 ده رکه قتی بناخی (با له وه زیاتر به تاریکی دانه نیشین) ژلایی (سعید ادهمی فیض الله بیگی) هاتیه به لافکرن و تیدا دیارد کهت کو قازی محهمهد شیا دووماهی ب روژا به دبهختیا کوردان بینیت و پشتا چه مایی یا کوردان راست بکهت و چاقین خوین گریایی بین فی مللهتی سته م دیتی ب نیشاندا نا نموونا رهنج و زه حمه تیا خو

و بلندکرنا ئالایی کوردستانی کو چەندین سال بوو د تاریا بەدبەختیی دا چاقین
مه پی ئەدکەفتن رهوشەن و گەش بکەت^(۲۲).

هەر چەندە ژیی کۆمارا کوردستان ژییەکی کورت بوو و قازی محەمەد
نەشیا هەمی هزرین خو جیبەجی بکەت، ئی دماوی حوکمرانیا خودا گەلەک
گرنگی ب بواری خواندن و فیڕکرنی دا و هەولدا جورە هاوسەنگیەکی دناقبەرا
زەلام و ژنن کوماری دا پەیدا بکەت، ئانکو هزرا قازی محەمەد وەک کەسەکی
پیشکەفتن خواز دقیا کارین ئەرینی و پیشکەفتی بو کۆماری دابین بکەت، و وەک
سەرکردەکی خودان شیان شیا رۆلەکی باش دریشەبرنا کاروبارین کۆمارا
کوردستان دا بگیرییت.

شیان قهناعهتی ب بهار خان بینن کو داخوازیا وان بو کارهکی پیروزه، پاشان بهار خان هاته سلیمانی و (۷۹) ژمارین "کوردستان" ل شینا بنه مالا خو رادهستی (بنکهی ژین) کرن، ههروهسا هه رسی ژمارین (۸۵،۷۹،۷۸) دناق کویین عهلی کهریمی دا هه بوون و هه می کرنه ئیک و دگه ل وان (۷۹) ژماران سه رجه م هه می بونه (۸۲) ژماره، لی ژمارین نه هاتینه دیتن ئه وژی (۹۱،۹۰،۸۹،۸۶،۸۴،۸۳،۸۲،۸۱،۸۰،۷۹،۷۸) هه روهسا ژ ژماره ۹۳ هه تا ۱۱۴ تانوکه نه هاتیه دیتن، ئه قه ئیکه مین جاره زیده ترین ژمارین قی به لگه نامه یا میژووی و گرانبه ها دکه فیه به ردهستی خوانده قان و قه کوله ران، له ورا ئه م ب رولی خو سوپاسیه کا زور مه زن ئاراسته ی ماموستایان (ره فیک سالح و سدیق سالح و عهلی کهریمی) دکه یین. بنیره: ره فیک سالح و سدیق سالح، سه رچاوه ی پیشوو، ل ۷ - ۸.

- (۲) هیمدادی حوسین، روژنامه وانی کوردی سه رده می کو ماری... ل ۸۲.
- (۳) شادمان مه لا حه سه ن، روژنامه ی "کوردستان" ئورگانی کو میتیه ناوه ندی حیزی دیموکراتی کوردستانی ئیران، گو قارا روژنامه نووس، ژماره (۴)، هه ولیر، ۲۰۰۵، ل ۸۳.
- (۴) هیمدادی حوسین، روژنامه ی کوردستان زمانحالی کو ماری دیموکراتی کوردستان ۱۹۴۶ - مه هاباد، گو قارا روژنامه قانی، ژماره (۸)، هه ولیر، ۲۰۰۲، ل ۳۱۷.
- (۵) روژنامه کوردستان، ژماره (۱)، ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۱؛ عهلی کهریمی، روژنامه ی "کوردستان" ی سه رده می جمهووری کوردستان له مه هاباد ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ ی هه تاوی (۱۹۴۶)، گو قارا روژنامه نووس، ژماره (۱۱)، هه ولیر، ۲۰۰۷، ل ۵۹.
- (۶) ع. زو ره فیک سالح ئه حمه د، سه رچاوه ی پیشوو، ل ۱۱۷.
- (۷) زانیاریین جیاواز سه باره ت دووماهییک ژمارا "کوردستان" هه نه ژوانا: سه ید عه بدوللای سه مه دی دبیتیت ۱۱۰ ژماره و میرزا محمه د ئه مین مه نگوری

دبیژیت ۱۱۲ ژماره و عه‌لئه‌دین سه‌جادی دبیژیت ۱۱۳ ژماره و جه‌مال خه‌زنه‌دار
 دبیژیت ۱۱۳ ژماره و سه‌عید ناکام دبیژیت ۱۱۴ ژماره و مه‌حموود مه‌لا عیزه‌ت
 دبیژیت ۱۱۶ ژماره ژێ هاتینه به‌لأفکرن، لێ ئەحمه‌د شه‌ریف دبیژیت ۱۱۲ ژماره
 له‌سهرده‌می کومارا کوردستان هاتبونه به‌لأفکرن و پشتی رووخاندنا کوماری
 هه‌ردوو ژمارین (۱۱۳ و ۱۱۴) ب ده‌سخه‌ت ل ته‌بریز چاپ و به‌لأف بون. بو پتر
 پی‌زانینان بنی‌ره: ره‌فیک سالح و سدیق سالح، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۲ - ۱۳ ؛
 نه‌وزاد عه‌لی ئەحمه‌د، ده‌وله‌مه‌ندکردنی بابته‌ی روژنامه‌گه‌ریی...، ل ۱۷۳ ؛ ع.
 ز و ره‌فیک سالح ئەحمه‌د، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۱۸.

(۸) ره‌فیک سالح و سدیق سالح، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۲ - ۱۳ ؛ عه‌لی که‌ریمی،
 روژنامه‌ی "کوردستان" ی سه‌رده‌می...، ل ۷۲.

(۹) سه‌ید محمه‌دی حه‌میدی چالاکترین و زۆر به‌ره‌مه‌ترین روژنامه‌نخ‌یسی
 سه‌رده‌می کومارا کوردستان بوو، کورێ عه‌بدووللا کورێ سه‌ید فه‌یزوللا
 کورێ سه‌ید شوکرووللا ی پاساریانه، ل سال‌ا ۱۹۰۳ ل گوندی (داش‌ل‌وو‌جه) ل
 سه‌قز ژ دایک بوویه، سه‌رنخ‌یسه‌ر و ری‌شه‌به‌ری به‌ریس یی روژنامه و گو‌فارا
 کوردستان زمانحالی حزبا دیموکراتی کوردستان بوو، ل ریکه‌فتی ۲۷ شوات
 ۱۹۷۹ ل باژیری سنه چویه به‌ر دلوقانیا خودی. بنی‌ره: ئەحمه‌دی شه‌ریفی،
 سه‌رنووسه‌ری روژنامه و گو‌فاری کوردستان (۱۲۸۲ - ۱۳۵۸ هه‌تاوی)، گو‌فارا
 روژنامه‌نووس، ژماره (۴)، هه‌ولێر، ۲۰۰۵، ل ۱۸۰ - ۱۸۳ ؛ ره‌فیک سالح و سدیق
 سالح، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۸.

(۱۰) هیمه‌ادی حوسین، روژنامه‌وانی کوردی سه‌رده‌می کوماری...، ل ۸۲.

(۱۱) ژفی تی‌کستی دیاردبیت سه‌رنخ‌یسه‌ری روژنامه و گو‌فارا کوردستان سه‌ید
 محمه‌د حه‌میدی بوو. بو پتر پی‌زانینان بنی‌ره: روژنامه کوردستان، ژماره (۱۹)،
 ۲۵ شوات ۱۹۴۶، ل ۷۳.

(١٢) هيمن: محمهد ئەمين كورئ سەيد حەسەن شەيخ الإسلام يئ موكرهه ل
سالأ ١٩٢١ ل گوندي (لاچين) نيزيك مههاباد ژ دايك بوويه، ل سالأ ١٩٤٢
بويه ئەندامئ كومهلا (J.K)، ل سەردەمئ حكومهتا كومارا كوردستان بويه
هوزانفانئ نەتەوهيي و پشكداري د گەلەك ئاهەنگ و هەلكەفتان دا كرية، ل
دووماهيكاً سالين شينستا بەرهف باشوورئ كوردستانئ دهيت تا رووخاندنا رژيما
شاه ل ١٩٧٩ دزقرت مههاباد، ب رمزامەنديا حكومهتئ بنگههئ (سەلاحەدين
ئەيوبي) يئ چاپ و بەلافكرنئ ل ئورمئ دامەزراند و ل سالأ ١٩٨٥ گوشارەك ب
ناقئ (سروه) دەريخست ل ١٨ - ١٩ نيسان ١٩٨٦ ل ئورمئ دچيته بەر دلوقانیا
خودئ. بنيرە: رەفيق سالح و سديق سالح، سەرچاوهي پيشوو، ل ٤٤؛ سەرچاوهي
پيشوو، ژيدەري بەري، ل ١١٧ - ١٢١.

(١٣) دلشاد رەسوولي: محمهد غەفوره، بخو خەلكئ مههاباده و ل كويه مەزن بويه،
بەرهف مههاباد دچيت و تيکەلي كاري سياسي دبیت، دبیتە ئەندامئ (J.K)
لسەردەمئ حوكمرانیا كومارا كوردستان دبیتە هاريكاري وەزيري فەرەهنگ،
پشتي رووخاندنا كوماري دهيت ناوچا پشدمر ل سالأ ١٩٦٥ دهيتە كوشتن.
بنيرە: رەفيق سالح و سديق سالح، سەرچاوهي پيشوو، ل ١٨.

(١٤) هەمان سەرچاو، ل ١٥.
(١٥) هيمدادي حوسين، رۆژنامەي كوردستان زمانحالي كووماري ديموكراتي
كوردستان ١٩٤٦ - مههاباد، گوشارا رۆژنامەفاني، ژماره (٨)، هەولير، ٢٠٠٢،
ل ٣١٨.

(١٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١)، كانوونا دووي، ١٩٤٦، ل ١.
(١٧) رەفيق سالح و سديق سالح، سەرچاوهي پيشوو، ل ١٠؛ شادمان مەلا حەسەن،
سەرچاوهي پيشوو، ل ٩٠.

(١٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانوونا دووي، ١٩٤٦، ل ١.

(١٩) شادمان مەلا حەسەن، سەرچاوهي پيشوو، ل ٩٠.

- (٢٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢)، ١٥ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١٢.
- (٢١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤)، ١٧ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١٥.
- (٢٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٥.
- (٢٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٩.
- (٢٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧٢.
- (٢٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٠)، ٢٧ شوات ١٩٤٦، ل ٧٨.
- (٢٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٢)، ٤ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٦.
- (٢٦) مهحمود مهلا عززت، جهمهوريهتي كوردستان تويزينه وهيهكي ميژووي و سياسييه، سليمانى، ٢٠٠١، ل ٢٦٧.
- (٢٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١.
- (٢٧) مهحمود مهلا عززت، سهراوهي پيشوو، ل ٢٦٧.
- (٢٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١.
- (٢٩) ناوچا موكریان: دهقههركا بهرزه ژلايي باكووري قه باژيري شنو و دهریاچا ئورميه و باژيري مهراغهيه، ژلايي باشووري قه باژيري سنه، و ژلايي روزههلات قه باژيري تكاب، و ژلايي رۆژناقا قه باشووري كوردستانه و سهنتهري قی دهقهري باژيري مههاباده، بهئي باژيري وئ يين دى (شنو، نهغهده، خانه (پيرانشههر)، بوكان، مياندواو، سهردهشت، بانه، سهقز)، و ژ هۆزين قی دهقهري (مهنگور، مامهش، گهورك، ديبوكري، بهگزاده، پيران). بنيره: ابراهيم افخمى، تاريخ فرهنگ و ادب موكریان مههاباد و سردشت واشنويه، جلد اول و دوم، بى. جا، ١٩٧٣، ص ١٠٦، ٦٩٢ - ٦٩٨؛ عهلى نهصغهرى شهميمى ههمهدانى، جوغرافياى كوردستانى ئيران، ومپرگيران: عبدالرحمن محمد امين زهبيحى، بهغدا، ١٩٨٠، ل ١٠ - ١٣.
- (٣٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٩)، ٢٤ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٠.
- (٣١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤١)، ٢٩ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٨.

- (٣٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٧)، ١٥ ئه‌يار ١٩٤٦، ل ١٩١.
- (٣٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٧)، ١٣ حوزه‌يران ١٩٤٦، ل ٢٣٠.
- (٣٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٦)، ١١ حوزه‌يران ١٩٤٦، ل ٢٢٥.
- (٣٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٤)، ٢ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٥٦.
- (٣٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٢ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٥٨.
- (٣٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٤)، ٢ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٥٦ ؛ رۆژناما كوردستان
ژماره (٦٥)، ٢ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٥٨.
- (٣٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٦)، ١١ حوزه‌يران ١٩٤٦، ل ٢٢٦.
- (٣٩) هه‌مان ژماره.
- (٤٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٣.
- (٤١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦١)، ٢٣ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٤٨.
- (٤٢) په‌يماناسيشهر ل ١٠ ئاب ١٩٢٠ دناقبه‌را حكومه‌تا ئوسمانى و هه‌قپه‌يمانانا هاته
ئيمزاکرن، ئەف په‌يمانه ژ (١٣) پشک و (٤٣٣) به‌ندان پيک هاتبوو، به‌ندين
گرنگ بو کوردان به‌ندين (٦٤،٦٣،٦٢) بوون كو باسى دامه‌زاندنا
حكومه‌ته‌كا كوردى لسه‌ر پشكه‌ك ژ ناخا كوردستانى دكه‌ت، لى پاشان ل ٢٤
ته‌موز ١٩٢٣ كونگرى لوزان دناقبه‌را حكومه‌تا كه‌ماليان و هه‌قپه‌يماناندا هاته
گريدان و دقئ په‌يمانيدا ب ئيکجارى باسى كوردان نه هاته کرن، بنيره:
عه‌لى ته‌ته‌ر نيروه‌مى، كورد و ميژوو، ب ٢، دهوك، ٢٠١٠، ل ٢٠٧، ٢٢٥.
- (٤٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤١)، ٢٩ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٥، ١٦٨ ؛ رۆژناما
كوردستان، ژماره (٦١)، ٢٣ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٤٨.
- (٤٤) ژبه‌رى شه‌رى جيهانى يى ئيکى كوردستان دناقبه‌را هه‌ردوو دهوله‌تين
ئيمپراتوريه‌تا ئوسمانى و دهوله‌تا قاجارى (ئيران) دهاته حوكم کرن، لى
پشتى كومه‌لا گه‌لان ئاريشه‌يا مووسل ل ١٩٢٥ چاره‌سه‌رکرين، كورد
دناقبه‌را پينج دهوله‌تين (تورکيا، ئيران، عيراق، سوريا، روسيا سوقيه‌تى) دا هاته

دابەشكرن، له‌ورا مه‌سه‌لأ كوردی گه‌له‌ك ب زه‌مه‌تتر لیهات و تانوكه ئەف مه‌سه‌له یا به‌رده‌وامه. بنی‌ره: هوگر ظاهر توفیق، قومیه بلا عنوان : أسباب عدم قیام دولة كوردیه من حركة الشيخ عبیدالله النهري حتى نهاية مشكلة الموصل ۱۸۸۰ - ۱۹۲۵، أرییل، ۲۰۰۶، ص ۹ - ۱۰.

(۴۵) رۆژناما كوردستان، ژماره (۵۱)، ۲۹ ئەیار ۱۹۴۶، ل ۲۰۶.

(۴۶) رۆژناما كوردستان، ژماره (۶۱)، ۲۳ تەموز ۱۹۴۶، ل ۲۴۸.

(۴۷) رۆژناما كوردستان، ژماره (۲۴)، ۱۳ ئادار ۱۹۴۶، ل ۹۳.

(۴۸) رۆژناما كوردستان، ژماره (۶۵)، ۶ تەموز ۱۹۴۶، ل ۲۵۸.

(۴۹) ل ۶ ئەیلول ۱۹۳۰ خه‌لكی باژیری سلیمانی دگه‌ل قوتابیان خوپیشاندانه‌كا مه‌زن دژی هه‌لبژاردنی ده‌سته‌یا سه‌ریه‌رشتی و په‌یمانا ۱۹۳۰ و داخو‌زا جیه‌جیه‌كرنا مافین كوردان ئەنجام دان، ئی ب زووترین دم شهر و پیکدادان دناقبه‌را خوپیشاندهران و پولیسان دا روودا، له‌ورا له‌شكه‌ری مایته‌كرن كر و كوشتاره‌كا مه‌زن به‌سه‌ری خوپیشاندهران ئینان و دئه‌نجامدا ژ خوپیشاندهران ۱۳ كه‌س هاتنه‌ كوشتن و ۲۳ بریندار بون، ئی رۆژناما تاخی یا كوردی ل ژماره (۸۲۸) ل رۆژا ۶ ئەیلول ۱۹۷۱ دایه‌ دیاركرن كو ژمارا كوشتیان ۴۵ و ژمارا برینداران ۲۰۰ كه‌س بون، قی روودانی هه‌ستین ملله‌تی كورد هه‌ژاند له‌ورا ئەف رۆژه ب ناقي (رۆژا ره‌شا شه‌شی ئەیلول) بناقكرن، بنی‌ره: غانم محمد الحفو و عبدالفتاح علي البوتاني، الكورد والأحداث الوطنية في العراق خلال العهد الملكي ۱۹۲۱ - ۱۹۵۸، ده‌وك، ۲۰۰۵، ص ۴۲، ۱۱۹.

(۵۰) سه‌ره‌لدانا بارزان یا ئیكى ل ۱۸ ئادار ۱۹۳۲ ل گوندى كوركی ل رۆژه‌لأنا ناحیا میرگه‌سور دناقبه‌را شوره‌شگیرین كورد به‌سه‌ركردایه‌تیا (شیخ ئەحمه‌د بارزانی) و له‌شكه‌ری عیراقی دا هاته‌ روودان، و سه‌ره‌لدانا بارزان یا دووی ل ۲ چرییا ئیكى ۱۹۴۳ ب هیه‌رشكرنا (مه‌لا مسته‌فا بارزانی) بو سه‌ر بنگه‌هی پولیسان ل (شانده‌مر) و كونترول كرنا قی بنگه‌هی ده‌سته‌یكر، بو زیده‌تر پیزانیان بنی‌ره: مسعود البارزانی، البارزانی والحركة التحررية الكردية انتفاضة بارزان

الاولی (۱۹۳۱ - ۱۹۳۲)، کردستان، ۱۹۸۶، ص ۱۷؛ فهرمیدوون نووری، بزاقی

بارزانی، ههولیر، ۲۰۰۷، ل ۱۴۴.

- (۵۱) روژناما کوردستان، ژماره (۶۵)، ۶ تهموز ۱۹۴۶، ل ۲۵۸.
- (۵۲) روژناما کوردستان، ژماره (۸۵)، ۲۱ ئاب ۱۹۴۶، ل ۳۱۹.
- (۵۳) روژناما کوردستان، ژماره (۵۳)، ۴ حوزهیران ۱۹۴۶، ل ۲۱۳.
- (۵۴) روژناما کوردستان، ژماره (۶۷)، ۲۳ حوزهیران ۱۹۴۶، ل ۲۶۶.
- (۵۵) روژناما کوردستان، ژماره (۷۱)، ۲۸ تهموز ۱۹۴۶، ل ۲۸۳.
- (۵۶) روژناما کوردستان، ژماره (۶۷)، ۲۳ حوزهیران ۱۹۴۶، ل ۲۶۶.
- (۵۷) روژناما کوردستان، ژماره (۱)، ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۱.
- (۵۸) روژناما کوردستان، ژماره (۶)، ۲۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۲۱.
- (۵۹) روژناما کوردستان، ژماره (۸)، ۲۸ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۳۱.
- (۶۰) روژناما کوردستان، ژماره (۱۱)، ۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۴۱.
- (۶۱) روژناما کوردستان، ژماره (۳۷)، ۲۰ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۵۱.
- (۶۲) سهروک هۆزی شکاک و برایی مهزن یی سمکو شکاک بوو، چ جاران ملکهچی حکوومهتا ئیرانی نهبوو، هندهک دهما ژ چیاپان دهاته خوار و ل دۆل و نهوالین دهوروبهر مال و سامانین دهولهمهندان تالان دکر و ل سهر ههژار و دهست کورتان دابهش دکر، لهورا لدهف خه لکی دهقهری یی بهرنیاس بوو ب (رابین هۆد) ی کوردان. بنیره: فاخر حسن گوئی، سمکویی شکاک ریبهری...، ل ۵۳.
- (۶۳) ههمزه ئاغای مهنگور میژووویه کا دیرین و تژی ژ بهرهنگاریبوون و تهپهسهری و زیندانکرن و ئاوارهبوونا زۆر دگهل رژیما ستهمکار یا قاجاری و عوسمانیان ههیه، وهک سهروک هۆزهکی نیشتمانپهروهرد سهرهلدانین دناقبهرا سالیین (۱۸۵۴ - ۱۸۸۰)ز دهیته نیاسین. بنیره: محهمهد حهممه باقی، راپهیرینی ههمزه اغای مهنگور له بهلگهنامهی قاجاریدا ۱۸۵۴ - ۱۸۸۰، ههولیر، ۲۰۰۲، ل ۷.
- (۶۴) روژناما کوردستان، ژماره (۵۰)، ۲۷ ئهیار ۱۹۴۶، ل ۲۰۳.

- (٦٥) روژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانونا دووی ١٩٤٦، ل ١ ؛ روژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٤٠ .
- (٦٦) روژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٣ .
- (٦٧) محهمهد حسين خان سيف قاضي ل سالا ١٩١١ ل مههاباد ژ دايك بوويه و دببته كورئ مامئ قازئ محهمهد، بابئ وئ ميرزا حسن سيف قازئ ئيک ژانا و زهلامين بناق و دهنگين كوردستاني بوو، پشتئ ژناقبرنا دهستهلاتداريا رزا شاه پشكداري د بزاقا رزگاربخوازا كوردئ دا دكەت و ئيک ژ دامهزرينهريئ (پ.د.ك) بوو، ل سهردهمئ حوكمرانيا حكومهتا كوردستان دببته وهزيرئ بهرگيرئ تا گرتن و شهيدبونا وئ دگهل قازئ محهمهد ل ٣١ ئادار ١٩٤٧، بو زيدهتر پيزانينان بنيره: كريم حسامي، قافله من شهداء كردستان ايران، ترجمه : نزار محمود، بغداد، ١٩٧٣، ص ٢٧ - ٢٨ .
- (٦٨) روژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤١ .
- (٦٩) ههمان ژماره، ل ٤٢ .
- (٧٠) ناموزگاريا قوتابخانا بهروانه يا كچان ل مههاباد . بنيره: روژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٤٩ .
- (٧١) ههمان ژماره .
- (٧٢) روژناما كوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧٠ .
- (٧٣) روژناما كوردستان، ژماره (٢٦)، ١٨ ئادار ١٩٤٦، ل ١٠٦ .
- (٧٤) روژناما كوردستان، ژماره (٤٦)، ١١ ئيار ١٩٤٦، ل ١٨٦ - ١٨٨ .
- (٧٥) روژناما كوردستان، ژماره (٧٧)، ١٥ ئاب ١٩٤٦، ل ٣٠٥ .
- (٧٦) روژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٣ .
- (٧٧) روژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٨ .
- (٧٨) زيدهئ دقئ ئاخشتئ دا ههيه، دببئ ژمارهكا مهزن ژ كوردان هاتبه كوشتن، لئ ناگههيبته قئ ژمارئ .

- (٧٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٤٠.
- (٨٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٣)، ٤ حوزهيران ١٩٤٦، ل ٢١٣.
- (٨١) رهفيع سالح و سديق سالح، سهراوهى پيشوو، ل ٣٨.
- (٨٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤٤.
- (٨٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧٢.
- (٨٤) ههر چهنده ژ سهرحهم ههمى باژير و دهقهريين رۆژههلاتا كوردستانى، كومارا كوردستان بتنى حوكم ل مههاباد و بوكان و نهغده و شنو دكر و رووبهري قان باژيران دگهل رووبهري ههمى رۆژههلاتا كوردستان ناوچهيهكا زور بچووكه بتاييهت نهگهر ئهم بزانيين كو باژيريين سنه و كرماشان و گهلهك دهقهريين دى ييين كوردى لژير دهستههلاتداريا ئيران دا بون و ل باكووورى رۆژههلاتا كوردستانى باژيريين ئورميه و خوى نازمربايجانينان ب سهركردايهتيا پيشهوهري دهست بسهدا گرتبون. بو زيدهتر پيزانينان بنيره: نهفراسياو ههورامى، رووداوهكانى رۆژههلاتى كوردستان له چهند بهلگهنامهيهكى شورمويدا (١٩٤٥ - ١٩٤٧)، پيشهكى و پيداچوون، ياسين سهردهشتى، سليمانى، ٢٠٠٦، ل ٨٨.
- (٨٥) مهرم پى باكووور و باشووورى كوردستانى يه.
- (٨٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٠.
- (٨٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٩)، ٢٤ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٠.
- (٨٨) محهمد كورى توفيقه و ناسناقى وى (ووردى) يه ل ساللا ١٩٢٣ ل كوويه ژدايك بوويه، دهمى حكومهتا كوردستان ل مههاباد هاتيه دامهزراندن لوييرى دبيتته ماموستا و گهلهك بهرههمين گرنه ههنه، ل ساللا ١٩٧٥ دچيته بهر دلوقانيا خودى. بنيره: رهفيع سالح و سديق سالح، سهراوهى پيشوو، ل ٢٤.
- (٨٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٣)، ٤ حوزهيران ١٩٤٦، ل ٢١٥.
- (٩٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٧)، ١١ تهمووز ١٩٤٦، ل ٢٦٦.

- (٩١) عبدالرحمن قاسم، المصدر السابق، ص ٣٠.
- (٩٢) هوزان سليمان ميرخان الدوسكى، المصدر السابق، ص ٧٩.
- (٩٣) وليام ايغلتن الابن، جمهورية مهباد: جمهورية ١٩٤٦ الكردية، ترجمة وتعليق، جرجيس فتح الله، أربيل، ٢٠١٢، ص ٩٠؛ أرجى روزفلت، جمهورية مهباد الكردية، ترجمة: ظاهر حمد طه، د.م، ١٩٨٨، ص ٢٦.
- (٩٤) به لأفوكا ئەتلانتیک: ل ١٤ ئاب ١٩٤١ سهروك فرانكلين روزفلت و ونستون تشرشل چاڤيڤيکهفتنهک ل کهنداڤي ئەرچنتيا ل گزيرتا نيوفوندلند کرن، و ژلايى وانڤه به لأفوكا ئەتلانتیک (ميثاق الأطلسي) هاته دانان، ڤي به لأفوكي چه ندين بنهما بخوڤه دگرتن بنه رمتي ئارمانجين بهريتانيا و ويلايه تين نيگرتي بين ئەمريکي بيک دئينا، ژوان بنه مايا: دهستگرتن ب سهر بهر فرهبونا داگير کهران و دانا مافي ئەتونومي بو ملله تين بي بههر، ديسان ڤي به لأفوكي گازی کر ههر نه ته وهکي ماف ههيه جورى حوکمرانيى بو خو هه لبريترت، و گه لهک بنه ماين دي. بو پتر پيزانينان بنيره: ه. ا. ل. فشر، تاريخ أوربا في العصر الحديث (١٧٨٩ - ١٩٥٠)، تعريب: أحمد نجيب هاشم و وديع الضبع، ط ٥، ب. م، ب. ت، ص ٦٨٦؛ رياض الصمد، العلاقات الدولية في القرن العشرين، ج ١، ط ٢، بيروت، ١٩٨٣، ص ٤١٩.
- (٩٥) ئارکيبولڊ بولوك رووزڤيلت، کومارا کوردان ل مههبادي، گوڤارا واته، ژماره (٥)، ههولير، ٢٠١٠، ل ١٣.
- (٩٦) جهليل گاداني، په نجا سال خهبات: کورته ميژوويهکي حيزبي ديموکراتي کوردستاني ئيران، ب ١، چ ٢، دهوک، ٢٠٠٨، ل ٢٤؛ ديشيد مکدول، تاريخ الأکراد الحديث، ترجمة: راج آل محمد، بيروت، ٢٠٠٤، ص ٣٧٣.
- (٩٧) سهرمراي راگهاندنا ڤي بهياننامي لي حزبا ديموکراتي کوردستان نه شيان ڤي بهرنامهي بيخنه د قوناغا جي به جيکرنى دا، چونکه رموشا جشاکي و ئابووري ريک بشي جورى بهرنامهي نه ددا و بيکها تيا جشاکي ل کومارا کوردستان ژلايى په يوه ندين جشاکي ڤه لسهر بنه ماين خوين و خزمايه تين بون و ئەڤ

به‌یاننامه دگهل (ياسایا بنهرمت) یا ئیران نه دهاته گونجاندن، چونکه قی به‌یاننامی کوردستان دکره دهوله‌ته‌کا جودا ژ ئیران. بنیره: موجته‌با بورزووی، بارودۆخی سیاسی کوردستان، وهرگیران: نازناز محهمهد عه‌بدولقادر و هنده‌کین دی، هه‌ولیر، ۲۰۰۵، ل ۳۹۱؛ نه‌وشیروان مسته‌فا ئەمین، حکومه‌تی کوردستان...، ل ۹۵.

(۹۸) جه‌لیل گادانی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۲۷ - ۲۸؛ ولیام ایغلتن الابن، المصدر

السابق، ص ۱۰۳؛ عبدالرحمن قاسملو، المصدر السابق، ص ۹۱.

(۹۹) ده‌مان ده‌ما هنده‌ک ژیدمر پشته‌قانی قی بوچوونی دکه‌ن. بنیره: غه‌نی

بلوریان، ئاله‌کۆک: به‌بۆنه‌ی په‌نجا سائه‌ی دامه‌زراندنه‌وه‌ی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران ۱۳۲۶ - ۱۳۷۶ هه‌تاوی، کۆکردنه‌وه و ئاماده‌کردنی:

حامید گه‌وه‌ری، ستۆکه‌هۆئم، ۱۹۹۷، ل ۵۸؛ که‌ریمی حسامی، له بیرمه‌وره‌یه‌کانم: له مندا‌لیه‌وه تا سالی ۱۹۵۷، سوید، ۱۹۸۶، ل ۱۰۶.

(۱۰۰) گوشارا کوردستان، ژماره (۱)، سالی یه‌که‌م، مه‌باد، ۶ کانونی یه‌که‌م، ۱۹۴۵،

ل ۱۱؛ سه‌بارت دامه‌زراندنا قی حزبی چه‌ندین راو بوچوونین جیاواز هه‌نه هنده‌ک ژیدمر دده‌نه دیارکرن کو حزبا دیموکراتی کوردستان ل ئه‌یلولا

۱۹۴۵ هاتیه دامه‌زراندن. بنیره: ولیام ایغلتن الابن، المصدر السابق، ص ۱۱۰؛ آرچی روزفلت، المصدر السابق، ص ۲۶؛ ئی مه‌حمود مه‌لا عززه‌ت دبیژیت:

"کونگری دامه‌زراندنا قی حزبی ل ۱۵ ئاب ۱۹۴۵ هاتیه به‌ستن و نوونه‌رین ده‌قهر و باژیرین ئازادکری و مه‌هاباد تیدا ئاماده‌بون. بنیره: مه‌حمود مه‌لا عززه‌ت،

جه‌مه‌وره‌یه‌تی کوردستان...، ل ۱۰۲.

(۱۰۱) مه‌حمود مه‌لا عززه‌ت، جه‌مه‌وره‌یه‌تی کوردستان...، ل ۱۰۳؛ نه‌وشیروان مسته‌فا

ئەمین، حکومه‌تی کوردستان...، ل ۹۵.

(۱۰۲) ئەندامین لیژنا نافه‌ندی یا حزبی پیک ده‌اتن: ژ (حاجی بابه شیخ، محهمهد

حسه‌ین سه‌یف قازی، مه‌ناف که‌ریمی، سه‌ید محهمهد ئەیوبیان،

عەبدوڵپەرەحمەنی ئیلخانی زاده، ئیسماعیل ئیلخانی زاده، ئەحمەدی ئیلاهی، خەلیل خوسرەوی، کەریم ئەحمەدیان، حاجی مستەفا داودی، محەمەد ئەمین موعینی، مەلا حسەین مەجدی، مەحمود وەلی زاده، محەمەد رەسوولی (دلشاد)، محەمەد ئەمین شرفی، عەبدوڵپەرەحمەنی زەبیحی). بنیەرە: مەحمود مەلا عەزەت، جەمهوریەتی کوردستان...، ل ١٠٣؛ جەلیل گادانی، سەرچاوەی پێشوو، ل ٣١.

(١٠٣) تیکستی بەرنامی (حزبا دیموکراتی کوردستان) پستی کونگری ئیکی راستەوخۆ ب زمانی کوردی ل مەهاباد هاته چاپکرن، هەرۆسا بو تیکستی بەرنامە ی ب زمانی عەرەبی بنیەرە: عبدالستار طاهر شریف، المصدر السابق، ص ٢٣٦ - ٢٣٨.

(١٠٤) هوزان سلیمان میرخان الدوسکی، المصدر السابق، ص ٧٨.

(١٠٥) رۆژناما کوردستان، ژماره (١)، ١١ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١.

(١٠٦) محەمەد نانه‌وازاده کورئ میرزا عەبدوڵلا یه، ل ١٩٤١ بوویه ئەندامی (حزبا ئازادیخوازی کوردستان)، ژبه‌ری دامەزراندنا حکومه‌تا کوردستان نانه‌وازاده ئیک ژ دامەزرینه‌ر و ئەندامین چالاک یین کومه‌لا (j.k) بوو، پستی دامەزراندنا کومارا کوردستان بوویه فەرماندی هیژا ناڤه‌ندی یا کوردستان، ل رۆژا ١٦ تەموز ١٩٤٦ دناڤ فروکەیه‌کا شه‌ری یا له‌شکه‌ری ئیرانی دا لسه‌ر ده‌ڤه‌را (که‌لیخان) که‌فت و نانه‌وازاده تیدا هاته سوتن. بنیەرە: کریم حسامی، المصدر السابق، ص ١٨ - ١٩؛ رەفیع سالح و سدیق سالح، سەرچاوەی پێشوو، ل ٢٦ - ٢٧.

(١٠٧) رۆژناما کوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٥٧.

(١٠٨) سدیق سالح، رۆژنامە ی "کوردستان" مەهاباد، ١٣٢٤ - ١٣٢٥ (١٩٤٦)، گوڤارا رۆژنامە‌نووس، ژماره (١١)، هه‌ولیه‌ر، ٢٠٠٧، ل ٨٣.

(١٠٩) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧٩)، ٢٤ تەموز ١٩٤٦، ل ٣١٣.

- (١١٠) هه‌مان ژماره، ل ٣١٣، ٣١٦.
- (١١١) کومه‌لا (J.K) ل ١٦ ئاب ١٩٤٢ ل باژیری مه‌هاباد هاتیه دامه‌زراندن.
- (١١٢) جه‌لیل گادانی، سه‌رچاوه‌ی پی‌شوو، ل ٢٤ - ٢٥ ؛ هوزان سلیمان میرخان
الدوسکی، المصدر السابق، ص ٧٩.
- (١١٣) روژنامه کوردستان، ژماره (١)، ١١ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١.
- (١١٤) هه‌مان ژماره، ل ٤.
- (١١٥) روژنامه کوردستان، ژماره (٢)، ١٣ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٦.
- (١١٦) روژنامه کوردستان، ژماره (١)، ١١ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١.
- (١١٧) روژنامه کوردستان، ژماره (٢)، ١٣ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢.
- (١١٨) روژنامه کوردستان، ژماره (١٩)، ١٥ نیسان ١٩٤٦، ل ١٤٤.
- (١١٩) روژنامه کوردستان، ژماره (٥٢)، ٢ حوزمه‌یران ١٩٤٦، ل ٢١١.
- (١٢٠) روژنامه کوردستان، ژماره (٦١)، ٢٣ حوزمه‌یران ١٩٤٦، ل ٢٤٨.
- (١٢١) روژنامه کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢١ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٧٤.
- (١٢٢) روژنامه کوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤١.
- (١٢٣) روژنامه کوردستان، ژماره (٨)، ٢٨ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٣١.
- (١٢٤) روژنامه کوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤١.
- (١٢٥) روژنامه کوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧١.
- (١٢٦) روژنامه کوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٤.
- (١٢٧) روژنامه کوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نیسان ١٩٤٦، ل ١٢٩.
- (١٢٨) روژنامه کوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٥.
- (١٢٩) چه‌ندین وتار و راپورتین گرنگ و پر بایه‌خ د روژنامه کوردستان دا به‌لا‌ف
کرینه.
- (١٣٠) روژنامه کوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٥.
- (١٣١) روژنامه کوردستان، ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٤.

- (١٣٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢١)، ٢ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٤.
- (١٣٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٢.
- (١٣٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٢)، ٤ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٦.
- (١٣٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٤ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٥٩.
- (١٣٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٩.
- (١٣٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٤ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٦٠.
- (١٣٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٦)، ٩ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٦٤.
- (١٣٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٧)، ١١ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٦٧.
- (١٤٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧٠)، ٢٣ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٧٧.
- (١٤١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٨٥)، ٥ ئيلول ١٩٤٦، ل ٣٢٠.
- (١٤٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٥١.
- (١٤٣) دهربارهى ناف و كوژمى پارى وان ژنن ماموستا بين هاريكارى پيشكيشكرين.
بنپره: پاشبهندى ژماره (٢).
- (١٤٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٩)، ٣٠ ئادار ١٩٤٦، ل ١٢٠.
- (١٤٥) دهربارهى ناف و كوژمى پارى وان كهسبن هاريكارى پيشكيشكرين. بنپره:
پاشبهندى ژماره (٣).
- (١٤٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٥)، ١٥ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٤.
- (١٤٧) دهربارهى ناف و كوژمى پارى وان كهسبن هاريكارى پيشكيشكرين. بنپره:
پاشبهندى ژماره (٤).
- (١٤٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٢)، ٢ حوزميران ١٩٤٦، ل ٢١١ - ٢١٢.
- (١٤٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤)، ١٧ كانوونا دووى ١٩٤٦، ل ١٥.
- (١٥٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٧)، ٢٠ شوات ١٩٤٦، ل ٦٧ ؛ رۆژناما كوردستان،
ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧١.
- (١٥١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٤.

- (١٥٢) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٠)، ٢٧ نیشان ١٩٤٦، ل ١٦٤.
- (١٥٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (٥٩)، ١٨ حوزمیران ١٩٤٦، ل ٢٣٩.
- (١٥٤) جهلیل گادانی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٣١.
- (١٥٥) ئالایی کوردستان ئیکه‌مین جار ژلایی کومه‌لا (جفاکی یا کوردی) ل سته‌مبول ل سالآ ١٩٢٠ هاته دروستکرن، رهنگی سوور لسه‌ری نیشانا خوینا شه‌هیدان (پیشمه‌رگا) یه کو دریکا سه‌ریه‌خویا کوردستان دا هاتیه رشتن و رهنگی سپی ل نیقه‌کا ئالایی نیشانا ناشتیخوازا گه‌لی کورده و رهنگی که‌سک لخواری نیشانا ئا‌خا کوردستان کو وه‌لاته‌کی که‌سک و ب بیت و به‌ره‌که‌ته، هه‌روه‌سا ب رامانا ژیانئ ژئ ده‌یت و دوو ده‌ستین گوله گهنم و گوله جه‌ه نیشانا به‌ره‌می ژیاری و خوارنا وه‌لاتی یه و د هه‌مان ده‌مدا ل که‌لتووری گه‌لین دی گوله گهنم نیشانا ناشتی یئ یه و ل نا‌قه‌راستا ئالایی رۆژا ئازادی یه کو دروشمی دیرین و پیروزی زمره‌ده‌شتیه و سه‌ری پینوسی نیشانا ره‌شه‌نبیری و فیرون و زانستی یه. بنیره: قدری جمیل باشا (زنار سلوبی)، مسأله کوردستان : ٦٠ عامآ من النضال المسلح للشعب الكردي ضد العبودية، تنقیح و تقدیم : عزالدین مصطفی رسول، ط٢، بیروت، ١٩٩٧، ص ١٩٠ - ١٩١ ؛ ئارام محه‌مه‌د غه‌ریب و کاکشار ئوره‌مار، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ١١.
- (١٥٦) سمایلی ماملئ، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٨٧.
- (١٥٧) محمد به‌ال‌دین مه‌لا صاحب (ماموستا دانا)، پیشه‌وا قازی محمد و کۆماری مه‌هاباد، چ٢، سلیمانی، ٢٠١٢، ل ٢٥ ؛ مه‌حمود مه‌لا عززه‌ت، جه‌مه‌هوریه‌تی کوردستان...، ل ١٢٩ - ١٣٠.
- (١٥٨) نه‌وشیروان مسته‌فا ئه‌مین، حکومه‌تی کوردستان...، ل ٩٦.
- (١٥٩) ل ٢٦ سه‌رماومز ئانکو ١٥ کانوونا دووی ١٩٤٥ د هه‌فته‌ناما کوهستان دا بناقی کیشا مه‌هاباد هاتیه و دبیزیت: "حه‌فتیا چوویی چه‌ند ده‌نگو باسین جودا جودا گه‌شتن کو ل مه‌هاباد روودانه‌کا نه چاقه‌ریکری هاتبوو روودان و بویه ئه‌گه‌ری کوشتنا پینج که‌سان ژ زیره‌قنان". بنیره: کوهستان (روزنامه)،

زێرو به گ بهرهف عیراقی رهفی، پشتی هاتنا ههقههیمانان بو ئیران ل ۱۹۴۱ بهرهف ئیران قه هات و ل دولاً براندوز نیزیکی سنورین عیراقی جهی خو گرت، پشتی (قازی محهمهد) سهروکاتیا کوّمارا کوردستان کری زێرو به گ کره (پیشهنگ - نهقیب)، پشتی رووخاندنا کوّمارای دگهل (مهلا مستهفا) بهرهف ئیکهتیا سوڤیهتی چوو. بنیره: ودیع جویده، الحریکه القومیة الكردیة نشأتها وتطورها، ترجمة : مجموعة من المترجمین، إشراف و تدقیق : غازی برو، أرییل، ۲۰۱۳، ص ۵۹۸.

- (۱۷۲) روژناما کوردستان، ژماره (۴۵)، ۸ ئه یار ۱۹۴۶، ل ۱۸۴.
- (۱۷۳) روژناما کوردستان، ژماره (۴۷)، ۱۵ ئه یار ۱۹۴۶، ل ۱۹۱.
- (۱۷۴) روژناما کوردستان، ژماره (۵۵)، ۹ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۲۳ - ۲۲۴.
- (۱۷۵) روژناما کوردستان، ژماره (۶۶)، ۹ ته موز ۱۹۴۶، ل ۲۶۳.
- (۱۷۶) سدیق سالح، روژنامهی "کوردستان" مه هاباد...، ل ۷۹.
- (۱۷۷) دقئ جهژنی دا قازی محهمهد ههولدا مللهتی کورد وهک نه ته وهکا جودا بدهته نیاسین. بنیره: ئه یوب ئه یوب زاده، له ژیکافه وه بو کوّمار: میژوونوسی حیزیی له ژیر تیشکی رهخنده دا، ههولیر، ۲۰۱۴، ل ۳۱۰.
- (۱۷۸) روژناما کوردستان، ژماره (۱۰)، ۴ شوات ۱۹۴۶، ل ۴۰.
- (۱۷۹) روژناما کوردستان، ژماره (۱۱)، ۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۴۱.
- (۱۸۰) سهید عبدالعزیز کوری حاجی سهید عهبدوئلا کوری شیخ عهبدوئقادر کوری شیخ عوبهیدوئلائی شه مزینی یه. بنیره: محهمهد حه مه باقی، بیرمه وهریه کانی سه یید عه زیزی شه مزینی (زینده گیی من)، سلیمان، ۲۰۱۱، ل ۲۷.
- (۱۸۱) ل ژمارا ب میژوویا ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ دهرکهفتی وتارا (سید عبدالعزیز) بناقی (تبریکی خانه دانی نه هری) هاتیه به لافکرن و تیدا باس ژ شه هید و قوربانیین مالباتا نه هری دکهت. بنیره: روژناما کوردستان، ژماره (۲۵)، ۱۷ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۰۴.

- (١٨٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٥٢.
- (١٨٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٥٧ ؛ ل رۆژا راگههاندنا كومارا كوردستان و بلندكرنا ئالايى ئانكو ل ٢٢ كانوونا دووى ١٩٤٦ و ل پيش چاقيين چهندين ههزاران ژ كهسيين پشكدار دقي ئاههنگا نهتهومىي و ل پيش چاقيين سهروك هۆز و مهزنيين كوردا، زيرو بهگي ههركى د وتارا خودا بو پيروزياهيا كووماري، هيرشهكا نه چافهريكري و توند كره سهر مالباتا نههرى ب گشتى و حاجى سهيد عهبدوئلا بابي سهيد عبدالعزيز بتاييهتى. بو پتر پيزانيان دهربارهى وتارا زيرو بهگي ههركى. بنييره: رۆژناما كوردستان، ژماره (٢١)، ٢ ئادار ١٩٤٦، ل ٨١.
- (١٨٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٤.
- (١٨٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٧)، ٢٠ شوات ١٩٤٦، ل ٦٥.
- (١٨٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧٢.
- (١٨٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٤.
- (١٨٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢١)، ٢ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٢.
- (١٨٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٢)، ٤ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٥.
- (١٩٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٠.
- (١٩١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٦.
- (١٩٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٥)، ١٧ ئادار ١٩٤٦، ل ١٠٢.
- (١٩٣) خانما كورد مينا قازى ل سالا ١٩٠٨ ل بازييري مههاباد ژدايك بوويه، ل ژيي سالايدا دگهل قازى محهمهد ژيانا ههقزينيي پيك ئينايه و ٧ كچ و كورهك ههبوون، ل سالا ١٩٨٨ دچيته بهر دلوقانيا خودي و لگورستانا بازييري مههاباد هاته فهشارتن. بنييره: كاكشار ئورهمار، "ههقپهيشين ب دايبكا كورد مينا قازى ره خه مخورا بندهستي و ههژاريا كهلي كورد"، هاقيبون (كوفار)، ژماره (١٠)، پشكا ئيكي، بهرلين، ٢٠٠٢ ؛ ل ١٩٩، ٢٠٤ ؛ ئارام محهمهد غهريب و

کاکشار ئوره مار، میژووی کۆماری کوردستان له وینهدا، سلیمانی، ۲۰۱۳،

ل ۸۸.

- (۱۹۴) روژناما کوردستان، ژماره (۲۷)، ۲۵ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۱۰.
- (۱۹۵) روژناما کوردستان، ژماره (۲۸)، ۲۷ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۱۴.
- (۱۹۶) روژناما کوردستان، ژماره (۳۲)، ۶ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۲۹ - ۱۳۰.
- (۱۹۷) روژناما کوردستان، ژماره (۲۹)، ۳۰ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۲۰.
- (۱۹۸) روژناما کوردستان، ژماره (۳۲)، ۶ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۳۱.
- (۱۹۹) روژناما کوردستان، ژماره (۳۵)، ۱۵ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۴۲.
- (۲۰۰) روژناما کوردستان، ژماره (۳۷)، ۲۰ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۵۰.
- (۲۰۱) یاسین خالد حهسهن، خویندنه وهیه کی میژووی فیکر و کهسایه تی پیشهوا قازی محهمهد، پهرتووکا [یادی ۶۰ ساله ی شهیدبوونی پیشهوا و هاوریانی]، پیداجوونهوه: قادر وریا، ب. ج، ۲۰۰۷، ل ۲۵.
- (۲۰۲) حامید گهوهه ری، ژیانی سیاسی و کۆمه لایه تی پیشهوا قازی محهمهد و کاریگه ری له سه ر هه قالانی و چه ند به لگه نامه یه ک، پهرتووکا [یادی ۶۰ ساله ی شهیدبوونی پیشهوا و هاوریانی]، پیداجوونهوه: قادر وریا، ب. ج، ۲۰۰۷، ل ۸۱.
- (۲۰۳) خه لیلی فه تاحی قازی، کورته میژووی بنه ماله ی قازی له ویلایه تی موکری، ومرگیرو ئاماده کار، حه سه نی قازی، هه ولیر، ۲۰۰۹، ل ۹۱.
- (۲۰۴) مه محموود مه لا عیززه ت، قازی محهمهد له ناو رووناکی میژوودا، گو قارا مامۆستای کورد، ژماره (۲۴ و ۲۵)، سوید، زستان و به هاری ۱۹۹۵، ل ۲۵ - ۲۷.
- (۲۰۵) روژناما کوردستان، ژماره (۲۵)، ۱۷ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۰۱.
- (۲۰۶) روژناما کوردستان، ژماره (۱۱)، ۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۴۱.
- (۲۰۷) یاسین خالد حهسهن، خویندنه وهیه کی میژووی فیکر و کهسایه تی...، ل ۳۴.
- (۲۰۸) روژناما کوردستان، ژماره (۵۰)، ۲۷ ئه یار ۱۹۴۶، ل ۲۰۳.

- (٢٠٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥١)، ٢٩ ئه‌يار ١٩٤٦، ل ٢٠٥، ٢٠٨.
- (٢١٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢)، ١٥ كانوونا دووئ ١٩٤٦، ل ١٢.
- (٢١١) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٣.
- (٢١٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٣)، ٢ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٥٤.
- (٢١٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٦)، ٩ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٦٣.
- (٢١٤) محمد بهالدين مه‌لا صاحب (مامۆستا دانا)، سه‌رچاوه‌ى پيشوو، ل ٣٣.
- (٢١٥) ل ٢٢ كانوونا دووئ ١٩٤٦ قازى محهمه‌د د ماوئ راگه‌هاندنا كومارا كوردستان د كومبوونه‌كا مه‌زن ل هه‌مبه‌ر به‌رپرس و ئاماده‌بويان سويند خوار. بنه‌يره: سويندى قازى محهمه‌د له كاتى ديارىكرانى به‌سه‌ر كووماردا، په‌رتووكا [يادى ٦٠ سا‌له‌ى شه‌هيدبوونى پيشه‌وا و هاوريياني]، ل ١٥٠؛ مه‌حمود مه‌لا عزه‌ت، پيشه‌وا له سه‌رده‌مى سه‌روك كووماردا، گوفا‌را رابوون، ژماره (٢)، سويد، ١٩٩١، ل ٥٦.
- (٢١٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٣.
- (٢١٧) هه‌مان ژماره.
- (٢١٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوپات ١٩٤٦، ل ٧٦؛ ده‌يته تيبينى كرن سه‌يد محهمه‌د هه‌ميدى ئەه‌ف ئاخشته ژوتارا خه‌ليفى ئيكى يى موسلمانا (أبو بكر الصديق) (رض) وه‌رگرتيه. بو پتر پيزانينان بنه‌يره: ابن هشام، السيرة النبوية، تحقيق: مصطفى الشقا و آخرون، ط٢، مجلد الثاني، ج٤، القاهرة، ١٩٥٥، ص ٦٦١؛ هاشم يحيى الملاح، الوسيط في السيرة النبوية والخلافة الراشدة، الموصل، ٢٠٠٥، ص ٣٣٦.
- (٢١٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٣)، ٤ حوزه‌يران ١٩٤٦، ل ٢١٥.
- (٢٢٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٥٢.
- (٢٢١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٣)، ٨ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٦.
- (٢٢٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥١)، ٢٩ ئه‌يار ١٩٤٦، ل ٢٠٦.

پشکا سیی

هه لویستی رۆژناما کوردستان ژ په یوهندیین دهره کی یین کۆمارى

- تهوهرى ئیکى: په یوهندیین کۆمارا کوردستان دگهل حکومهتا تههرانى
- تهوهرى دووی: په یوهندیین کۆمارا کوردستان دگهل حکومهتا نازهربایجانى
- تهوهرى سیی: هه لویستی رۆژناما کوردستان ژ ئیکهتیا سوقیهتى
- تهوهرى چوارى: هه لویستی رۆژناما کوردستان ژ بهریتانیا و ئەمریکا

تەوهرى ئىكى

پەيوەندىيىن كۆمارا كوردستان دگەل حكومەتا تەهرانى

ھەر چەندە كۆمارا كوردستان خۆ وەك كۆمارەكا حوكمدار د چوارچووڤى حكومەتا تەهرانى دا دھژمارت، و گەلەك ھەولدان بۆ چاككرن و خۆشكرنا پەيوەندىيان دناقبەرا ھەردوو لايەناندا ھاتنە ئەنجام دان، لى بزووترين دەم ھەفركى و پىكدادان دناقبەرا كۆمارى و دەستھەلاتداريا نافەندى دا پەيدابوون^(۱)، پشتى راگەھاندنا كۆمارا كوردستانى چەندىن جارن دانوستاندن دناقبەرا نوونەرىن كورد و حكومەتا تەهرانى ژبو چارەسەركرنا كىشا كوردى ھاتنە ئەنجام دان، لى ھەمى دانوستاندن بى ئەنجام ب دووماھىك دەھاتن^(۲).

أ - دياركرنا كەسىن خائىن و پەيوەندىيا وان دگەل حكومەتا

تەهرانى:

ژ بەرپەرىن روژناما كوردستان ئەوین باس ژ ھەلوئىستى حكومەتا تەهرانى ھەمبەر كۆمارى دگەن، دياردبىت بەردەوام پەيوەندىيىن حكومەتا تەهرانى دگەل كۆمارى پەيوەندىيىن ئالوز و تىكچوووى بوون^(۳) و بەردەوام حكومەتا تەهرانى سىياسەتا (فرق تسد) ھەمبەر كوردان بكاردئىيات و ھەولدا ھندەك ژ سەرۆك ھوزىن كوردى دژى ھندەكىن دى بۆ لايى خۆ بكىشىت، زىدەبارى پەيوەندىيىن نەيىنى

دگهل سهرکردین لهشکهری ل کۆمارى ب مهرما وى چهندی بگههنه ریزین حکومهتا تههرانى و ببيته نهگهرى لاوازکرنه هیزین کۆمارى.

ديارکرنه ههلدانين حکومهتا تههرانى بو پهيداکرنه دووبههرهکى و ههفرکیان د کۆمارا کوردستانى دا بههرا خود بهرپهريين روژناما کوردستان دا ههبوو، دى بينين ل جهژنا سهربهخويا کۆمارى قازى محهمهد هوشداريى ژ سياسهتا حکومهتا تههرانى ههمبهر هوزين کوردى ددهته گهلى کورد، لهورا روژناما کوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٦ شوات ١٩٤٦ دهرکهفتى وتارا قازى محهمهد سهبارت سياسهتا حکومهتا تههرانى ههمبهر کوردان دايه ديارکرن، کو حکومهتا تههرانى هوزين کوردى پالدهت، داكو دژى ئيکو دوو راوهستن و ئاگرى دووبههرهکيى دناق کوردان دا چانديه ههتا بووييه نهگهرى دوورکرنه برايان ژ ئيکو دوو و ب ههر هوکارهکى ههبا ناکوکى و دووبههرهکى دناق هوز و تيرين کوردى دا دچاندين، ههروهسا دبيژيت: "بهرمايين قان كهسين قى دووبههرهکيا دناقبهرا مهدا پهيدا دکهن هيشتا ماینه چ ل ناقخو يان ژ دهرقه بيت"^(٤).

د ههمان جهژنى دا (محهمهد حسين خان سهيف قازى) وتارهکى پيشکيش دکهت و تيدا ناقين دوازه کهسان نهوين دگهل حکومهتا تههرانى دژى کۆمارى کارکرين وهك کهسين خيانهتکارين وهلاتى ب قى جورى پيشکيشکرينه:

عهلى عهلى يار: لسهردهمى رزا شاه پههلهوى شارهدارى مههاباد بوو و دگهل سهرههنگ (عقيد) ههسن نهرفه^(٥) فهرمانا کوشتنا ههمى برايین ههورامان و مهريوان دان و نهف کهسه ژ پشتهقانيين وان بوو.

رهحيمى وهستا عزهت جيره بجورى و عهلى يار پيزانينين نهينى دگهل نهرفه دا دگوهورين و نوکه ژى قى خراپيا مهزن دکهن و دهنگوباسان دناقبهرا خودا دگوهورن.

غه‌فووړ مه‌حمووديان كو ئيک بوو ژ (فاشيستين ملله‌تي ئيراني) و هزرا
خو د وي چهندي دا دکر ب ريکين جوداجودا کيشه و جوداهيي بيخته دناقبه‌را
کوردان دا.

حه‌مزه عه‌لي ماوه چيش ژ پشته‌قاني مه‌حمووديان يه.

مه‌لا ره‌حمانی سه‌رنجداغی ئه‌ووژی ژ پشته‌قاني مه‌حمووديان يه و هه‌ر ژ
ريياز و هزروبرين كه‌سين خائينه و پشته‌قاني دووبه‌ره‌کيا دناقبه‌را کوردان بوو و
هه‌می پيزانين و ده‌نگوباس بو کاربه‌دهستين ئيراني د هنارتن.

محهمه‌د عه‌باسی ئه‌ف كه‌سه بو به‌رژه‌وه‌نديا خو يا كه‌سايه‌تي كاردکر و
د چ جورين خيانه‌ت و فيلبازيان دا كيماسي نه‌کره.

عه‌لي نوده‌ری و عبدالله بايز ئاغا تا ئه‌فرو نه ئاماده‌نه چ هاريكاريي بکه‌ن و بو
كارين خيانه‌ت و فيلبازيي ده‌سته‌يه‌ك دروست كړيوون.

بايز ئاغا و كاك الله ئاغای گهورك ژ كه‌سايه‌تیین خودان سروشتي
دووړوی بوون و بو ژناقبرنا هه‌می برايین خو كاري دووړويي دکرن و نوکه لبه‌ر
چاقين هه‌می كه‌سانه.

قه‌ره‌نی ئاغای مامه‌ش كو زه‌لامه‌كي مه‌زن و دنيا ديتيه و سته‌مكاري ل
سه‌رده‌مي (ديكتاتور) رزا شاه و هه‌می ئازار و نه‌خوشيین كوردان ب چاقين خو
ديتيه و به‌روفارزي چاقه‌ري و هزرکرنا هوذا (زيره‌ك) يا مامه‌ش د تيکه‌ليا قي جه‌ژنا
نه‌ته‌وه‌ميا پيروذا خو قه‌هيا لايه. (دبيت ئه‌و گه‌هشتبته كه‌سين خائين).

محهمه‌د فاروقی جاسوس و پشته‌قاني كه‌سانين ملله‌ت فروشه و هه‌رده‌م
مژوولي وه‌لاتفروشي يه.

ل دووماهیی (محهمه‌د حسين خان) دبيژيت: "قان كه‌سان بو هه‌وه دده‌مه
نياسين و فيلبازيين وان بو هه‌وه د راگه‌هينم، و هه‌ر چه‌نده پيشه‌وا قازي محهمه‌د ب
ريکين ناشتیی ره‌فتاري دگه‌ل خه‌لکي دکه‌ت و چاقی خو ل قان كه‌سان دگريت،
لي هه‌ر گاقه‌کا دادگه‌ه هاته دانان دي ئه‌ف كه‌سانه گه‌هنه سزايين خو"⁽¹⁾.

هەر دەریارەى دیارکەرن کەسێن خائین روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۲۸ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دەرکەفتی، ھندەك کەسێن خائین دیاردکەت، دبیژیت: "کو نوکە دناڤ کوردان دا ھندەك کەس ھەنە ھەر خزمەتی بو فارسان دکەن و ب ئاشکەرایى مللەتی کورد دفروشن، ژوانان (سەودای عەلى ئاغای ئەمیر ئەسەدە دگەل لەشکەری ئیرانی ھەمی (کورد دفروشتن) و مەلا عەبدوڵرەحمان سرنجداغی و محەمەد فاروقی و حەمزەلى قاوچى و ھندەکین دى (جاسووس و مللەت فروشن)، و قەرەنى ئاغای مامەش و محەمەد عەباسى و عەلى خانى مەنگور و عبداللە ئاغای مەنگور و چەند کەسێن دى ب ئاشکەرایى بو جوداھى و پارچە پارچە کرنا کوردان ھەول و تیکۆشانى دکەن)"^(۷).

ھەرھەسا روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۲۳ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی ناقین چەندین کەسێن دى دئینیت، ئەوین دژی بەرژمەندیا کۆمارى پەيوەندى دگەل حکومەتا تەھرانى ھەین، و روژناما کوردستان دقئ ژمارى دا دیاردکەت، کو ھندەك کەس ھەنە ھەتا نوکە ھەڤشکین دزیکەرەن، ژوان کەسان (قەرەنى ئاغای مامەش) قى کەسى ب تلگرافى دەنگوباس بو دەولەتا ئیرانى دھنارتن، و ژبەر قى کارى ب ناسناڤى (شەریف) ھاتبوو نیاسین، قى کەسى وەلات و مللەتی خو یى کورد د فروت، ئەڤ کەسى خائین ل سەردەمى حوکمرانیا ئیران ل مەھاباد دەست ب کریارین وەلاتفروشى و مللەتفروشى کر. ھەرھەسا دەمى حوکمداریا مەھاباد کەفتیە ددەستین ویدا ئیکەم کارى کرى (۳۰) سووار ھنارتن مالا (رەسولى یاھوى) و پارەھەکى زور ب زورى ژى ستاندن و ئەو زیندان ژى کر، و چەند کەسێن ئازادىخوازل دویف بریارا تەبریز و دەستووریا رزائیه (ئورمیه) بو موکم کرنا جھین خو رژدبون کو وان ئازادىخوازان بگرن و بو دەولەتا (دیکتاتوریا) ئیرانى ڤەگوھیزن، ژوان کەسان (محەمەدى مەولودى و سەید محەمەد سەید) و چەند کەسێن دى بوون بو بجھئینانا قى کارى (۱۰۰) کەس ژ کولان و جادەیان بەلاڤ کربوون، لى چونکە خودایى مەزن نەڤیا کورد ببنە رەزىلین دەستى وان (دیکتاتوران) ئەڤ کارە بسەر نەگرت، بشى جورى (قەرەنى ئاغای مامەش) ئەوى ناسناڤى وى (شەریف) ب

هیشیا خو نه گه هشت و ب تایبته مام عهزیز ئه میر عه شایری کوری قهره نی ئاغای مامهش دقان کاران دا ژ بابی خو کیمتر نه بوو و هه قالین قان نیشتمانفروشان ژوانان: ئیک عه لی خانی نوذهری یی دووی بایزی عهزیز ئاغای گهورک یی سیی عبدالله ئاغای مهنگوره، دیسان ژ خائین مهن مهن عه لی یاره کو دبیرنی ئه میر ئه سعدهی، ئه ف خائینه هیشتا کو مارا کوردستانی نه هاتبوو دامه زراندن فی کسهی خیانهت دکر، و نوکه حکومهتا کوردستان یا بهرقه راره و ئه ف خائینه نوکه ل تههرانی دگهل سه رکردی لهشکهری ژنرال ئه رفهع ژبو تیكدانا بناخهیی حکومهتا کوردان نه راوهستایه، ههروهسا ژ هاریکار و پشته قانین عه لی یار رحمهتی شافیعیه ژی ب شیویهکی مهن هاریکاریا فی خائینی دکهت، ژ کسهین دی یین خائین ئه وژی (کاکه الله ئاغای گهورک) ل سهقز و مه هاباد نه راوهستا و هیرش بره سه رزائییه (ئورمییه) و تهبریز و سنه و کرماشان^(۸). پاشان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ دهرکهفتی بناقی (چهند نه فهر خائن زیندانی کران) به لاقکریه و تیدا دیاردکتهت کول روژا ۱۰ ئادار ۱۹۴۶ هه رئیک ژ (بایز عزیز ئاغای و کاک الله ئاغای گهورگ و حمه گورگه زه لامی بایز ئاغای) ب تاوانا سیخوریی (جاسوس) هاتنه تاوانبارکرن و وان بهروقاژی بهرژمه ندىا کورد و کوردستان کاردکرن، لهورا هاتنه زیندانکرن^(۹).

هه ر دهریاری دیارکرن کسهین خائین ل کو ماری، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ حوزهیران ۱۹۴۶ دهرکهفتی، دهنگوباسهک ب ناقی (اخباری نیو خومان) به لاقکریه و تیدا دیارکریه کو "ل دویف دهنگوباسهکا گه هشتی مه عه لی یار و سیف الله خان ئه رده لان) دگهل سه رههنگ (عقید) پزشکیان به ره ف سهقز فه هاتینه، خیانهتا قان خائینان ل وه لاتی ژ کسهی ناهیته فه شارتن و دوی روژا حکومهتا ملی یا کوردستان هاتیه راگه هاندن قان که فنه په رستان چ وهخت ژ سه ریچی و به رهه نگاریا دگهل حکومهتا ملی نه راوهستانه و ل دویف خه یالا خو مژوولی تیكدانا حکومهتا ب هیزا کوردستانی نه، و کریارین قان نیشتمانفروشان ژیلی ژناقبرن و هه تکبرنا خو بو حکومهتا ب هیزا کوردستانی چ کاریگه رییه کا دی

نینه، هەر چەندە چەندین جارێ لیبورین ژلایێ حکومهتا کوردستانی قه هاتیه دەرکرن، لی ئەق کەسانە هەر دەست ژ کریارین خو بەرنادەن و قان چەند کەسان دقین ئەو بژین و هەمی نەتەوهیی ستهمدیتی کورد ژناق بچیت"^(۱۰).

دیسان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۶ ئەيار ۱۹۴۶ دەرکەفتی، هەلوستی قازی محەمەدی ژ کەسین خیانهتکار ددەتە دیارکرن دەمی دبیژیت: "ئەقرو حکومهتا کوردستانی گەلەك بهیزه و ئەو کەسین دقین دگەل دوژمنین کوردان ببنه ئیک کوردستان دشیت ب شیوهیهکی باش وان چارەسەر بکەت. و قازی محەمەد دوویات دکەت کول دویف شیانی خو ریکین ناشتی دگەل وان بکاربینیت، لی ئەگەر چ چارە نەمان حکومهتا کوردستانی بهیزا خو سەرین وان ل ئەردی ددەت"^(۱۱).

ب - دانوستاندنن محەمەد حسین خانی و قازی محەمەدی دگەل حکومهتا تهرانی:

روژناما کوردستان باس ژ سەرەدانا محەمەد حسین خان سەیف قازی و قازی محەمەدی بو تهران کریه، لی نه ب شیوهیهکی وورد بەلکو بتنی ئەق سەرەدانه ب شیوی دەنگوباس پیشکیش کرینه، لەورا دی بینین ل ژمارا ب میژوويا ۲۷ ئەيار ۱۹۴۶ دەرکەفتی باس ژ سەرەدانا (محەمەد حسین خان) وهك وهزیری جهنگ و نوونهری کومارا کوردستان بو تهرانی کریه، کول روژا ۸ ئەيار ۱۹۴۶ ل تهریزی دگەل نوونهری نازەریایجان کول پیکهاتی بوون ژ (پیشهومری سەرۆکی حکومهتا جهماومریا نازەریایجان و سەرۆکی دهستهیا نوونهران) و صادق پادگان و دکتور جهان شاهاو و ئیبراهیمی و دیلمقانی و چوارده کەسین دی پیکدهاتن، دەمی سەرەدانا تهرانی کرین و ژلایێ جیگری سەرۆک وهزیری ئیران مظفر فیروز و سەرۆکی شارەوانیان سهرتیپ (عمید) صفاری ژلایێ حکومهتا ئیرانی قه پیشوازی لشی شاندى کرن. و نوونهری حکومهتا تهران ژ راویژکاری دهولهتی محەمەد وهلی میرزا، فرما فرمائیان، لنگرانی، ئەپیکچیان و وهزیری پیشه و هونهری مورخ

الدوله سپهر و جیگری سهرۆك وهزیران مظفر فیروز پیکدهاتن، بقی شیوهی دانوستاندن دناقبهرا ههردوو لایه‌ناندا ده‌ستپیکرن^(۱۲).

سه‌بارهت شاندی کوردی ل ۱۶ ئه‌یار ۱۹۴۶ محهمه‌د حسین خان گه‌هسته مه‌هابادی و ب گهرمی ژلایی خه‌لکی فه‌هاته پیشوازیکرن^(۱۳)، و د کومبوونه‌کا جه‌ماوهری ل ۲۱ ئه‌یار ۱۹۴۶ محهمه‌د حسین خان ئاماره ب هه‌لوپستی نه‌رینی یی حکومه‌تا ته‌هرانی دقان دانوستاندنان دا دکه‌ت و ب توندی هیرشی دکه‌ته سهر به‌پرسی ل ته‌هرانی و دبیریت: "ته‌هران بناخه‌یی فساد و گه‌نده‌لیی یه و به‌پرسی ل ته‌هران هه‌ولده‌ن راستیا ب به‌روفاژی بده‌نه دیارکرن"، دیسان دیارده‌کته شاندی ئازمربایجان - کوردستان (۳۳) به‌ند (ماده) پیشکیشی حکومه‌تا ته‌هرانی کرن، لی پستی بورینا چه‌ندین روژان ژ دانوستاندنن به‌رده‌وام حکومه‌تا ته‌هران ب به‌هانه‌یا یاسایا بنه‌ره‌تا ئیرانی چه‌رمه‌ندی ل سهر قان به‌ندان نیشان نه‌دان، له‌ورا محهمه‌د حسین خان دبیریت: "من ژنیزیک فه‌ دیت و نه‌ز لی ئاگه‌هدار بووم، کو یاسایا بنه‌ره‌ت ل دویف ده‌پرینا حکومه‌تا ته‌هرانی ژبی به‌هرکرنا مافی نملله‌تان و گری‌دانا ده‌ست و پی‌ن وان پیک ده‌یت"^(۱۴).

سه‌بارهت بوچوونا محهمه‌د حسین خان بو قه‌وام السلطنه^(۱۵) دبیریت: "که‌سایه‌تیا قه‌وام السلطنه که‌سه‌کی هاریکاره و تا راده‌یه‌کی رازیبوونا خو ل سهر (۱۴) به‌ندان دیارکریه^(۱۶)، لی دخی ماوه‌یدا هنده‌ک نه‌رازیبوون ل ئازمربایجان هاتنه روودان، له‌ورا ل دویف فه‌رمانا پیشه‌وه‌ری شاندی ئازمربایجان - کوردستان ژ ته‌هرانی زقرین و نه‌ف سه‌ره‌دانه بی وهرگرتنا چه‌ نه‌نجامان ب دووماهیک هات"^(۱۷).

ژ لایه‌کی دیقه پستی گه‌هسته‌تا ده‌نگوباسین گری‌دانا ریکه‌فتناما (ته‌بریز - ته‌هران) قازی محهمه‌د ل هه‌یشا ئاب سه‌ره‌دانا ته‌هرانی دکه‌ت و دگه‌ل قه‌وام السلطنه دانوستاندن ده‌پاره‌ی هه‌بوونا حوکمه‌داریه‌کا ئوتونومی یا نوی ژ

سنورین سوڤیهتی تا خالا دکهڤیته دناڤهرا سنه و کرماشان دا ئه نجام دان^(۱۸)، لی قهوام السلطنه چ گرنگی ب ئاخشتنا قازی محهمهد نه دا.

دهمی شاندى كوردی ل تههرانی قازی محهمهدی دوو جارن چاڤیڤیکهفتن دگه ل سهروك وهزیر قهوام السلطنه و چه ندين جارن دگه ل مظفر فیروز جیگری سیاسی یی سهروك وهزیرانی و (رهزم ئارا)^(۱۹) سهركردی گشتی یی هیزین ئیرانی ئه نجام دا^(۲۰)، د سهره دانا تههرانی دا قازی محهمهد دبیتیت: "من گه لهك دانوستاندن دگه ل قهوام السلطنه كر و وی دیتنه كا هاریكار هه مبه ر كوردان هه یه، و دقان دانوستاندنان دا قهوام باسی رۆلی ملله تی كورد كر، كو ملله ته كی جهی ریزگرتنی یه و ئاماده یه ژبو ئازادی و دیموكراتی قوربانیان بدهت، و ل تههرانی قهوام السلطنه داخوازی ژ قازی محهمهدی كر ناڤی حزبا دیموكراتی كوردستان بگوهورن و بكه ن حزبا دیموكراتی ئیران، چونكه قهوام ئه ق حزبه دامه زراند بوو، لی قازی محهمهد داخوازی وی ره تکر، پاشان قهوام گوت ئه م پشته قانیا پیشكه فتنا دیموكراتی ل كوردستانی په یدابوو دكه ن و هیڤیا من ئه وه دیموكراتی ل هه می ئیرانی به لاق ببیت"^(۲۱). ههروه سا رۆژناما (رهه به ر) یا فارسی پرسیار ژ قازی محهمهد كر كو وان ب پیزانینین ل دور دانوستاندنین ل تههرانی رووداین ئاگه هدار بكه ت، قازی محهمهد د به رسقا خودا گوت: "ئه ز دوو جارن دگه ل سهروك وهزیری كومبووم و دقان چاڤیڤیکهفتنان دا دیتنا سهروك وهزیری گه لهك ئه رینی و باش بوو، لی ئه و چه ندا بوویه ئاستهنگ و دانوستاندنین مه پاش ئیخستین نه خوشیا قهوام السلطنه بوو، و داخوآزا من ئه وه بزووترین ده م ساخ ببیت و دانوستاندنین مه ب خوشی و د به رژه وهندی و مفایئ ئازادیی دا ب دووماهیك به ین"^(۲۲).

بھی شیوهی پشتی بورینا (۲۲) رۆژان ل تههرانی قازی محهمهد ل ۱۸ ته موز ۱۹۴۶ بی وهرگرتنا چ ئه نجامان به ره ق مه هاباد زقری^(۲۳)، لثیره دهیته پیشبینی کرن پشتی قازی محهمهد ژ تههرانی زقری و ژ هه لویستی قهوام السلطنه و بهرپرسین حكومه تا تههرانی بی هیڤی بووی، د وتاره كی دا ئایه تا "كتب عليكم القتال وهو

كره لکم و عسی آن تکرهوا شیئا وهو خیر لکم... "بۆ گه‌لی کورد ل کۆمارا کوردستان خواند و گوت کو "هه‌می دزانن چ جارن ملله‌تی کورد دریکا ئازادیی دا سه‌ری خۆ بۆ دوژمنی نه‌ دانا، و باس ژ زیره‌کی و میرخواسیا مه‌لا مسته‌فا و هۆزا بارزانی کر کا چه‌وا دسه‌ران دا ب جه‌رگ و میرخواسی دژی دوژمنان شه‌ری دکهن و دا دیارکرن، کو ئیدی ئەم ناچنه ژیر ده‌ستین داگیرکه‌ر و نه‌ دادپه‌روه‌ران، و کوردان ژیلی مافیین خۆ چ تشت ژ خه‌لکی نه‌قییت"^(۲۴)، دقئ ماوه‌یدا کۆمارا کوردستان که‌فته د ره‌وشه‌کا مه‌ترسیدا، له‌ورا قازی محه‌مه‌د گۆمان د وی چه‌ندی دا هه‌بوو پشتی فه‌کیشانا هیژین سوقیه‌تی ژ ئیرانی ئیکسه‌ر به‌رپرسیین حکومه‌تا ته‌هرانی دی هه‌ولده‌ن هه‌ردوو کۆمارین ساقا ژناق ببه‌ن و ب ریکا خواندنا قئ وتاری ئەف راستیه بۆ گه‌لی کورد ل کۆمارا کوردستان ئاشکه‌را کر.

ج – ده‌نگوباسین چه‌په‌رین شه‌ری:

ده‌نگوباسین چه‌په‌رین شه‌ری جه‌ه‌کی دیار د به‌رپه‌رین رۆژناما کوردستان دا هه‌بوون، و هه‌ر ل ده‌می ئەنجامدانا دانوستاندنان دناقه‌ه‌را قازی محه‌مه‌د و حکومه‌تا ته‌هرانی دا له‌شکه‌ری ئیرانی هیژین خۆ دژی کۆمارا کوردستان ئاماده‌ دکر، له‌ورا دبیین رۆژناما کوردستان گرنگیه‌کا مه‌زن ب روودانین چه‌په‌رین شه‌ری ددا و قئ رۆژنامی هه‌می لشینین له‌شکه‌ری ئیرانی ب شیوه‌یه‌کی وورد به‌لاکفرینه، ل دویش قان روودانین شه‌ری رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۱ ئەیار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی باس ژ شه‌ری (قاراوا)^(۲۵) دکه‌ت و ده‌نگوباسه‌ک به‌لاکفریه کو ل دویش ده‌نگوباسین ژ گوره‌پانا شه‌ری سه‌قز که‌هشتین ل رۆژا دووشه‌مبی ۲۹ نیسان ۱۹۴۶ هیژین ئیرانی هیژینی ده‌قه‌رین کوردستانی کرن و ل دویش به‌یانا ژماره (۱) یا له‌شکه‌ری هیژا کوردستانی ده‌ته‌ دیارکرن کو زیانین مه‌زن ل دوژمنی داینه، و (۴۰) سه‌رباز ئیخسیرکرن و (۱۲۰) سه‌رباز کوشتن و (۳۰۰) تشه‌نگ که‌فتنه ده‌ستی پێشمه‌رگه‌ی دگه‌ل (۳) ره‌شاشین سقک و (۳) ره‌شاشین گران و (۴) ئامیرین ته‌له‌فونین بی تیل، ژیلی قان ده‌سکه‌فتیان ژماره‌کا زۆر ژ که‌لوپه‌لان

كهفتنه ددهستی هیزین كوردستانی و دوژمن ب ناچاری قه خو قهكیشا^(٢٦)، دقئ شهريدا لهشكهرئ ئيران ب سهركرديهتيا سهركردي لهشكهرئ (كسري) بوو و دگهل سوپايهكئ (٦٠٠) كهسين سوواره شهردكرن^(٢٧)، ئئ ل دويڤ پيزانينين روژنامئ دقئ شهريدا (١٥٠٠) سهرباز ژ هيزين ئيراني بهرامبهر (٢٠٠) شهرقانان ژ هيزين كومارئ شهردكرن^(٢٨)، ههر چاوان بيت سهركهفتنا هيزين كوردستاني دلگهرمي و كهيفخوشي و وورهيهكا مهزن و بهرز بو هيزين كومارئ ب دهستقهئينا^(٢٩).

ديسان روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٢٣ ئهيار ١٩٤٦ دهركهفتئ، دهنگوباسين هيرشا لهشكهرئ ئيراني بو سهر هيزين كوردستاني بهلاقكريه و تيدا دياركر كو ل دهقرا سهردهشت لهشكهرئ ئيراني دگهل كومهلهك ژ خهلكئ بانه^(٣٠) هيرش كرنه سهر هيزين (حهسن ئاغاي ههناوه و زيروبهگ) و مهزنيان وان، ئئ ژئهجمائ بهرهقانيكرنئ دوژمن ب شيويهكئ گران شكهست و زيانين مهزن ب وان كهفتن، ژوان زيانان (٣٠) كهس وهك ئيخسير هاتنه گرتن و دوو ئاغا و دوو خولامين وان هاتنه كوشتن و (١٤) تقهنگ و (٤) دهمانچه و ئييك دووربين و شهش ههسپ وهك دهسكهفت هيزا كوردي ب دهستقه ئينان و هيزين ئيراني ب ناچاري هاتنه قهكيشان^(٣١).

ههروهسا ل ژمارا ب ميژوويا ٢٧ ئهيار ١٩٤٦ دهركهفتئ، روژناما كوردستان دهنگوباسهك لژير نافونيشانين (دهنگوباسئ له جبههئ سهردهشت) بهلاقكريه، و تيدا دياركريه كو ل شهقا چوارشه مبي هيزين ئيراني ل گركين نيزيكي سهردهشت، كو پوستا كوردستان ل ويئرئ يه، هيرشهكئ دئينن و جهئ پوستئ دورپيچ دكهن، ههروهسا قئ هيزئ هيرش كره سهر هوژا (ب جهرك) يا كهورك كو (كاك الله ئاغا) سهروكئ قئ هوژئ يه، پشتئ شهركئ زور (٤٤) سهرباز ژ هيزا ئيراني دهينه كوشتن و نيزيكي (٢٠) سهربازين دي بريندار دبن و ئهق هيزه ب دژواري شكهستن، بهرامبهر ژ هيزا كوردستان (٥) كهس بريندار دبن و سهعيد بهگ و سين ئاغا گياني خو ژ دهست دان و هاتنه (شههيد كرن)^(٣٢)، روژناما كوردستان ل ژمارا ب

میژوویدا ۶ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی باس ژ (کاک الله ناغا) وهك كهسهکی خائین دکهت، لی لشیره وهك سه رکردهکی بهرهفانی ژ کوماری کری باس لی هاتیه کرن، دبیت دقې ماوهیدا نهف کسه گههشتبیته ریژین کوماری و پشکداری د شهریں دژی هیژین ئیرانی دا کربیت.

پشتی هیژین کوردی ل ۲۹ نیسان ۱۹۴۶ ل شهری (قاراوا) سه رکهفتن بسهر لهشکهری ئیرانی دا ئیناین، بنگهههکی هیژین ئیرانی ل دهفهرا سهقر دورپیچ کرن، لهورا دگهل گههشتنا ژنرال رهم ئارا بو دهفهرا سهقر ل دهستیپکا ههیفا حوزهریان ههولدا دانوستاندنان دگهل نوونهریں کورد ب مهرما گههشتنا خوارن و نازوقههی بو هیژین ئیرانی لشی بنگهههی نهنجام بدهت^(۳۳).

دگهل نهنجامدانا فان دانوستاندنان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویدا ۴ حوزهریان ۱۹۴۶ دهرکهفتی روودانین فان دانوستاندنان د راپورتهکی دا ب ناقی (نوینه رهکانی کوردستان و تاران له سهقر) ژلایئی ئیبراھیم صلاح، (ئییک ژ نوونهریں کوردستان ل شاندى دانوستاندنان دگهل رهم ئارا بو) هاتیه به لاقکرن، دقې راپورتیدا هاتیه باس کرن کو ل روژا ئییک شهیمی دهستهیا نوونهریں حکومهتا کوردستان گههشتنه سهقر، ل لایئی روژناقا ژنرال رهم ئارا دگهل سی کسهیین نوونهریں نازهریبایجان بوون، نهوژی (جودهت وهزیری کار، عهلی زاده نوونهری جهنابی پیشهومری، نادر بادگان فهرمانداری مراغه ژتههران) بهرهف سهقر هاتن و ب شهف بهرهف مالاً راکر همایونی چون و لوییری کومبوون هاته نهنجام دان^(۳۴)، دقې کومبوونى دا دانوستاندن نیزیکی سی دهرژمیر و نیشان هاته فهکیشان^(۳۵).

روژناما کوردستان نهنجامی قی کومبوونى د پینج خالان دا دیارکرینه:

نهفسهر عزهت عبدلعهزیز^(۳۶) د ئاخشتنا خودا باس ژ دوستایهتی و برابهتیا کورد و نازهریبایجانیان کر و دبیزیت: "دیاره براییین فارس مهرمهکا باش ههنه، لهورا سه رکرده رهم ئارا بو نهنجام دانا دانوستاندنان ژتههرانی بهرهف سهقر هاتیه و

ئەم ھەز دكەن ل سەر بئەرەتی بڕایەتی و لیك تیگەهشتنی دگەل بڕایین فارس دانوستاندن بکەن و ئەم کورد و ئازەربایجانی و فارس ببنە سئ برا".

ژلایئ خوێخە رەزم ئارا گوت: "چونکە ماوەییەکە دووبارە دانوستاندن دناقبەرا حکومەتا تەهران و نوونەرین ئازەربایجان و کوردستان دا دەستپیکریە و جوړە لیکتیگەهشتن چیبوو، ئەورا مە بضر دیت ئەق کومبوونە بەیتە دانان و ئەم کارەکی وەسان بکەن ل ھەمی گورەپانین شەری ھیمنی و ئارامی بەرقەرار بیت".

ئەفسەر عزەت عبدلعەزیز د بەرسقا خودا گوت: "ھاتنا مە بو قیرە بو دیارکنا وی چەندی یە کو ل شەری قاراوا ئیکەم جار ھەو ھیرش کرە سەر ھیزین مە، و ئەقە بەلگە یە کو لەشکەری ئیرانی ھیرشی دکەتە سەر کوردان، دیسان ژ ئیخسیرین خو ل مەھاباد و تەبریز پرسیار بکەن دا بو ھەو دیار بیت کو لەشکەری ئیرانی ھیرش دەسپیکریە"، لی سەرتیپ ھمایونی گوت: "من ھیزەک بو باکووری سەقز ھنارت بە لی ئەو چوونە ناخا مەھاباد"، ئەفسەر عزەت عبدلعەزیز د بەرسقی دا گوت: "چ جیاوازی دناقبەرا سەقز و مەھاباد دا نینە و ھەردوو ناخا کوردستان و کورد ل کیری بن ئەم وان ب کورد دزانن". چونکە سەرتیپ ھمایونی چ بەلگە دەستدا نەبوون نەچار بوو ژ کومبوونی دەرکەفت و ئیدی نەھات، و ل دووماھیئ سەرکرەدە رەزم ئارای دانپیدان کر و گوت "مە ھیزەک بو سەقز ھنارتبوو دا کو ھیرشی بکەنە سەر ھیزین کوردستان"، و ھەروەک دقئ کومبوونا فەرمی دا دیار بوو ئەق ھیرشە ژ ئەنجامی بڕیارەکا خەلەت یا لەشکەری ئیرانی بوو.

پشتی ئەنجام دانا دانوستاندن ھەردوو لایەن ل سەر وی چەندی ریکەفتن تا ب دووماھیك ئینانا دانوستاندین بەردەوام چ لایەکی ماف نینە بچنە پیش و دقیت ھەر کەس ل چ جھی بن لویری راوەستن، دیسان چ لایەنی ماف نینە گوللەیان بەردەن، لقیڕە رەزم ئارا داخواز کر ھیزا کوردستانی چوار ھەزار یار دەیان ژ دەوروبەری سەقز بەیتە دوورکرن و سئ ھەزار یار دەیان ژ سەر جادەیا دناقبەرا بانە

و سهقز بو لایئ خوارئ قهكیشن تا هیژین ئیرانی بشین ب ئازادی ئازوقهه ی بو هیژین ل بانه و میرهدی رهوانه بکهن.

ل خالاً پینجئ ئیبراهیم صلاح دبئیژیت: "بو ماوی (۳۸) ده مژمیران ئەم ل سهقزی بوون و چه نندین جارن فه رماندی هیژین ئیران هاوارا خو دگه هاندنه مه کو ل دهقهره میرهدی شه ره وهرن نه هیلن، و هیژا کوردستان جادهیا دناقبهرا سهقزو سنه کونترول کرینه، پاشان دبئیژیت: ئەم رادبوون ب پاراستنا هیژین ئیرانی و مه نه دهیلان هیژین کوردستانی وان گولله باران بکهن و هه ردهم هیژین کوردی ئاماده بوون ده ربین مه زن ل هیژین ئیرانی بدن" (۳۷).

ل قیره دهیته پیشبینی کرن ئەق دانوستاندنه ب تنی د بهرژمه وندیا لهشکه ری ئیرانی دا بوون و مه رجین قی ریکه فتنامی ب تنی ژلایئ لهشکه ری ئیرانی قه هاتبوون دانان، لی هیژین کوردی چ مفا ژقی ریکه فتنامی نه دیتن و ب تنی بوو ئەگه ری موکم کرنا چه په رین ئیرانی ل دهقهری.

سه ره رای ئەنجام دانا دانوستاندنان دناقبهرا لهشکه ری ئیرانی و هیژین کو مارا کوردستان دا، لی هیژین ئیرانی ب شیوهیه کی به ردهوام هیرش و ده سترییژی دکرنه سه ر هیژین کوردی، ئەق کریارین ژلایئ هیژین ئیرانی قه هاتینه ئەنجام دان ب شیوهیه کی روهن و ئاشکهرا د روژناما کوردستان دا باس لی هاتینه کرن، دی بینین ل ژمارا ب میژوو یا ۶ حوزهیران ۱۹۴۶ ده رکه قتی دناق دهنگوباسین ناخووی دا هاتیه به لافکرن کو هیژا کوردستانی لژیر سه رکردایه تیا (محهمه د حسین هه رکی) ل چیا یی (نه صر ئاباد) ل پشت باژیری سه قز بوون ده می هیژین ئیرانی ده ور به رین وان گرتین و گه لهك ژوان ئیخسیر کرین، لی پشتی شه ره کی زور چوار سه ربازین ئیرانی بریندار بوون و ئیک ژی هاته کوشتن و د ئەنجامدا دوو هه سپ و تشه نگین وان د جهدا مان، هه ر دقئ روژیدا شه ش زی ره قان و کوردهك ژ هوژا (نه پاقر) یا تیه کو (۳۸) کو ب پارمیی هاتبوونه کرین ل سه رده ستی هیژه کا کوردستانی ل ژیر فه رماندهیا (نورکو) دا هاتنه کوشتن (۳۹).

دقی دەمیدا ل لایهکی نوونهڕین کوردستان و ئازەریایجان و تەهران ل تەبریژ کوم دبوون و مژوولی گریڤانا پەیمانەکی بوون و ژلایهکی دیشە لەشکەری ئیرانی ب هەمی هیژا خوڤه هیرش دکره سەر دەقەرین کوردی، ئەڤ راستیه د رۆژناما کوردستان دا ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ حوزەیران ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ئاشکەراییی دیاردبیت، دەمی راپۆرتەک ب ناڤی (قابل توجهی ئاڤای قوام السلطنه و ئازادی خویان، دیسان پەلاماری مرتجعین) بەلاقکریه و تیدا هاتیە کو ل دویش دەنگوباسین ژ گورەپانا شەری گەهشتین بو جارا چەندی یه ل رۆژا ۱۵ حوزەیران ۱۹۴۶ هیژین ئیرانی ل چەپەری سەقز ب پیادەیی ریکخستی و تانک و توپانڤه هیرشەکا سەخت بو هیژین کوردستان ئینان و هیژین کوردستانی هەمبەرڤی دەستدریژی بەرهڤانی کرن، و پستی شەرەکی زۆر دژوار هیژین ئیرانی تووشی کوشتن و زیانەکا مەزن بوون، دقی شەریدا رۆژناما کوردستان زیانین لەشکەری ئیرانی بقی شیوی ل خواری دایه دیارکرن:

۱. نیزیکی هەزار کەسان هاتنه کوشتن و بریندار کرن.
۲. تیکشکاندنا دوو تانکان.
۳. تیکشکاندن و سوتاندنا دوو فروکەیان.
۴. ریژەکا زۆر ژ تڤهنگ و فیشەک و رهشاشین گران کەفتنه دەستی هیژین کوردستانی دا^(۴۰).

لی زیانین هیژین کوردستانی ب تنی یازده کەس بریندار بوون^(۴۱)، نەوهکەڤیا زیانین هەردوو لایەنان ژ ئەنجامی وی چەندی بوو کو ل دەستپیکي هیژین ئیرانی هیرش کره سەر هیژین کوردی، لەورا ژمارەکا زۆر ژ هیژین ئیرانی هاتنه کوشتن و بریندار کرن^(۴۲).

ل دووماهیا قی راپورتی دا هاتیە کو "هەمی دنیا دزانیت ماوی سی هەیشایه هیژین کوردستان ل دەوروبەرین سەردەشت و بانه و سەقز بو پاراستنا سنووری جیگیر بووینه و دقی ماومیدا تا ئەڤرو بچووکتین دەستدریژی ژلای

هیزین کوردستان قه نه هاتیه ئەنجام دان، لی هەر چهنده دقئ ماوهیدا حکومهتا تههران دگهل کوردستان و ئازهربایجان مژوولی دانوستاندن و گریدانان ریکهفتنایه، لی هەر بهردهوام هیرشین توند دکهته سهرهیزین کوردستانی^(٤٢).

دهه مان ژماره دا روژناما کوردستان دهنگوباسهک ب ناغئ (له جبهه) به لاقکریه و تیدا هاتیه وهک دهنگوباسین ژ گوره پانا شهری گههشتین شهرهک ل گری گوندی مامهشا^(٤٤) هاتیه روودان و دوژمن ب (٣) ههزار چهکداران هیرش کریه و تانک و توپ و فروکه ل ئهرد و ئاسمانی پشته قانیا وان دکهن، دقئ شهیدا ب تنی ب هاریکاریا (٣٩) کهسین بارزانی ب سهرکردایهتیا (مستهفا خوشناو)^(٤٥) بهرسینگی هیزین ئیرانی گرت و د ئەنجامدا هیزین ئیرانی تووشی کوشتن و برینداریین زور بوون^(٤٦)، و ب هه لکهفتنا قئ سهرکهفتنی پیشهوا قازی محهمه د بریادا میدالیا قارهمانی بدهته یازده کهسین شهرکهکری ئیک ژوان قارهمانان (محهمه د قادری) بوو^(٤٧).

دگهل روودانا شهری (مامهشا)، پیشهوا قازی محهمه د ل باژیری تهبریز دگهل نوونه رین ئیرانی مژوولی دانوستاندن بوو، لدهمی ئاگه هداری دهنگوباسین شهری بووی بزووترین دم بهره ق دهقرا شهری ل سهقز چوو و ریکهفتنامهک دگهل ژنرال (رمز ئارا) ئیمزاکر، ئەق ریکهفتنامه بشیومیی دهنگوباس د روژناما کوردستان دا ل ژمارا ب میژوویا ٢٠ حوزهیران ١٩٤٦ دهکهفتی لژیر ناغئ (چوونی حضرتهی پیشهوا بو سهرا روژی ١٣٢٥/٣/٢٦) هاتیه باس کرن، دقئ دهنگوباسی دا هاتیه کو رادیویا کوردستان دیارکریه پیشهوا یی کوردستان ژ تهبریز بهره ق گوندی (سهرا) چوویه و دگهل ژنرال (رمز ئارا) دانوستاندن کرینه و نوکه مژووله بهره ق چهپه رین شهری بچیت و فه رمانین پیدقی بو چهپه رین شهری ده ریخیت^(٤٨).

دهرباره ی زانینا روودانین شهری (مامهشا) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ٢٧ حوزهیران ١٩٤٦ دهکهفتی، وتارهک ب ناغئ (نطقی حضرتهی پیشهوا) راجع به جهنگی مامهشای سهقز) به لاقکریه و تیدا قازی محهمه د باس ژ روودانین

قى شەرى دكەت و دبىژىت: " ئەگەرى روودانا قى شەرى ئەو مەن ب رىكا تلگرافەكى فەرمان دابوو كو رىكا بو مىرەدى و بانە و سەردەشت قەكەن داكو خوارن بو سەربازىن ئىرانى ل وان بنگەهين لى بچىت، نزانم ئەق تلگرافە درەنگ گەهشتبوو يان باش نەهاتبوو دروستكرن و ژنرال رەزم ئارا ل سەقز تلگراف بو قەوام السلطنە ھنارتبوو و ئەو ب بابەتى گرتنا رىكى ئاگەھدار كرىوو و قەوام السلطنە دەستورى داىى ب ھىزا خو رىكى قەكەن، و د ئەنجامدا نىزىكى (۳) ھەزار سەربازو ب (۸) توپ و دوو فروكە و دوو تانك ھىرشى دكەن سەر گرى مامەشا، ل وىرى فەرماندى پوستى بەرسقى بو سەركردى خو مستەفا خوشناو ھنارت كو ھىزا دوژمنى ھىرش كرىه، و چارە چىه؟ د بەرسف دا مستەفا خوشناوى فەرماندا وان تا دوژمن نەھىتە ناڤ سەنگەرىن ھىزىن كوردى دەست ب تەقەيى (شەرى) نەكەن، و ئىكسەر مستەفا خوشناو و دگەل ھەقائىن خو دبنە (۳۹) كەس تا ھىزىن ئىرانى گەهشتىنە دناڤ سەنگەرىن وان دەست ب گوللەبارانكرنى دكەن و ژمارەك ژوان كوشتن و پىنجى ھەزار فىشەك ب دەستقەئىنان" (۴۹).

زىدەبارى قان پىزانىنان روژناما كوردستان ل ژمارا ب مېژوويا ۹ تەموز ۱۹۴۶ دەرکەفتى، راپورتەك ژلايى عەبدولرەحمان عەلى (ژ پىشمەرگىن پشكدارى د شەرى مامەشا دا كرى) ب ناڤى (شەرى مامەشا ۳ ھەزار سەرباز ھەشت توپ، دوو تەيارە دو تانك بەرامبەر بە سىو نو بارزانى) بەلاڤكرىه، دقى راپورتى دا پىزانىن روهن و وورد سەبارەت روودانىن قى شەرى پىشكىش كرىنە و داىە دياركرن كو "ل روژا ۱۶ حوزەيران ۱۹۴۶ لەشكەرى ئىرانى ژ بنگەھى سەقز ب سەركردايەتيا ژنرال حاجى عەلى (رەزم ئارا) ل دەمژمىر دووى شەقى دەست ب گوللەبارانكرنا ھىزىن مە پىن دەوروبەرىن باژىرى كرن ب مەرەما وى چەندى ئەو بنگەھىن مە دامەزراندىن ل سەر رىكا سەقز و بانە داگىربكەن، و خوارن و ئازوقەى بگەھىننە لەشكەرى ئىرانى ئەوى ل مىرەدى و بانە و سەردەشت جىگىر بووى، ئەق شەرە بو ماوى دوازە دەمژمىران بەردەوام بوو و ئەق ھىزا مەزن يا لەشكەرى ئىرانى ھەمى شىانين خو د مەزاختن، لى ھىزا مە ژ (۳۹) تەھنگچىين بارزانى ب سەركردايەتيا مستەفا خوشناو پىك دەاتن،

هەر چه‌نده هیزین بارزانیان گه‌له‌ك چه‌ك لده‌ق وان نه‌ما بوون، لی سهربازین ئیرانی بیست سندوقین فیشه‌كان بجه هیلان و ل سه‌نگه‌رین ده‌ستیکی ئەق چه‌كه كه‌فته ده‌ستی هیزین بارزانیان"^(۵۰). پشتی ماوه‌یه‌کی كیم هیزین ئیرانی دووباره هیرشی دكه‌ن، لئیره نیزیکی (۳۰) پيشمه‌رگه ژ هیزین سه‌ركرده (میرحاج ئەحمه‌د)^(۵۱) وه‌ك هاریكاری بو هیزین كوردی به‌ره‌ق جهی شه‌ری قه‌ هاتن و شه‌ره‌کی دژوار ده‌یته روودان و ژماره‌كا زور ژ هیزین ئیرانی ده‌ینه كوشتن و ئیخسیركرن، پاشان هیزین ئیرانی بو جارا سیی هیرشی دكه‌ن لی ژ ئەنجامی به‌ره‌نگاریا دژوار یا پيشمه‌رگین كورد ناچاربوون گری مامه‌شا بجه به‌یلن و ژ سهربازین وان نیزیکی (۵۰۰) كه‌سان هاته‌نه كوشتن و نیزیکی (۲۵۰) كه‌س بریندار دبن و دوو تانك و دوو فروكه تيكشكان و هاته‌نه سوتن"^(۵۲).

قازی محه‌مه‌د د وتارا شه‌ری مامه‌شا دا دبیزیت: "ل ناوچا چومیشرا ل گوندی خه‌یدروه و ل ده‌ق‌ه‌را میره‌دیشرا هیزین ئیرانی هیرش كرنه سه‌ر هیزین كوردستانی و هەر چه‌نده ل چه‌په‌ری خه‌یدروه پيشمه‌رگین مه‌ كیم بوون و پاشقه زفرین، به‌لی سوارین (ئه‌حمه‌د خانی فاروقی) ل هه‌وارا وان هاتن و د ئەنجامدا ل هه‌ردوو چه‌په‌ران دوژمنی چه‌ندین تقه‌نگ و فیشه‌ك بجه هیلان و ژماره‌یه‌ك كوشتی دان و ب ناچاری ژ شه‌ری قه‌كیشان، لی ل چه‌په‌ری (میره‌دی) (ئه‌حمه‌د ئاغا شقویف) هاته‌ شه‌هید كرن"^(۵۳).

ل شه‌ری مامه‌شا مسته‌فا خوشناوی دوو تانك ژناقبرن و شوفیره‌کی وان كوشت و ئەو بخو دبیزیت: "من بتنی بیست گولله بین تانك شكینان ل تانكان دا"، دقئ شه‌ریدا هیزین بارزانیان قاره‌مانیه‌كا بی وینه ئەنجام دان و قازی محه‌مه‌د دبیزیت "ئه‌و شه‌ری هوزا بارزانیان كری د میژوویدا وینه‌ی وی نینه و دگه‌ل میرخاسیا (روسته‌م و ئەسفندیار) ناهیه‌ته به‌راورده‌كرن"^(۵۴)، سه‌باره‌ت زیانین هیزین ئیرانی مسته‌فا خوشناو دبیزیت: "من ب چاقین خو نیزیکی (۵۰۰) سهربازین كوشتی دیتن و خوین وه‌ك جوکی ده‌اته رشتن و دوو تانك هاتبوونه تیک شكاندن و شوفیره‌ك هاتبوو كوشتن"، دیسان نیزیکی (۲۵۰) سهربازین ئیرانی ئیخسیر بوون،

لێ چونکه دقێ شهريدا هيژين كوردی كييم بوون نهشيان هه می ئيخسيران كونترول بكهن و بگرن و بي هژمار تشهنگ و فيشهك كهفته ددهستي هيژين كوردی دا⁽⁵⁶⁾.

سهبارت زيانيه هيژين بارزانيان (11) كهس بريندار بوون⁽⁵⁷⁾، و سهركرده (خوشهوی خهليل)⁽⁵⁷⁾ شههيد بوو، روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا 27 حوزميران 1946 دهركهفتي، وتارهك لژير ناقونيشانيه (قارمان خوشهوی خهليل مزوري) به لاككريه، دقێ وتاري دا هاتيه دياركرن كو ل روژا 15 حوزميران 1946 دا هيژين ئيراني ل سهقز هيرش كرنه سهر هيژين كوردستاني و خوشهوی خهليل دقێ چهپهريدا جيگير بوو، و دگهل هاتنا هيژين ئيران بو ناڤ سهنگهريه هيژين كوردستاني خوشهوی خهليل دهستووري دا پيشمهركا كو ژ (40) كهسان پيك دهاتن بهرامبهر (500) كهسان، و شهركي زور سهخت و دژوار هاته روودان و پشتي هاتنا سي ههوين لهشكهری هيژين ئيراني ب تهمامي هاتنه شكاندن. ههردقێ روژيدا خوشهوی خهليل دگهل (10) پيشمهركا بريندار بوون، لهورا ئيكسهر رهوانه ي بوكان كرن و ل دويش فهرمانا قازي محهمهد، خوشهوی خهليل رهوانه ي تهبريز كرن، ل تهبريز ل نه خوشخانا سوفيه تي پشتي بورينا چوار روژان خوشهوی خهليل گياني خوژ دهست دا⁽⁵⁸⁾.

ژ نهنجامي شههيدبوونا خوشهوی خهليل، هوزانخان (هيمن) هوزانهك ب ناڤي (خونچه ي خوينين) د روژناما كوردستان دا به لاڤ كر و گوت:

شهو هات، تاريكي پهيدا بوو كهم كهم دلي دا گرتم ورده ورده خه مكهوا به دهستي دوژمن كوژرا وون له سهر نيشتمان شههيد كرا وون⁽⁵⁹⁾

ژ كهساني دي يين چالاك و دقې ماوهييدا شههيد بووين سهرههنگ (محهمهد نانهوازاده) بوو، شههيدبوونا قې سهركرده ي بوشاييه كا ديار ل كوماري لدويش خورا هيللا، روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا 18 ته موز 1946 دهركهفتي سهرهخوشي ل مالباتا نانهوازاده دكهت و دبيژيت: " ب دلهكي پر خه م و ب

چاقه‌کی پر رووندك شه‌هیدبوونا سهرکردی میرخواس و فیداکار جیگری سهره‌هنگ (محهمه‌د نانه‌وازاده) ب خوانده‌قنانان رادگه‌هینن، بو هه‌می برایی کورد ب تایبته مالباتا نانه‌وازاده سهر سه‌لامه‌تی لئ دکه‌ین^(١٠)، دیسان ل ژمارا ب میژوویا ٢١ تهموز ١٩٤٦ دهرکه‌فتی، راپورته‌ك ب ناڤی (سهر پولی دو محمیدی نانه‌وازاده شهیدی ریگای نیشتمان)، ژلایی سهرنقیسه‌ری روژنامی (سه‌ید محهمه‌دی حه‌میدی) قه هاته به‌لأقكرن، دڤی راپورتی دا ئامازه ب شه‌هیدبوونا (محهمه‌د نانه‌وازاده) دایه ده‌می دبیزیت: "ئیک ژقوربانی و شه‌هیدین د ریکا نیشتمان دا هاتیه شه‌هید کرن پودپولکونیک [جیگری سهره‌هنگ] محهمه‌د نانه‌وازاده‌یه، و مرنا وی بووییه ته‌گه‌ری خه‌مناکیا ههر کورده‌کی دلسۆز"^(١١)، ده‌مان راپورت دا ل دووماهیا نقیسینی ب ناڤی (چلونه‌تی شه‌هیدبوونی نانه‌وازاده) باس ژ چاوانیا شه‌هیدبوونا نانه‌وازاده دکه‌ت کو نانه‌وازاده نیزیکی هه‌یشه‌کی یه ژلایی ومزاره‌تا هیژا کوردستانی قه هاتبوو راسپارده‌کرن ل سه‌قز بمینیت و ئازوقه و خوارنی بو وان سهربازین ئیرانی یین ل بانه و سهرده‌شت دا جیگیر و ژلایی هیژا کوردستان قه هاتیه دوورپیچ کرن ببه‌ت و وی چاقدییری ل سهر قی کاری دکر، ل روژا ١٥ تهموز ١٩٤٦ دگه‌ل سه‌روکی زیره‌قانی ناقه‌ندا مه‌هاباد (حامیدی مازووحی) کو ته‌وژی ل سه‌قز بوو ده‌ستووریی دده‌تی دگه‌ل ژماره‌ك ئوتومبیلین هه‌لگرین خوارنی بو سهربازان ببه‌ن و به‌ره‌ق بانه و سهرده‌شت بچن، ده‌می دگه‌هیته بانه ل وییری ل سپیده‌هیا روژا سی شه‌مبی ١٦ تهموز ١٩٤٦ ل باژییری بانه ب مه‌رما قه‌گه‌راندا وی بو سه‌قز ل فروکی سووار بوو^(١٢)، پشتی ماوه‌یه‌کی کورت ده‌می فروکه نیزیکی باژییری بانه بووی ل لوتکه‌یا به‌رز ب ناڤی (که‌لیخان) که‌فت^(١٣)، دڤی روودانی دا فروکه‌قانی شیا خو رزگاریکه‌ت، لئ دگه‌ل که‌فتنا فروکی محهمه‌د نانه‌وازاده دگه‌ل فروکی پیکشه سوتن^(١٤).

زۆربه‌یا ژیدمران ئامازه ب شه‌هیدبوونا (محهمه‌د نانه‌وازاده) دکه‌ن و دبیزن مرنا وی ب پیلانه‌کا دارشتی ژلایی حکومه‌تا ته‌هرانی قه هاتبوو ته‌نجام دان، له‌ورا (عه‌قید به‌کر هه‌ویزی)^(١٥) نامه‌کا سهره‌خوشیی بو پیشه‌وا قازی محهمه‌د هنارت و

تیدا دبیریت "زور به تأسفهوه خبری شهادتی گهنجی بهقیمهت (سهریولی ۲) محمد نانوازادهمان وهرگرت" (۱۶).

ژ ئهنجامی شههیدبوونا محهمهه نانهوازاده، هوزانئان (قانع) (۱۷) هوزانهك بناقی (شینی قانع بو قارهمانی كوچ كروو نانهوازاده) د روژناما كوردستان دا به لآفكریه و دبیریت:

قارهمانی كورد زادهی كوردستان نانهوازاده شیرینی نیشتمان
بو ئازادی كورد به مهربانی گیانی شیرینی كرد به قوریانی (۱۸)

دماوی ئان شهیین سهخت و دژوار گهلهك جاران سهركردین هیئین
كوردستان ژلایی كوماری ئه دهاتنه خه لآتكرن، و د روژناما كوردستان دا دهاته
به لآفكرن، لهورا دی بینین ل ژمارا ب میژوویا ۲۹ ئه یار ۱۹۴۶ دهركهفتی، به لآفوكهك
بناقی (اعطای دهرجه) به لآفكریه و تیدا هاتیه دیاركرن كو "ژ ئهنجامی
خه مخوری و فیداكرن بو پاراستنا ئازادی و نیشتمان ل سهرداخوازی ژنرال مستهفا
بارزانی و ب بریارا پیشهواوی ئه و برایین خوشتشی و بهرزیین بارزانی بئان پلهیان
هاتنه خه لآتكرن: (عزمت عهبدلعزیز، میرحاج ئهحمهه، مستهفا خوشناو، بهكر
عهبدلكهریم ب پلهیا پودپولكونیک ئانكو (جیگری سهرههنگ) ههروهسا نوری
ئهحمهه طه، خیرالله عهبدلكهریم، جهلال ئهمین مهحمود ب پلهیا مایوری ئانكو
(سهرگورد - مولازم) و عهبدولرهمان طیب مفتی و محهمهه مهحمود) ب پلهیا
كاپیتان ئانكو (پیشههنگ - نقیب) ژلایی وهزیری بهرزیی هیزا كوردستان ب
ئهگهری کاری وان یی بهرزو پر شانازی هاتنه خه لآتكرن و ب وهرگرتنا قی پلهیی
هاتنه ئاگههداركرن" (۱۹).

دیسان ل ژمارا ب میژوویا ۲ ته موز ۱۹۴۶ دهركهفتی، دهنگوباسهك لژیر
ناقی (اخباری وهلات) به لآفكریه و تیدا دیاركریه كو بهرامبهروی کاری میرخاس
و مهردانه برایین (جیگری سهرههنگ مستهفا خوشناو و جیگری سهرههنگ
میرحاج، بهكر عهبدلكهریم مایور، نوری شیردل) ب هزرا خویا وورد ب هژمارهكا

کیم شیان هیژین دوژمنی تیک بدەن و ب ناسناقی قارەمانین کوردستان هاتنه نیاسین، لەهۆرا ژلایئ (وەزارەتا تەبلیغاتا کوردستان) قە سوپاسی و ریزگرتن پیشکیشی قان سەرکردان کرن، هەرەوسا بو هەر ئیک ژوان دەستەکی جلوبەرگان دگەل هەمی پیدقیین وان هاتنه خەلاتکرن^(۷۰)، هەرەوسا ل ژمارا ب میژوویا ۹ تەموز ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناقی (دەنگ و باسی نیو خومان، اعطای پایەیی سەروانی) بە لاقکریه و تیدا دیاردکەت کو ژئەنجامی فیداکاریا (محمدی قادری) ل شەری ۱۴ حوزەیران ۱۹۴۶ ل چەپەری دگەل برایین بارزانی چەسپاندی ژلایئ جەنابی وەزیری هیژب پلەیا سەروانی (نقیب) هاتە بەرزکرن^(۷۱).

هەرەوسا رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ حوزەیران ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناقی (کومەگ)^(۷۲) تانکو هاریکاری بە لاقکریه و دقی ژماریدا و چەندین ژمارین ل دویشدا هاتین ناقی (۶۹) کەسان ئەوین هاریکاری بو پیشمەرگین ل چەپەری شەری پیشکیشکرین ب ریکا رۆژنامی دیاردکەت^(۷۳).

سەرەرای قان سەرکەفتین هیژین کوردستانی بەستەئینان، لی بەریابوونا قان شەران بوو ئەگەری شەهیدکرن و ژ دەست دانا ژمارەکا سەرکردە و هیژین کوماری، لی پستی قەکیشانا هیژین سوقیهت ژئیران و ژناشیرنا کومارا نازەریباجان ژلایئ لەشکەری ئیرانی قە، جورە مەترسی لەدە خەلکی کومارا کوردستان پەیداکر، ل دەستپیکێ قازی محەمەد هەولدا بەرەنگاریا لەشکەری ئیرانی بکەت، لی پستی بووی دیاریبووی کو کوماری ئەو هیژا پیدقی نەمایه بەرەنگاریی بکەت، ب تاییهت پستی هەندەک هۆزین کوردی دگەل حکومەتی ریکەفتین و چاقەری بوون بگەهەنە مەهابادی و دەست ب تالان و کوشتاران بکەن، لەهۆرا قازی محەمەد ناچاربوو دانوستاندنەن دگەل راگر هەمایونی و ژنرال رەزم نارا بکەت کو خەلکی مەهاباد ریکێ نادەن هۆزین خائین بەینە دناق مەهاباد دا، و بو پاراستنا خەلکی مەهاباد و دەقەری قازی محەمەد ناچاربوو پیشوازیی ل لەشکەری ئیرانی بکەت و ریکێ بەدەتی بەینە دناق باژیری مەهاباد دا.

تهوهری دووی

په یوهندیڼ کومارا کوردستان دگهل حکومتا نازهریایجان

دماوی شهری جیهانی یی دووی نازهریان ژبو دهستقهئینانا حوکمرانیا خو خهباتا خو بهرفرهه کرن، لهورا د کومبوونا نهجومهنی نازهریایجان ل ۱۲ کانوونا ئیکی ۱۹۴۶ حوکمی ئوتونومی بو نازهریایجانا باشوور (نازهریایجانا ئیران) هاته راگهاندن، و دقئ کومبوونی دا حکومتهکا نیشتمانی ب سهروکاتیا (جهعفر پیشهوهری)^(۷۴) هاته پیکئینان^(۷۵).

ژ بهریخودانا وتارین روژناما کوردستان دیاردبیت کو هر دگهل دامهزراندنا کومارا نازهریایجان و کوردستان په یوهندیهکا باش دناقبهرا ههردوو لایه ناندا ههبوو، لهورا قئ روژنامئ گهلهک باس ژ برایهتی و دوستایهتیا ههردوو مللهتین نازهری و کوردان کریه، و ههر ژژمارا ب میژوویا ۲ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی راپورتهک ب ناقئ (کورد و نازهریایجان) به لاقکریه و تیدا باس ژ بندهستیا ههردوو مللهتان ژبهری سهربهخویا وان دکهت کو زولهکا مهزن لقان ههردوو نهتهوهیان دهاته کرن و هیژا (فاشیست - ئیران) ناکوکی دئیکهستنه دناقبهرا کورد و نازهریایجان دا و ههفرکیین توند دناقبهرا قان ههردوو نهتهوهیاندا پهیدادکرن، و دهستین داگیرکهران بو بهرژهوهندییا خو ب شهفو روژ مژوولی چاندنا دووبههرهکیی دناقبهرا قان ههردوو نهتهوهیاندا بوون، لی نهو بخو ل کوچکین تههرانی دروونشتن و

بشان ملهتین زوللیکری دکهنین^(۷۶)، لی پشتی سالاً ۱۹۴۱ دهمگههین (گهندهل و فاشیستا) رزا شاه ژناقچوو و هیقیهک کهته دلی خه لکی ئیرانی ب گشتی و کورد و نازهرییان ب تایهتی نهوین پتر ژ ههمی نهتهوهمین ئیرانی تووشی نهخوشی و نهشکهنجه و نازاران دبون، لهورا نهف دهلیقه ب دمهفت زانین و نازادیا خو راگهاندن^(۷۷)، و ب هاریکاریا برایهتیا کورد و نازهرییان ئیکگرتنهکا موکم دناقبهرا ههردوو نهتهوهمیاندنا هاته بهستن^(۷۸).

ههروهسا د جهژنهکا سهربهخویی دا (زیرو بهگ) وتارهکی پیشکیش دکهت و د وتارا وی نهوا د روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ هاتیه بهلاقرن و تیدا باسی برایهتیا کورد و نازهرییان دکهت دهمی دبیزیت: "ئیمه که نههلی کوردستان و نازهریایجان فهقهت دهبی وهتهنی خومان زور چاک رابگرین وهله ریگای وهتهنی خومان به مردن حاضر بین و خوینی خومان له سنوری وهلاتمان بریزین وه نازادی خومان نهدهینه بیگانان"^(۷۹).

دهربارهی ههلوستی قازی محهمهد ژ نازهرییان ب شیوهیهکی بهرهوام ل سهر ئیکگرتنا کوردی - نازهریایجانی یی رژد بوو، ههتا ل دهمی سویند خوارنا وی ل جهژنا سهربهخویا کوردستانی قازی محهمهدی پیدقیا پاراستن و ئیکگرتنا کوردی - نازهریایجانی دوویات کر و دسویند خوارنا خودا دبیزیت: "نسبت به رئیس جمهور کوردستان و یه کهتی کورد و آذربایجان مطیع و وفاداریم"^(۸۰)، دیسان قازی محهمهدی پشکداری د ریورهسمین فهکرنا رادیویا حکومهتا نازهریایجانی ل ۶ شوات ۱۹۴۶ کر و بشی هه لکهفتی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ نهیار ۱۹۴۶ دمرکهفتی ب ناقتی (کردنهوهی ایستاسیونی رادیوی حکومتی ملی آذربایجان) وتارا قازی محهمهد پیشکیش دکهت و تیدا دبیزیت: "نوکه پهخشی رادیویا حکومهتا مللی یا نازهریایجان ب شیوهیهکی فهرمی دهیته فهکرن، ژنیقهکا دلی پیروزیاها گشت ملهتی میرخاس و نازادیخواز یی نازهریایجانی دکهم، هیقی من نهوه روژ ب روژ ئیکهتی و دوستایهتیا فان ههردوو ملهتین میرخاس بو دهستقهئینانا نازادیی موکم تر و بهیزتر بیت و لژییر سیبهرا ئیکهتی و برایهتی و

دهستقه ئینانا ئازادی و راگرتن و پاراستنا وی پیکشه ههول بدهین، و دهه می جورین هاریکاری و پشته قانیا ئیکو دوو دا کیماسیی نه کهین" (۸۱).

ل روژا دووشه مەب ۹ شوات ۱۹۴۶ رادیویا ئازەریایجان باسی ئیگرتنا کورد و ئازەرییان دکەت و دبێژیت: "دقیّت هەمی دونیا بزانیّت مللەتی کورد و ئازەریایجانی ئیک گیان و ئیک دین، و تا ئیک کەس ژقان هەردوو مللەتان مابیت دەست ژ دەستی ئیکو دوو بەرنادەن، دقیّت دونیا یا پیشکەفتی بزانیّت دەه ملیون کەسین زیرەک و میرخاس ئامادەنە تا دووماهیەک دلویا خوینا خو دریکا ئازادیی دا بریژن، ئەم مللەتی ئازەریایجانی مە پالپشتیەکا مەزن بو کوردان هەیه، چونکە ئەوژی هەر وهک مە بەش خواری و بەدبەخت و زۆرداریا دەستی فاشیستان دیتنە، ئەوژی وهک مە تهنیین ئاڤا ئازادیی نه و میژوویا قی مللەتی ل ئیران و تورکیا و عیراق دیدەقانی قی چەندی یه". و ل دووماهییا قی وتاری دبێژیت: "ئەه برایین خوشتی یین ئازەریایجانی، کورد هەمی ئامادەنە دهەمی کاران دا دگەل هەوه بن، چونکە دزانن مە هەردوو نەتەوهیان زولما داگیرکەران دیتیە و ئارمانجا هەردوو نەتەوهیان ب دەستقه ئینانا ئازادیی یه" (۸۲).

دامەزراندنا کوّمارا کوردستان جوړه دلگرانی لدهڤ ئازەریان پەیدا کر، چونکە ئازەریان دقیان کورد بسەر کوّمارا ئازەریایجانی قه بن و کوردان ب تنی ل باژیری مەهاباد حوکمی ئوتونومی هەبیت (۸۳)، ئەورا جەعفەر پیشه وەری داخوازا سەرەدانا قازی محەمەد بو تەبریز کر (۸۴)، ئڤیره پیشه وەری دیارکر کو هیشتا کورد نه ئامادەنە بو دەستقه ئینانا حوکمی ئوتونومی و یا باش ئەوه ئەنجومەنەکی نیشتمانی یی کوردی بهیته دانان و کوردان پینج کورسیک ل ئەنجومەنی نیشتمانی یی ئازەریایجانی دا هەبن (۸۵)، لی قازی محەمەد ئەڤ پیشنیا رهتکر و ناچار بوو هەلویستی کوّمارا ئازەریایجانی ب شیوهیهکی ئاشکەرا بو گەلی کورد بدهته دیارکر و ب ئاشکەرایی باسی سەریه خویا کوردستانی بکەت (۸۶).

روژناما كوردستان ههلوپستی قازی محهمهد دژی پيشنيارا جهعفر
 پيشهوهري ل ژمارا ب ميژوويا ۱ نيسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی ددهته ديارکرن دهمی قازی
 محهمهد د وتارهکی دا ئاماژه ل سهر فی مژاری دکهت و دبيژیت: "... دفی روژا
 سهربهخویی دا پیدفیه ئەم ههمی کارین خو جیبهجی بکهن، ل دهستیکی مه
 داخوازا حوکمی ئوتونومی ل چوارچووئی سنورین ئیران دا کر و ئەز دوو جاران
 ژلایي حکومهتا ئازهربایجانی بو تهبریز هاتمه گازیکن و پيشنيارکرن کو
 کوردستان ببیته پارچهک ژ حکومهتا ئازهربایجان یا سهربهخو، لی من پيشنيارا وان
 رهتکر، چونکه ئەفه چوار سالن مللهتی کورد ل ئیرانی حوکمرانیا خو دکهن، و
 ئەم داخوازا سهربهخویا ههمی ئاها کوردستانی دکهین، ئەز گهلهک ژ پيشنيارا
 وان دلگران بووم و دقیت ههمی دونیا بزانیته کوردان شیانیین سهربهخویا خو
 ههنه" (۸۷).

دهربارهی خالیین گریدانا پهیمانا دوستایهتی دناقبهرا حکومهتا
 کوردستان و ئازهربایجان دا، دی بینین روژناما کوردستان ب شیوهیهکی روهن باس
 لیکیه، لی ل دهستیکی پیدفیه ئەگهرین گریدانا فی پهیمانی بدهینه ديارکرن،
 کو ئیکهمین قهیران ل کوردستان پهیدابوی ئەگهری وی حکومهتا ئازهربایجان
 بو (۸۸)، چونکه بهشهکی زور ژ ئاها کوردستان ژلایي جوگرافیا سیاسی فه ب
 ئازهربایجانا روژئاقا دهاته نیاسین، ئەف چهنده بوویه ئەگهر کو تورکین ئازهری
 پارچهک ژ ئاها کوردستانی ب بهشهک ژ ئاها خو بزانی (۸۹)، ب تاییهت باژییری ئورمیه
 چونکه زوربهیا ئاکنجیین وی ئازهری بوون و پشکهکا مهزن ژ کوردان ژی لوییری
 ههبوون، لهورا لشی باژییری گهلهک شهر و پیکدادان دناقبهرا کورد و ئازهرییان دا
 هاتنه روودان ب تاییهت ل باشووری ئورمیه و روژئاقا مراغه (۹۰)، ههروهسا ل باژییری
 خوی کومهلهکا کوردان هیرش کرنه سهر هیژین ئازهربایجانی، و ژبو
 چارهسهرکرنایي ئاریشهیی لیژنهکا کوردی - ئازهربایجانی هاته پیکئینان (۹۱)،
 ههروهسا ههفرکیا کوردی - ئازهری بوویه جهی نهئارامیا سهرکردین
 سوقیهت (۹۲)، و ژبهه پيشبینیکرنا ریبهری حکومهتا ئازهربایجان و کوردستان ههمبر

مهترسیا هاتنا هیرشه‌کا له‌شکه‌ری ژلایئ حکومه‌تا مه‌رکه‌زی فه، هه‌ولدان په‌یوه‌ندییڤ خوریک بخه‌ن و د‌ته‌نگافیان دا پشته‌فانیا ئیکو دوو بکه‌ن^(۹۳)، ب‌تایه‌ت ب‌هه‌ول و بزاقیڤ نوونه‌ریڤ سو‌قیه‌تی ل‌ده‌قه‌ری په‌یما‌نا دو‌ستایه‌تی و ئیکه‌تیڤ د‌ناقبه‌را حکومه‌تا کوردستان و ئازمه‌ریجان ل‌ته‌بریز هاته‌گریدان^(۹۴).

روژناما کوردستان ل‌ژمارا ب‌میژوویا ۴ ئه‌یار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ده‌نگوباسیڤ به‌ستنا په‌یما‌نه‌کی د‌ناقبه‌را کوردستان و ئازمه‌ریجان دا به‌لا‌فکریه و تیدا دیاردکه‌ت کو په‌یما‌نه‌کا دوو لایه‌نی یا سیاسی و ئابووری د‌ناقبه‌را دوو کو‌ماریڤ کوردستان و ئازمه‌ریجان د‌(۷) به‌نداندا هاتیه‌به‌ستن^(۹۵) و ل‌ژمارا ب‌میژوویا ۸ ئه‌یار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی په‌یما‌نا هه‌ردوو حکومه‌تیڤ کوردستان و ئازمه‌ریجان ب‌ناقئ (متنی په‌یما‌نیک که له‌نیوان حکومتی ملی کوردستان و ئازمه‌ریجان دا به‌ستراوه) به‌لا‌فکریه، ل‌ده‌ستپیک‌ا وی هاتیه: ژبه‌رکو ملله‌تی ئازمه‌ریجان و کوردستان هه‌می وه‌ختان د‌قازانج و زیانان دا پیکشه‌هه‌فیشک بوون و د‌هه‌مان ره‌وشدا تا نوکه‌به‌ده‌ستیڤ داگیرکه‌ران ژناق د‌چن و ئه‌ف هه‌ردوو ملله‌ته ب‌هه‌مان شیوه‌زولم ل‌وان هاتیه‌کرن، ملله‌تی ئازمه‌ریجان بو‌رزگارکرنا هه‌می ئاکنجییڤ ئیرانی ل‌ژیرسته‌مکاری و دیکتاتوریه‌تی دا هه‌ول د‌ده‌ت، هه‌روه‌سا ملله‌تی کوردی دریک‌ا ئازادیڤ دا فیدا‌کاریه‌کا زور‌پیشکیش کریه و قوربانییڤ بی‌ه‌ژمار داینه، به‌ئ‌گه‌نده‌لی و کاریڤ خرابیڤ سیاسی ییڤ داگیرکه‌ران بوونه‌ئه‌گه‌ر و به‌ره‌ه‌ست بو‌نه‌گه‌ه‌شتنا فان هه‌ردوو ملله‌تان ب‌هیشی و ئومیدیڤ خو، هه‌تا شه‌ری جیهانی یی‌دووئ ده‌ستپیک‌ری ئه‌ف هه‌ردوو ملله‌ته رابوونه‌سه‌رخو و بو‌ژناقبرنا (فاشیست و دیکتاتوریه‌تی) مل‌ب‌ملیڤ ئیک‌به‌ره‌نگاری کرن و ئالایی راستی و دیموکراسی و ئازادیڤ بلند کرن، ژبه‌ر‌قی چهن‌دی ئه‌ف هه‌ردوو ملله‌ته بریانه‌نه‌بتنی بو‌موکم کرنا ئازادیا خو‌به‌لکو بو‌دامه‌زاندنا ئازادیڤ ل‌سه‌رانسه‌ری ئیرانی بو‌هه‌روه‌خته‌کی ده‌ستیڤ ئیکو دوو د‌گرتن^(۹۶).

له‌ورا ژبه‌ر‌قی چهن‌دی ل‌۲۳ نیسان ۱۹۴۶ ل‌ده‌مژمیڤ (۵) ی‌ئیشاری ل‌باژیڤری ته‌بریز ل‌ناقاهیڤ ئه‌نجومه‌نی ملی یا ئازمه‌ریجان ب‌ئاماده‌بوونا سه‌رانییڤ حکومه‌تا

مللی یا کوردستان و سهرانیین حکومهتا مللی یا نازهربایجان ئەڤ پەیمانە هاتە
گریدان^(۹۷).

روژناما کوردستان ناڤین شاندی حکومهتا کوردستان یین پشکداری د
بهستنا ڤی پەیمانێ دا کرین بڤی شیوهی ئینایه خوار، (سەرۆکی حکومهتا مللی یا
کوردستان قازی محهمەد، سەید عبدالله گیلانی ئەندامی کۆمیتەیا ناڤهندی یا
حزبا دیموکراتی کوردستان، عمر خان شەریفی ئەندامی کۆمیتەیا ناڤهندی یا
حزبا دیموکراتی کوردستان و سەرۆکی ھۆزا شکاک، محهمەد حوسین سیف قازی
وہزیری ھیزا حکومهتا مللی یا کوردستان، رەشید بەگی جہانگیری ئەندامی
کۆمیتەیا ناڤهندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان و سەرۆکی ھۆزا ھەرکی،
زیرو بەگی بہادوری ئەندامی کۆمیتەیا ناڤهندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان،
نوونہری کوردین شنو قازی محهمەد خضری)^(۹۸).

ب ھەمان شیوہ روژناما کوردستان ناڤین شاندی حکومهتا نازهربایجان یین
پشکداری د بہستنا ڤی پەیمانێ دا کرین بڤی شیوہی ئینایه خوار، (سەرۆکی
ئەنجومەنی مللی یا نازهربایجان حاجی میرزا عەلی شەبستری، سەرۆک و ہزیری
حکومهتا مللی یا نازهربایجان جەعفەر پێشەوہری، ھاریکاری سەرۆکی کۆمیتەیا
ناڤهندی یا حزبا دیموکراتی نازهربایجان بادگان، و ہزیری ناڤخویا نازهربایجان
دوکتور سلام اللہ جاوید، و ہزیری رەوشەنبیری نازهربایجان محهمەد بی ریا)^(۹۹).

ب مەرہما بہیزکرن و موکم کرنا دوستایەتیا دناڤہرا نازهربایجان و
مللەتی کوردستان دا و بو بلندکرنا ھەڤالینی و دوستایەتیا زیدەتر دناڤہرا
ھەردوو مللەتان دا ئانکو (کورد و نازەری)، ئەڤ بریارین ل خوارێ ھاتنە قەبوول کرن
و ھەردوو لایەن د پاشەرۆژی دا دی ڤان بریارین ل خوارێ جیبەجی کەن:

ل وان جھین پیدڤی ھەردوو حکومەتین کوردستان و نازهربایجان نوونہرین
ئیکو دوو لیک بگھورن.

ل ئازەربایجان ئەو دەقەرین ئاکنجیین وی کورد بن کارین کارگیری
یین دەولەتی دی بدهستی کوردان بن، ههروهسا ل کوردستان ژى ئەو دەقەرین بەشی
زۆر ئاکنجیین ئازەربایجانی بن دی کارگیری وی ژلایى بەپرسین حکومهتا ملی
یا ئازەربایجان قە هیته بریقه برن.

بۆ چارهسەرکنا کیشهین ئابووری دناقبهرا ههردوو مللهتان دا
کومسیونهکا پیکهاتی ژ ههردوو حکومهتا بهیته دامهزاندن، و بریارین قی
کومسیونى ب ههولین ههردوو حکومهتا بهینه جیبهجى کرن.

ل دەمین پیدقی دا هاریکاریین لهشکەری دناقبهرا حکومهتا ملی یا
ئازەربایجان و کوردستان دا بهینه پیشکیش کرن، و دقیت ئەو لایهنى پیدقی بشان
هاریکاریان لایهنى دی هاریکاریین لهشکەری پیشکیشی وی بکەت.

هەر دەمهکی پیدقی بوو دگهل حکومهتا تههرانى دانوستاندن بهینه
کرن، دقیت ب رهمهنديا ههردوو حکومهتین ملی یین ئازەربایجان و کوردستان
بیت.

پیدقیه حکومهتا ملی یا ئازەربایجان بو وان کوردین دناق ئاखा
ئازەربایجان دا دژین ل دویف شیانین خو ههول بو پیشکەفتنا زمان و گرنگی پیدانا
رهوشهنبیریا نهتهوهییا وان بدهت، ههروهسا حکومهتا ملی یا کوردان ژى بو وان
ئازەربایجانیین ل ئاखा کوردستانى دا دژین بو پیشکەفتنا زمان و رهوشهنبیریا
نهتهوهییا وان ل دویف شیانین خو ههول بدهت.

هەر کهسهکی بو تیکدانا دوستایهتیا میژوویی یا نهتهوهیى ئازەربایجان و
کوردان و ژناقبرنا برایهتی و دیموکراسیا نهتهوهیى و ئیکگرتنا وان ههول بدهت،
ههردوولا ب ئیک دهست دی وان تاوانباران سزا دهن^(١٠٠).

روژناما کوردستان ناقتین وان کهسین پشکداری د ئیمزاکرنا قی پهیمانى
دا کرین ل دووماهیى دووباره ئینایه خوار، لی ب تنى ناقتى نوونهرى کوردی شنو
(قازی محهمەد خضری) نه ئینایه.

هەر چاوان بیت روژناما کوردستان ئیکه مین ژیدمه بقی شیوهی پیزانینین
گرنگ دهربارهی پهیمانان نازمربایجان - کوردستان پیشکیش کرینه، و
ئیمزاکرنا قی پهیمانان نیشانان هشیاریا سیاسی یا ههردوو ریبهری کوردستان و
نازمربایجان بوو و ههستکرنا وان ب بهرژهوهندی و چاره‌نقیسی هه‌فیشک، له‌ورا
پهیمانان نازمربایجان - کوردستان به‌لگه‌یه‌کا گرنگا میژوویی یه بو په‌یوهندی و
دوستایه‌تیا دناقبه‌را قان ههردوو نه‌ته‌وه‌یاندا.

لی ژلایه‌کی دیشه ناقی هنده‌ک ژ نه‌ندامین ده‌سته‌یا نوونه‌ری کورد وه‌ک
نه‌ندامین کو‌میته‌یا نافه‌ندی ب سه‌روک عه‌شیرمه‌ت هاتبوون نقیسین، وه‌ک قازی
مه‌مه‌د خضری ب نوونه‌ری کوردین شنو هاتیه، ئە‌ف چهنده چ ب مه‌رم بیت یان نه
ژ نافه‌روکا په‌یمان و که‌سایه‌تیین کورد کی‌م دکه‌ت، چونکه ئە‌ف که‌سانه ب
ناقین ده‌سته‌یا نوونه‌ری گه‌لی کورد ئانکو ل پیش هه‌می کوردستانان قه ئیمزا
کرن، د هه‌مان ده‌مدا لایه‌نی نازمربایجانی ئە‌وژی هه‌ر ئیک ژ هۆزه‌ک و باژیر یان
ده‌فه‌ره‌کی بون، لی ناقین وان بقی شیوه‌ی نه‌هاتینه نقیسین^(۱۰۱).

سه‌ره‌رای ئیمزاکرنا قی په‌یمانان لی چ مفا نه‌هاته وه‌رگرتن و هه‌ردوو
لایه‌نان نه‌شیان بنچینه‌یا حکومه‌تیین خو پی به‌یز بکه‌ن^(۱۰۲)، لی گری‌دانان وی
ده‌نگه‌دانه‌کا ئە‌هرینی لده‌ف گه‌لی کورد ل کو‌مارا کوردستان په‌یدا‌کر، و ب
هه‌لکه‌فتنا ئیکه‌تیا کورد و نازمربایجان هۆزانقانی کورد (هیمن) هۆزانه‌کی پیشکیش
دکه‌ت و ئە‌ف هۆزانه د روژناما کوردستان دا هاتیه به‌لا‌فکرن و دبیریت:

لاوی ئازای کوردی هه‌روه‌ک نیره شیری کاتی جه‌نگه
گه‌نجی نازمربایجانی وه‌ک پلنگی تی‌ژ جه‌نگه
کورد و نازمربایجانی هه‌ردوو داویان ره‌وایه
هه‌ربژین و پایه‌داربن یا ره‌بی ئە‌و دو برایه^(۱۰۳)

ژ وتارین روژناما کوردستان دیاردبیت کو قازی محهمەدی باوەریه‌کا مەزن ب گریدانا قی پەیمانی هەبوو و وی وهسان هەست دکر کو حکومه‌تا نازەربایجان ئەو سوزین داینه کوردان دی ب تەمامی جیبه‌جی کەن، لەورا پشتی زفرینا قازی محهمەد ژ تەبریز روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۵ نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی وتارا قازی محهمەدی سەبارەت قی سەرەدانی بە لاق کر، قازی محهمەد دبیریت: "ئەقرو ئیکەتیا کوردان دگەل نەتەوهیی میرخاس و فیداکاری نازەربایجانی گەلەک بەیژه، و دەمی ئەز ل تەبریز مە ئاگەه ژ هەمی کاران هەبوو، ئەوژی وهک مە بەرەهەقن چاوا ئەم بو فیداکاریی دریکا وان دا ئامادەنە ئەوژی دریکا مەدا بو فیداکاریی ئامادەنە و ئەم هەردوو مللەت مژوولی چەسپاندنا ئازادیی ل سەرەنسەری ئیرانی نە"^(۱۰۴)، هەروەسا ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی هاتیە کو پیشەوا قازی محهمەد فەرماندا هەمی پیشمەرگە و ئەفسەرین هیزا کوردستان کو: "پیدقیە هیزین کوردستان ریژی ل ئەفسەر و خودان پلەیین لەشکەری یین نازەربایجان بگرن"^(۱۰۵)، ئانکو چاوا ریژ ل ئەفسەر و خودان پلەیین لەشکەری یین کوردستان دەیتە گرتن، هەمان رەفتار دگەل وان ژی بەیتە کرن.

لی یا گرنگ ئەو بوو دەمی هەندەک ژ کوردان ل دەورو بەریی باژییری ئورمیە دەستدیریژی ل سەر هەندەک نازەربایجانیان کرین، لەورا روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۳۰ حوزەیران ۱۹۴۶ دەرکەفتی وتارا قازی محهمەد ل دەمی سەرەدانا وی بو ئورمیە بە لاق کر و تیدا قازی محهمەد دبیریت: "ههون بخو دزانن نازەربایجانی برا و پشت و پشتەقانیی مەنە، دقان روژان دا من گوھ لیبوییه ل دەورو بەریی ئورمیە هەندەک ژ کوردان دەستدیریژی ل هەندەک برایی نازەربایجانی کرینە و پیکدادان دناقبەرا هەردوو لایەناندا هاتینە روودان، ئەقە کارەکی ئیکجار خرابە، و نابیت دەستدیریژی ل مافیی چ تاکە کەسین نازەری یان کورد بەیتە کرن و ل دویش پەیماننا دناقبەرا کورد و نازەربایجان خیانتە ل کەسی نازەربایجانی خیانتە ل کەسی کورد، ئەز نزانم مەرەما وان ژقان جوهره کارین نە حەز چیە؟ و بوچی قی چەندی دگەن؟"^(۱۰۶).

دگوت "ههردهمهکی پیدقی بوو دگهل حکومهتا تههران دانوستاندن بهینه کرن، دقیت ب رهمهندیا ههردوو حکومهتین ملی یین نازمربایجان و کوردستان بیت".

بشی شیوهی ل ۱۳ حوزمیران ۱۹۴۶ پهیمانەك دناقبهرا نوونهرین حکومهتا تههران و حکومهتا نازمربایجان دا ب ئیمزاکرنا مظفر فیروز و جهعفر پیشهوهری هاته بهستن، دقئ پهیمانیدا زۆربهیا پیشنیارین نازمربایجان هاتنه پهسهند کرن^(۱۱۲)، ئی دههمان دهما چ دانوستاندن نه ژلایئ حکومهتا تههران فه و نه ژلایئ حکومهتا نازمربایجان فه دگهل کومارا کوردستان نه هاتنه نهجام دان.

سهبارت گریدانا قئ پهیمانی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲ ته‌موز ۱۹۴۶ دهرکهفتی وتارهك بناقونیشانی (متنی موافقتنامه‌ی نمایندانی دولت و نازمربایجان) به‌لاشکریه، تیدا هاتیه پشتی چهندين دانوستاندنان دناقبهرا نوونهرین دهولتهئ^(۱۱۳) و نازمربایجاندا هاتینه کرن چهندين بهند دقئ پهیمانی دا نهوا ل ۱۳ حوزمیران ۱۹۴۶ هاتیه گریدان دناقبهرا ههردوو لایه‌ناندا هاتنه پهسهندکرن، روژناما کوردستان (۱۵) بهندین قئ پهیمانی به‌لاشکرینه، ئی گرنگترین بهند و خالا ب کوردان فه گریدایی بهندی (۱۳) بوو، دقئ بهندی دا هاتیه کول دویف رهمهندیا حکومهتا تههرانی کوردین نازمربایجان ژبه‌ندی قئ پهیمانی مضایی وهرگرن و تا پولا (۵)ئ سهرهتایی ب زمانی خو بخوینن^(۱۱۴).

تیبینی: نهو کیمه نه‌ته‌وهیین ل نازمربایجان دا ههین وهك نه‌رمه‌نی و ناشووری ماف هه‌نه تا پولا (۵) ئ ب زمانی خو بخوینن^(۱۱۵).

پشتی ئیمزاکرنا قئ پهیمانی مظفر فیروز و جهعفر پیشهوهری ههردوو پیكشه ل رادیوی رهمهندیا خو ژقئ پهیمانی دهریرین کو ب شیوهیه‌کی سهرکهفتی و ناشتیانه کیشه‌یا نازمربایجان هاته چاره‌سهرکرن، و ل ۱۴ حوزمیران ۱۹۴۶ نه‌فه پهیمانە ژلایئ نه‌نجومه‌نی نازمربایجانی فه هاته پهسهندکرن و ل دویف قئ پهیمانی نه‌نجومه‌نی نازمربایجان بو نه‌نجومه‌نی پاریزگه‌هان هاته گوهورین^(۱۱۶)، ههروه‌سا نازمیریان سنورین خو دگهل ئیران دیارکرن و ژ دوو

پاریزگه‌هان پیک دهات نازمربایجانا رۆژه‌لآت ناقه‌ندی وی ته‌بریز و نازمربایجانا رۆژئا‌قا ناقه‌ندی وی ئورمیه بوو، لی چ سنوور بو کۆمارا کوردستان نه‌هاتنه دانان^(۱۱۷).

بشی شیوه‌ی داخوازی و ته‌ماعکاریین نازمربایجان ب ئاشکه‌راییی دیاریوون، و ل دویش قی په‌یمانێ کوردستان بوو پشکه‌ک ژ نازمربایجانێ و ژ خودان کۆماره‌کا سه‌ربه‌خو که‌فته دنا‌ق ریژین کی‌مه نه‌ته‌وه‌میاندا وه‌ک ئه‌رمه‌ن و ئاشوریان، لی یا خرابتر ئه‌بوو کو د‌قی ماوه‌یدا کوردان چ ری‌کیین چاره‌سه‌ریی نه‌بوون، هه‌روه‌سا سه‌رکرده و به‌رپرسیین کۆمارا کوردستان چ هه‌لویستیین نه‌رازیبوونی دیارنه‌کرن، به‌لکو هه‌ولدان خو د‌گه‌ل قی ره‌وشی بگونجینن.

گونجاندا به‌رپرسیین کۆمارا کوردستان د‌گه‌ل قی بارود‌وخی نوی ژ به‌ریه‌ریین رۆژناما کوردستان ب شیوه‌یه‌کی ئاشکه‌را دیاردبیت، چونکه پستی گری‌دانا قی ری‌که‌فتنامی رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۸ حوزمه‌یران ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی، وتاره‌ک ب نا‌قی (حلی اختلافات له نیوان نوینه‌رانی تاران و نازمربایجان) به‌ل‌آفکریه، و دده‌ته دیارکرن "که اختلافات له نیوان حکومه‌تی تاران و آذربایجان دا له (۱۵) ماده‌ دا حل کرا"^(۱۱۸).

دیسان رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ حوزمه‌یران ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی، ده‌نگوباسیین چه‌فتی به‌ل‌آفکرینه، و تیدا هاتیه کو پستی راگه‌هاندنا قی ری‌که‌فتنامی حکومه‌تا ته‌هرانی ره‌زامه‌ندی خو ل سه‌ر حوکمرانیا نازمربایجان ده‌ریری و ئه‌نجومه‌نی ئه‌یاله‌ت و ویلایه‌تان به‌یته هه‌لبژاردن، و نازمربایجان ئه‌نجومه‌نی خویی مه‌زن (په‌رله‌مان) هه‌بیت و ئه‌و بخو سه‌روکی خو دامه‌زرینن، و ل دویش قی ری‌که‌فتنامی حکومه‌تا نازمربایجان له‌شکه‌ری نه‌ته‌وه‌می یی خو هه‌بیت، به‌لی ب نا‌قی ئی‌مه‌نای و ئاسایشی بو پاراستنا نا‌ق‌خویی به‌یته نیاسین^(۱۱۹).

کۆمارا کوردستان چ د‌ژایه‌تی و نه‌رازیبون هه‌مبه‌ر ری‌که‌فتناما ته‌هران -

نازمربایجان نه‌بوون، دی بینین رۆژناما کوردستان ل به‌شی دووی ژقان ده‌نگوباسان

لژیئر ناڤی (مسئله‌ی کورد) به‌لافکره‌ی کوردی به‌رام‌بهر سیاستا دونه‌یایێ تشته‌کی بترسه، ژبه‌رقی خالی پێشه‌وا قازی محهمهد ب سیاستا خو یا شارمه‌زایانه مژارا کوردستانا ئیران ب مژارا ئازمربایجان فه‌ گریدا، و دبئییت: "گریدانا فی په‌یمانێ ژبو به‌رژه‌وه‌ندیا گه‌لی کورده، و هه‌ردوو مله‌تین کورد و ئازمیری لژیئر سته‌مکاریا رزا شاه دا بوون، له‌ورا پێشه‌وا قازی محهمهد بفر زانی کو مژارا کوردی ب مژارا ئازمربایجان فه‌ گریده‌ت، و ته‌گه‌ر ل ئیران یاسایا بنه‌ره‌ت به‌یته جیبه‌جیکرن رامانا وی ته‌وه‌ زمانێ کوردی ل کرماشان و سنه‌ ژێ ده‌یته‌ خواندن، و ته‌نجومه‌نی ته‌یاله‌ت و ویلایه‌تان ب شیوه‌یه‌کی دیموکراسی ژلایێ مله‌تی فه‌ ده‌یته‌ هه‌لبژاردن و ته‌م بخو سه‌روکی خو دامه‌زرینن" (۱۲۰).

دیسان ده‌مان ده‌نگوباس دا روژناما کوردستان پێشکیش کریه کو ریکه‌فتنما ته‌هران - ئازمربایجان نه‌ب تنی مله‌تی ئازمربایجان بخو فه‌دگریت، به‌لکو کوردان و هه‌تا ته‌رمه‌ن و ئاشوری ژێ تیدا پشکدارن، له‌ورا دقیت هه‌می کورد قان روژان ب روژین شادی ببینن و بقی ده‌نگوباسی که‌یفخوش بن (۱۲۱).

بقی شیوه‌ی سه‌رده‌می وهرچه‌رخان و گوهورینی ل کو مارا کوردستان ده‌ستپیکر کو به‌ره‌می فیلبازیا ته‌هرانی و ده‌ستبه‌ردانا ئیکه‌تیا سوڤیه‌تی ژ کوردان و په‌یمان شکاندا ئازمربایجان بوو، و ژبو ده‌سکه‌فتنا ته‌ماعکاریین وان کورد که‌فتنه‌ ناڤ دوژمن و نه‌حه‌زان دا، له‌ورا ب ناچاری بی ده‌نگومان پاشقه‌ زقرین، چونکه‌ ل دویش فی بارودوخی نوی دقیا کورد خو بگونجینن، و پشتی گریدانا فی ریکه‌فتنمی ئیدی ناڤی کو مارا کوردستان و سه‌روک کو مار و سه‌ربه‌خویا کوردان کی‌متر ده‌اته‌ بکارئینان، چونکه‌ ته‌ه‌ ناڤه‌ دگه‌ل گورانکاریین نوی نه‌ده‌اته‌ گونجاندن (۱۲۲).

ل ده‌می به‌ریخودانا روژناما کوردستان ته‌ه‌ راستیه‌ ب ئاشکه‌راییی دیاردبیت، و ئیدی به‌رپرسیین کوماری قان ناڤا کی‌م بکاردئینن و هه‌ول دده‌ن خو دگه‌ل بارودوخی نوی بگونجینن و پتر باسی وان بابته‌ و لایه‌نان بکه‌ن یین په‌یوه‌ندی ب

ئیران و ئیکهتیا ئیران فه ههین^(۱۲۳)، دی بینین روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ تهموز ۱۹۴۶ دمرکهفتی، پیشهوا قازی محهمه د وتارهکا خودا باس ژ گریدانا ریکهفتناما تههران- نازمربایجان دکهت و دبیزیت: "د بهندی سیزدی ژفی ریکهفتنامی دا ل دویف رهمه ندى دهولهتی ئەو کوردین ل نازمربایجان ئاکنجی دشین مفایى ژفی ریکهفتنامی بکهن و ل دویف بهندی سیی دشین تا پولاً پینجی سهرهتایی ب زمانى خو بخوینن"، دیسان دبیزیت: "دقی بهندی دا بریار ل سهر راستی و هه بونا مه کریه و مه ژى دقتی ههمی کوردستان مفایى ژفی بهندی وهرگرن و بزووترین دم ب دهستی کوردان نازادی ل سهرانسهری ئیرانى بهرقه راریت و ههمی برا مفایى ژفی چهندی وهرگرن"^(۱۲۴)، لثیره قازی محهمه د بخو جوره بی ئومییدی لدهف پهیدادبیت، لهورا ناچاروو ههول بدهت خو دکهل قى بارودوخى نوی بگونجینیت.

خالهکا دی یا ههره گرنگ ئەوه کو ژ دهستهیا نوونه رین نازمربایجان بو تههران ب سهروکاتیا جهعفر پیشهوهری کو ژ (۶) کهسان پیک دهاتن (۵) کهس نازمیری بوون لی ب تنی ئیک کورد بوو ئەوژی (محهمه د حوسین سهیفی قازی) بوو، لثیره بی دهسته لاتی سهرکردایهتیا کورد ب شیوهیهکی ئاشکهرا دیاردبیت و کورد کهفتنه د چوارچووئی نازمربایجان دا^(۱۲۵)، ههروهسا دقان دانوستاندانان دا پله و پوستی (محهمه د حوسین) نههاتیه نفیسین، لی دهه مان دهمدا پله و پوستین ههر پینج نوونه رین نازمربایجانى هاتبوون نفیسین، ئەفه ژى پیلانهکا دی بوو دژی کوردان و نازمیریان ئەف کهسی کورد دکهل خو برن بتنی دا بهرپرسین ئیرانى بزنان کیشهیا کوردان د چوارچووئی نازمربایجان دا دهیته چاره سهرکرن^(۱۲۶).

لی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۹ تهموز ۱۹۴۶ دهنگوباسهک لژیر ناشی (بانگ هیشتن بو تاران) به لافکریه، و تیدا هاتیه دیارکرن کو ل دویف داخوازیا سهروک و هزیری ئیران (قهوام السلطنه) کومسیونه کا (۵) کهسی ب سهروکاتیا سهروکی ئەنجومه نی ئەیاله تا نازمربایجان (شبستری بو تهمامکرنا

ریکهفتناما تههران - نازمربایجان هاته بیکنیان و ل دهمزیر دهی سپیدی پاریزگه ری نازمربایجان دکتور سلام الله جاوید و جیگری سهروکی نهجومه نی نهیاله تی صادق پادگان، و ژنرال پهناهیان، و ژنرال گبیری) ب ترومبیلی بهره ق تههران بریکهفتن^(۱۳۷). و وهک تیبینی کرن دقئ دهنگوباسی دا ب ئیکجاری ناقئ چ نوونه ری کوردان نه هاته باس کرن، ئانکو ئیدی مژارا کوردان هاته پشت گوھ ئیخستن.

ل قیره دهیته تیبینی کرن کو مارا نازمربایجان دهست ژ سوژا خو دگهل کوردان بهردا، بهلکو چهن دین جارن د دانوستاندین دگهل حکومه تا تههران ههولددان ناوچین کوردستانی ژی بکهنه ژیر دهسته لاتداریا نازمربایجانیا نشه، و ژ ریکهفتناما تههران- نازمربایجان دیاریوو کورد وهک کیمه نه ته وهین ل نازمربایجان دژین هژماردن، لی سه ره رای قئ چهن دی ئهم چ راپورت یان وتاران د روژناما کوردستان دا نابینین کو تیدا بهرپرسین کو ماری گله ییه ک یان نه رازیبوونه ک دژی کو مارا نازمربایجان دیارکرین، لی بهروقاژی بهردهوام قازی محهمه د و بهرپرسین کو ماری ههول ددان دگهل بارودوخی نوی یی پشتی گریدانا قئ ریکهفتنامی بگونجن.

تەوھرى سىي

ھەلويستى رۇژناما كوردستان ژئىكەتيا سوقىيەتى

بارودۇخىن شەرى جىھانى يى دووى بوو ئەگەر كو ھەر ژ دەستپىكى دەستھەلاتداريىن سوقىيەت ھەولبەدن پەيوەندىيىن موكم دگەل سەرۆك ھۆزىن كوردان ل رۇژھەلاتا كوردستان گرىدەن، ژبو قى مەرەمى دەستھەلاتداريىن سوقىيەت داخووزى بو (۳۰) سەرۆك ھۆزىن كورد ل مەھاباد بو سەرەدانا باژىرى باكو ھنارتىن، و ل ۲۵ چىريا دووى ۱۹۴۱ شاندى كوردان گەھشتە باژىرى باكو^(۱۲۸).

دقى سەرەدانى دا دەستھەلاتداريىن سوقىيەتى رەفتارەكا جوان دگەل سەرۆك ھۆزىن كورد كرن، و ل دەمى چاقپىكەقتن دگەل سەرۆك ۋەزىرى كوۋمارا ئازەربايجانا سوقىيەت (جەعفەر باقروڧ)^(۱۲۹) كرىن، دقى كومبوونى دا بابەتى ھەقالىنيا سوقىيەتى ھەمبەر كوردان و گوھورىنا بەرژەوۋەندىيىن كورد و ئازەربايجانى ھاتە كرن، لى يا گىرنگ ئەوۋو ھندەك داخووزيىن كوردان ھاتە پىشكىشكرن ژوانان ئەو چەكىن كوردان ژ ئەنجامى داگىركنا سوقىيەت بو باكوورى ئىران ب دەستھە ئىناين بو كوردان بىمىنىت، لى بەرسقا سوقىيەتى ل سەر قى داخووزىيى نەيا روھن و ئاشكەرا بوو^(۱۳۰).

بو جارا دووى ل پايزا ۱۹۴۵ شاندىكى كوردى ب سەرۆكاتيا قازى محەمەد ب مەرەما چاقپىكەقتن دگەل جەعفەر باقروڧ ھاتە گازىكرن^(۱۳۱)، و باقروڧى: كوت"ل دويف بىنەمايىن ئىكەتيا سوقىيەت ھەر مللەتەكى ماف ل

دیارکرنا چاره‌نقیسی خوی نه‌ته‌وهیی دا هه‌یه، و کورد ئیک ژ ملله‌تین ئیرانی نه دقیت کوردان د پاشه‌روژی دا ئەف مافه هه‌بیت^(۱۳۲)، ئشیره گرنگیا سوڤیه‌تی ب کوردان پتر لی‌هات، چونکه ل دویف په‌یماننا سی قولی^(۱۳۳) یا سالاً ۱۹۴۲ پستی ب دووماهییک هاتنا شه‌ری جیهانی یی دووی ب شه‌ش هه‌یقان دقیا له‌شکه‌ری سوڤیه‌تی ژ باکووری ئیران ده‌رکه‌فن^(۱۳۴)، ئانکو ل ۲ ئادارا ۱۹۴۶ له‌شکه‌ری سوڤیه‌تی وه‌لاتی ئیران بجه به‌یلیت، لی سوڤیه‌ت چ پویته بشی په‌یماننا نه‌کرن^(۱۳۵)، و ل کانوونا دووی ۱۹۴۶ ب هاریکاری و پشته‌فانیا سوڤیه‌تی کومارا ئازمه‌ربایجان ب سه‌رکردایه‌تیا جه‌عفر پیشه‌وه‌ری هاته دامه‌زراندن، و ل ۲۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶ قازی محهمه‌د دامه‌زراندنا کومارا کوردستان راگه‌هاند. لی خالا گرنگ ئە‌ه‌بوو ده‌می حکومه‌تا ته‌هرانی دانا ئیمتیا‌زاتین په‌ترولی ل باکووری ئیران بو ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت ره‌تکرین^(۱۳۶)، ئەف هوکاره بوو ئە‌گه‌ر ئیکه‌تیا سوڤیه‌تی پتر خو نیزیکی کوردان بکه‌ت^(۱۳۷)، و ب مه‌ره‌ما ناچارکرنا حکومه‌تا ته‌هرانی بو دانا ئیمتیا‌زاتین په‌ترولی^(۱۳۸) بو ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت کورد وه‌ک کارتا فشاری دژی حکومه‌تا ته‌هرانی هاتنه بکارئینان.

هه‌روه‌سا ده‌سته‌ه‌لاتدارین سوڤیه‌ت ل باژیری مه‌هاباد ئە‌نجومه‌نه‌ک ب ناڤی (ئە‌نجومه‌نی ره‌وشه‌نبیری یی کوردستانی- سوڤیه‌تی) دامه‌زراندن^(۱۳۹)، قی ئە‌نجومه‌نی کاریگه‌ریه‌کا سیاسی یا مه‌زن ل سه‌ر چالاکیین سوڤیه‌ت ل ناڤ کوردان دا هه‌بوو^(۱۴۰).

ب هه‌لکه‌فتنا بورینا ساله‌کی ل سه‌ر دامه‌زراندنا ئە‌نجومه‌نی ره‌وشه‌نبیریا مه‌هاباد روژناما کوردستان ل میژوویا ۱۹ ئە‌یلول ۱۹۴۶ راپورته‌ک لژی‌ر ناڤونیشانیین (سال تی وهرسوورا) به‌لاڤکریه، دقئ راپورتی دا دایه دیارکرن کو ئە‌نجومه‌نی ره‌وشه‌نبیریا سوڤیه‌ت ل گه‌له‌ک ده‌قه‌رین ئیران هاتینه دامه‌زراندن و ئەف ئە‌نجومه‌نه ده‌رگه‌ی زانست و شارستانیه‌تی یه، ساله‌ک یان زیده‌تره ئە‌نجومه‌نی پی‌کشه‌ گری‌دانا فه‌ره‌نگا ئیران و سوڤیه‌ت لقئ کوردستان ل باژیری مه‌هاباد هاتیه دامه‌زراندن، د ماوی قی سالی دا کورد ب نیاسینا ره‌وشه‌نبیریا سوڤیه‌تی و نیاسینا

ئەدەبىياتا خۆ پەيوەندىيەكا باش دگەل نەتەوهيىن سوقىيەت پەيداكرىنە، ديسان ب رىكا قى رهوشەنبىرىي جيهان تيگەھاند كو كورد وەك دۆژمىن وان دگوتن هوق و نە تيگەھشتى نىن، بەلكو چەند چەرخە كورد ب رىكا زانايىن خۆ خزمەتى دگەن^(۱۴۱).

رۆژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۱۷ كانوونا دووى ۱۹۴۶ دەرکەفتى د وتارەكى دا ب ناقى (ئەوه عەدالەت بوو) كو ژلايى عەبدولرەحمان ئىمامى قە هاتبوو نغيسين دايه دياركرن كو گەلى كورد ژ زانست و خواندەوارىي و هەمى پىدقايىن مروفايەتيى بى بەھر بون، بەلى دمولەتا دادومر و بناقو دەنگا دونيايى، ئانكو ئيگەتيا جەماوهرين سوقىيەت بو پشتهقانيا نەتەوهيىن كرىكار و هەژار و بەرھەلستى زالم و ستەمكاران دبوو، گەلەك لاو و گەنج بو پاراستنا مافين مروفايەتيى ب كوشتن دان و ستەمكار ژناقبرن و بو دونيايى دياركر كو نەتەوهيىن بچووك و كرىكار ل دويف ياسايا ديموكراتى و بەلاقوكا (ئەتلانتىك) مافى ژيانى ل جيهانى دا هەيه، ئەم نەتەوى كورد ب پشتهقانيا خودى و پيشەوايى بەرزى لەشكەرى سوور ل دويف قى بەلاقوكى مە ريشەبرنا حوكمرانيا خۆ ب دەستقە ئينا^(۱۴۲).

ل ميژوويا ۲۶ كانوونا دووى ۱۹۴۶ رۆژناما كوردستان راپورتەكا عەلى خسروى^(۱۴۳) ب ناقى (كورد ئازادى دەوى) بەلاقكرىه و تيدا دايه دياركرن كو دمولەتەين ديموكراسى (ئىگەتيا سوقىيەت) د ماوى حەفت سالان دا گەلەك زيان داينە^(۱۴۴) و مالىن وان هاتىنە ويرانكرن و كور و باب هاتىنە كوشتن، دقى ماوهيدا ل لايهكى خوينا خو درشتن و ل لايهكى دى بەلاقوكا ئەتلانتىك و (يالتا - Yalta)^(۱۴۵) ددانان، و بو مللەتەين بچووك راگەھاندن كو خوينا مە يا هاتى رشتن بو شين بوونا تووقى ئازادى و رزگاريا هەوهيه، و ل دووماهيى هەر هون دى ژقى خوشيا ژيانى مضاي وەرگرن، ژبەر قى چەندى هەمى مللەتەين بچووك ئەويىن لژير زولما داگيركەران دا دنالاندن ئوميدەوار و دلخوش دبون و چاقەرى ژ ناچوونا ديكتاتورىيەت و نيزىكبوونا رۆژا رزگارايى بوون^(۱۴۶).

هەر دهمبارەمی قی بە لاقوکی رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ٦ شوات ١٩٤٦ دەرکەفتی راپۆرتەک ب ناغی (مولوتوف. برنس. بوین)^(١٤٧) بە لاقکریه و تیدا هاوارا خو دگههینته دهولهتین مهزن و دبیزیت: "ئهی وهزیرین رووس و ئەمیریکا و ئینگلیز، ئهی ئەو کەسین دقین جیهانا پاشهروژی ل سەر عهدهالەت و ئازادی و یهکسانیی دانن، ههمی مروقی جیهانی ب دلەکی پهریشان و ب چاقهکی پرژ گریان، ئومیدەوارن بە لاقوکا ئەتلانتیک و سانفرانسیسکو^(١٤٨) بهیتە جیه جیکرن و مروق ب مافی جانفیدای و زهمهتیا هفت سالی خۆ بگههیت"^(١٤٩)، د ههمان ژمارەدا رۆژناما کوردستان دایه دیارکرن کو گهلی کورد ب دونیایی نیشان دا ئەو بخۆ دشین کارگیریا خو بکهن، و بهرامبەر بە لاقوکا ئەتلانتیک هەر مللهتهکی بشیت کارگیریا خو بکەت مافی ئازادیی ههیه و نابیت بیانی حوکمی ل وان بکهن^(١٥٠).

ههروهسا رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ١١ شوات ١٩٤٦ دەرکەفتی باس ژ سیاسهتا سوقیهت و ئیران دکەت، چونکه دقئ ماوهیدا پهیوهندیین ئیکهتیا سوقیهت و ئیران د ئالوز بوون، لهورا شاندهکی حکومهتا تههرانی ب سهروکاتیا (قهوام السلطنه) ههولدان سهردهانا موسکو بکهن، گهلی کورد ل کومارا کوردستان ههست ب مهترسیا قی سههدانی ل سەر کوردان کر، لهورا رۆژناما کوردستان وهک بهرسف بو قی سههدانی دههمان ژماره دا باسی بە لاقوکا ئەتلانتیک دکەت و دبیزیت: ئەم ب ناغی مهدهنیهتی دبیزن و دنقیسن کو سی دهولهتین روس و ئینگلیز و ئەمیریکا پیکشه بە لاقوکا ئەتلانتیک بهستن و قان هەر سی دهولهتان ئەلانی و پشتەقانیان وان ژناقبرن و ئەو نهتهوهیی لژیر زولم و ستهمکاریا داگیرکهران رزگارکرن، لی ئەگەر ئەق دهولهتین مهزن ژ سوزا خو پاشقه زقرین نه دبهرژمهوندا مللهتین بچووک دایه^(١٥١).

هۆزانقان (ههژار موکریان) د رۆژناما کوردستان دا راپۆرتەکا جوان ب ناغی (له کویی بهستهمهوه) بە لاقکریه و ب خوشبینی ههست ب راستی و دروستیا سۆزین سوقیهت ههمبەر گهلی کورد دکەت کو دهمی دهولهتین ههقهیمانان

پهیمانان ئەتلانتیک نئیسین، ھندەك ژ دەولەتین داگیرکەر ھزردکرن ئەق پەیمانە وەك چیروکا ھەزار سالیە و پیک ناھیت، لی وان نزانین چ کەس ب (فیل و درەوان) بسەردا ناچیت وان نزانین دونیا یا ئەقرو دونیا یا دیموکراسی و راستی یە، نزانین دەولەتەکا وەك سوقیەت ھەیە (درەو) د ئارمانجا ویدا نینە و ھەر سۆزەکا دا دقیت بەیتە بچە ئینان^(۱۵۲).

ھەر دەربارە ی پەیمانان ئەتلانتیک روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۲۷ ئادار ۱۹۴۶ دەرکەفتی راپورتەك ب ناقتی (کورد و پەیمانان ئەتلانتیک) ھاتیە بەلاقکرن، دقتی راپورتی دا ھاتیە کو "قتی پەیمانان ھەمی مللەتین بچووک و مەزن یین سەر ئەردی ب بنەمایان ئازادیان دلخۆشکرن و ئان مللەتان باومری بقی پەیمانان ئینان و پشتراست بوون، بەلی ھەمی مللەت و دەولەت چاقەری قی پەیمانان نە بەیتە بچە ئینان، مللەتی کورد ژ ی ئیکە ژوان مللەتین ئاوارەیی دەستی داگیرکەرانە، بەھمی ھیزا خو خەبات و تیکۆشانان دکەت بو بچە ئینان پەیمانان ئەتلانتیک، چونکە قتی پەیمانان ریک بو ھەمی مللەتان قەکر چ یین مەزن یان بچووک بەرەق ریکا ئازادیان بچن"، ژبەر باومریا موکم بقی پەیمانان ل دووماھیا قی راپورتی ھاتیە کو "پەیمانان ئەتلانتیک نە ب تنی نئیسین ل سەر کاغەزی یە، بەکو پەیمانەکا ل بەرامبەر ھەمی مللەتان دەیتە جیبەجیکرن و دی گەھیتە مللەتی کورد یی خودان میژوو و ئەرد و زمان و ئەدەبیاتی نەتەویمی"^(۱۵۳).

ل دەمی بەریخودانا قی روژنامی ب ئاشکەرا دیاردبیت کو سەرانیان کورد ل کو مارا کوردستان ھەست دکرن کو ئەو ب ھاریکاری و پشتەقانی سوقیەت رزگار بوینە، ل گەلەك لاپەرین روژناما کوردستان ئەق ھەستە دەیتە دیتن، ل ژمارا ب میژوو یا ۲۹ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ھاتیە دیارکرن کو "کورد دزانن رابوونا وان بەاندانا روسان بوو^(۱۵۴)، و ب فەرمانان ئیک ژ زەلامین گورەپانا عەدالەتی و دوستی مروقایەتی ژنرال ستالین (۱۹۲۸ - ۱۹۵۳) کورد ژزیندانا دیلی ھاتنە دەر، و ریک ل ھەمبەر وان قەبوو"^(۱۵۵)، دیسان د گەلەك ژمارا دا ل دووماھیا وتاراندا رستەیا "بژی ستالین و بژی لەشکەری سوور" یان "بژی پشتەقانی مللەتین لاواز (ستالین)" و ددانە

۱۹۴۶ دەرکهفتی باس ژ یاسایا بنه‌ره‌تی یا ستالینی کریه کو ژیه‌ری نه‌ه سالان ل
 ه کانونا ئیکێ ۱۹۳۶ و ل هه‌شته‌مین کونگری ئه‌نجومه‌نی ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت دا
 یاسایا بنه‌ره‌ت یا نوی یا جه‌ماوه‌رین سوڤیه‌ت هاتیه دانان^(۱۶۵)، ژقی یاسای بومه
 دیاردبیت ئه‌نجومه‌نی بلند یی ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت ژ دوو ئه‌نجومه‌نان پیک دهات،
 ئیک ژوان ئه‌نجومه‌نی بلند یی ئیکه‌تیا جه‌ماوه‌رین سوڤیه‌ته و یی دووی ئه‌نجومه‌نی
 ملی یه، سه‌باره‌ت ئه‌نجومه‌نی بلند یی ئیکه‌تیا جه‌ماوه‌رین سوڤیه‌ت ژ هه‌ر سی سه‌د
 هه‌زار کهسان کهسه‌ک دهیته هه‌لبژاردن، ئه‌گه‌ر دقئ ئه‌نجومه‌نی دا ژ ئیک
 کوماری به‌رفه‌تر بیت نوونه‌ره‌کی دی ژ دهیته هه‌لبژاردن، به‌لی دهریاری
 ئه‌نجومه‌نی ملی ژ هه‌ر کوماره‌کی (۲۵) کهس وه‌ک نوونه‌ر دهینه هه‌لبژاردن^(۱۶۶)،
 ل دویف قئ یاسای ملله‌تی سوڤیه‌تی کارگی‌ریا کاروبارین خو یین سیاسی و
 ئابووری بریژه‌دبه‌ن و د هه‌می بوارین ژیانئ دا پیش دکه‌ڤیت، هه‌روه‌سا دگه‌ل هاتنا
 ستالینی و دانانا قئ یاسای بارودوخین وان یین ئابووری به‌ره‌ف باشتر هاتنه
 گوهورین و ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت د بواری پیشه‌سازی دا پیش ئیخست^(۱۶۷)، دیسان ئه‌ف
 یاسایه دیاردکه‌ت کو مافین هه‌می نه‌ته‌وه‌یین ل ئیکه‌تیا سوڤیه‌تدا دژین
 هاوسه‌نگن، و یاسایا ستالینی بنه‌مایین کوئله‌داریی ژناقبرن و نه‌هیلان، و هه‌می
 ملله‌تین ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت ل قوتابخانه و زانینگه‌ها ب زمانئ زگماکیی خو
 دخوینن، ل دویف به‌ندین یاسایا بنه‌ره‌تی ئیکه‌تیا سوڤیه‌تی بشی شیوه‌ی هاتبوو
 نشیسن: "هه‌می ملله‌تین ئیکه‌تیا جه‌ماوه‌رین سوڤیه‌ت د مافان دا وه‌که‌ه‌فن، هه‌ر
 کهسه‌ک یان کومه‌له‌ک سفکاتیی ب به‌ها یین نه‌ته‌وه‌یی یان ب پیروزیین نه‌ته‌وه‌یی
 یین سوڤیه‌ت بکه‌ت یان خو ژ کهسین دی بلندتر بزانیته، ل دویف یاسای ب
 سه‌ختی دهیته سزادان"^(۱۶۸)، ژقی به‌ندی دیاردبیت هه‌می ملله‌تین ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت د
 مافان دا وه‌که‌ه‌فن.

روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲ شوات ۱۹۴۶ دەرکهفتی دایه
 دیارکرن کو رادیویا موسکو ده‌نگوباسه‌ک دهریاری ئه‌فسه‌ره‌کی کورد یی به‌یز ب
 ناڤئ (سه‌مه‌ند سیامه‌ندوف)^(۱۶۹) کو ئه‌فسه‌ری ئیکه‌تیا سوڤیه‌ته به‌لاڤکریه^(۱۷۰)، ئه‌ف

ئەفسەرە ژ نوونەرین ئەنجومەنی بلند یی ئیکەتیا سوقیەت ل ئەرمەنستانى بوو، ل سالاً ۱۹۴۱ رەوانەى گورەپانا شەرى ببوو، هەر ل رۆژین دەستیکی ژ شەرى رەوشتەکی بەرز و بلند نیشان دا، سەرەنگ سیامەندوف پشکداری د پاراستنا موسکو دا کر، ل ۱۹۴۴ د هیرشەکا سەرکەفتی دا سیامەندوف شیا (۴۴۷) ئەفسەر و سەربازین ئەمانی ب دیل بگریت، و د چالاکیەکا جەنگی دا دگەل سەربازین خو (۱۱) هیرشین ئەمانیان تیک شکاندن، د شەرەکی دا وی ب تنی (۱۳) ئەفسەر و سەربازین ئەمانی ژناقبرن، ژبەر زیرەکی و میرخاسیا وی ل سەر فەرمانا دەستەیا سەرۆکاتیا بلند یا ئیکەتیا سوقیەت، سیامەندوف ب ناسناقى قارەمانى ئیکەتیا جەماوەرین سوقیەت هاتە بناقکرن^(۱۷۱).

رۆژنامەنقیسەک باسى (سەمەند سیامەندوف) دکەت و دبیزیت: "ل سەر جادەى ل باژیری ئیریقان چاقین من ب ئەفسەرەکی جوان کەفت، ناچاربووم خو ئی نیزیک بکەم، هەتا بزەنم ئەقە چ کەسە، دەمی ئەز نیزیک بوویم من دیت سینگی پان یی قى زەلامى ژ نیشان و هیماين لینین و ستالین تژیە، ژ بەژن و کەلەخى وی دیاربوو کەسەکی کویستانی (چیاىی) یە، ژ مویین رەش و ناڤ چاقین پان و دەڤ و چاقین وی دیاربوو کورده، دەمی من ژ دەوروبەران پرسیار کری بو من دیاربوو ئەڤ زەلامى بەرز نەقیى نەتەوی کورده"^(۱۷۲).

ژبەر زیرەکی و میرخاسیا (سەمەند سیامەندوف) د نامەیهکی دا کو (ژنرال لفتنان کوسوف) و (ژنرال ئەستیومین) بو بابى سەمەند نقیسى بوو و تیدا هاتبوو: "کورى تە سەرەنگ ۲ سیامەندوف، ل شەرى دژی ئەمانیان ب ئەفسەرەکی زیرەک و گیانفیدایى وەلاتى سوقیەت هاتە نیاسین، کورى تە ب سەلامەتى، کارى خو یی جەنگی ئەنجام دا، و بى کیمەک رەحمى ب دوژمنین خوینمیژ دا ببەت سەربازین وان ژناقبرن، سەرەنگ سیامەندوف ل نەخوشتین و بەیژترین چرکەین شەرى دا وی بخو کارگیریا شەرى دکر و کومەلین سەربازان بریڤەدبرن، ب پلانین خو یین جەنگی دەربەکا مەزن و گران ل دوژمنان دا و هیزا وان یا میکانیزی (هیزین سووار) ژناقبر و پیروزی سەربازین مە مسوگەر کر"^(۱۷۳).

ل دووماهیئ ئەف هەردوو ژنراله دبێژنه بابی سەمەند: " تو (رهفیک سیامەندوف) تو بابی کورەکی زیرەک و میرخاسی و تە ئەو وەك قارەمانەکی ئیکەتیا سوڤیەت مەزن کرێه، ئەم سوپاسیا تە دکەین، و ژنیڤه کا دلی سەلامەتی و سەرکەشتنی ژ خودایی مەزن داخواز دکەین" (١٧٤).

هەرۆسا مرنا لنین جەهەکی باش د روژناما کوردستان دا هەبوو و ب بورینا ٢٢ سالان ل سەر مرنا وی د چەندی لاپەران دا باس ژ ژیاننامە و مرن و هەلووستی کۆمارا کوردستان ژ مرنا لنین دایه دیارکرن (١٧٥)، ل وی دەمی روژنامە و گوڤار و رادیوی ل زۆریهیا دەڤه رین جیهانی دەنگوباسین مرنا لنین بە لاق دکر (١٧٦)، رادیویا کوردستان دەنگوباسەك دەریاره ی بورینا بیست و دوو سالان ل سەر مرنا لنین بە لاق کرێه و دبێژیت: "هاوە لاتی و کرێکار و زەحمەتکیشان، رهفیک ایڤانوفیچ لنین چوو بهر دلوقانیا خودی" (١٧٧)، هەرۆسا روونشتنه کا به هیداری ژ لای کۆمارا کوردستان ڤه هاته دانان و روژناما کوردستان ل ژمارا میژوو یا ٢٠ ئەیار ١٩٤٦ دەرکەفتی راپورتهك لژیر ناڤونیشانی (مجلسی تذکر و عزاداری له لایه ن حکومه تی کوردستان) به لاق کرێه و ددهته دیارکرن کو پشتی پینجی سالان ژ خەبات و تیکۆشانا د ریکا نازادی دا میخائیل ایڤانوفیچ لنین سەرۆکی بهری یی دەستیا بلند (الهیة العلیا) یی ئیکەتیا جەماوەرین سوڤیەت یا سوسیالیستی ل ژیی (٧١) سالیدا ل ٢١ کانوونا دووی ١٩٢٤ ل دەمژمیر (٢٠:٥) پشتی نیڤرو ژ دونیایی چوو و بشی هەلکەفتی ل ١٤ و ١٥ ئادار ١٩٤٦ ئەنجومه نی بیرئینان و به هیداری ژ لای حکومه تا کوردستان ڤه هاته دانان و ئالایی کوردستان ژ سەر ئاقاهیین هەمی فەرمانگه ی کوردستان هاته خوار (١٧٨)، ئەم ملله تی کورد ب مرنا میخائیل لنین سەرەخوشیی ل ملله تی زیرەك و میرخاسی ئیکەتیا سوڤیەت ب تاییهت ژنرال ستالین دکەن (١٧٩).

ژوان راپورتین د روژناما کوردستان دا سەبارەت مرنا لنین هاتینه بە لاق کرن دیاردبیت قی روژنامی بو خەلکی ددایه دیارکرن کو کورد ب هاریکاری و پشته فانی لنین سەر به خویا خو ب دەستڤه ئینایه وەك د راپورتا (الوداع ئەی لینی عظیم...)

ل دهستیکی دبیریت "بخیر بچی ئەی ئیک ژریه‌رین (۲۰۰) ملیون کهسین دهولته‌تا سوقیه‌ت و هه‌زاره‌هان ملیون ئازادبخواز و کریکار و رهنجبه‌رین هه‌می دونیایی، بخیر بچی ئەی دوستی ملله‌تان و دوژمنی داگیرکه‌ر و که‌قنه‌ په‌رستان"، ل دووماهیا فی راپورتی دایه دیارکرن کو "کورد ب وهرگرتنا ئازادیا خو دهینداری لینی نه، د ده‌مه‌کی دا سه‌روک کۆماری دهولته‌تا سوقیه‌ت بو شکاندنا دهولته‌تین داگیرکه‌ر و فاشیست کاریگه‌ریه‌کا مه‌زن هه‌بوو، ئەگه‌ر ئەمانیا و ئیتالیا دق جهنگی دا سه‌رکه‌فتبان، بی گۆمان ئەم نه‌دبووینه خودانی مافی خۆ ل ژيانا دیموکراسیی دا، و هه‌ر ئەم دا ل زولم و سه‌رشوری دا بین، له‌ورا لنین ژیلی وی چهندی کو خزمه‌تا ملله‌تی سوقیه‌ت کر، خزمه‌تا کوردان ژێ کریه، هه‌روه‌ک خزمه‌تا هه‌می ملله‌تین ئازادبخوازین دونیایی کری" (۱۸۰).

بشی شیوه‌ی ئەق هه‌سته دبیته پالده‌ری وی چهندی کو حکومه‌تا کوردستان ئالایی خۆ بینیته خوار و وه‌زاره‌تا تبلیغات هه‌ستی ملله‌تی کورد هه‌مه‌به‌ر مرنا لنین ب ریکا رادیو و روژنامین خۆ دیاریکه‌ت (۱۸۱).

تهومری چواری

هه لویستی روژناما کوردستان ژ بهریتانیا و ئەمریکا

روژناما کوردستان ژ ژماره (۱) تا ژماره (۶۷) ب چ شیوهیا باس ژ بهریتانیا و ویلایه تیئ ئیکگرتی یین ئەمریکی نه کریه، لی پشتی بهریتانیا و ئەمریکا په یوه ندیین بهیز دگه ل ئیران گریداین و فشارین مهزن ل ئیکه تیا سوفیهت ب مه ره ما چولکرنا هیزین سوفیه تی ژ ناخا ئیران کرین، دی بینین روژناما کوردستان ژ ژماره (۶۷) پیقه دژایه تی و ره خنه گرتنه کا بهرچا ل بهریتانیا و ویلایه تیئ ئیکگرتی یین ئەمریکی دکه ت.

روژناما کوردستان زور ب کیمی باس ژ هه لویستی بهریتانیا و ئەمریکا هه مبه ر کو مارا کوردستان کریه و ئەق روژنامه بتنی د سی یان چوار وتاران دا ب دژایه تیه کا توند باس ژ فان هه ردوو وه لاتان دکه ت، لی دهه مان ده مدا ب په سنه کا مه زن باس ژ ئیکه تیا سوفیهت کریه، دی بینین ل ژمارا ب میژوو یا ۱۸ ته موز ۱۹۴۶ ده رکه قتی د راپورته کا ب ناقی (جولانه وهی گیتی له حفته یه کدا) باس ژ هه لویستی بهریتانیا و ئەمریکا هه مبه ر نه ته وه و داگیرگه هین ژیر ده سته لاتداریا بهریتانیا دا دکه ت و دبیزیت: "ژوان هیزین مه زن یین دونیایی پشته قانیا نه ته وه مین بچووک کرین ئیکه تیا سوفیه ته، و ژ هه می لایه نانقه هه ولدده ت هاریکاریا ملله تیئ بی هیز بکه ت و بهرنگاریا هیزین که قنه په رست [مه ره م پی بهریتانیا و ئەمریکایه] ئەوین دبه نه ئەگه ری پاشکه فتنا ملله تان دکهن، چونکه ل ئەندونیسیا و هندستان و

Achison) تورەیی و رق ژ ئەنجومەنی ریکەفتی یی هەقپەیمانان ل ژاپون وەرگرتیە و وی ناکوکی دگەل نوونەرێ ئیکەتیا سوڤیەت ژنرال (دیرانکو) هەیه، لەورا دیاردبیت کو ئەمریکا چ پویتەهی ب ئەنجام دانا چاکسازیا ل ژاپون نادەت" (۱۸۶).

لژیر نافونیشانیین (امریکا لەبینی دوو شەر و صلح دا، ولسن. روزفلت. ترومن) ئانکو ئەمریکا دناقبەرا دوو شەر و ئاشتیی دا ل سەردەمی هەرسی سەرۆکین ئەمریکا (وودرو ویلسون - W. Wilson) (۱۹۱۳ - ۱۹۲۱) و (فرانکلین روزفلت F.R. Roosevelt - ۱۹۳۳ - ۱۹۴۵) و (هاری ترومان - H. Truman) (۱۹۴۵ - ۱۹۵۳) دا، روژنامی ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ ئاب ۱۹۴۶ دەرکەفتی دیارکریە کو ل سەردەمی (سەرۆک کوماری ئەمریکا) سەرۆک ویلسون، چوارده خال راگەهاندن و دقان خالاندا ئازادی و کەیفخوشیا مللەتان هەبوو، ئی ئەف سوز و پەیمانە زۆر ب زەحمەت بوون هەمی بەینە بجە ئینان، د هەمان دەمدا ل پاریس (سەرۆک وەزیری فەرەنسا) (کلیمەنسو - Clemenceau) (۱۸۷) و (سەرۆک وەزیری بەریتانی) (لوید جورج Lloyd George - ۱۸۸) ل سەر لەشین مرووفان دەقەرین جیهانی دابەش دکرن، هەر چەندە ویلسون هاوار دکر چوارده خالین وی بەلاقکرین بجە بینن، ئی خالین وی ژلایئ بەریتانیا و فەرەنسا قە پاشگوھقە هاقیتن، ل دووماهیئ سەرۆک وەزیری ئەفریقیا باشووری (ژنرال سمتس) (۱۸۹) بو چارەسەرکرنای کیشی پینشیار کر کو پەیشا داگیرکەر ب پەیشا ئینتەداب (۱۹۰) بگوهورن، و شیا کلیمەنسو و لوید جورج و پاشان ویلسون ژی رازی بکەت، و ددەتە دیارکرن کو هندەک وەلات د شارستانی دا گەلەک پاشکەفتی نە و تا دگەنە ئاستی شیانیین ریڤەبرنی پیدقیە ژلایئ دەولەتەکا مەزنقە چاقدیری ل وان بەیتە کرن (۱۹۱).

د هەمان راپورت دا روژناما کوردستان باس ژ هەلوستی (ترومان) سەرۆکی ئەمریکا دکەت کو بەری ئەمریکا پشکداریی د شەری جیهانی یی دووی دا بکەت سەرۆکی بەری یی ئەمریکا (روزفلت) سوزەک ژ بەریتانیا وەرگرت کو بەلاقوکا ئەتلانتیک و بریارین کونگری تەهران (۱۹۲) و یالتا بەینە جیبەجیکرن، ئی بداخقە (روزفلت) دمريت و (ترومان) هات و سەرۆکاتیا ئەمریکا وەرگرت، ئی

ترومان دەست ژ هاریکاری و پشتهفانیا ئازادیخوازان هه لگرت و چوو دناڤ ریزین داگیرکهران دا و بوو بهرهنهنگاری ههمی ئازادیخوازان، ل دووماهیا فی راپورتی دا هاتیه "ئه ی جهنابی (ترومان) ئه ی دریزه پیدانی جورج واشنتون و ئیبراهام لنکولن و ویلسون و روزڤلت ئەڤ ریکا ته گرتیه بهر ژیلی کو سه رناگریت، و ناڤودهنگین وهلاتی ته ژی دشپوینیت" (۱۹۳).

دگهل دیاربوونا نیشانی بهریابوونا (شهری سارد) دناڤهرا ویلایهتین ئیکگرتی یین ئه مریکی و ئیکهتیا سوڤیهت دا، رۆژناما کوردستان راپورتهک ب ناڤی (رادپوی لندن و دونیایی خودا) هندهک دهنگوباسین ژلایی رادیویا له ندهن فه هاتینه په خشکرن د بهرپه رهکی خودا به لاقکریه و ل ژمارا ب میژوویا ۱۶ حوزهیران ۱۹۴۶ ده رکهفتی ددهته دیارکرن کو ل دویف قهیرانا سیاسی نوکه ل سه رانه سهری جیهانی دناڤهرا دهولهتین مهزن دا په دیدابووی، دشین بیژن ئەڤ رهوشا نوکه گه لهک ژ رهوشا سه رده می شهری مه ترسیدارتره، چونکه ل شهقا ۱ حوزهیران ۱۹۴۶ دهنگوباسهک ژ رادیویا له ندهن لدور (فه رمانا وه رگرتنا سه ریا زین له شکهری یین بهریتانی) به لاقکریه، و ددهته دیارکرن بهریتانیا هه تا دووماهییک قوناغ دی پشتهفانیی ل نه ته وه یین ئیکگرتی کهت، لی بریارا وه رگرتنا سه ریا ز و خوبه خشان دبیاڤی له شکهری دا ل وهلاتی بهریتانیا لگهل رهوشا نوکه یا جیهانی و لگهل وان کونفرانسین ل سه ر ئاستین وه زیران دهیته گیان و ههروهسا لگهل هه بوونا ریکخراوا نه ته وه یین ئیکگرتی و لگهل وی په سنا ژ ئاشتی و باسی ئاقه دانیی دهیته کرن ناگونجیت، دشین بیژن ئەڤ بریاره ئاشتیا جیهانی ژی تووشی مه ترسیی دکهت و پینگافه که بو شه رهکی دی، چونکه ئەڤ کاره دی بیته نه گهر کو وهلاتین دی ژی ب هه مان پروسه یی رابن (۱۹۴).

و ل دویف فی دهنگوباسی نه گهر شهری جیهانی یی سیی بهیته روودان ئه مریکا دشیت مضای ژ یاسایا باج و کریان (۱۹۵) (ئهو دهینین داینه ئه وروپا) وه رگرت، و بشی ریکی دشیت پشکهک ژ ئه وروپا و دهولهتین رۆژه لاتا ناڤین نیزیکی خو بکهت و فان وه لاتان بیخته ژیر کاریگه ریا سیاسه تا خو و دهسته لاتاداریا

بازرگانیا ئەمەریکا لگەلەك دەقەرەن دشییت سەرکەفتنی بینیت و کونترولی ل سەر قان دەقەرەن بکەت، لی ئەگەر ئەمەریکا ئەق پلانه دارشت دی تووشی بەرەهەنگاریەکا دژوار ژلایی بەریتانیا قە بیت، چونکە بەرژمەوهندیین بەریتانی ل داگیرگەهین وی ل رۆژەلاتا ناقرەاست دی بیتە ئەگەر پیکدادانەکا دژوار دناقبرەرا ویلایەتین ئیکگرتی بین ئەمەریکی و بەریتانیا دا بەیتە روودان، بەلکو ژناقبرنا دەستەلاتداری و بەرژمەوهندیا ژیدەرین بەریتانی ل سەرانسەری ئاسیا و ئەفریقا و پارچەك ژ ئەوروپا تووشی گەفکرەکا هەتا هەتایی ژلایی ئەمەریکا قە دبن، ل دویش قان دەنگوباسین رادیویا لەندن بەلاقکرین هاتیە دیارکرن کو بەریتانیا ژیو پاراستنا دەستەلاتداری و سیاسەتا داگیرگەهین خو ناچاردبیت ل دژی دوستی خو یی ئیک رەنگ (ئەمەریکا) هەقپەیمانین حکومی گریدەت، ل دووماهیا قی وتاری رۆژناما کوردستان دخوازیت کو ئەق جورئ بەرنامە و دەنگوباسین ب ریکا رادیویا لەندن بەلاق دبن کاریگەریەکا خراب ل سەر سیاسەتا جیهانی نەکەت کو ببیتە ئەگەری روودانا شەری جیهانی یی سی^(۱۹۶).

هەر چاوان بیت بەریتانیا و ئەمەریکا رژدبون مژارا کوردی دگەل دەستەلاتدارین حکومەتا تەهران بەیتە چارەسەرکرن و بەریتانیا هەردەم سیاسەتا بی لایەنیی دگەل کوردان بکاردئینات، دیسان ویلایەتین ئیکگرتی بین ئەمەریکی دژی پارچەکرنا ئیران بوو و هەولدا ئیرانی ژ ئیکەتیا سوقیەتی دوور بکەت و پاراستنی ل سەر سنورین ئیرانی بکەت، بشی شیوەی بەریتانیا و ئەمەریکا پشتەقانی قەوام السلطنە بو ژناقبرنا کومارا کوردستان دکەن^(۱۹۷).

ژبەر قان ئەگەرەن د رۆژناما کوردستان دا ب شیوەیەکی روهن و ئاشکەرا هەلویستی دژایەتی هەمبەر بەریتانیا و ویلایەتین ئیکگرتی بین ئەمەریکی دیار دبوو، و ژبەر هەفرکیا قان وەلاتان دگەل ئیکەتیا سوقیەت بەرپرسین کوماری بریکا قی رۆژنامی کو زمانحالی کوماری بوو هەولدان ئیکەتیا سوقیەت رازی بکەن، لەورا چەندی و تار و بابەتین هەقدژی بەریتانیا و ویلایەتین ئیکگرتی بین ئەمەریکی بەلاق دکرن.

ژلایهکی دیشه روژناما کوردستان چ ئاماژه و ههلوئیستی ئەمریکا و
به‌ریتانیا دهربارهی کۆمارا کوردستان لوی سه‌رده‌میدا دیارنه‌کریه، له‌ورا ل دویف
پیزانینێن قی روژنامی ئەم نه‌شین هه‌لوئیستی قان هه‌ردوو ده‌وله‌تین مه‌زن هه‌مبه‌ر
کۆماری بده‌نه دیارکرن.

- (۱) هوزان سلیمان میرخان الدوسکی، المصدر السابق، ص ۱۳۸.
- (۲) برهان ابابکر یاسین، کوردستان فی سیاسة القوی العظمی ۱۹۴۱ - ۱۹۴۷، ترجمه: هوراس، دهوک، ۲۰۰۲، ص ۱۴۷ - ۱۴۸.
- (۳) زیدهباری چاندنا دووبه ره کیی دناقبهرا هوزین کوماری ژلای حکومه تا تههرانی فه، حکومه تا تههرانی ئابلوقه یه کا ئابووری یا توند ل سهر کوماری سهپاند بوو و بوویه نه گهر که لوپه لین چاندنی و تووتنا کوماری تووشی کاریگه رییه کا مهزن بییت، لی چونکه نهف بابتهه پتر ب لایه نی ئابووری فه گریدایه، لهورا مه بضر دیت نهف بابتهه ل بهشی چواری، تهومری ئیکئی باس لی بهیته کرن.
- (۴) روژناما کوردستان، ژماره (۱۱)، ۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۴۱.
- (۵) حهسن نهرفهع کورا میرزا رزا خان ناقدار ب (ارفع الدوله) دناقبهرا سالیین (۱۸۹۵ - ۱۹۸۶) دژیا و ههر ژدهستییکا ژيانا خوه کهفته د گورهیا سیاسه تی دا و ب دریژیا ژيانا خوه چهندين پله و پایه د حکومه تیین جودا جوداییین ئیرانی دا هه بوون ژ وان بهرپرسیاره تیا سه ره له شکه ری ئیرانی دناقبهرا سالیین (۱۹۴۴ - ۱۹۴۶). بنیره: باقر عاقلی، شرح حال رجال سیاسی ونظامی معاصر ایران، جلد اول، تهران، نشر گفتار با همکاری نشر علم، ۱۳۸۰ ه. ش، ص ۸۱.
- (۶) روژناما کوردستان، ژماره (۱۱)، ۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۴۱، ۴۴.
- (۷) روژناما کوردستان، ژماره (۸)، ۲۸ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۳۱.
- (۸) روژناما کوردستان، ژماره (۱۸)، ۲۳ شوات ۱۹۴۶، ل ۶۹.
- (۹) روژناما کوردستان، ژماره (۲۵)، ۱۷ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۰۳.
- (۱۰) روژناما کوردستان، ژماره (۵۴)، ۶ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۱۹.
- (۱۱) روژناما کوردستان، ژماره (۴۴)، ۶ ئه یار ۱۹۴۶، ل ۱۷۸.

- (۱۲) روژناما كوردستان، ژماره (۵۰)، ۲۷ ئه‌يار ۱۹۴۶، ل ۲۰۱.
- (۱۳) روژناما كوردستان، ژماره (۴۹)، ۲۳ ئه‌يار ۱۹۴۶، ل ۱۹۹.
- (۱۴) روژناما كوردستان، ژماره (۵۰)، ۲۷ ئه‌يار ۱۹۴۶، ل ۲۰۲.
- (۱۵) ئەحمەد قەوام ناقدار ب قەوام السلطنه، كورێ میرزا ئیبراهیم موعتەمەدوولسەلتەنه، لساڵا ۱۸۷۳ز هاتیه سەر دونیایی، ئەو خودانی چەندین پایه و پلهیین سیاسی و لەشكەریین ئیرانی بوو ژوان پلەیا سەرۆك وەزیریا ل ساڵا ۱۹۲۱ز، ناقبەری ل ساڵا ۱۹۵۵ دژی هەشتی و دوو سالیی دا چوێه بەر دلوقانیا خودی. بنیڤه: جعفر مهدی نیا، زندگی سیاسی قوام السلطنه، تهران، ۱۳۷۸ش، ص ۲۷۶.
- (۱۶) قەوام السلطنه شارەزاییه‌كا مەزن ل دانوستاندنن سیاسی دا هەبوو، و ژبو رازیكرنا شاندى ئازەربایجان - كوردستان رازیبوونا خو ل سەر چارده بەندا دیاركر، لی هەز و داخواییین وی دگەل ئارمانجین كورد و ئازەربایجانیان نەدهاته گونجاندن و كیشا ئازەربایجان - كوردستان راوہستایی ما، لەورا بیچ بیچە بارودۆخین هەردوو كۆمارا كەفتە بەر مەترسیی. بنیڤه: قوام السلطنه، موهاكەمەكردنەكەى پێشەوا قازى محەمەد له یاداشته‌كانى قوام السلطنه دا، وەرگیران: موكری، چ ۴، هەولێر، ۲۰۰۷، ل ۶۸ - ۶۹.
- (۱۷) روژناما كوردستان، ژماره (۵۰)، ۲۷ ئه‌يار ۱۹۴۶، ل ۲۰۲.
- (۱۸) ديفيد مكدول، المصدر السابق، ص ۳۷۷ - ۳۷۸.
- (۱۹) حاجی عەلى رەزم ئارا ل ساڵا ۱۹۰۱ ژدايك بوویه، خودانی چەندین پلەیین سیاسی و لەشكەری بوو، ژ هەموویان گرنگتر سەرۆك وەزیریا ئیرانی پشتی (عەلى مەنسور) و بەری (حسین عەلا) ل ساڵا ۱۹۵۰، هەر دهه‌مان سالد ل مزگەفتا شاه ل تەهران هاته تیروركرن و كوشتن. بو پتر بیژانیان بنیڤه: محمد تركمان، اسرار قتل رزم آرا، تهران، ۱۳۷۰ش، ص ۹۶.

(٢٠) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢٠ حوزه‌هه‌ی ١٩٤٦، ل ٢٧٤؛ هه‌می دانوستاندن و هاتووچووین قازی محهمه‌د بتنی بو داخوازکرنا سه‌ره‌تاییتترین مافی مروقابه‌تی بوو، (خواندن و فی‌رکرن) ب زمانی کوردی بیت و خه‌لکی کوردستان ب ده‌ستین خو کومه‌لگه‌هی کورده‌واریی بریقه‌به‌ه‌ن و ئیدی سه‌ریاز و هی‌زین حکومه‌تا ته‌هران چاره‌نقیسی خه‌لکی کورد نه‌که‌نه ده‌ستین خو ب کوشتن وزیندانکرن و دیکتاتوریه‌تی کوردستانی نه‌که‌نه گوره‌پانا خو، ئی حکومه‌تا ته‌هران چ وختی ئاماده‌نه‌بوو و ب تنی وخت دبوراندن و ل چاقه‌ری بوون هی‌رشێ بکه‌نه سه‌ر کوردستان، له‌ورا میژوو شاهیده کو پیشه‌وا قازی محهمه‌د ژبلی به‌رگریی چ تشتی دوور ژ حه‌ز و قیانا نه‌ته‌وی خو زیده‌تر نیشان نه‌دايه. بنی‌ره: سمایی ماملی، کۆماری دیموکراتی کوردستان 11 مانگ و 20 رۆژ به‌خته‌وه‌ریی، کۆتایی و تراژیدیای کۆمار 1946 - 1947، سلیمانی، ٢٠١٣، ل ١٨٢.

(٢١) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧٢)، ٣٠ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٨٧.

(٢٢) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢٠ حوزه‌هه‌ی ١٩٤٦، ل ٢٧٤.

(٢٣) هه‌مان ژماره.

(٢٤) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧٢)، ٣٠ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٨٥ - ٢٨٦.

(٢٥) شه‌ری قاراوا ل گوندی قاراوا ب دووراتیا (15) کیلومه‌تران ژ باکووری باژیری سه‌قز هاته روویدان. بنی‌ره : ناظم یونس عثمان، البارزانیون و جمهوریة کوردستان: دراسة في ضوء الوثائق العراقية غير المنشورة، مجلة جامعة دهوك، المجلد (١٣)، العدد (١)، دهوك، ٢٠١٠، ص ٢١٣.

(٢٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٢)، ١ ئه‌یار ١٩٤٦، ل ١٧٠.

(٢٧) قوام السلطنة، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٦٨ - ٦٩.

(٢٨) رۆژناما کوردستان، ژماره، (٤٤)، ١٩ ئه‌یلول ١٩٤٦، ل ١٧٧؛ له‌شکه‌ری ئیران ژ هه‌می کومه‌ل و هی‌زین کوماری پتر هزر بو بارزانیان دکرن، چونکه هوزا بارزان چه‌ن‌دین سال بون دژی هی‌زین ئوسمانی و له‌شکه‌ری عیراقی خه‌بات و

تیکوشان دکران و شارهزاییه کا مهزن د شهزین چیاپی دا هه بون، و شیان هه بون بو ماوهیه کی زور دناق سهنگه ران دا خو بی دهنگ و بی چ لشین بهیلن، هه تا دوژمن دکهفته بهر سینگیان وان ئیدی دهست ب گوله بارانکرنا وان دکران و هیزین دوژمن تهراو بهرا دبون، بشی شیوهی ب ئاسانی و ب کیتمترین زیان شیان هیزین ئیرانی بشکینن. بنیره: قوام السلطنه، سهراوهی پیشوو، ل ۶۹.

(۲۹) پشتی روودانا شهزی قاراوا ل ۲۰ ئه یار ۱۹۴۶ هیزه کا بارزانیان هیرش کرنه سهر هیزه کا گهروک یا لهشکه ری ئیرانی ب سهر کردایه تیا پیشهنگ (خوسرهوی) ژ کوردین سنه بوو، دقئ هیرشی دا پیشهنگ (خوسرهوی) دگهل دوو سهربازا هاتنه کوشتن، بشی جوری لهشکه ری ئیرانی ب ئیکجاری وورهیا خو ژ دهست دا. بنیره: ولیام ایغلتن الابن، المصدر السابق، ص ۱۵۳.

(۳۰) ژبهری هیزین ئیرانی هیرشی بکهنه سهر دهقه ره کا کومارا کوردستان ب شیوهیه کی نهینی په یوهندی دگهل هوزین ئاکنجی ل دهقه ری دکران و ل دهمین پیدقی شیان مضایی ژفان هوزین کوردی وهرگرن.

(۳۱) روژناما کوردستان، ژماره (۴۹)، ۲۳ ئه یار ۱۹۴۶، ل ۲۰۰.

(۳۲) روژناما کوردستان، ژماره (۵۰)، ۲۷ ئه یار ۱۹۴۶، ل ۲۰۴؛ پشتی قان شکه ستین بهردموام و دویف ئیک یین لهشکه ری ئیرانی و بوییه ئه گهر هیزین ئیرانی ب ئیکجاری وورهیا خو ژ دهست بدهن، ل دهسپیکا حوزهیران لهشکه ری ئیرانی یی نوی ل دهقه را سهقر جیگیر بون، ئهف لهشکه ره بسهر کردایه تیا سهروک ئه رکانی لهشکه ری ئیرانی حاجی عه لی (ژنرال رهم نارا) بوو، لشی دهقه ری سی گوردان (افواج) و نیزیکی (۵۰۰۰) سهرباز لژیر فهرمانا قی سهر کرده ی بون و دگهل چه ندين فروکه و توپخانه و تانکین کهفن پشته قانی لی دکران. بنیره: قوام السلطنه، سهراوهی پیشوو، ل ۶۷.

(۳۳) هه مان سهراوه، ل ۶۸.

(۳۴) نوونه رین کورد ژ (عزمت عه بدولعه زیز و رائد ئیبراهیم صلاح و سهروک ئه رکانی کوردی جه عفه ر کهریمی ژ دیبوکرین مه هاباد) پیک دهاتن.

بنییره: ولیام ایغلتن الابن، المصدر السابق، ص ۱۵۷؛ قوام السلطنه، سهرچاوهی پیشوو، ل ۷۳.

(۳۵) روژناما کوردستان، ژماره (۵۳)، ۴ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۱۳.

(۳۶) عزمت کوری حاجی عهبدلعهزیزه ل سالاً ۱۹۱۲ ژدایک بووه، ب پلهیا (پیشرهو - رائد) ئەفسەر بوو و ل سالاً ۱۹۳۹ دجیته ناڤ حزبا (هیوا) و ل سالین ۱۹۴۳ - ۱۹۴۵ پهیوهندی ب شورهشا بارزان دکهت، پاشان دجیته کومارا کوردستان و پشتی رووخاندنا کوماری ل ۱۹ حوزمیران ۱۹۴۷ ژلایئ حکومهتا عیراقی قه دهیته سیدارهدان. بنییره: محهمهد حهमे باقی، سهرچاوهی پیشوو، ل ۳۸.

(۳۷) روژناما کوردستان، ژماره (۵۳)، ۴ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۱۳، ۲۱۶.

(۳۸) تیلهکو هۆزهکا رموادیانه ل دهقهرا موکریان. بنییره: روژناما کوردستان، ژماره (۲۲)، ۴ ئادار ۱۹۴۶، ل ۸۷.

(۳۹) روژناما کوردستان، ژماره (۵۴)، ۶ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۱۹.

(۴۰) ههمان ژماره.

(۴۱) دبیت جوهره زیدههیهک دقئ دهنگوباسی دا ههبیت، چونکه چ راستی دوی چهندی دا نینه نیزیکی ههزار کهس ژ لایهنهکی شهركهر بهینه کوشتن بهرامبهر یازده کهسان ژ لایهنی دی، یان ژی دبیت ئەگهري به لافکرنا قی ژماره ی ئەوبیت دا وورمیا هیژین کوماری بهرز بکته.

(۴۲) روژناما کوردستان، ژماره (۶۰)، ۲۰ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۴۱.

(۴۳) ههمان ژماره، ل ۲۴۱ - ۲۴۲.

(۴۴) گوندی مامهشا ب دووراتیا (۱۰) کیلومهتران ژ روژناڤایی باژیری سهقر دووره، ل سپیدههیا ۱۵ حوزمیران ۱۹۴۶ شهركه دژوار نیزیکی ههژده دهمژمیران دناقبهرا هیژین ئیرانی و هیژین کوماری دا هاته روودان. بو پتر پیزانینان بنییره: کهیوان نازاد ئەنومر، سهرچاوهی پیشوو، ل ۱۵۷.

(٤٥) ل سال ١٩١٢ ژ دايك بوويه و ل ١٩٣٠ دبته ماموستا و پاشان دچيته كوئيژا سهربازى و بووه ئهفسهر، ل سال ١٩٣٩ دچيته ناڤ حزبا (هيووا) و ژئهندامين ديار يين شورهشا بارزان بوو و پشكدارى د هيژا كومارا كوردستان دا دكته، پشتى رووخاندنا كومارى ل ١٩ حوزهيران ١٩٤٧ ژلايى حكومهتا عيراقى قه دهيته سيدارهدان. بنيړه: محهمهد حهمه باقى، سهرچاوهى پيشوو، ل ٣٩.

(٤٦) روژناما كوردستان، ژماره (٦٠)، ٢٠ حوزهيران ١٩٤٦، ل ٢٤٤؛ دقى شهريدا چهندين سهربازين ئيرانى وهك ئيخسير هاتنه گرتن و فهروماندى هيژا وان بناڤى (پيشهنگ خوسرموى) هاته كوشتن و ئهه هيژه ب ناچارى بهرهه سقر زقيرين. بنيړه: عهقيد بهكر عهبدولكهريم ههويژى، گهشتيك به كومارى مههاباد دا: بيرموريهكانم له روژهلاتى كوردستاندا ١٩٤٤ - ١٩٤٧، چ ٢، ههولير، ٢٠٠١، ل ٥٦.

(٤٧) روژناما كوردستان، ژماره (٦٠)، ٢٠ حوزهيران ١٩٤٦، ل ٢٤٤.

(٤٨) ههمان ژماره، ل ٢٤٢؛ دقان دانوستاندانان دا ريگهفتنامهك دناڤهرا قازى محهمهد و رمزم ئارا د چوار خالان دا هاته ئيمزاکرن ئهوژى: ١- هيژين كوردستان دهستور بدهنه هيژين ئيران خوارن و ئازوقهى بو هيژين دورپيچ كرى ل بانه و سهردهشت بگههينن. ٢- ب چ شيوميان دهولتهتى مافى هنارتنا چهكى يان گهورينا سهربازان نينه، و بتنى مافى قهگوهاستنا نهخوش و برينداران ههيه. ٣- ههر دهستهيهكا نيزامى كو ههلگرين خوارن و جلوبهركا بيت، پشتى چاقديري و كونترولكرنا وان ژلايى هيژين پيشمهركهه قه، دقبت نوينهري حكومهتا كوردستان دكهلدا بيت. ٤- ئهگهر لهشكهرى ئيران بهروقازى قان خال و بهندا ئقيني بكهت، دى هيژا پيشمهركه بهرگيريى كهت و ناهيلىت كهلوپهل بگههنه هيژين دورپيچ كرى. بنيړه: سمايلى ماملى، سهرچاوهى پيشوو، ل ١٩٦؛ حهسهنى دانيشفر

"هيوور"، بارزانی له ویژدانی روژههلاتی کوردستاندا، بهرگی یه کهم، ههولیر،
۲۰۰۳، ل ۹۱ - ۹۲.

(۴۹) روژناما کوردستان، ژماره (۶۲)، ۲۷ حوزهیران ۱۹۴۶، ل ۲۴۹ - ۲۵۰.

(۵۰) روژناما کوردستان، ژماره (۶۶)، ۹ ته‌موز ۱۹۴۶، ل ۲۶۲.

(۵۱) میرحاج ئەحمەد ل سالا ۱۹۱۱ ژ دایک بوویه ل ۱۹۳۶ وهک ئەفسەر ژ کولێژا
لهشکهری ل به‌غدا دهرچوو، ژ سه‌رکردین حزبا (هیوا) بوو و پشکداری د شوره‌شا
بارزان و کومارا کوردستان دا کریه، دگهل مسته‌فا بارزانی دجیته ئیکه‌تیا
سوقیه‌ت و ل ۱۴ ته‌موز ۱۹۵۸ بو عیراق دزقریت، ل ۹ چرییا دووی ۱۹۸۸ ل به‌غدا
دجیته به‌ر دلوقانیا خودی. بنیره: محه‌مه‌د حه‌مه باقی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو،
ل ۴۰.

(۵۲) روژناما کوردستان، ژماره (۶۲)، ۲۷ حوزهیران ۱۹۴۶، ل ۲۵۰.

(۵۳) هه‌مان ژماره.

(۵۴) هه‌مان ژماره.

(۵۵) روژناما کوردستان، ژماره (۶۶)، ۹ ته‌موز ۱۹۴۶، ل ۲۶۲.

(۵۶) هه‌مان ژماره.

(۵۷) خوشه‌وی خه‌لیل کوری خه‌لیل خوشه‌وی یه سه‌روک هوزی مزوری ل سالا ۱۹۲۸
ل ده‌قهره مزوری ژ دایک بوویه، ل سالا ۱۹۴۵ پشکداری د شوره‌شا بارزان یا دووی
دا کریه و پشتی ژناقبرنا شوره‌شا بارزان دگهل هوزا بارزان به‌ره‌ف ئاخا
روژه‌هلاتا کوردستان چوو، خوشه‌وی خه‌لیل ژلایی مه‌لا مسته‌فا فه وهک
فه‌رماندی له‌شکهری به‌ره‌ف سه‌قز هاته هنارتن و لوییری دژی له‌شکهری ئیرانی شهر
کر، لده‌می روودانا شهری مامه‌شا ل ۱۵ حوزهیران ۱۹۴۶ ب دژواری بریندار دبیت
و بو نه‌خوشخانا سوقیه‌تی ل ته‌بیریز ده‌یته ره‌وانه‌کرن، لی پشتی بورینا چه‌ند
روژا دجیته به‌ر دلوقانیا خودی. بنیره: روژناما کوردستان، ژماره (۶۲)، ۲۷
حوزهیران ۱۹۴۶، ل ۲۴۹ - ۲۵۰.

- (٥٨) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٢)، ٢٧ حوزمیران ١٩٤٦، ل ٢٤٩.
- (٥٩) هه‌مان ژماره، ل ٢٥٠.
- (٦٠) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٨)، ١٨ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٧٢.
- (٦١) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢١ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٧٣.
- (٦٢) هه‌مان ژماره.
- (٦٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧١)، ٢٨ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٨٣.
- (٦٤) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢١ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٧٥.
- (٦٥) به‌کر عه‌بدلکه‌ریم چه‌ویزی ل سالاً ١٩١٤ ژ دایک بوویه، ل ١٩٣٥ ب پله‌یا مولازمی دووی ژ کولیژا له‌شکه‌ری دهرچوویه ل ١٩٣٩ دگه‌هسته پارتا (هیوا) و پشکداری د شوره‌شا بارزان ١٩٤٣ - ١٩٤٥ دا کریه، ل دویف داخوازا بارزانی دچیته مه‌هاباد، پشتی رووخاندنا کوماری دزفریت کویسنجه‌ق، ل ١٩٦١ پشکداری د شوره‌شا ئه‌یلول دا کریه ل ١٣ کانوونا ئیکی ١٩٩٩ دچیته به‌ر دلوقانیا خودی. بنیره: کریم شاره‌زا، العسکری المناضل الثائر العقید بکر عبدالکریم الحویزی ١٩١٤ - ١٩٩٩، مجلة گولان العربي، العدد (٦٤)، هه‌ولیر، ٢٠٠١، ص ١٣٥ - ١٣٦.
- (٦٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢١ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٧٦ ؛ و ده‌مان ده‌مدا گو‌مانا خو به‌رامبه‌ر قی روودانی دیاردکته و دبیزته پیشه‌وا قازی محمه‌د، محمه‌د نانه‌وازاده ژلایی دوژمنی فه هاتیه شه‌هیدکرن و داخوازی ژئی دکته ریکی بدهتی داکو تولا وی فه‌کته. بنیره: عه‌قید به‌کر عه‌بدولکه‌ریم چه‌ویزی، ژیدهری به‌ری، ل ٥٦ - ٥٧.
- (٦٧) محمه‌د کوری شیخ عبدالقادر ل ٥ ئه‌یلول ١٨٩٨ ژ دایک بووه، ماوی خو بخواندنا هوژان و بابه‌تین ئه‌ده‌بی فه دبوراند، ئسه‌رده‌می حوکمرانیا کومارا کوردستان به‌ره‌ف مه‌هاباد ده‌یت و بو ریقه‌برنا کارین په‌روه‌دی هاته راسپارده‌کرن، ژبه‌ر هزرروبیرین وی یین نه‌ته‌وه‌می چه‌ندین جارا ژلایی

دهسه لآتدارين عيراق و ئيراق فه دهيتته زيندانكرن، ل ۷ ئهيار ۱۹۶۵ دچيته بهر دلوقانيا خودئى. بنيره: بورهان قانع، ديوانى قانع: شاعيرى چهوساوهكانى

كوردستان ۱۸۹۸ - ۱۹۶۵، چ ۴، سليمانى، ۲۰۰۱، ل ۴ - ۵.

(۶۸) رۇژناما كوردستان، ژماره (۶۹)، ۲۱ تهموز ۱۹۴۶، ل ۲۷۵.

(۶۹) رۇژناما كوردستان، ژماره (۵۱)، ۲۹ ئهيار ۱۹۴۶، ل ۲۰۶.

(۷۰) رۇژناما كوردستان، ژماره (۶۵)، ۲ تهموز ۱۹۴۶، ل ۲۵۹.

(۷۱) رۇژناما كوردستان، ژماره (۶۶)، ۹ تهموز ۱۹۴۶، ل ۲۶۱.

(۷۲) بو دياركرنا ناقيين وان كهسيين هاريكارى پيشكيشى پيشمهريگين ل چهپهريين

شهرى كرين. بنيره: پاشبهندي ژماره (۵ و ۶).

(۷۳) رۇژناما كوردستان، ژماره (۵۶)، ۱۱ حوزميران ۱۹۴۶، ل ۲۲۸.

(۷۴) جهعفر پيشهوهري ناقيى وي جواد زاده خلخالى يه ل ساللا ۱۸۹۲ ل تهبريز ژ

دايك بوويه، بهاريكاريا نيكهتيا سوقيهت حزبا ديموكراتى نازمربايجان و پاشان

حكومهتا نازمربايجان پيكنئينان، پشتى فهكيشانا سوقيهت ژ باكوورى ئيران

پيشهوهري بهرهف نازمربايجانا سوقيهت دچيت و ل ساللا ۱۹۴۷ ب روودانا ترومبيللى

كيانى خو ژ دهست دا. بنيره: نهحمهد باوه، عيراق ئيران له جوار چيوه

بهيوهندي نيوان ولاته زلهيزهكاندا و كاريگهري لهسهر دوزى كورد (۱۹۴۳

- ۱۹۴۵)، گوڤارا دوسىي ئيران، ژماره (۱۵)، سليمانى، ئهيلولى ۲۰۰۹، ل ۶۰؛

د. ك. و، الوحده الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ۳۱۱/۴۹۵۳، الوثيقة رقم

۹۰، ص ۱۶۶، كتاب المفوضية الملكية العراقية في طهران بتاريخ ۲۲ كانون الأول

۱۹۴۵.

(۷۵) امل عباس جبر البحراني، الاذربيجانيون و دورهم السياسي في ايران ۱۹۰۵ -

۱۹۴۶، رساله ماجستير، كلية التربية، جامعة المستنصرية، ۱۹۹۷، ص ۱۱۳.

(۷۶) رۇژناما كوردستان، ژماره (۹)، ۲ شوات ۱۹۴۶، ل ۳۳.

(۷۷) رۇژناما كوردستان، ژماره (۴۷)، ۲۵ نيسان ۱۹۴۶، ل ۱۸۹.

(۷۸) رۇژناما كوردستان، ژماره (۹)، ۲ شوات ۱۹۴۶، ل ۳۳.

- (٧٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٥.
- (٨٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٣.
- (٨١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٤)، ٦ ئهيار ١٩٤٦، ل ١٧٧ ؛ ههر چهنده ل ٦ شوات ١٩٤٦ قازى محهمهد پشكدارى د ريوهرسمين فهكرنا راديويا حكومهتا ئازمربايجان دا كر، لى رۆژناما كوردستان ئەه دهنگوباسه ل ٦ ئهيار ١٩٤٦ به لافكر، لغيره دياردبيت پشتى پهيوهنديين كومارا كوردستان و ئازمربايجان بهيزترو موكمتر بوين، ژنيكا رۆژنامى ئەه دهنگوباسه به لافكر.
- (٨٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٦)، ١١ ئهيار ١٩٤٦، ل ١٨٥.
- (٨٣) برهان ابابكر ياسين، المصدر السابق، ص ١٤٩.
- (٨٤) مصدر نفسه ؛ د. ك. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ٣١١/٤٩٥٣، الوثيقة رقم ٧١، ص ١٢٨، تقرير القنصلية الملكية العراقية في تبريز بتاريخ ١٠ كانون الثاني ١٩٤٦.
- (٨٥) برهان ابابكر ياسين، المصدر السابق، ص ١٤٩.
- (٨٦) مهحمود مهلا عزهت، با بوچوونه شيواو و ههلهكان راست بكهينهوه، گوڤارا گزينگ، ژماره (١٤)، سويد، زستانى ١٩٩٧، ل ٣٦.
- (٨٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٠)، ١ نيسان ١٩٤٦، ل ١٢٢.
- (٨٨) كريس كوچيرا، كورد له سهدهى نۆزده ويستههدا، وهرگيران: حهمه كهريم عارف، ج ٦، ههولير، ٢٠١١، ل ٢٢٦.
- (٨٩) مامهند رۆژههلات، پهيوهندييهكانى كورد - ئازمربايجان: ههرهشهكان، دهرهتهكان، گوڤارا دؤسي ئيران، ژماره (٥)، سليمانى، شوباتى ٢٠٠٧، ل ٢٧.
- (٩٠) د. ك. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ٣١١/٤٩٥٣، الوثيقة رقم ٧٧، ص ١٣٩، كتاب المفوضية الملكية العراقية في طهران بتاريخ ٢١ كانون الثاني ١٩٤٦.

- (٩١) د. ك. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ٣١١/٤٩٩٣، الوثيقة رقم ٢١٠، ص ٢٦٢، تقرير القنصلية الملكية العراقية في تبريز بتاريخ ٤ آب ١٩٤٦.
- (٩٢) عثمان علي، الحركة الكردية المعاصرة: دراسة تاريخية وثائقية ١٨٣٣ - ١٩٤٦، ط ٣، اربيل، ٢٠١١، ص ٧٩٨.
- (٩٣) رۆژناما كوردستان، ح.د.ك.ا، ژماره (٢٣٣)، ١٩٩٦، ل ١٦.
- (٩٤) بيرهوهري دوو رۆژنامه نووسی ئيراني له مهر كۆماری كوردستان (١٩٤٦)، ومپرگيران: نهوهري سوئتانى، گوڤارا گزینگ، ژماره (٢٤)، سوید، هاوینی ١٩٩٩، ل ٢١.
- (٩٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٣)، ٤ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٧٦.
- (٩٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٥)، ٨ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٨٣.
- (٩٧) هه مان ژماره.
- (٩٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٥)، ٨ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٨٣.
- (٩٩) هه مان ژماره.
- (١٠٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٥)، ٨ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٨٣.
- (١٠١) ئافراسیاو هه ورامى، په یوه ندییه كانى كوردستان و ئازمربایجان و هه ره سهینانى هه ردوولا له سالى ١٩٤٦ (له به ئگه و سه رچاوه كاندا)، سلیمانى، ٢٠٠٨، ل ٢٧٤ - ٢٧٥.
- (١٠٢) رۆژنامه ی كوردستان، ح.د.ك.ا، ژماره (٢٣٣)، ١٩٩٦، ل ١٧.
- (١٠٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٨)، ١٨ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٩٦.
- (١٠٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٧)، ١٥ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٩١.
- (١٠٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٩)، ١٨ حوزمیران ١٩٤٦، ل ٢٣٩.
- (١٠٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧٢)، ٣٠ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٨٧.
- (١٠٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧٠)، ٢٣ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٧٩.
- (١٠٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٨)، ١٨ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٩٣.

- (١٠٩) هوزان سليمان ميرخان الدوسكى، المصدر السابق، ص ١٥٦.
- (١١٠) مظفر فيروز سهرنقىسهري رۆژناما (رعد امروز) يا سياسى يه و نيك ژ ئەندامين پارتا راست (پارتا نه ته وهى) دهيتته هژماردن، دبیتته وهزيرى كار ل وهزارتا قهوام السلطنه يا دووى ل ئابا ١٩٤٦، و د هه مان دهمدا جيگرى سهروك وهزيران بوو، لدهمى گريدانا ريكه فتناما ته هيران - ئازمربايجان دبیتته نوونهري حكومه تا ته هيران. بنيه: رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٩)، ١٨ حوزميران ١٩٤٦، ل ٢٣٧ ؛ د. ك. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ٣١١/٤٩٩٣، الوثيقة رقم ٢٢٧، كتاب المفوضية الملكية العراقية في طهران بتاريخ ٥ آب ١٩٤٦.
- (١١١) مه حمود مه لا عززت، با بوچوونه شيواو و هه له كان...، ل ٣٨.
- (١١٢) ئافراسياو ههورامى، په يوه نديه كانى كوردستان و ئازمربايجان...، ل ٩٩.
- (١١٣) مه رهم پى دهوله تا ئيرانه (حكومه تا ته هيران).
- (١١٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٤)، ٢ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٥٣ - ٢٥٤.
- (١١٥) هه مان ژماره.
- (١١٦) ئافراسياو ههورامى، په يوه نديه كانى كوردستان و ئازمربايجان...، ل ٩٩.
- (١١٧) ئافراسياو ههورامى، رووداو هه كانى رۆژه له لاتى كوردستان...، ل ٩٣.
- (١١٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٩)، ١٨ حوزميران ١٩٤٦، ل ٢٣٧.
- (١١٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٠)، ٢٠ حوزميران ١٩٤٦، ل ٢٤١.
- (١٢٠) هه مان ژماره.
- (١٢١) هه مان ژماره.
- (١٢٢) مه حمود مه لا عززت، با بوچوونه شيواو و هه له كان...، ل ٣٨.
- (١٢٣) هه مان سه رچاو.
- (١٢٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٢)، ٢٧ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٤٩.
- (١٢٥) ئافراسياو ههورامى، رووداو هه كانى رۆژه له لاتى كوردستان...، ل ٩٠.
- (١٢٦) ئافراسياو ههورامى، په يوه نديه كانى كوردستان و ئازمربايجان...، ل ٢٥٧.

- (١٢٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧٩)، ٢٩ تهموز ١٩٤٦، ل ٣١٣.
- (١٢٨) نزار أيوب حسن الكولى، العلاقات الايرانية - السوفيتية ١٩٣٩ - ١٩٤٧، أبريل، ٢٠٠٩، ص ٢٠٢.
- (١٢٩) جەعفەر بابا یۆفیج باقرۆڤ ل باژیری (كوبه) سەر ب پارێزگهها (باكو) ژ دایك بویه، لسهردمی ستالینی ئەندامی لیژنا مهركهزی یا حزبا شیوعی یا سوقیهتی بوو، دبیته سهروك وهزیری كومارا نازمربایجانا سوقیهتی، لسهردمی حوكمرانیا خو یا دریز ژمارهكا زۆر ژ خهلكی ب بههانهین جوراوجور گرتن و كوشتن و مال و ئهردین وان تالان دكر، ژبهه تاونین وی ل نیسانا ١٩٥٦ هاته سیدارهه دان. بنیره: میهضان محمد حسین رشید البامرنی، سیاسة الاتحاد السوفیتی تجاه الحركة القومية الكوردية التحررية في كردستان الجنوبية (١٩٤٥ - ١٩٦٨)، أبريل، ٢٠٠٨، ص ١٣٠؛ سدیق سألح، بیرمهوهیه كانی محمهه د...، ل ٣٩.
- (١٣٠) ویلسون ناثنیل هاول، الكورد و الاتحاد السوفیتی، ترجمة: ضیاء الدین المرعب، مراجعة: فؤاد حمه خورشید و فائزة رشید جمعة، بغداد، ٢٠٠٦، ص ٣٢٧؛ ولیام ایغلتن الابن، المصدر السابق، ص ٤٥ - ٤٦.
- (١٣١) برهان ابابكر یاسین، المصدر السابق، ص ١٤٠.
- (١٣٢) فاضل رسول، كردستان و السیاسة السوفیتية في الشرق الأوسط، ترجمة: غسان نعسان، مراجعة: ماموستا جعفر، سلیمانیة، ٢٠٠٨، ص ٢٠٣.
- (١٣٣) ئەڤ پهیمانە دناڤههرا ئیکهتیا سوقیهت و بهریتانیا و ئیران دا هاته گریدان و ل ٢٦ کانوونا دووی ١٩٤٢ ژلایئ ئەنجومهنی ئیرانیقه هاته پهسهندکرن، ژ گرنگترین بهندی وئ، پیدقیه پستی بدوووماهیك هاتنا شهري جیهانی یئ دووی ب شهش ههیشان هیزین ئیکهتیا سوقیهت و بهریتانیا ئاخا ئیران چوول بکهن. بنیره: نزار أيوب حسن الكولى، المصدر السابق، ص ١٢٦ - ١٢٨.

- (١٣٤) هند ظاهر خلف البكاء، العلاقات الايرانية - السوفيتية ١٩٤١ - ١٩٥١، رسالة ماجستير، كلية التربية، جامعة المستنصرية، ٢٠٠٥، ص ٣٧.
- (١٣٥) ادور سابلييه، ايران مستودع البارود (اسرار الثورة الاسلامية)، ترجمة: عزالدين محمود السراج، بغداد، ١٩٨٣، ص ٢٤٣.
- (١٣٦) ناظم يونس الزاوي، التاريخ السياسي لأمتيازات النفط في ايران ١٩٠١ - ١٩٥١، أطروحة دكتوراه، كلية التربية، جامعة المستنصرية، ١٩٩٩، ص ١٥٢ - ١٥٣؛ جورج لنشوفسكي، الشرق الأوسط في الشؤون العالمية، ترجمة: جعفر خياط، مراجعة: محمود حسين الأمين و ابراهيم احمد السامرائي، بغداد، ١٩٦٤، ص ٢٤٦.
- (١٣٧) ويلسون ناينيل، المصدر السابق، ص ٣٢٩.
- (١٣٨) بو پتر پيزانينان دهربارهي وهرگرتنا ئيمتيازاتين په تروئى ل ئيران. بنيړه: ناظم يونس الزاوي، المصدر السابق، ص ١٥١ - ٢٠٧.
- (١٣٩) ياسين برهان الدين، حقائق عن سياسة القوى العظمى تجاه جمهورية كوردستان الشعبية، ترجمة: ياسين سردشتي، مجلة متين، العدد (١٠٤)، دهوك، ٢٠٠٠، ص ١٤٦.
- (١٤٠) فاضل رسول، المصدر السابق، ص ١٩٧.
- (١٤١) روژناما كوردستان، ژماره (٨٨)، ١٩، ئهيلول ١٩٤٦، ل ٣٢٥ - ٣٢٨.
- (١٤٢) روژناما كوردستان، ژماره (٤)، ١٧ كانونا دووى، ١٩٤٦، ل ١٦.
- (١٤٣) عهلى خسروى: ئيك ژبازرگانين دموله مهند يين باژيرى مههاباد بوو، دبيتته ئەندامى كوميتهيا مهركهزى يا حزبا ديموكراتى كوردستان، مروقهكى زانا و پيشكهفتن خواز بوو، رموشه نبيرو وهلات پاريزهكى خوين كهرمى بزاقا نهته وهيا كوردى يه، نهه وتارد روژناما كوردستان دا به لاق كرينه. بنيړه: ئەفراسياو ههورامى، مستهفا بارزانى: له هه نديك به لگه نامه و دوكيوميئتى سوقيه تيدا ١٩٤٥ - ١٩٥٨، ههولير، ٢٠٠٢، ل ١٦٧.

(١٤٤) رۆژناما کوردستان لیدیف به لگه نامه یێ روسی زیانی ن ئیکه تیا سوقیهت د شه ری جیهانی یی دووی دا بقی شیوهی دیاردکته: سوتاندنا (٧٠) ههزار گوند و (١٧١٠) باژیران و خراپکرنا (٣١٦٥٠) کارگه ها، دگه ل نیژیکی (١٠٠) ههزار ویستگه هی ن نامیران و (٢٧٨٣) کلێسه و (٨٧٠٠٠) جهی ن بازرگانی و (٤) ملیون خانی ن کرێکاران ژلایی هی زین ئەمانی قه هاتنه خراپکرن، دگه ل ژناقبرنا ب ملیونه ها گیانه وه ری ن وه ک مه ر و هه سپ و به راز و ماهی ن و خراپکرنا ری کین شه مه نده فه ر و قوتابخانه و نه خوشخانه و سوتنا چالکین په ترو لی و دگه ل گه له ک زیانی ن دی. بو پتر پی زانیان بنی ره: رۆژناما کوردستان، ژماره (٥٥)، ٩ حوزمهیران ١٩٤٦، ل ٢٢٢.

(١٤٥) یالته: ئەف کونگره ل ٤ - ١١ شوات ١٩٤٥ دناقبه را هه رسی سه روکا (روزقلته، تشرشل، ستالین) ل یالته هاته گریدان، دقئ کونگره ییدا چه ندین مه سه لین گرنه هاتنه باس کرن ژوان: مه سه لا ری کخراوا (نه ته وه ی ن ئیکگرته) و مه سه لا ئەمانی و مه سه لا پولونی و مه سه لا شه ری ل رۆژه لاتا دوور. بنی ره: ه. ١. ل. فشر، المصدر السابق، ص ٧١٩؛ ریاض الصمد، المصدر السابق، ص ٤٣٤ - ٤٣٥.

(١٤٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ کانوونا دووی، ١٩٤٦، ل ٢٥.

(١٤٧) هه رسی وه زی رین ژده رفه یی ن ئیکه تیا سوقیهت و ئەمه ریکا و ئینگلیز بوون.

(١٤٨) سان فرانسیسکو: ئەف کونگره دناقبه را ١٥ نیسان تا ٢٦ حوزمهیران ١٩٤٥ ل باژیری سان فرانسیسکو یی ئەمه ریکی هاته گریدان، ل ده سپیکئ دقئ کونگره ییدا نوینه ری ن (٤٦) ده وله تان ئاماده بوون، ژبو به ری خودانا بارودوخین پشتی شه ری جیهانی یی دووی و پیشنیاری ن کونگری (دومبارتون ئوکس) ئەوی ژلایی هه ر چار ده وله تی ن مه زنقه (ویلایه تی ن ئیکگرته)، ئیکه تیا سوقیهت، به ریتانیا، چین) ل سالآ ١٩٤٤ هاتی ه دانان، ل دووماهی ن هه می لایه ن رازی بوون

- ئسەر پيكنئينا دەستەپەكا نيف دەولەتى يا نوى جهى كومه لا گەلان بگريت.
- بنپره: عبدالوهاب الكيالي و آخرون، المصدر السابق، ج ٣، ص ١١٢.
- (١٤٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات، ١٩٤٦، ل ٤٢.
- (١٥٠) هه مان ژماره، ل ٤٤.
- (١٥١) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات، ١٩٤٦، ل ٥١ - ٥٢.
- (١٥٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار، ١٩٤٦، ل ٨٩.
- (١٥٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٨)، ٢٧ ئادار، ١٩٤٦، ل ١١٣.
- (١٥٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٠)، ٢٩ ئه يار، ١٩٤٦، ل ٢٤٢.
- (١٥٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات، ١٩٤٦، ل ٤٩.
- (١٥٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٨)، ٢٧ ئادار، ١٩٤٦، ل ١١٤ ؛ رۆژناما كوردستان،
ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار، ١٩٤٦، ل ٩٥.
- (١٥٧) جهليل گادانى، با نه بيته دروى پاش مردوو، ب. ج، ٢٠٠٠، ل ١٧٦.
- (١٥٨) سمائى ماملى، سه رچاوه ي پيشوو، ل ٦٩.
- (١٥٩) هه ر چه نده په خشى قى ئاميرى راديوئى ژ مه هاباد زيده تر نه دچوو ئانكو ده نكي
راديويا كوردستان نه د گه هشته ده قهرين دى يين رۆژه لاتا كوردستانى.
- (١٦٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٣)، ٤ ئه يار، ١٩٤٦، ل ١٧٣.
- (١٦١) هه مان ژماره، ل ١٧٥ ؛ زيده بارى هه رتا قوتابيين كورد بو باكو ب مه ره ما
خواندنا زانياريين له شكه رى ل زانينگه هين سوقيه ت. بنپره: جوناثان راندل،
أمة في شقاق : دروب كردستان كما سلكتها، ترجمة : فادي حمود، ط ٢،
بيروت، ١٩٩٩، ص ١٧١ ؛ وليام ايغلتن الابن، المصدر السابق، ص ١٤٤.
- (١٦٢) دلشاد ره سولى: ناقى وى محهمهد غه فوره، د بنه رت دا خه لكى مه هاباده و ل
كويه مه زن بوييه و هه ر ئويرى خوانديه، پاشان دچيته مه هاباد و تيكه ئى
كارى سياسى دبیت، دبیته ئه ندامى كومه لا (J.K)، ئسه رده مى حوكمرانيا
حكومه تا كوردستان دبیته هاريكارى وه زاره تا ره وشه نبيري، پشتى رووخاندنا

- کۆمارا کوردستان به رهف دهقهرا پشدمر دهیت، ل سالأ ١٩٦٥ هاته كوشتن.
- بنییره: رهفیک سالح و سدیق سالح، سهراچاوهی پیشوو، ل ١٨.
- (١٦٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٣)، ٤ ئه یار، ١٩٤٦، ل ١٧٣.
- (١٦٤) هه مان ژماره، ل ١٧٥.
- (١٦٥) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤)، ١٧ کانوونا دووی، ١٩٤٦، ل ١٣.
- (١٦٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧٢)، ٣٠ ته موز، ١٩٤٦، ل ٢٨٧.
- (١٦٧) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤)، ١٧ کانوونا دووی، ١٩٤٦، ل ١٣.
- (١٦٨) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧٢)، ٣٠ ته موز، ١٩٤٦، ل ٢٨٦.
- (١٦٩) سه مه ند سیامه ندوف کوری عه لی سیامه ندوفه ل سالأ ١٩٠٩ ل گوندی سنکر
ل دهقهرا کارکاس ل قضا سیا ژ دایک بویه، ل ١٩٢٤ سیامه ندوف بوویه
ئه ندامی ئیکه تیا لاوین کومونیسیت و ل سالأ ١٩٣١ ب ئه ندامه تیا حزبا
کومونیسیت یا ئیکه تیا سوفیه ت هاته قه بول کرن، خواندنا خو ل زانکویا
رۆژه لآتا ئیکه تیا سوفیه ت ل لیننگراد بدوو ماهییک ئینا و پاشان بوو به ریرسی
ئیکی یی حزبا کومونیسیت ل ئه رمه نستانا سوفیتی، ل سالأ ١٩٣٨ ب نوونه ری
ئه نجومه نی بلند یی دهقهرا ئالاگز هاته هه لپژاردن، پشکداری د شه ری جیهانی
یی دووی دا کر و ئیکه مین کورده ناسناق قاره مانئ ئیکه تیا سوفیه ت
"قاره مانئ لیننگراد" و مرگرتی، ههروه سا داستانا (سیامه ند و خه جی) ب زمانئ
کوردی و فرههنگا ئه رمه نی - کوردی لسه رده ستی وی هاته نه ئیسین، ل
سالأ ٢٠٠٣ چویه بهر دلوقانیا خودی. بنییره: رۆژناما کوردستان، ژماره (٦)، ٢١
کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢١ - ٢٤ ؛ رۆژناما کوردستان، ژماره (٩)، ٢ شوات
١٩٤٦، ل ٣٣ ؛ وزیری آشو، دوسیه البارزانی فی محفظة ستالین الفولادیه، ترجمه
و تقدیم : إسماعیل حصاف، هولیر، ٢٠٠٨، ص ٤٩ ؛ آرجی روزفلت، خصوصیات
قاضي محمد و جمهوريته الكوردية، ترجمه : دانا أحمد، مجلة سردم العربي،
العدد (٩)، السليمانية، ٢٠٠٥، ص ١٠٩.
- (١٧٠) رۆژناما کوردستان، ژماره (٩)، ٢ شوات ١٩٤٦، ل ٣٣.

- (١٧١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦)، ٢١ كانونا دووی ١٩٤٦، ل ٢١، ٢٤.
- (١٧٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٩)، ٢ شوات ١٩٤٦، ل ٣٦.
- (١٧٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦)، ٢١ كانونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٤.
- (١٧٤) هه مان ژماره.
- (١٧٥) هه چهنده لئین ل ١٩٢٤ دمريت و كومارا كوردستان ل ١٩٤٦ هاتیه دامه زانندن، لی ژیهه گه لی كورد ل كوماری بچاقی رزگار كهه به ریخوددانه ئیكه تیا سوقیهت، لههرا كومارا كوردستان ب بورینا بیست و دوو سالان ل سههه مرنا لئین ریوره سمین تازی ل زوره بیهه ده قهرین كوماری ددانان.
- (١٧٦) بولیفوی و جوكوف، لئیننا، موسكو، ب. ت، ص ٨٨.
- (١٧٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٨)، ٢٥ ئه یار ١٩٤٦، ل ٢٣٣.
- (١٧٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٦)، ٢٠ ئه یار ١٩٤٦، ل ٢٢٧.
- (١٧٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٨)، ٢٥ ئه یار ١٩٤٦، ل ٢٣٦.
- (١٨٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٦)، ٢٠ ئه یار ١٩٤٦، ل ٢٢٧.
- (١٨١) هه مان ژماره.
- (١٨٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٨)، ١٨ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٦٩ - ٢٧٠.
- (١٨٣) پشتی دانوستاندنن قهوام السلطنه دگه ل ئیكه تیا سوقیهت ژبو دمه كه قتنا هیزین سوقیهت ژ ئیران نه گه هشتیه چ ئه نجامان، بالیوزی ئیران ل واشنتون حسین علاه ل ١٨ ئادار ١٩٤٦ داخواز ژ ئه نجومه نی ئاسایش كر، كو مزارا ئیران بیخه به ردهم ئه نجومه نی، دقئ داخازی دا هاتبوو نه پیگیری كرنا ئیكه تیا سوقیهت ب په یمانا سی قوئی یا سالأ ١٩٤٢ و بریارین (مقررات) ته هه ران و ریکه فتناما نه تهوین ئیگرتی، ههروهسا نابیت ئیدی ئیكه تیا سوقیهت مایتیکرنی د کاروبارین نافخویی بین ئیران دا بکهت و دقیا تا ٢ ئادار ١٩٤٦ هه می هیزین سوقیهت ژ ئاخا ئیران بهینه چولكرن، لی تا نوکه ئیكه تیا سوقیهت چ پیگیری بمان بریارا نه کریه. بنیره: روح الله رضانی، سیاسة ایران

الخارجية ١٩٤١ - ١٩٧٣ : دراسة في السياسة الخارجية للدول السائرة صوب
التحديث، ترجمة : علي حسين فياض و عبدالمجيد حميد جودي، جامعة
البصرة، ١٩٨٤، ص ١٥٠.

(١٨٤) رؤژناما كوردستان، ژماره (٦٨)، ١٨ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٦٩ - ٢٧٠.

(١٨٥) هه ر دگه ل دامه زانندا كومارا كوردستان ئه مريكا هه لويسته كى هه قدژ
دگه ل كومارى بكاردئينات، وهرگرتنا فى هه لويستى ژلايى ئه مريكاهه بو
چهندين ئه گهران دزقريت ئه ووژى ئه مريكا هه زردكر كومارا كوردستان
ئالافه كه ددهستين سوقيه ت دا و ژبه ر په يوه نديين موكم بين دناقبه را كومارا
كوردستان و ئيكه تيا سوقيه ت دا، بتاييه ت دقى ماوهيدا ئيكه تيا سوقيه ت
مه زنترين هه فركى ئه مريكا بوو ل ده قهرى، ديسان پارچه كرنا ئيران نه د
به رژه وه نديا ئه مريكا دابوو و داخازيبن گه لى كورد ل كومارا كوردستان
دگه ل به رژه وه نديا ئه مريكا نه ده اتنه گونجاندن. بنيړه: ماريانا خاروداكي،
الكرد والسيساهه الخارجيه الاميركيه : العلاقات الدوليه فى الشرق الاوسط
منذ ١٩٤٥، ترجمه : خليل الجيوسى، اربيل، ٢٠١١، ص ٢٦٨ ؛ آزاد محمد سعيد،
كوردستان فى استراتيجيه القوى الكبرى (القرن العشرون وما بعد)، اطروحه
دكتوراه، كلية القانون والسيساهه، جامعه صلاح الدين، ٢٠١٠، ص ١٠٩.

(١٨٦) رؤژناما كوردستان، ژماره (٧٥)، ١١ ئاب ١٩٤٦، ل ٢٩٧.

(١٨٧) جورج كليمه نسو (١٨٤١ - ١٩٢٩): كه سايه تيه كا سيسى يه، دناقبه را
ساليبن (١٩٠٦ - ١٩٠٩) و (١٩١٧ - ١٩١٩) دببته سه روک وه زيرى فه ره نسا، د
كونگرى ناشتئى ل پارييس وهك نوينه رى فه ره نسا پشكدارى كر و شيا روله كى
به رز دقى كونگرهيدا بگيريت. بنيړه: عبدالوهاب الكيالى، ماجد نعمة وآخرون،
المصدر السابق، ج ٥، ط ٢، ص ١٣٨.

(١٨٨) لويد جورج (١٨٦٣ - ١٩٤١): كورى دووى يى وليهم جورج ل سالا ١٩١٥ هه تا
١٩١٦ دببته وه زيرى كوگه هين چه كى ل به ريتانيا و دناقبه را ساليبن ١٩١٦ -
١٩٢٢ بويه سه روک وه زيرى به ريتانيا، د كونگرى ناشتئى ل پارييس وهك نوينه رى
به ريتانيا پشكدارى كر و شيا روله كى به رز دقى كونگرهيدا بگيريت. بنيړه:

Robert Eccleshall and Graham Walker , BIOGRAPHICAL DICTIONARY OF BRITISH PRIME MINISTERS , London , 1998 , P 252 - 261.

(١٨٩) ژنرال سمتس: كهسايهتيهكا لهشكهرى و زهلامهكى بهرنياس ل باشوورى
ئهفريقيا بوو ل سالآ ١٨٧٠ ل باشوورى ئهفريقيا ژ داىك بووه، ل زانكويا
كامبرج ياسا خوانديه، پشتى دويماهيمك هاتنا شهرى جيهانى يى ئيكي وهك
نوينهري باشوورى ئهفريقيا ل لهندن وتارهك دا و تيدا هزرا پهيدا بوونا ئينتداب
دمريخست وهك بهرسقهك بو راگههاندنا سهروكى ئهمرىكى وودرو ويلسون و
چارده خالين دياركرنا مافى چارهنفيسا نهتهوان بو نههيلانا داگيركرن و
داگيرگهان، دگهل دهستپيكرنا شهرى جيهانى يى دووى دبته سهروك
وهزيرى باشوورى ئهفريقيا و ل سالآ ١٩٤١ ناسناقى مارشال ومركرت، ل سالآ
١٩٥٠ دمريت. بنيره: عبدالوهاب الكيالى، ماجد نعمة و آخرون، المصدر السابق،
ج ١، ج ٣، ص ٢٣٨، ٣٤٢.

(١٩٠) ئينتداب: شيوهك ژ شيوين داگيركرنى يه و دمركهفتنا فى سيستمى بو
كونگرى ناشتيا ل پاريس ١٩١٩ دزفريت كو ئهف سيستمه لسهر مللهتين نه
ئهووروى بتاييهت ئهو مللهتين لژير دهسلاتداريا ئوسمانيان بهيته بجه ئينان،
ب بههانهيا وى جهندى كو ئهف مللهته نهشين كاروبارين خو بين سياسى
بريشهبن و بيدقى بهاريكاريا دهولهتين مهزنن. بنيره: عبدالوهاب الكيالى،
ماجد نعمة و آخرون، المصدر السابق، ج ١، ص ٣٤٢.

(١٩١) روژناما كوردستان، ژماره (٧٧)، ١٥ ئاب ١٩٤٦، ل ٣٠٦.

(١٩٢) ئهف كونگره دناقبهرا ٢٨ چرييا دووى تا ١ كانوونا ئيكي ١٩٤٣ ب ئامادبوونا
ستالين وتشرشل و روزقلت ل تههران هاته گريدان، دقى كونگرهيدا
دانوستاندن ل دورقهكرنا چهپهركا شهرى دژى ئهلمانيا و ههقهيمانين وى ل
روژناقا ئهووروا هاته كرن. بنيره: نزار ايوب حسن الكولى، المصدر السابق، ص
١٦٨ - ١٦٩.

(١٩٣) روژناما كوردستان، ژماره (٧٧)، ١٥ ئاب ١٩٤٦، ل ٣٠٦.

(١٩٤) روژناما كوردستان، ژماره (٥٨)، ١٦ حوزميران ١٩٤٦، ل ٢٣٣.

(١٩٥) ياسايا دان و وەرگرتنا كرىي (الإعارة والتأجير): ناقي بريارهكي يه كول

ئادارا ١٩٤١ ژلايي كونگرئسي ئه مريكي ب سهروكاتيا روزفلت هاته ئيمزاکرن،
دقي برياريدا هاتبوو كو ويلايه تين ئيگرتي چهك و هه مي پيدقيين شهري
پيشكيشي بهريتانيا و هه قه يمانين وي بکهت، لي ويلايه تين ئيگرتي پشكداريي
د شهري جيهاني يي دووي دا نه کهت، ههروهسا پيدقيه پشتي ب دووماهيک
هاتنا شهري بهايي قان هاريکاريان ل ويلايه تين ئيگرتي بزقريت. بنيره:

عبدالوهاب الكيالي و آخرون، المصدر السابق، ج ١، ١٩٩٠، ص ٢١٢.

(١٩٦) روژناما كوردستان، ژماره (٥٨)، ١٦ حوزهيران ١٩٤٦، ل ٢٣٣.

(١٩٧) سميرة عبدالرزاق عبدالله العاني، العلاقات الايرانية - البريطانية ١٩٣٩ -

١٩٥١، رسالة دكتوراه، كلية الآداب، جامعة بغداد، ١٩٩٧، ص ٢٢٥ ؛ عبدالمجيد

عبدالحميد العاني، سياسة الولايات المتحدة الأمريكية تجاه ايران ١٩٤١ -

١٩٤٧، رسالة دكتوراه، كلية الآداب، جامعة بغداد، ١٩٩١، ص ٢٦٥.

پشکا چواری

روژناما کوردستان و کار و چالاکیین ئابووری و رموشه‌نبیری و نافخوئی

- تهومری ئیکي: ئابووریا کومارا کوردستان د به‌ریه‌رین روژنامی دا
- تهومری دووی: بواری فی‌رکرنی و رموشه‌نبیری کوردی یا گشتی
- تهومری سیی: حزیا دیموکراتیا ژنین کوردستان
- تهومری چواری: میژوویا کوردستان و ناقدارین کورد

تهوهری ئیکی

ئابووریا کۆمارا کوردستان د بهرپهرین روژنامی دا:

أ- دامهزاندنا شرکەتا تهرهقی کوردستان:

دگهل دامهزاندنا شرکەتا تهرهقی کوردستان^(۱) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۱۶ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ئاگههداریهك ب دامهزاندنا قی شرکەتی به لاقهریه و تیدا هاتیه دیارکرن کو "ژئه نجامی کومبوونا روژا جومعه ۸ شوات ۱۹۴۶ بریار هاته دان سهرماییا رهسهن یا شرکەتی ب ئیک ملیون تومه نان هاته دانان و چاریکهك کاش (نقدی) دهیته دان و دوو چاریکین دی ب لاپهری پسهلهی ئەوا وهرگرتی بو وان کهسین پاری کاش نهبن ژوان دهیته قه بوول کرن، به لی مفایی وی بو وان ناهیهته هژماردن تا گههشتنا وان لاپهرین پسهلهی و ری ب شرکەتی هاتیه دان کو سهرمایه داریا خو تا دوو ملیون تومه نان زیده بکهت"^(۲)، ههروهسا ئەو کهسین تا نوکه پشک (سهم) نه کرین ئەوژی دشین ب لاپهرین پسهولا خو چهند پشک بشین بکرن و ههر پشکهکا شرکەتی ژ ئیک ههزار تومه نان پیک دهیته، ههر ژ میژوويا قی نفیسینی لاپهرین پسهولا دهینه قه بوول کرن تا دووماهیا هه یقا ئادار ۱۹۴۶ ههر کهسهکی حهز هه بیت لاپهرین پسهولین خو ب ناقی شرکەتا تهرهقی کوردستان پیشکیش بکهن^(۳)، ژ به لاقهرنا قی ئاگههداریی دیاردبیت ریقه بهری شرکەتا تهرهقی کوردستان (محهمههه ئه مین معینی) بوو^(۴).

دگهل دامه‌زاندنا کۆمارا کوردستان حکومه‌تا ته‌هرانی ب هه‌می ریکا هه‌ولدا دورپێچه‌کا ئابووری بیخته سه‌ر ده‌قه‌رین کۆماری^(۶)، ئەه‌ف دورپێچه‌ ئابووری ب شیوه‌یه‌کی روهن و ئاشکه‌را د روژناما کوردستان دا باس لی هاتیه کرن و ل ژمارا ب میژوویا ۶ ئادار ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی قازی محهمه‌د ل جه‌ژنا شرکه‌تا ته‌ره‌قی یا کوردستان باس ژفی دورپێچه‌ ئابووری دکه‌ت و دبێژیت "ئه‌ه‌ف هیرشا دوژمان هیرشه‌کا ئابووریه و مژوول دبن بقی ریکی کوده‌تایی د ئیخته دناف ملله‌تی وه‌ک مژارا تووتن کو ده‌وله‌تا ئیرانی مژوول بو ب ریکین دووبه‌ره‌کیی دناف ملله‌تی کوردان دا پیک بینیت، له‌ورا پیدفیه ئەم ریکه‌کا ئابووری بو خو بینن"^(۷) ژبو چاره‌سه‌رکنا فی کیشی و بو پرکنا گهنجینا حکومه‌تا کوماری، قازی محهمه‌دی هزر د دامه‌زاندنا کومپانیه‌کی ل مه‌هاباد دا کر^(۸) و د وتارا خودا دبێژیت: "دقیت شرکه‌تا ته‌ره‌قی به‌یته به‌رفره‌ه کرن، و په‌یوه‌ندیین بازرگانی ل هه‌می کوردستان دا به‌رقه‌رار ببیت و حکومه‌تا کوردستان پیداوایستیین وی زۆرن، دقیت بارودوخی خو وه‌ک دونیا یا ئەه‌قرو بگوهوریت بو نمونه ره‌وشه‌نبیری و کشتوکالی و هه‌بوونا کارگه‌هان ئانکو دقیت به‌رفره‌هی د پیشکه‌فتنی دا هه‌بیت و ژبو فی ئارمانجی هه‌می هه‌ول و تیکۆشانی بکه‌ن"^(۹).

هه‌رچه‌نده شرکه‌تا ته‌ره‌قی کوردستان ل کۆماری هاته دامه‌زاندن و تا راده‌یه‌کی ژيانا ئابووری پیشکه‌فت لی فی کومپانیی نه‌شیا هه‌می پیداوایستیین خه‌لکی دابین بکه‌ت و ژبو دهریازکنا قه‌یرانا دارایی حکومه‌تا کوردستان هه‌ولدا ده‌ینیین دهره‌کی وهرگرت^(۱۰)، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۴ ئەیار ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی باس ژ چوونا قازی محهمه‌د بو ته‌بریز دکه‌ت و دیاردکه‌ت کو "ماوه‌یه‌که قازی محهمه‌د بو گریدانا په‌یماننه‌کا سیاسی و ئابووری دگهل حکومه‌تا ئازمربایجان به‌ره‌ف ته‌بریز چوو بوو"^(۱۱)، د ئەنجامی فی سه‌ره‌دانی حکومه‌تا کوردستان (۲۰۰۰) تومهن ژ حکومه‌تا ئازمربایجان ده‌ین کرن، لی وهرگرتنا فی کوزمی پاره‌ی ژی نه‌شیا پیداوایستیین کۆماری ژ موچه‌ییین فه‌رمانبه‌ران و موچه و مه‌زاختنن (۱۲) هه‌زار پیشمه‌رگین کۆماری دابین بکه‌ن^(۱۳).

ب - تووتن:

ل دەمی کۆمارا کوردستان هاتیه دامهزراندن داهاستی سهرهکی و مهزن یی ئابووریا کۆمارای ل سهر چاندنی بوو، و ب تایبته چاندن و بهرههمی تووتنی وهک ئیکهمین بهرههمی سهرهکی بو هاوردهنیا کۆمارای دهاته هژماردن^(۱۲)، لهورا دی بینین ل سهردهمی حوکمرانیا کۆمارای ب کورمی (۸۰۰۰۰۰) دۆلاران کۆمارا کوردستان شیا تووتنی هاوردهی ئیکهتیا سوقیهت بکهت^(۱۳) ئانکو فروتتا تووتنا کۆمارای بو دهرقه دبوویه ئهگهری ب هیزکرنا پیگههین ئابووریا کۆمارای.

ژ بهریخودانا بهرپهرین روژناما کوردستان دی بینین گهلهک بابته و ئاگههداری سهبارته گرنگیا تووتن و ئابووریا کۆمارای هاتینه بهلاقرن، چونکه داهاستی سهرهکی یی کۆمارای ژ تووتنی دهات، لهورا ل ژمارا ب میژوویا ۲ حوزهیران ۱۹۴۶ دهرکهفتی باس ژ بازرگانی و چاوانیا چاندنا شتلا تووتن بو جوتیاران دکته، دیسان ددهته دیارکرن کو ئیکهمین بازرگانیا کۆمارا کوردستان تووتن بوو و چهندی ساله جوتیارای کورد ل دهقههین کۆمارای و بهشهکا زور ژ ناخا کوردستانی باشترین جووین تووتنی د چاندن، لهورا تووتنا قان دهقههرا گهلهک یا بناقودهنگه^(۱۴).

دیاردبیت حکومهتا کوردستان تووتن وهک داهاتهکی سهرهکی ددیت لهورا گرنگیهکا تایبته ب بهرههمین تووتنی ددان، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۷ ئاب ۱۹۴۶ دهرکهفتی د ئاگههداریا ژماره (۱۹۸) ل ریکهفتی ۱۲ ئاب ۱۹۴۶ رادگههینت کو "ل دویش بریارا کومیتیهیا ناقهندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان ب ههمی خودانیین تووتنی ئهویین ههزههین تووتنا خو بو نازمهریایجان بار بکهن رادگههینت خودانیین تووتنی تووتنا خو بو جهی دوخانیات (کارگیریا تووتنا مههاباد) ئاماده بکهن و نرخی تووتنی دی بشی شیوهی بیت"^(۱۵):

• تووتنا پله ئیک (قوتایی - نیف قوتایی - بهلگ) ههر کیلویهک ب چوارریالا

یه.

- تووتنا پله دوو (قوتایی- نیف قوتایی- بهلگ) هەر کیلویهك ب سى ریا لا یه.
- تووتنا پله سى (قوتایی- نیف قوتایی- بهلگ) هەر کیلویهك ب دوو ریا لا یه.
- تووتنا پله چوار (قوتایی- نیف قوتایی- بهلگ) هەر کیلویهك ب ئیک ریا لی یه^(۱۶).

دیسان حکومهتا کوردستان ههولدا تووتن ب قاچاخى ژ دهقهريڻ کۆمارى نه دهرکهفت و د ئاگههداريهكى دا رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۱۸ ئەيار ۱۹۴۶ دهرکهفتى تيدا هاتيه ديارکرن کو "ل دويڤ بريارا کۆمارا کوردستان ب ههمى مللهتى خوشتقى يى کورد رادگههينن هەر کهسهك بى ئاگههداريا حکومهتا کوردستان تووتن يان ترياك ب قاچاخى بۆ دهقهريڻ حکومهتا ئازهرىايجان ببهت و ئەگەر مالى وى هاته گرتن، ئەو کهسى خودانى مالى دى تاوانا ياسايى دهت و دى سزا ژى ژى گريت"^(۱۷).

ژ لايهكى ديشه چونکه حکومهتا تههران دورپيچهکا ئابوورى دانابوو سهەر کۆمارى رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۶ ئادار ۱۹۴۶ دهرکهفتى ئاگههداريا ژماره (۲۰۱۸) ل ريکهفتى ۳ ئادار ۱۹۴۶ ب ناڤى (ئاگادارى له بابته توتن) بهلافکريه و تيدا هاتيه کو "ژلايى (۱۰۰) کهسان ژ برايڻ مهزن و ئاکنجيين باژيرى مههاباد ياداشتنامهك بۆ پيشهوا قازى محهمهد نشيسين و نشيسينا قى ياداشتنامى ژبهر ئەگهري نهگههشتنا پارى تووتن و نهفروتنا وى و ژبهر دهست تهنگيا خهلكى يه، لهورا ناچاربون ياداشتنامهكا نهرازيبونى پيشكىشى قازى محهمهد بکهن"، لى رۆژناما کوردستان بهرسقا فان کهسان ددهت و دبيژيت: سهردهان و هاتن و چوونين قازى محهمهد بۆ چارهسههرکرنا کيشا نهفروتنا تووتنى يه و بۆ قى مههمى گهلهك دانوستاندن هاتينه ئەنجام دان^(۱۸).

پشتى قازى محهمهد ههولداى ريکهكى بۆ فروتتا تووتنا کۆمارى ببينيت، (محهمهد ئەمین شرفى) هنارته تهبريز داكو ب ريكا (صمدوف)^(۱۹) پهيوهنديى دگهل ئيکهتيا سوڤيهت بکهت و تووتنا کوردى پيشكىشى فروتنى بکهت^(۲۰)، د

ئەنجامدا ئىكەتيا سوقىيەت تووتن بەرامبەر ھندەك كەلۈپەلەين روسى ژ كۆمارى كرىن^(۲۱)، و ژ ئەنجامى قى بازىرگانىي رۇژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۱۸ ئادار ۱۹۴۶ دەركەفتى ئاگەھدارىيەك سەبارەت كرىنا كەلۈپەلەين روسى بەلاڧكرىيە و تىدا داخواز ژ بازىرگان و قوماش فروش و كەسىن پەيوەندىدار دكەت كو "ل دويش بريارا دەستەيا رىڧەبەريا شرکەتا تەرەقى كوردستان بۇ دەستەئىنانا مفايى بۇ خەلكى ھەر ژقى ميژووياي پىڧە لقى شرکەتا كوتالى (قوماش) روسى ل بوكان ب نوونەرايەتيا عەبدوللا بەرامى ھاتىيە دانان و ل دويش بريارين شرکەتى دەيتە فروتن، ھىشى دكەن بۇ وەرگرتنا پشكا كوتالى ل لقى شرکەتى ل بوكان ئامادەن دا دناڧبەرا واندا دابەش بکەن"، ديسان ژقى ئاگەھدارىيە دياردبىت كو نوونەرى شرکەتى ل لقى بوكان (عەبدوللا بەرامى) بوو^(۲۲).

ج- گومرك:

ژ گرنگرتين داھاتىين كۆمارى ئەوژى گومرك و مالىيات (باج) بون، سەبارەت گومركا رۇژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۴ ئادار ۱۹۴۶ دەركەفتى د ئاگەھدارىيەكى دا ھاتىيە كو "ل دويش بريارا كومىتەيا ناڧەندى، ب ھەمى خەلكى كوردستانى رادگەھىنين ھەر كەلۈپەل و پەرتال (بضاعە) ژ دەرقەي كوردستان بەيت و كومىتەيا ناڧەندى پى ئاگەھداربىت دى كارگىريا گومركا كوردستان مافى دەولەتى ژى وەرگريت و ھەر پەرتالەكى ژ دەرقەي كۆمارى ھاتى و ل دەڧ بازىرگانان بىت، پىدڧىيە بزوووترين دەم كارگىريا گومركا پى ئاگەھدار بکەن، چونكە ئەگەر پەرتالەين دەركەي بى مورا گومركا بەينە دىتن، ل دويش بريارين گومركا كوردستان دى ئەو پەرتالە ھىنە دەستەسەركرن"^(۲۳).

ديسان رۇژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۲۴ نيسان ۱۹۴۶ دەركەفتى، د ئاگەھدارىيەكى دا ھاتىيە كو "ل سەر بريارا كومىتەيا ناڧەندى يا حزبى ديموكراتى كوردستان دەولەتا كوردستان بەرچاڧ وەرگرتىيە كو تووتنا پلە (۱)

بریاره هەر کیلو ب (۲) تومەنان بیت و تووتنا پله (۲) بریاره هەر کیلو ب (۱۴) قرانان بهیته کرین، ئەو کەسین تووتنا خو ژبلی دەولهتا کوردستان ب فروشن و ببهنه ژ دەرڤه (۵۰٪) نرخێ تووتنا خو ب ناڤی مافین گومرکی ژ فروشکەری وەردگریته، ژ بە لافکرنا قی ئاگەهداریی دیاردبیت کو سەرۆکی دوخانیه‌ی (کارگیڕیا تووتنا مه‌هاباد) (فتاحی قاضی) بوو^(۲۴).

هەر دەرپاره‌ی وەرگریته گومرکی ژ لایێ حکومه‌تا کوردستان قه‌ ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی دیاردبیت کو ئاگەهداریا ژماره (۱۷۳) ل ریکه‌فتی ۲۴ نیسان ۱۹۴۶ هاتیه‌ بە لافکرنا و تیدا دیاردکەت کو"ب هه‌می مولکداریین گوندان رادگه‌هینن هەر ژ ریکه‌فتی بە لافکرنا قی ئاگەهداریی تا ئیک هه‌فتیا دی هەر کەسه‌کی شه‌کر هه‌بیت پیدقیه‌ بو کارگیڕیا گومرکا ببه‌ت، لی هەر کەسه‌کی به‌روفاژی قی ده‌ستوری ره‌فتاری بکەت، ل دویف بریاران دی ره‌فتارین یاسایی دگه‌ل هه‌یته‌ کرن"، ژ بە لافکرنا قی ئاگەهداریی دیاردبیت کو سەرۆکی کارگیڕیا هه‌می گومرکین کوردستان کەسه‌ک ب ناڤی (هه‌می) بوو^(۲۵).

د- دژایه‌تیا گه‌نده‌لیی ل کوماری:

دوان بارودوخین ئابووری یین ب زه‌حمه‌ت و کومارا کوردستان تیرا دبووری، قازی محه‌مه‌د و به‌ریرسین کوماری ژبو په‌یدا کرنا پینگافه‌کا به‌ره‌فانیی ژ خه‌لکی ساده و هه‌ژارو ژبو جیبه‌جیکرنا دادپه‌روه‌رییا جفاکی بریاردان هەر کەسه‌ک به‌رتیل و ره‌شوی بده‌ت یان وەرگریته سزایا سیداره‌دانی ل سهر وان کەسان به‌یته جیبه‌جیکرنا، دی بینین روژناما کوردستان د گه‌له‌ک ژماران دا ئاماژه‌ ب دەرکەفتنا قی یاسایی کریه، وه‌ک ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی، د ئاگەهداریه‌کی دا هاتیه‌ بە لافکرنا کو "ل دویف قی نشیسینی ل سهر بریارا کومیتیه‌یا ناڤه‌ندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان ب هه‌می فه‌رمانبه‌رین حکومه‌تا کوردستان و ملله‌تی رادگه‌هینن^(۲۶)"، هەر کەس ل هەر پوست و کاره‌کی

بیت و ب چ ناغان تومهنهك يان چهند تومهنان بو ريشهبرنا كارهكى (چ ياسايى شهرعى و هتد) بهرتيل و رهشوه بدهت يان ومركريت^(٢٧)، پشتى ئاگههداربونا قى كارى ئهو كهسه ب خائينى مللهت و وهلاتى دهيتته نياسين و بريارا سزادانا وان كهسان ژ (١٠) سال زيندانكرن تا كوشتن [سيداوهدان] دهيتته جيبهجيكرن^(٢٨)، ئهق ئاگههداربه و بهلاقكرنا قى بريارى ژلايى كوميتتيا نافهندى يا حزبا ديموكراتى كوردستان قه دهاته بهلاقكرن^(٢٩).

هـ - ماليات (باج):

هه ژ گرنگترين داهاتيىن كومارا كوردستان ئهوژى ماليات (باج) بون، روژناما كوردستان ب شيوهيهكى هوير و ئاشكهرا باس ژ دامهزراندنا دهسته و ليژنهيين ومركرتنا باجا و بريارين گريدايى ب ومركرتنا باجى و گرنگيا سهپاندنا باجى ل سهر خهلكى بو كومارى كريبه و ژبهرفان باجان پشكهكا مهزن ژ گهنجينا كومارا كوردستان پر دكر، لهورا دى بينين پشكهكا مهزن ژ بهريهريين روژناما كوردستان بو دهنگوباسين مالياتا هاتينه تهرخان كرن.

دهربارهى دامهزراندنا دهستهيا (ههيئت) ماليات روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٢٠ كانوونا دووى ١٩٤٦ دهركهفتى، ب ناقى (دهنگوباسى ولات) بهلاقكريه كو ل دويف فهرانا حزبا ديموكراتى كوردستان ل روژا ١٠ كانوونا دووى ١٩٤٦ دهستهكا ماليات ژبو دهستنیشانكرنا باجين داهاتيى خهلكى هاته بيكئيان و دهست بكارى كرن و دهستهيا ماليات ژفان كهسين ل خواري بيك دهيت:

ناهيئنه نامين دهستهيا ماليات	ژماره
حاجى داودى	١
حاجى شير بهگى	٢
حاجى مطلب يوسفى	٣
قادر مدرسى	٤
سعيد يوسفى	٥

صالح داودی	٦
رحیم لشکری	٧
قاسم اوطمیشی	٨
خلیل ساوجبلاغی	٩
حاجی مراد مراد بیگی	١٠
حاجی عزیز پریخانی	١١
سید علی حسن پور	١٢
قاسم مجرد متصدی بردرآمد	١٣
مجید ویسی	١٤
محمد سعید زاده	١٥

بریار هاته دان ئیکهه جار دهست ب مالیاتین باژیان بکهن، پاشان دهست ب مالیاتین گوندان بکهن^(٣٠).

پشتی پیکنینانا دهستهیا مالیات د ئاگه هداریه کی دا ل ژمارا ب میژوویدا ٢١ کانوونا دووی ١٩٤٦ ده رکهفتی هاتیه دیارکرنا کو حکومهتا کوردستان داخوازا مالیاتا دوو سالان ژ بازرگان و مولکدار و خودان کاران کریه و تییدا هاتیه کو "ل دویف بریارا ژ حزب دیموکراتی کوردستان ده رکهفتی دهست ب وه رگرتنا باجا دوو سالین (١٩٤٥ و ١٩٤٦) ژ ههمی کهسان هاتیه کرن و ل دویف یاسایا مالیات دفتی ههمی کهس باجین دا هاتی خو ب سندوقی بگههینن و پشتی دوو یان سی جارن ئاگه هداریین دی ب ههمی مولکدار و بازرگان و خودان کاران ب شیویه کی فهرمی رادگههینن و بو تیگه هشتنا رهوشا باجی و پرکرنا سندوقی دشین سه ره دانا کارگیریا دارایی ل ته نیشتمزگهفتا (شاه دهروشه) بکهن و هه لبهت گیانی مللهتی باجه و ئه گه رهوشا دارایی مسوگه ره بیت چ کار پیش ناکهفن، بشی شیوهی ئه گه ئاماده نه بن دی باجا ههمی کهسان ژ لایی کومسیونئی هه دهست نیشانکرنا و نابیت ههمه بر بوچوونا کومسیونئی نه رازیوونی دیار بکهن، له ورا دفتی بزووترین دهه بو پرکرنا سندوقا مالیاتی بچن^(٣١)،

ههروهسا د ئاگههداريا ژماره (٢٢٦) ل ١٦ كانوونا دووی ١٩٤٦ هاتیه کو "ب هه می مولکدار و بازرگان و خودان کارین باژییری مههاباد رادگههینن هه ر ژ نوکه هه کهسهکی کارتا باجی یا داهاتی وی دگه ل نهو چهندا ژلای کومسیونا مالیات فه بو هاتیه دهستنیشانکرن ئیکسه ر باجا خو بو سندوقا مالیات فه گوهیژیت و نه گه ر وی کهسی باجا خو گیروکر دی سزایا گیروبوئی ل سه ر وی کهسی هیته سه پاندن، لهورا ژ کهسین باجی ددهن هیقی دکهین بو ئینانا باجی چ کیماسی نه کهن"^(٣٢).

ژ پیزانینین گرنگ یین روژناما کوردستان به لآفکرین نهوژی دامه زراندا کومسیونا دووی یا مالیاته، ل ژمارا ب میژوویا ١٦ شوات ١٩٤٦ دهرکه قتی روژناما کوردستان بابه تهک ب ناخی (مالیات) به لآفکریه و تیدا هاتیه کو "ل سه ر بریارا جه نابی سه روکی کوماری بو گه هشتنا باجا دوو سالان بزووترین دهم کومسیونا مالیات هاته پیکئینان، و دهستهک ژ چه ندین کهسین راست و پاقر و بو ناقهندی باژییری مههاباد هه لبراردن، ب ناماده بوونا قازی محهمه د کهسین مولکدار و سه روک هوزین دهو روبه رین مههاباد پیشنیار ب جه نابی سه روک کومار پیشکیشکرن و هیقیان وان نهو بوو کو بزووترین دهم قازی محهمه د بریار بدهت و باجین وان کوم بکه ن هه ر ژبه ر قی چه ندی کومسیونا دووی یا مالیات هاته پیکئینان و هه ر ئیک ژ هوزا نوونه رین خو ب کومسیونی دایه نیاسین و دهست بکاری کرن"^(٣٣).

دقی کومبوونی دا چاوانیا ریقه برنا کارین کومسیونی ژلای نه ندامه کی کومسیونی فه هاته پیشکیشکرن و تیدا چه ندین خال روهن و ئاشکه را کرن، دقان خالان دا هاتیه دیارکرن کو:

١. پیدقیه هه می کهسین باجی ددهن ل دهم ژمیرا دهستنیشانکری ل کومسیونی ناماده بن و بی گیروبون دهست بکاری بکه ن.
٢. بو هزرکرنا چه ندایه تیا داهاتی سالانه هه می نه ندام بی گیروبون ریکه فتنی ل سه ر وی ریژا باجی بدهن.

٣. لاپه‌ری باجی ب ریکا سه‌ریه‌رشتی باجان بو هه‌می که‌سان ده‌نی‌ریت و بی گ‌یروبوون ئیمزا دکهن و ئەو باج بو مه‌هاباد به‌یته فه‌گوه‌استن.
٤. کارک‌رنا کوم‌سیونی گه‌له‌ک ب رژی بیت بو نموونه دماوی حه‌فتیا بوریدا گه‌ره‌کا (شارویران هۆزا مه‌نگور و هۆزا پیران) ب دووماهیک هاتن.
٥. نوونه‌ر وه‌سان دیاردکهن کو ئەو باجا هاتیه دانان کی‌مه و ئەم هه‌ر ئیک ئاماده‌نه ژیلی قی باجی هاریکاریا گیان و نه‌ته‌وه‌یی ب ده‌وله‌تا کوردستانا خو بکه‌ین، چونکه ئەو باجا ئەم دده‌ین هه‌ر ئەم بو خو دده‌ین و بو زاروکی‌ن مه و پیشمه‌رگین مه خه‌رج دبیت، ژه‌ر قی چه‌ندی حه‌زدکه‌ین باجا ده‌وله‌تا کوردستان ب جوهره‌کی وه‌سان به‌یته ریکخستن بو ب هیزک‌رنا هیز و دانانا پیگه‌هه‌کی ره‌وشه‌نبیری و هه‌می کارین حکومه‌تی ژمادیاتا دابین بکه‌ت و ئەف حکومه‌ته پیدقی چ تشتی نه‌بیت^(٣٤).

گه‌له‌ک جارن ئەو که‌سین باجین خو ددان گ‌یروودکرن، له‌ورا روژناما کوردستان چه‌ندین ئاگه‌هداری ب ئارمانجا گه‌هشتنا باجی ل وه‌ختی ده‌ستنیشانکری و نه گ‌یروبوونا وی وه‌ک هوشداری به‌لا‌فکریه، ل ژمارا ب میژوویا ٢٣ شوات ١٩٤٦ دهرکه‌فتی، تیدا هاتیه کو "ب هه‌می مولکدار و که‌سین ده‌وربه‌ری‌ن باژی‌ران و بازرگان و خودان کارین مه‌هاباد بو جارا سی و ان ئاگه‌هداردکه‌ین کو هه‌ر ژ میژوویا وهرگرتنا کارتا ده‌ستنیشانک‌رنا باجا داهاتی و ان، پیدقیه بزووترین ده‌م باجا خو پیشکیشی سندوقا مالیات بکه‌ن و ئەگه‌ر دانا باجین خو زیده‌تر گ‌یرووبکه‌ن، به‌رامبه‌ر قی گ‌یروبوونی دی کارگی‌ریا دارایی سزایی ل سه‌ر وان سه‌پینیت، له‌ورا هیقی دکه‌ین باج زوو به‌ینه دان"^(٣٥).

سه‌ره‌رای به‌لا‌فکرنا قی ئاگه‌هداریی لی یا دیار ئەوه کو که‌سانین باج ددان پیگیری ب‌شان ئاگه‌هداریان نه‌دکرن، له‌ورا دی بینین روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ٢٥ ئادار ١٩٤٦ دهرکه‌فتی د ئاگه‌هداریه‌کا دیدا دیاردک‌هت کو

"ل دویف بریارا دستورا ژماره (۲۸۳۸) ل ۱۹ ئادار ۱۹۴۶ کومیتیه ناهندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان بو جارا سیی ب ههمی کهسین خودان مولک و داهاتیان رادگههینن کو ئەم دبینن تا نوکه ب کیمترین پینگاف بو هاریکاریا دهولهتی ژ پرکرنا سندوقا مالیات نههاقیته و پشکهکا داهاتی ههوه ژلایی دارایی فه هاتیه دهست نیشانکرن و ههر چهنده دقیا پرکرنا سندوقا مالیات ب ئیکسهر بیت و ههمی ب دانا باجی هاتینه ئاگههدارکرن، لی ههر پیشکیشی سندوقی ناکهن و ئاخستنا مه ب نهومی و مردگرن و دگهل فی چهندی ئەفرو سندوق پیدفی ب پاره و مهزاختنهکا زوره، دووباره وهک هاریکاری ژلایی دهولهتی فه تا ۴ نیسان ۱۹۴۶ کو (۱۱) روژان مولهت ددهت داکو دفی ماوهیدا مفایی ژ وهختی بکهن و مالیاتا خو وهک پیدفی ب سندوقا مالیات بدهن و ههر گاقهکا ژ ماوی ناقبری سهریچی کرن، بزنان دی ب ریکا هیز و شارموانیی رهفتاری دگهل وان کهسان کهن، ژبهر فی چهندی ئەم هیفی دکهین چ کارین وهسان نهکهن کار بگههیته فی ئاستی" (۳۶).

ژ ئاگههداریین د روژناما کوردستان دا هاتینه به لاقکرن دیاردبیت ئەو کهسین تا فی میژوویی ۴ نیسان ۱۹۴۶ مالیاتین خو نه داین چ پویته ب ئاگههداری و هوژداریین روژنامی نه دکرن، لهورا ل ژمارا ب میژوویا ۸ نیسان ۱۹۴۶ ده رکهفتی روژناما کوردستان د ئاگههداریهکا دیدا به لاقکریه کو "پشتی ئاگههداریا ژماره (۲۰۲۰) ل ۱۹ ئادار ۱۹۴۶ و ژماره (۱۴۹۳) ل ۲۳ شوات ۱۹۴۶ و ژماره (۷۷۷) ل ۷ شوات ۱۹۴۶ ب ههمی برایین خوشتشی و ئاکنجیین مههاباد و مولکدارین دهوروبهران رادگههینن، ههرچهنده مه مولهت تا ۴ نیسان ۱۹۴۶ بو دانا مالیاتین خو دهست نیشانکربوو، لی تا نوکه چ مالیات نههاتیه دان، لهورا بو ئاگههداری دیسان بو زانینا ههمیان رادگههینن کو ههمی برایین خوشتشی ژ خهلکی باژیر و مولکداران زیدهتر ژ دانا مالیاتین خو گیرونهکهن و ئەگهر زیدهتر ژ دانا مالیاتین خو گیروبوون دی ئەنجام نهباش بیت" (۳۷).

دههمان دهمداروژناما کوردستان ئامازه ب ناقی هندهک کهسین باجا دوهختی دهستنیشانکری دا دکهن ددهت و وهسفا وان وهک کهسین نیشتمانپهروهه

دكەت كو باجین خو بی گيروبوون پیشکیشی سندوقا مالیات دکر، وهك ل ژمارا ب میژوويا ٦ ئەيار ١٩٤٦ دمرکهفتی، روژناما کوردستان سوپاسنامهکی بو (عهلی خانی حیدری) به لاق دکهت و دقئ سوپاسنامی دا هاتیه دیارکر کو "ههرچهنده کومسیونا مالیات هاتیه دامهزراندن و ب داخه ئەقه چهنده ههیشه ههمی کەس ب دانا باجی ئاگههداریوینه، ئی تا نوکه چ باج نهگههشتینه سندوقی، به ئی (عهلی خانی حیدری) خودانی گوندی (حاجیالی کهنده) داهاتی مولکی خو یی سالا بوری بو کومسیونا مالیات هنارتبوو و ب پهسهندکرنا کومسیونئ داهاتی سالیئ (١٩٤٥ و ١٩٤٦) بی کیم و کاسی وهك خو ل دویش بریارین کومسیونئ پیشکیشکر و قی کەسی ئیکسەر بی کو فهرومانبهترین دهولتهتی داخوازا باجا وی بکهن رابوو باجا دوو سالیئ خو کاش ب سندوقا داراییا کوردستان پیشکیشکر، ژبهه قی کاری کارگیریا داراییا کوردستان سوپاسیان ئاراسته قی کەسی نیشتمانپهروهر و خوین پاقر دکهت و هیشیا مه ئەوه ئەو کەسین تا نوکه باجین خو نه داین چاقل پینگاقین قی کەسی بکهن" (٣٨).

گه لهك جارن ئەگەر ئەو کەسین مالیاتی ددهن پارین کاش لدهق نهبون، حکومهتا کوردستان ل شوینا پارهی بهرهمی وی کەسی خودان کار وهك شهکر یان هر بهرهمهکی ههبا ل شوینا پارهی بو باجی د وهرگرتن، روژناما کوردستان ئامازه بشی جویری باجی داییه و ل ژمارا ب میژوويا ١٠ نیسان ١٩٤٦ دمرکهفتی، روژنامی د ئاگههداریهکی دا به لاقکریه کو "ل دویش بریارا ژماره (١٤٧) کومیتهیا نافهندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان بو وان کەسین پاری کاش نهبن کو باجا خو پی بدهن دشین پسولهکا فهرمی [حواله رسمیه] پیشکیشی کارگهها شهکری یا میانداوا بکهن و کارگیریا دارایی دی ل شوینا باجی ژئی قهبوول کەت" (٣٩)، قیجا ئەم ههمی کەسین خودان کار و خه لکی رادگههینن هر کەسهکی باج ل سهر هه بیت بو دانا حسابا خو بلا سهرمدانا کارگیریا دارایی بکهن" (٤٠).

زیدەبارى قان داھاتیان کۆمارا کوردستان پالپشتى ل سەر بیشکرنا بەرپرسین کۆمارى و سەرۆک ھۆزین کوردی و ھژمارەکا خەلکى کۆمارى دکر، قان لایەنان گەلەک جارەن ھەک ھاریکاری و پشتمەقانیکن ل کۆمارى پارە بیشکیش دکر^(٤١)، ژوان کەسان ھەک (حاجى بابە شیخ و غەنى خوسرەوى) و چەندین کەسین دى د روژناما کوردستان دا باس لى ھاتیە کرن^(٤٢).

ھەر چاوان بیت بارى ئابوورى یى کۆمارا کوردستان زۆر لاواز بوو، چونکە ژبلى بەرھەمى تووتنى کۆمارى چ بەرھەمىن کشتوکالى یین بەرچاڤ و کاریگەر بو ژیان و پیداووستین خوارنى یین روژانە نەبوون، ھەرھەسا چ کارگەھ و بانکین بو ھاریکاری و پشتمەقانىا خەلکى کۆمارى نەبوون و ژبەر نەبوونا ھاریکاریین دەرەکی و زیدەبارى دورپیچا ئابوورى ژلایى حکومەتا تەھران قە و برینا بودجا کۆمارى بوونە ئەگەر کاریگەرەکا زۆر ل لایەنى ئابوورى ل کۆمارى کرن، بەرامبەر قان ئاستەنگان داھاتیى حکومەتا کۆمارى بتنى ل سەر ئابوونین حیزبایەتى و گومرگ و باجان دەھاتە کومکرن، لى قان داھاتیان نەشیان خەرجیین کاروبارین کۆمارى دابین بکەن، لەورا دى بینین ئابووریا کۆمارى تا ئاستەکی مەزن ئابووریهکا لاواز بوو و ئەڤ لاوازی ئابوورى د بەرپەرین روژناما کوردستان دا ب روھن و ئاشکەرا دیاردبیت.

تهومری دووی

بواری فیڤرکرنی و رهوشهنبیری کوردی یا گشتی

أ - چالاکیین فیڤرکرنی:

۱- دامه‌زراندنا هه‌یه‌ته‌تی فرهه‌نگی کوردستان (لیژنا رهوشه‌نبیری کوردستان):

دبواری په‌روه‌ده و فیڤرکرنی دا کۆمارا کوردستان بایه‌خ و گرنگیه‌کا مه‌زن ددا قی لایه‌نی و بزوو‌ترین دم ب بریارا قازی محمه‌د و کومیتیه‌یا نا‌قه‌ندی یا حزبا دیموکراتی کوردستان چه‌ندین پینگاقین مه‌زن بو گه‌شه‌پیدانا ژیا‌نا فیڤرکرنی هاتنه‌ هاقیتن، ژوان پینگاقان وه‌ک دامه‌زراندنا هه‌یه‌ته‌تی فرهه‌نگی کوردستان (لیژنا رهوشه‌نبیری کوردستان) و بکارئینانا زمانێ کوردی ل قوتابخانان و دامه‌زراندنا چه‌ندین قوتابخانین کور و کچان و گوهورینا نا‌قین قوتابخانان ژ زمانێ فارسی بو‌ زمانێ کوردی.

ئه‌ه‌ هه‌می کار و پینگاقین کۆمارا کوردستان وه‌ک مه‌زن‌ترین و گرن‌ترین ده‌سکه‌فتیین کۆماری د لایه‌نی په‌روه‌ده و فیڤرکرنی دا ده‌ینه‌ هژماردن، له‌ورا روژ‌ناما کوردستان ب شیوه‌یه‌کی هویرو ب پیزانینین گرن‌گ د به‌ریه‌ریین روژ‌نامی دا باس ژقان ده‌سکه‌فتیان دکه‌ت، ده‌ریاره‌ی دامه‌زراندنا هه‌یه‌ته‌تا فرهه‌نگی کوردستان روژ‌ناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو‌یا ۱۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب نا‌قی (کوبونه‌وه‌ی هه‌یه‌ته‌تی فرهه‌نگی کوردستان) به‌لا‌فکریه‌ کو

"ل روژا چوار شه مبی ۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶ روونشتنا ههیهتی فه رههنگی کوردستان ل دهمژمیر دوو پشتی نیثرو هاته گیان، سهبارت بابتهتی قوتابخانه و دانانا دوو کهسان وهک پشکنیر بو قوتابخانان دانوستاندن هاتنه کرن و ههروهسا (علی خسروی و رحیم لشکری) بو کاری پشکنیری (پشکنین) هاتنه ههلبژاردن"^(۴۳).

ههروهسا دهربارهی دامهزاندنا وهزیری فه رههنگ (رهوشهنبیری)، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی دیاردکته کو "ریشه بهری قوتابخانا خسروی (حبیبی) ل پیش هه می ماموستایین قوتابخانا خسروی ب هه لکه فتا دانانا (میرزا مناف کریمی) ل پوستی وهزیری فه رههنگ و (دلشاد رسولی) ل پوستی جیگر و فه کوله ری گشتی یی وهزارتا فه رههنگ ب ریکا روژنامی سوپاسنامه کی پیشکیشی ههردوو که سین ناڤبری دکته"^(۴۴)، پاشان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ ئه یار ۱۹۴۶ دهرکهفتی دیاردکته کو "(حسن کاکا غازاده) نوونه ری فه رههنگا نه غه ده زی ل شوینا هه می ماموستایین کور و کچ یین قوتابخانا کوردستان ل نه غه ده ژبه ر دانانا (میرزا مناف که ریمی) وهک وهزیری فه رههنگ و (دلشاد رسولی) وهک جیگر و فه کوله ری گشتی یی فه رههنگا کوردستان پیروزبایه یی پیشکیشی وان دکته"، ژقان ههردوو پیروزبایه یان بومه دیاردبیت کو (میرزا مناف که ریمی) وهزیری فه رههنگا کو مارا کوردستان بوو و (دلشاد رسولی) جیگری وهزیری فه رههنگا کو ماری بوو"^(۴۵).

۲ - بریارین فی رکرنی:

د کومبوونا (ههیهتی فه رههنگی کوردستان) دا ل ۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶، چه ندین بریارین گرنگ دهرباره یی فی رکرن زاروکان ژلای قی لیژنی فه هاتنه دهریخستن ژوان بریاران:

۱. ئه و زاروکی ب کس و یین ل بازاران دهستی خو ل بهر خه لکی فه دکهن (۴۶) هه می بهینه کومکرن و دناڤ مللهتی دا دابهش بکه ن و روژانه

ل قوتابخانا گه لاویژ بخوینن و ژبو کومکرنا شان هه ژار و بی که سان
شارهوانیی بریار دا کو هه میان کوم بکهن و بدهنه دهستی (حسین فروهر و
منافی کهریمی) دا کو ئه و دناق مللهتی دا وان دابهش بکهن.

۲. ب زۆرینه یا بوچوونان هاته په سه ندکرن کو (فروهر و کریمی) خه لکی
نه خوانده وار ئاماده بکهن کو شه فانه ل قوتابخانی بزمانی کوردی
بخوینن.

۳. هه می نشانین تابلوین کارگیری و قوتابخانه و جهین بازرگانی و
ئاهاهیان ژ زمانی فارسی بو زمانی کوردی بگهورن.

۴. ئه و زاروکی بهینه کومکرن ژیی وان ژ (۶) تا (۱۴) سالان زیده تر نه بیت.

۵. ل دووماهیا روونشتنی دا په سه ندکرن کو ل روونشتنا بهیت جوری
جلوبه رگین قوتابیین قوتابخانان دیار بکهن^(۴۷).

ل دویف بریارا خالا سیی ناڤین هه می قوتابخانین ل دهقهرین کوماری ژ
ناڤین فارسی بو ناڤین کوردی هاتنه گهورین، بو نمونه روژنامی ل ژمارا ب
میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ دمرکهفتی د ئاگه هداریه کی دا هاتیه کو "ل دویف فهرمانا
پیشهوا و سه روکی کومارا کوردستان ل ۱۰ کانوونا دووی ۱۹۴۶ لیژنه ک ژ
شارهزایین فه رههنگی ل کارگیریا فه رههنگی کومبوون و بریار په سه ندکرن کو
قوتابخانا په هلهوی ب ناڤی قوتابخانا (کرمانجی کوردستان) هاته بناڤکرن"^(۴۸)،
ههروهسا ومزارهتا فه رههنگ ب شیوهیه کی بهردهوام بریارین گهورینا ناڤین
قوتابخانان د روژناما کوردستان دا به لاق دکرن لهورا دی بینین ل ژمارا ب میژوویا
۱۸ ئه یار ۱۹۴۶ دمرکهفتی دیاردکتهت کو "ل دویف فهرمانا ومزارهتا فه رههنگ و
په سه ندکرنیشهوا یی کوردستان درسرخانه (شاپور) بوکان ب ناڤی درسرخانه ی
(کورانی پیشوای کوردستان) هاته گهورین و ژقیری پیقه ب ناڤی نوی دهیته
بناڤکرن"^(۴۹).

قازی محەمەد بېشتەقانی بەلأفكرنا زمانی كوردی بوو و ژ بریارین وی یین گرنګ دقې بواریدا، روژناما كوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ كانوونا دووی ۱۹۴۶ دەرکەفتی د ئاگەهداریه کی دا بەلأفكریه كو "ب هەمی خەلكی خوشتشی یی سابلاغ (مەهاباد) رادگەهینن ل سەر فەرمانا پێشەوا و بریارا حزبا دیموكراتی كوردستان هەر ژ نوکە پێشە پیدقیه بو گرنگی پیدان و بەلأفكرنا زمانی كوردی خواندن ل قوتابخانان ب زمانی كوردی بیت و هەر ژقی میژوووی تا (۱۰) روژین دی هەر كەسەکی كور و كچ هەبن كو ژیی وان بگەهیتە ژیی وەرگرتنا خواندن پیدقیه بەنیرن قوتابخانی، هەلبەتە هەر كەس ژقی بریاری خو بەدەتە پاش ب توندترین سزا دەیتە سزادان"^(۵۰)، د ئاگەهداریه كا دیدا هاتیە "ب هەمی دایكو بابین قوتابیین قوتابخانین نافەندی رادگەهینن هەر ژ بەلأفكرنا قی ئاگەهداریی زاروکین خو بیننە قوتابخانی و ب شیوهیه کی ریکخستی وان بو خواندن و وەرزشی نامادەبکەن، هەكەر نە ب ریکا پولیسان دی ب ناچاری زاروکین وان ئینن و دی وان سزا ژی كەن"، ئەف ئاگەهداریه ژلای سەرۆکی فەرەهنگا مەهاباد (صدقی) هاتبوو بەلأفكرن^(۵۱).

هەر ژ پینگاقین قازی محەمەد بو بەلأفكرنا زمانی كوردی روژناما كوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۳ نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی مزگینیهك بەلأفكریه و تیدا هاتیە كو "لەسەر ئەمەری حضرتی پیشوای كوردستان لەژماره (۳۲) روژنامە ی كوردستان رادەرسی زمانی كوردی بو ئەو كەسانە ی كەتازە دەست بەخویندن دەكەن (پولی اوەل) چاپ دەكری پیویستە بریایان و خوشكان كە دیانە وی كوردی نوسین و خویندنەوه فیربن لەم نەمتە گەورە استفادە بکەن"^(۵۲)، پشتی بەلأفكرنا قی دەنگوباسی هەر ژ ژماره (۳۲) تا ژماره (۶۷) وانین كوردی بناقین (دەرسی زمانی كوردی)^(۵۳) بو فیركرنا خواندن و نقیسینا دەستیپکی یا زمانی كوردی د روژناما كوردستان دا دەاتنە بەلأفكرن^(۵۴).

هەر د چوارچووقی گرنگی پیدانا قازی محەمەد ب بواری خواندن و فیركرنی د وتارەكا خودا بەرامبەر هوژین كوردی باس ژ گرنگیا خواندن و

زانستی بو گهلی کورد دکهت و د وتارا خودا گلهییان ژ هۆزین کوردی دکهت کو بو خواندهواریی ههولین رژد ناکهن و دبیزیت: "برایین خوشتی یا من ژ ههوه دقیت بتنی شهركهر نهبن، بهلكو چهكهكى وهسان هه لگرن كو بشین بهرامبهری لهشكهري مللهتین دی راوهستن، ئەو چهكه ژى (زانست و خواندهوارییه) من ژ ههوه دقیت ب زانست بهرهنگاریا دوژمنی بکهن (چهكى بی عهقل دوژمنی ژناق نابهت)، بهلی ب داخسه ئاغاكان (سهروك هۆزین کوردی) ئاماده نینن مفایی ژ فیقیا خواندنئ وهرگرن، ئەگهر بیژم کورین خو برایین خو بینن دا ببهنه گورهپانا شهري ناترسن و ئەگهر دهه کور ههبن ههمیان دئینن، بهلی ئەگهر بیژم دی بو خواندنئ هنیرن رووین خو گرژ دکهن و ب بههانه لیبورینی دکهن و ئەگهر بیژم قوتابخانهکی ل گوندین خو ئاقابکهن بی دهنگ و مهندههوش دمینن"، پاشان باسی مللهتی روس و پیشکهفتنا وان یا زانستی دکهت و ههروهسا دبیزیت: "پێخه مبههر (ص) دبیزیت (اطلبو العلم من المهد الى اللحد)، و دبیزیت ل ژيانا کوردان دا سی تشتین مهزن گه لهك پیدقی نه (خواندن، رهوش و پهرومردا باش، فیداکاری)"^(٥٥).

۳ - قوتابخانی بزمانی کوردی:

۳ - أ - قوتابخانا گه لاویژ:

روویهکی گهش یین کارین حکومهتا کوردستان گرنگی دان ب خواندن و دامهزراندنا قوتابخانان بوو و روژناما کوردستان پیزانین گرنگ دهمبارهی دامهزراندنا قوتابخانان و ب تایبتهت (قوتابخانا گه لاویژ) به لاق دکهت، لهورا ل ژمارا ب میژوویا ٤ شوات ١٩٤٦ دهرکهفتی ب ناخی (مهدرسهی گه لاویژ) باس ژ دامهزراندنا قوتابخانی دکهت و تیدا دیاردکهت کو ل دویش بریارا روونشتنا ههمی ئەندامین باژیری ل روژا ٤ ئەیلول ١٩٤٦ ل نیزیک تهنشت پرا سور کوم ببوون، دقوتابخانی دا قازی محهمهد دبیزیت: "ئهفرو بومه دانانا قوتابخانهکا مللی ب ناخی قوتابخانا گه لاویژ گه لهك پیدقیه، و دقیت وانه ب زمانی دایکو

بابین مه تیدا بهیته گوتن و ل دهستیکی بیج بیچه بشین خه لکی بیننه سه ریکا راست و ژ خهوا وان هشیار بکهن" (۵۶).

پشتی ئاخشتنا قازی محمهد بدووماهیك هاتی (مه لا داودی) (۵۷)
داخوازكر و گوت "ئه گهر مه ره ما پیشه وای پیشکیشکرنا هاریکاری یه ب قان
نزیکان دی قوتابخانه کی ل گهره کا (قوله قهبران) دامه زرینن"، پاشان دهسته ک ژ
لاوین باژیر و ژ دلسوزین دهووبه ریین وان هاتنه دهق مه لا داودی و داخوازا قه کرنا فی
قوتابخانی کرن، و تا شهقا ۱ حوزه میران ۱۹۴۶ ل خانیی (حاجی احمد گادانی)
قوتابخانه ک ب ناخی (گه لاویژ) دانان و ئیکه م که سین هاریکاری پیشکیشکرین
ئه قین لخواری بون:

(عزیز، ابراهیمان، حسن حسن پور، محمد داودی، علی فرهادی، سید
عبدالله طه زاده، حامید خسروی، صدیق معروفی سهرج، هاشم موسی زاده) بون و بو
نیشانانا خواندنئ دوو ماموستا (کاک سعید داودی) بو گوتنا وانا زمانی کوردی
و (کاک رحمان طلعتی) بو گوتنا وانا زمانی روسی هاتنه دانان (۵۸)، و ژبه ر فی
قوتابخانی چ پاره نه بوو بو بهیته خه ر جکر، حاجی مصطفی داودی، میرزا سعید
یوسفی، میرزا مجید ویسی، سید قادر افتخاری هاریکاری بو تهختین داری (مقاعد)
و رونا هییی پیشکیشکر و بریار هاته دان کاک سعید داودی ماموستایی زمانی
کوردی هه یقی (۲۰) تومه نان و کاک رحمن طلعتی هه یقی (۱۰) تومه نان ل شوینا
زه حمه تیا وان پیشکیشی وان بکهن (۵۹).

ژبه ر پیدقی فی قوتابخانی (قاسم آغای ایلخانی زاده) (۱۰۰) تومه ن
پیشکیشی پیدقیین قوتابخانی کرن (۱۰)، بشی چه ندی که سی ناقبری دبیته که سی
دوو هاریکاری پیشکیشی قوتابخانی کری، چونکه ئیکه م کهس پیشه وای (قازی
محمهد) (۱۱) بوو و یی دووی (قاسم آغای ایلخانی زاده) بوو، و بو ماوی دوو هه یشان
قوتابخانی خه رجیین خو ژفی ریژا پاره ی د مه زاختن، پاشان (حاجی سید عبدالله
طه زاده) خانیه کی خو رووبه ری وی مه زنتر بوو به رامبه ر کریه کا کیم پیشکیشی

قوتابخانی کر به لی وانه هه‌ر بـشه‌ف دهاتنه گوتن، چونکه قوتابیین بشه‌ف کیم بون^(١٢)، لی پشتی ماوهیه‌کی کیم ژمارا قوتابیان زی‌ده‌بون و ئەوین دقئ ماوهیدا هاتین ئەفه بون^(١٣)، (محمود خادمی، عزیز علیالی، قادر لبادی، ابراهیم داودی، قاسم خسروی، جلیل گادانی، سعید قطاری، خلیل گادانی) بو خواندنئ هاتن، پشتی ماوهیه‌کی ژمارا قوتابیان زی‌ده‌تر بون و گه‌هشتنه (٤٠) قوتابیان و ژبه‌ر وان ماموستاین وانه دگوتن د فی‌رکنا خواندن و نقیسینی دا ب دروستی کاردکرن و نه‌قیان دمرگه‌هین پولاً بگرن، له‌ورا بریاردان هه‌ر وانا بیژن و تا ماوی دوو هه‌یقان هه‌ر کارین خو دکرن و ب تایبته (سید عبدالله طه زاده و حسن حسن پور و عزیز ابراهیمیان) وانه ب شیوهیه‌کی جوان دگوتن^(١٤)، هه‌روه‌سا عه‌بدو‌للاً سو‌فی که‌ریم سه‌راج ژئ بو ماوی دوو هه‌یقان وانا زمانی کوردی پیشکی‌شی قان قوتابیین قوتابخانا گه‌لاویژ دکه‌ت^(١٥)، لی ب بورینا وه‌ختی ژمارا قوتابیان هه‌ر زی‌ده‌دبون، له‌ورا دوو پول بو قوتابیان هاتنه دانان پولاً ده‌ستیکی (به‌ره‌ه‌فی) و پولاً ئیکی و وانه‌ین قان دوو پولاً ژلایی هه‌ر سی ماموستایان (عزیز ابراهیمیان، سید عبدالله طه زاده، محمد داودی) دهاتنه گوتن^(١٦).

قازی محمه‌د گرنگیه‌کا مه‌زن ب قوتابخانا (گه‌لاویژ) ددا^(١٧)، له‌ورا دی بینین روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ٢ ته‌موز ١٩٤٦ دمرکه‌فتی ب ناقئ (مه‌دره‌سه‌ی گه‌لاویژ) به‌لا‌فکریه و تیدا هاتیه کو "ل دویش بریارا پیشه‌وایی کوردستان ل شه‌فا ئیکی کانوونا دووی ١٩٤٦ قوتابخانا گه‌لاویژ بو ب روژانه و نوکه قوتابیین روژ (٥٠٠) قوتابی نه و قوتابیین شه‌ف (١٥٠) قوتابی نه ژ خه‌لکی فی باژییری لشی قوتابخانی دخوینن"^(١٨).

هه‌رچه‌نده خواندن و نقیسین ل قوتابخانا گه‌لاویژ بزمانئ کوردی بوو و لشی قوتابخانی وانین کوردی ب خه‌لکی کورد ل مه‌هاباد دهاتنه گوتن^(١٩)، لی ده‌ه‌مان قوتابخانه دمه‌رته بو فی‌رکنا زمانی روسی ژئ هه‌بوو، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ٢٨ ته‌موز ١٩٤٦ دمرکه‌فتی لژی‌ر نا‌قونیشانیین (مژده به بریانی کورد) به‌لا‌فکریه کو "کارگی‌ریا فه‌ره‌نگا کوردستان بو سوود و مه‌رگرتنا

هه‌میان دوو پولین وانین زمانی روسی یین شه‌فانه ل قوتابخانا گه‌لاویژ فه‌کریه و ب شیوهیه‌کی ریکخستی وانین بزمانی روسی لی دهینه خواندن، ئەو که‌سین دقین زمانی روسی فی‌ربین بزووترین دەم سەرهدانا دهفته‌را کارگیریا فه‌رهه‌نگا کوردستان بکه‌ن و ناڤین خو بنفیسن دا‌کو شه‌فانه مژوولی و مرگرتنا وانه و خواندنا زمانی روسی بن، ئەف مزگینه ژلایی جیگری سەرۆکی فه‌رهه‌نگا کوردستان (دلشاد رسولی) فه‌هاتیه به‌لا‌فکرن^(۷۰).

دەرباره‌ی خەرجیێن قوتابخانا گه‌لاویژ قی قوتابخانی چ داها‌تی نه‌بوو دا‌کو بشیت پی خەرجیێن قوتابخانی و موچه‌یێن ماموستایان بدەت، لی گه‌له‌ک که‌س و لایه‌نان هاریکاری و پشته‌فانیا مادی پیشکیشی قی قوتابخانی دکرن، وه‌ک ل ژمارا ب میژوویا ۲۶ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دمرکه‌فتی روژناما کوردستان ب ناڤی (یارمه‌تی) به‌لا‌فکریه و تیدا ریقه‌به‌ری قوتابخانی (مه‌لای داودی) هاریکاریێن وان که‌سین پاره پیشکیشی قوتابخانی کرین بو روژناما کوردستان دهنیریت و تیدا دیاردکه‌ت کو "برایی خوشتی (هه‌ژار) هۆزانفانی کۆماری (۲۰۰) ریال وه‌ک هاریکاری بو قوتابخانا گه‌لاویژ پیشکیشکرن و برایی مه (سید مصطفی سیدی) (۹) شوشه‌یێن جه‌وه‌ه‌ری یین سور و (۱۰۰) لاپه‌ریێن کاغه‌زی سپی و ئیک ده‌ستی پینوسی قامیشی بو قوتابیێن هه‌ژار یین قوتابخانا ناڤبری پیشکیشکرن"^(۷۱)، و د جه‌ژنه‌کا سه‌ربه‌خویی دا (برایمی ایلخانی زاده) (۳۰۰) تومه‌نان بو زارۆکیێن قوتابخانا گه‌لاویژ خه‌رج دکه‌ت^(۷۲)، زیده‌باری فان هاریکاریان (قاسم آغای ایلخانی زاده) ل جه‌ژنا شرکه‌تا ته‌ره‌قی کوردستان دبیزیت: "نوکه ژلایی و مزاره‌تا معارف (په‌روه‌ده) یا کوردستان چ بودجه بو قوتابخانا گه‌لاویژ نه‌هاتیه دانان، له‌ورا ئەز (۱۰۰۰) تومه‌نان پیشکیشی قی قوتابخانی دکه‌م"، پاشان ئەو که‌سین ل جه‌ژنی ناماده‌بوین هه‌ر که‌سه‌کی ل دویف شیانیێن خو کۆژمه‌کی پاره‌ی پیشکیشی قی قوتابخانی کرن^(۷۳).

۳ - ب - قوتابخانین دی:

ژیلی قوتابخانا گه لایوژ قازی محهمه د و حکومه تا کومارا کوردستان گرنگی ب دانانا چهن دین قوتابخانین دی دکرن و ب مهره ما به لافکرنا خواندن و فیئرکرنی ئەه قوتابخانه ل دهقهرین جودا جودا یین کوماری دداهه زرانندن، دهرباره ی دامه زرانندا قان قوتابخانان روژناما کوردستان چهن دین دهنگوباسین جوراوجور به لافکرینه و ناماژه ب دامه زرانندا چهن دین قوتابخانان کریه وهک ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ دهرکهفتی باس ژ (دانانی مدرسه ی کچان له شاری شنو) دکهت و تیدا هاتیه کو "پیدقیه ژن ژ یخوینن و زانستی وهرگرن، لهورا جهنابی سهروکی حزبا دیموکراتی یا شنو (قاضی محمد خضری) ههولدا کو قوتابخانا کچان ژ لشی باژییری بهیته فهکرن و ل سهر فهرمانا فی جهنابی ئەه قوتابخانا کچان هاتیه فهکرن و پیدقیه خه لک کچین خو بهنیرن فی قوتابخانی و مژوولی خواندنی بن" (۷۴)، ئەه دهنگوباسه ژلای سهروکی قوتابخانا شنو (حسن کاظمی) هاتیه به لافکرن، ههروهسا روژنامی ل ژمارا ب میژوویا ۶ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی دهنگوباسین دامه زرانندا قوتابخانا اکابری یایان (ژنین مهزن) بو ژنان به لافکریه و تیدا هاتیه کو "ل دویف فهرمانا پیشه وایی کوردستان لدهستییکا سالا نوی ۲۱ ئادار ۱۹۴۶ قوتابخانا (اکابری یایان) لجهی قوتابخانا کچان هاتیه دامه زرانندن و تا نوکه نیزیکی (۴۰) کهس ژکچ و ژنان بو خواندنی لشی قوتابخانی ناخین خو تومارکرینه و ههمی روژان ل دهمژمیر ۳ لجهی ناخبری کوم دبن و مژوولی خواندنی دبن و ل سهر ههمی کچ و ژنین نه خواندهوار پیدقیه ژفی نعمه تا مهزن مفایی وهرگرن و بو خواندن و فیربوونا زانستی لشی قوتابخانی ناماده بن"، ئەه دهنگوباسه ژلای ناموژگاریا قوتابخانا کچان (کبرای عظیمی) هاتبوو به لافکرن، دهیته تیبینی کرن ئەه قوتابخانه بو ژن و کچین نه خواندهوار هاتبوو فهکرن (۷۵).

ههر دهرباره ی فی بابه تی روژنامی ل ژمارا ب میژوویا ۱۰ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی دیاردکته کو "ل سهر فهرمانا پیشه وایی کوردستان ل شهفا ۵ نیسان

١٩٤٦ پيڻج پولين شهفانه بو مهزن و خواندهفانان ل قوتابخانا كوردستان هاتنه فهكرن و شهفانه ل دهمزمير (٨) تا دهمزمير (١٠) سهد و پيڻجي كهس لژير چاقديريا ماموستايين خودان سهريور مژوولي خواندنا زمانى كوردى و روسى دبن" (٧٦)، ديسان ئەف ئاگههداربه ژلايى ريشهبرى قوتابخانا كوردستان (مبلغى) هاتبوو به لافكرن (٧٧).

زيدهبارى دامهزاندنا فان قوتابخانان حكومهتا كوردستان و سهركردايهتيا وي گرنگيهكا تايهت ب كهه نهتهوهيا جوهى ل باژيري مههاباد ددان (٧٨)، و ژبهردا كور و كچين جوهييان ژ خواندنا زمانى عبرى بى بههر نهبن و زمانى زگماكى يى خو فيربين (٧٩) ب بريارا قازى محهمهد قوتابخانهكا خواندنا زمانى كوردى و عبرى دهيته دامهزاندن، روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ١١ ئاب ١٩٤٦ دهركهفتى د ئاگههداربهكى دا به لافكريه كو ب ههمى خهلكى ئاكنجيين مههاباد رادگههينن ل دويش بريارا پيشهوايى كوردستان و كارگيريا فهرههنگ قوتابخانهك بزمانين كوردى و عبرى دهيته فهكرن، پيدقيه ههر ژ ميژوويا فى ئاگههداريى زاروكين خوچ كور يان كچ ب دهفتهرا فى قوتابخانى بهرامبهر ئافاهيا (داود زاده) (٨٠) بدهنه نياسين (٨١).

٤- فهكرنا خولين فيركرنى بو ماموستايان:

ژبو ب هيژكرنا ئاستى ماموستايان دلایهنى خواندن و فيركرنى دا خولين فيركرنى (دورات تدریسیة) ژلايى وهزارهتا فهرههنگا كوردستان دهاتنه فهكرن، ئەفه ژى پينگافهكا مهزن بوو بو بهيژكرنا ئاستى زانستى ل قوتابخانين كوومارى، دهربارهى فهكرنا خولين فيركرنى روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٢ تهمووز ١٩٤٦ دهركهفتى د ئاگههداربهكى دا به لافكريه كو "وهك پيدقى هاته زانين بو پيشكهفتنا ئاستى پيزانينان ل دهف برايين ماموستايان خوئهكا فيركرنى بو ماوى (٢) ههيشان بهيته فهكرن و مههم ژ فهكرنا فى خولا زانستى ژبهردوو ئهنجاما يه":

پیشکەفتنا ئاستی پیزانین ماموستایان داکو باشتر بشین خزمەتی ب
فەرھەنگا کوردستان بکەن.

پشتی ب دووماهیەک هاتنا قی خولاً دوو هەیشی ئەزمونەک ب هەمی
ماموستایان دەیتە کرن و هەر ئیک ل دویش ئاست و شیانی وی پلەیا کارگیڕیا
خۆ وەردگریت^(۸۲).

دیسان ئەو وانین لقی خولاً زانستی بو ماموستاین قوتابخانین کۆماری
دەهاتنە گوتن د روژناما کوردستان دا وەک ل خواری هاتیە باس کرن:

شعبەیی- ریاضیات- حساب- هندسە- جەبر

ادبیات- شعرو ادبیاتی کوردی و فارسی- تاریخ و جغرافیا

طبیعیات- فیزیك- شیمی (کیمیا)- زمین ناسی (زەوی ناسی) -

گیاه شناسی (رووەک ناسی)- حیوان شناسی (گیانە وەر ناسی).

پولین کومەلایەتی- پەرورە- وەرزش- گورانی کوردی- بەداشت

(تەندروستی)^(۸۳).

ب - بە لاکرنا رموشەنبیری کوردی یا گشتی:

۱ - دامەزراندنا پەرتوو کخانان:

کۆمارا کوردستان گرنگیەکا تایبەت ب لایەنی دامەزراندنا
پەرتوو کخانان و بە لاکرنا رموشەنبیری ددا، دەربارە قی بابەتی روژناما
کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۶ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی هاتیە کو "ل دویش فەرمانا
سەروکاتیا کۆمارا کوردستان هاتیە بەرچاقرن کو پەرتوو کخانەک بو مفايي
هەمیان ب تایبەت نقیسەرین روژنامە و گوڤارا کوردستان ل کارگیڕیا روژنامی
دامەزرینن"^(۸۴)، لەورا ئەو کەسین پەرتوو کین خواندنگەها عیسی زاده و
پەرتوو کخانا فەرھەنگی ل دەق وان هەبن پیدقیە رادەستی کارگیڕیا روژناما
کوردستان بکەن^(۸۵)، پشتی بە لاکرنا دوو ئاگەهداریان دەربارە رادەستکرنا

په‌رتووکان روژناما کوردستان سوپاسیه‌ک بو دوو کهسان پیشکیشکریه ئه‌وژی (سید قادر جعفری) کو (۲۵) به‌رگین په‌رتووکان و (قادری مدرسی) (۲۰) به‌رگین په‌رتووکان بو په‌رتووکانا چاپخانا کوردستان پیشکیشکرن، به‌رامبه‌ر کارێ وان روژنامی سوپاسنامه‌ک بو وان به‌لا‌فکریه^(۸۷).

ژ پینگاقین دی یین حکومه‌تا کوردستان دبواری خواندن و ره‌شه‌نبیری دا دامه‌زراندنا په‌رتووکانه‌کا نه‌ته‌وه‌یی بوو، دامه‌زراندنا په‌رتووکانی وه‌ک پیدقیه‌کا شارستانی و بو به‌رزکرن ئاستی زانیاری و ره‌شه‌نبیریا خه‌لکی کورد ل کوماری بوو، له‌ورا بریار هاته دان هه‌می په‌رتووک و چاپه‌مه‌نی و دوکیومینت هه‌بن ل ئیک جه‌ بهینه کومکرن و بیهته ده‌ستپیک بو دامه‌زراندنا په‌رتووکانه‌کا مه‌زن^(۸۷)، دمه‌باره‌ی دامه‌زراندنا قی په‌رتووکانی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ دمه‌رکه‌قتی ب نا‌قی (دامه‌زراندنی کتبخانه‌ی میلی) به‌لا‌فکریه و تیدا هاتیه "چونکه پیدقیه‌کا زور ب هه‌بوونا په‌رتووکانه‌کا نه‌ته‌وه‌یی ل باژیری مه‌هاباد هه‌ست پی ده‌یته کرن، پیشه‌وایی کوردستان بریاردا بزووترین دم ده‌ست ب کومکرن په‌رتووکیان خواندنگه‌ها عیسی زاده و فه‌ره‌نگ به‌یته کرن و جه‌ی وی ل سالونا ته‌نیشته چاپخانا کوردستان به‌یته دانان و په‌رتووکانه‌کا نه‌ته‌وه‌یی و گشتی به‌یته فه‌کرن"^(۸۸).

ژیلی قان په‌رتووکانان، په‌رتووکانه‌کا دی ب نا‌قی (کتب خانه‌ی فه‌ره‌نگ) ده‌یته دامه‌زراندن و روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲ ته‌موز ۱۹۴۶ دمه‌رکه‌قتی ئاماره ب دامه‌زراندنا قی په‌رتووکانی کریه و تیدا هاتیه کو "په‌رتووکانه‌ک ب نا‌قی (کتب خانه‌ی فه‌ره‌نگ) ل ته‌نیشته قوتابخانا گه‌لاویژ هاته فه‌کرن، هیثی ژ براین خوشته‌ی دکه‌ین چ ب په‌رتووک و چ ب میژ و کورسیک هاریکاریا قی په‌رتووکانی بکه‌ن، چونکه ئه‌ف په‌رتووکانه بو مفای هه‌میانه"^(۸۹)، هه‌رچه‌نده ئه‌ف په‌رتووکانه نوو هاتبوو دامه‌زراندن ل د ماوه‌یه‌کی کیم دا شیان (۶۰۰) به‌رگ ژ په‌رتووکیان کوردی و فارسی و عه‌ره‌بی و تورکی و فه‌ره‌نسی و ئینگلیزی و روسی کوم بکه‌ن^(۹۰).

ههرد چوارچووڤی گرنگی پیدانا قازی محهمهد ب بواری به لافکرنا زمانى کوردی بریارد خوتبیین روژا ههینی ب زمانى کوردی بهینه خواندن، چونکه مزگهفت بو حزبا دیموکراتی کوردستان و حکومهتا کوردستان گرنگ بوو و قازی محهمهد گهلهك ژ کومبوونین گرنگ ل مزگهفتی دکرن و لویری دگهل زانایین ئاینی و مهزنین کوردان دانوستاندن سهبارهت گهلهك بابتهین گرنگ دکرن^(٩١)، پشتی قی بریاری بو ئیکهم جار خوتبا روژا ههینی ب زمانى کوردی ل باژییری مههاباد و دهقهرین کوماری دهیته خواندن و روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ٤ شوات ١٩٤٦ دهرکهفتی ب ناقی (ههوهل جاره که ختبهی جمعه به کوردی دهخویندریتهوه) به لافکریه و تیدا هاتیه کو "ههمو دهزانن سالیکی تهواوه کهله لایهن حزیهوه دهستور به امامی جمعه درابو که خطبه ی جمعه به کوردی بخویندریتهوه و امام له پیشدا خطبهکهی به کوردی دهخویندمو پاشان به عربی به لا دوینی ١٢ - ١١ - ١٣٢٤ (١ شوات ١٩٤٦) امام پاش بسمله. حمدله. تصلیه. آیه خطبهکهی به کوردی خویندموه دلی ههمو کوردیکی پی رون بو و بهتهواوی لی حالی بون"^(٩٢).

ههروهسا قازی محهمهد بریارد (مهلا حسین مجدی)^(٩٣) ههمی ئیمامین مزگهفتان ل ههمی باژیرو گوندین کوردی ئاگهدار بکهت دوویاتکرنی ل سهه قان بابتهتان بکهن (ریزگرتنا یاسا و ئاینی و ئافاکرنا نهخوشخانان و کاریگههریا ئیمناهیی د سههههفتنا نیشتمانی دا و ئیکگرتنا نهتهوهیی و گهلهك بابتهین دی)، پیدقیه نهف جورین بابتهتان بهرچاڤ بهینه وهرگرتن و خهتیبیین گوندان ژی پشتهقانیی لشی بریاری بکهن^(٩٤)، بشی شیوهی زهلامین ئاینی شیان رولهکی باش د رهوشهنبیرکرنا هاوهلاتیان و راوهستاندنا وان دگهل ریزین کوماری بگین^(٩٥).

ژ گرنگی پیدانین رهوشه نگیری یین حکومهتا کومارا کوردستان نهوژی دانانا ئیزگی رادیویا مه هاباد بوو، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ٤ ئه یار ١٩٤٦ ده رکهفتی ب نافی (کوردستان قسان دهکا) به لافکریه و تیدا باسی دامه زاندا ئیزگه هی رادیویا مه هاباد دکهت و دیاردکتهت کو "ل روژا سی شه مبی ٣٠ نیسان ١٩٤٦ ئیزگه هی رادیویا مه هاباد پایتهختی حکومهتا کوردستان دگه ل (٥) ده زگه هین سه ماعین دهنگ بهرز (١) - ل هه وشا باره گایی حزبا دیموکرات ٢- ل پیشمه رگه خانه ٣- بهرام بهر شاره وانی ٤- ل بهرام بهر خانیی پیشه ووا قازی محمه د ٥- بهرام بهر مزگه فتا عباس آغا) دانان، بشی هه لکهفتی جه ژنه کا مهزن ل باژی ری مه هاباد هاته گی ران و بهر پرسی کومار و حزبی پشکداری تیدا کرن"، و (دلشادی رسولی) ژلایی وهزارهتا فرههنگ ل بهرام بهر مایکروفونی وتاره ک خواند و تیدا سوپاسیا ئیکهتیا سوقیهت کر هه مبهر قی دیاریا ئیزگه هی رادیویا^(٩٦)، لی ل ده می جه ژن گی رانا ئیزگه هی رادیویا (قازی محمه د) ل ته بریز بوو و پشتی زقزی ل ٢ ئه یار ١٩٤٦ ل ده مز میر (٦) پشتی نیضرو وتاره ک پیشکی شکر و تیدا پیروزیاهیا ملله تی کورد بشی ده سکهفتنی کر و د وتارا خودا دبیژیت: "برایانی خوشه ویست له دامه زاندا ده ستگای رادیو ئه م موفقیته ی (سه رکهفتن) که ده ستان خستوو ته بریکتان لی ده که م چونکه له وهختی کردنه وه ی ده ستگای رادیو لیره نه بوم ایستا احساساتی خوم نسبت به پیشکه وتنی ایوه اظهار ده که م، ئومیده وارم که لیره به دووا روژ به روژ بتوانین له مسایلی مدنیدا پتر ترقی بکهین، له هه موو شتیک چاتر بو ایمه ئه وهیه که بتوانین قسه ی خومان به گوی دونیا بگهینین و تصدیق ده فره موون که هه موو شتیک وورده وورده ترقی پیده دری، دیسان ده توانین به هوی ئه م ده ستگایه ده رسی اخلاقی فلاحتی، به برایانی خوشه ویست بلین و له آینه ده ش دا بهرنامه یه کی باش بو رادیو که مان دیاری ده کهین"^(٩٧)، "په خشکرنا ئیزگه هی رادیویا ل باژی ری مه هاباد بو ئیکه مین جار بو په خشی

راديووی دهنگو هاوارین کوردان ب گوهین تاکه که سین ملله تی کورد دگه هینیت" (۹۸).

هه ر دهر باره ی ئیزگه ی راديويا کوردستان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۶ حوزه میران ۱۹۴۶ دهر که قتی د دهنگوباسین نافخویی دا ب ناڤی (اخباری نیو خومان) ل دووماهیا فان دهنگوباسان ب ناڤی (دانان) به لاقکریه و تیدا دیاردکه ت کو "علی خسروی ل دهستیکا هه یقا حوزه میران ۱۹۴۶ وه ک جیگری و مزاره تا تبلیغات و ریقه به ری ئیزگه ی راديووی هاته دانان و بریارا فه رمی بو وی هاته هنارتن و هه ر ژفی میژوووی پیقه ده ست بکارکریه" (۹۹).

هه ر چاوان بیت په خشی راديويا کوردستان نه دگه هشته باژیرین دی یین کو ماری و وه ک دهنگه کی ناوچه یی بو باژیری مه هاباد ما، لی هه ر فی راديووی شیا روله کی کاریگه ر ل ئیگرتنا زمان و گه شه پیدانا هه ست و هشیارکرنه ته وه یی ده زرا گشتی یا خه لکی دا بگیری، دگه ل گرتنا باژیری مه هاباد ژلای لی له شکه ری ئیرانی فه ئیزگه ی راديويا کوردستان هاته گرتن" (۱۰۰).

۴ - ئیکه مین سینه مایا کوردی:

ئیک ژ هه ولین دی یین حکومه تا کوردستان دبواری ره وشه نبیری دا دامه زراندنا سینه مای بی بو، دیاره سینه ما وه ک هویه کا راگه هاندنا دیتنی و بو گه شه پیدانا هشیاریا سیاسی و جفاکیا خه لکی بو، چونکه دوی سه رده میدا زوربه یا خه لکی کورد نه خوانده وار بوون و سینه ما وه ک هویه کا بورینا وه ختی (۱۰۱) و بو تیگه هشتنا خه لکی نه خوانده وار گرنگیه کا زور هه بوو، دگه ل ئینانا ده زگه ی راديووی ژلای لی کاربه ده ستین سوڤیه ت فه ده زگه ی سینه مایا گه روک وه ک دیاری پیشکیشی حکومه تا کوردستان کرن" (۱۰۲).

دهر باره ی ئینانا ده زگه ی سینه مای روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۹ شوات ۱۹۴۶ دهر که قتی ب ناڤی (سینمای کوردستان) به لاقکریه و تیدا دیاردکه ت کو "جعفر آغای کریمی داخواز ژ حزبا دیموکراتی کوردستان کر کو ئیمتیازا

سینه‌مایه‌کی ب ناڤی (سینه‌مایا کوردستان) بدهنه وی و داخوآزا وی ئاراسته‌ی پیشه‌وا قازی محهمه‌د کرن و ئیکسه‌ر ب ژمارا (۹۱) ل ۳ شوات ۱۹۴۶ ئیمتیاژ وهرگرت و گه‌له‌ک ریژگرتنا وی کرن و لسه‌ر بریارا سه‌روکاتیا کۆماری گوره‌پانا قه‌پانا تووتن کیشانی کو ل کارگی‌ریا تووتنی بوو بو باره‌گای سینه‌مایه‌ی هاته‌هه‌لبژاردن و ده‌ستوور هاته‌دان کو (حسن ارجمندی) وه‌ک ریژه‌به‌ری سینه‌مایا کوردستان ده‌ست ب کاری ریژه‌برنا سینه‌مایه‌ی بکه‌ت" (۱۰۳)، لی یا دیار ئه‌وه ئه‌ف پروژه‌سه‌رنه‌گرت و نه‌هاته‌بجه‌ ئینان.

پشتی ماوه‌یه‌کی ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت ئیزگه‌هی رادیوی دگه‌ل ده‌زگه‌هی سینه‌مایه‌ی وه‌ک دیاری پیشکی‌شی حکومه‌تا کوردستان کر و روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۴ ئه‌یار ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی دیارده‌کت کو "ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت ئیزگه‌هی رادیوی دگه‌ل ده‌زگه‌هی سینمای سیاری (سینه‌مایا گه‌روک) ب کوردستانا ئازاد به‌خشی، و ب شه‌ف ده‌زگه‌هی سینه‌ما ده‌ست بکاری ده‌کت" (۱۰۴) و پشتی ماوه‌یه‌کی فلمه‌کی نوی ژلایی و مزاره‌تا تبلیغات فه کو باس ژ قاره‌مانیا ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت ده‌کت نیشان دهن، له‌ورا دی بینین روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ حوزه‌یران ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب ناڤی (سینمای کوردستان) به‌لاڤکریه و تیدا دیارده‌کت کو "صحنه‌ی سینمای کوردستان که‌چهنه‌دی له‌وه‌ی پیش له‌لایه‌ن وزاره‌تی به‌رزی تبلیغات‌ه‌وه‌ ده‌ست به‌سازکردنی کرابوو دوایی هات" و فیلمی نوی گه‌له‌ک ب ره‌وشته‌کا به‌رز کو ئه‌ندازه‌یا لیبورین و نیشتمان په‌رستیا قاره‌مانیا جه‌ماوه‌رین سوڤیه‌ت نیشان ددا و دیارده‌کت کو ئه‌ف ملله‌تی ئازا بو پاراستنا نیشتمانی خوشته‌ی چ فیداکاری پیشکی‌ش کرینه، ل دووماهی رادگه‌هینیت کو "پیدقیه‌ براین ئاکنجین مه‌هاباد و ده‌وروبه‌ران مفایی ژئ بکه‌ن و ب تاییه‌ت ژلایی و مزاره‌تا تبلیغات فه رادگه‌هینین ل ده‌می چوونا بو سینه‌ما و ل وه‌ختی ده‌رکه‌فتن و روونشته‌نی دا ریخسته‌نی (انضباط) به‌رچاڤ وهرگرت" (۱۰۵).

دووماهییک ده‌نگوباس ده‌ریاره‌ی سینه‌مایا کوردستان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۸ ته‌موز ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی ب ناڤی (فیلمی عاسمان له‌سینمای

كوردستان) به لافكریه، ئەف فلامه ژ دوو پشكان پێك دهیت د پشكا ئیكى دا
بشیوهیهكى ئەدهبی باس ژ بهفر و دهریایهكا بى دەنگ دكەت و قى دیمهنى
كارىگهرى ل سهرتهماشهفانان كرو ژوانهكا مهزن یا ئاموژگاریان پێك دهات،
و پشكا دووی ههر ب شیوی ئەدهبی باس ژ گیانی زهلامین مهزن و شههیدین دریکا
ئازادیی و ههروهسا گیانی ژن و زاروکی بى گونهه ئهوین بوینه قوربان
دكەت^(۱۰۶).

ههر چاوان بیت سینهمایا كوردستان ل مههاباد وهك ئیکهمین سینهمایا
كوردی د میژوویا كوردی دا دهیته هژماردن و قى سینهمایى شیا تا رادهیهكى
باش خزمهتهكا رهوشهنبیری پیشکیشی خهلكى مههاباد و ب تاییهت خهلكى
نهخواندهواربکەت.

ههچهنده ماوی حوکمرانیا حکومهتا کۆمارا كوردستان ب تنی (۱۱)
ههیف بوون، لی سهرهراى قى ماوی كورت قى كوماری شیا لاپهههكى زیرین
دبوارى خواندن و فیركرن و بواری رهوشهنبیری دا تومار بکەت و ئەو هیقى و
ئومیدین گهلی كورد چهندين سال بون لهیشیا جیبهجیکرنا وان بجه هاتن،
ديسان ئەو مافین فیركرن و رهوشهنبیری یین گهلی كورد ژى بى بههر دماوی
حوکمرانیا کۆمارى دا ئەف مافه هاتنه جیبهجیکرن، و ئەف پینگاڤ و کارین دق
پشكى دا باس ژى هاتیه كرن باشتري بهلگهنه بو دهسكهفتیين كۆمارى دبوارى
خواندن و فیركرن و رهوشهنبیری دا.

تهوهري سي

حزبا ديموكراتيا ژني كوردستان:

د هه می قوناغین میژوویا کوردی دا ژنا کورد رۆلهکی دیار هه بوو، ب تایبته ل سهردهمی نوی دی بینین چهندين ژني کورد یین ناقدار هه بون، وهک خانزاد^(۱۰۷) و عادلته خانم^(۱۰۸) و کوثر^(۱۰۹)، ههروهسا ل سالآ ۱۹۱۹ ژني کورد شيان ئیکهه کومهلا (ژني کورد)^(۱۱۰) دامهزینن، ولدویف نفیسینین رۆژناما کوردستان دیاردبیت کو ژنا کورد رۆلهکی بهرچاڤ و دیارد کو مارا کوردستان دا هه بوو.

أ - دامهزاندنا حزبا ديموكراتيا ژني كوردستان:

کو مارا کوردستان گرنگيهکا بهرچاڤ ب رولی ژنا کورد ددا، ژ گرنگترین کار و چالاکیین ژلای ژني کوماری قه هاتینه نهجام دان تهوژی دامهزاندنا (حزبا ديموكراتيا ژني كوردستان)^(۱۱۱) بوو و رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناڤی (سازکردنی حزبی دموکرات، له لاین ژنانی کوردستان) بهلاڤکریه و تیدا دیاردکتهت کو "ل رۆژا جومعه ۱۵ ئادار ۱۹۴۶ ژلای یای^(۱۱۲) ژنا پیشهوایی کوردستان (مینا خانم) و ژمارهکا زور ژني تیگههشتی یین کوردستان ل دهمژمیر (۳) پشتی نیثرو ل نهجومهنی فرههنگی کومبوون و ب سهروکاتیا ژنا پیشهوایی کوردستان (حزبا ديموكراتيا ژني كوردستان) هاته دامهزاندن و ژمارهکا زور ژ ژنان ناڤین خو تومارکرن و ههیشانهیا نهندامهتیا خو ژ تومهنهک تا (۱۰) تومهنان بستوهی خوڤه گرتن"^(۱۱۳).

ب - دهستهكا دامهزاندنا حزبی (ئهندامین وی):

روژناما كوردستان ل ژمارا ب میژوويا ۲۰ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناقتی (کنفرانسی سخنرانی یایان) ئانکو (کونفرانسی وتارین ژنان) به لآفکریه^(۱۱۴)، ههر دقتی کونفرانسی دا ئهندامین قتی حزبی دهینه هه لبراردن و ئەق پیژانینه د وتارا (یای خانمولى امامی) دا دیاردبیت و وتارا وی ل ژمارا ب میژوويا ۲۴ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی هاتیه به لآفکرن و د وتارا خودا دبیتیت: "خوشکین خوشتی ئەقرو لژیر سیبهر کوردستان و پیشه‌وایی بهرز ب سهربه‌خو دژین و حزبا ژنا هاته پیکتینان و ئهندامین قتی حزبی دیارکرن و لژیر دهستی سه‌روکا حزبی کو ژنا پیشه‌وایی کوردستانه کاروبارین قتی حزبی بریقه‌دهت"^(۱۱۵).

ژ پیژانینین گرنگ یین ب ریکا روژناما کوردستان بدهست مه کهفتی ئەوژی ل ژمارا ب میژوويا ۲۲ ئاب ۱۹۴۶ دهرکهفتی د دهنگویاسه‌کی دا هاتیه کول روژا ۱۷ ئاب ۱۹۴۶ ل باره‌گایی حزبا ژنان هه لبراردن دهستیپکرن و خانمین لخواری هاتنه هه لبراردن.

۱. کبرای عظیمی صدر، سه‌روک

۲. ماوزه‌ری بله زاده یاریده‌ی صدر، جیگری سه‌روک

۳. خدیجه خانم خزینه‌دار

۴. مریم خانم نقیسه‌ر

۵. سلطنت خانم حساب دار (ژمیاریار)^(۱۱۶)

ته‌مام کرنا قتی پیژانین ل ژماره (۸۰) یه^(۱۱۷)، لی ب داخسه چونکه ژماره (۸۰) ژ روژناما کوردستان نه‌هاتیه دیتن، له‌ورا چ پیژانینین دی بدهست مه نه‌کهفتن، دبیت ئەق هه لبراردنه بو دیارکرن پوسیتین (حزبا دیموکراتی یا ژنین کوردستان) بیت.

هه‌روه‌سا ل ده‌می حزبا دیموکراتیا ژنین کوردستان پیدتی ب فه‌رمانبه‌ریین خوانده‌وار دبون ل روژناما کوردستان دا پیدتیین خو به لآف دکرن وهک ل ژمارا ب

میژوویا ۵ ئەیلول ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (بو یایانی خویندهوار) بە لاقکریه و تیدا "بو ژنێن خواندهوار رادگههینیت کو هەر کهسهکی حهز بکهت کارهکی ل حزبا ژنان دا بدهستقههینیت وهک (ژمیاریار - خهزینه دار - صندوق دار) بلا سه ره دانا دهفته را حزبا ژنان بکهت دا کو کاری بدهنی" (۱۱۸).

ج - داها تیی حزبا دیموکراتیا ژنێن کوردستان:

ئیک ژ داها تیی کۆمارا کوردستان هاریکاریین خه لکی بون، له ورا پشتی حزبا دیموکراتیا ژنێن کوردستان ها تیه دامه زانندن ژنێن کورد ب تاییهت ئەوین ئەندام دقێ حزبی دا هاریکاری پیشکیشی قی حزبی دکرن، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی لژیر نافونیشانیین (باربوو له لاین یایان) بە لاقکریه و تیدا دیاردکەت ل روژا جه ژنا سه ره به خوئی کو ل باره گایی حزبا ژنان جه ژن ها ته گیران و خانمێن لخوا ری هەر ئیک ل دویش شیانین خو هاریکاری بو حزبا ژنان پیشکیشکرین (۱۱۹) و ئەق هاریکاریه ژلایی (۳۳) ژنێن کورد بون هەر ژ ژماره (۱) ب ناڤی ژنا پیشه وایی کوردستان (مینا خانم) ب (۲۰۰) ریالا دهستپیدکەت تا ژماره (۳۳) بناڤی (آمینه الهی) (۱۰) ریالا ب دووماهیک دهیت هاریکاری پیشکیشی قی حزبی دکرن، و ئەق حزبه ب ریکا روژنامی سوپاسیا وان خانمان دکەت ئەوین هاریکاری پیشکیشکرین (۱۲۰)، ههروهسا ل ژمارا ب میژوویا ۱۸ ئەیار ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (پیشکەش) بە لاقکریه و تیدا دیاردکەت کو "ژنا منیجهی ئیک دهستی په یالان و چادانکهک و ئیک سینیک ب حزبا دیموکراتیا ژنێن کوردستان پیشکیشکر و ژلایی حزبا نافبری قه سوپاسیا وی دکهن" (۱۲۱).

حزبا دیموکراتیا ژنێن کوردستان کار و چالاکی و داها ت و خه رجیی خو هه می ب ئاشکه رای د روژناما کوردستان دا به لاق دکرن، له ورا دی بینین ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ ئاب ۱۹۴۶ دەرکەفتی داها ت و خه رجیی هەر سی هه یقین نیسان و ئەیار و حوزه یران ل سال ۱۹۴۶ به لاقکریه و ل دهستیکی داها ت و خه رجیی هه ردوو هه یقین نیسان و ئەیار ب ناڤی (داها ت و مخارج له دوو مانگه ی

خاکه‌لیوه و بانهمه‌رری (۱۳۲۵) به‌لأفکریه و ددهته دیارکرن کو داهاات و خه‌رجییڻ هه‌ردوو هه‌یشیڻ نیسان و ئەیار پی‌کڤه (۹۲۹۱،۵۰) ریال بوون^(۱۲۳).

د هه‌مان ژماره دا روژناما کوردستان ب ناڤی (داهاات و مخارجی حزبی یایان له‌یه‌ک مانگه‌ی جوزدان ۱۳۲۵) به‌لأفکریه و تی‌دا داهاات و خه‌رجییڻ حزبا دیموکراتیا ژنیڻ کوردستان یا هه‌یقا حوزه‌یرانا سالاً ۱۹۴۶ دیاردکته کو داهااتیڻ قی هه‌یشیڻ گه‌هسته (۴۶۲۷) ریال و خه‌رجییڻ وان (۴۴۲۹) ریال بوون^(۱۲۳).

پشتی دیارکرن داهاات و خه‌رجییڻ قی حزبی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۲ ئاب ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی د ئاگه‌هداریه‌کی دا هااتیه به‌لأفکرن کو "ب هه‌می ئەندامیڻ ئیکه‌تیا ژنیڻ دیموکراتی کوردستان رادگه‌هینن دقیت تا میژوویا ۲۲ ئاب ۱۹۴۶ هه‌ر که‌سه‌ک هه‌یشانه‌یا خو ب حسابداری [ژمی‌ریار] ئیکه‌تیا ژنیڻ دیموکراتی کوردستان ل ئاڤاها امیریکائی‌ان راده‌ست بکه‌ت و پسولا گه‌هسته‌نی وهرگیت و پیدقی ناکه‌ت جاره‌کا دی هه‌وه رابگه‌هینن و دقیت هه‌می هه‌یشان ل سه‌ری هه‌یشیڻ هه‌یشانه‌یا خو بدن و پسولا گه‌هسته‌نی وهرگرن"^(۱۲۴)، ئەڤ ئاگه‌هداریه ژلایڻ ژمی‌ریاری ئیکه‌تیا ژنیڻ دیموکراتی کوردستان (ماوزری بله زاده) ها‌توو به‌لأفکرن، دیسان ژ به‌لأفکرن قی ئاگه‌هداریڻ بومه دیاردبیت بنگه‌هی قی حزبی ل ئاڤاھیڻ امیریکائی‌ان بوو.

دی بینین ئەو ژنیڻ دبوته ئەندام دناڤ حزبا دیموکراتیا ژنیڻ کوردستان دڤیا هه‌ر ئەندامه‌کی کارتا حزبی هه‌با و وهرگرتنا قی کارتڻ وه‌ک فه‌رمان ژلایڻ (می‌نا خانم) دهاته دهری‌خستن، دهری‌اره‌ی قی بابته‌ی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ نیسان ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی د ئاگه‌هداریه‌کی دا به‌لأفکریه کو "ل سه‌ر فه‌رمانا ریبه‌را حزبا ژنان (می‌نا خانم) ب هه‌می ژنیڻ مه‌هاباد رادگه‌هینن کو تا روژا ۱۴ نیسان موله‌ت هه‌یه دقیت بزوو‌ترین دهم کارتا ئەندامه‌تیا حزبی وهرگرن، ئەگه‌ر هه‌تا روژا ناڤبری هه‌ر که‌سه‌ک ژ ژنان کارتا ئەندامه‌تیا حزبی لده‌ڤ نه‌بیت نه ل هه‌مام و نه ل جڤاتین گشتی و تاییه‌تی دا ری‌ک ب وی ناهیته دان"^(۱۲۵).

د - چالاکیین حزبا دیموکراتیا ژنیین کوردستان:

کۆمارا کوردستان گرنگیه کا بهرچاڤ ب رۆلی ژنا کورد ددا، لهورا دی بینین رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۳ ئادار ۱۹۴۶ دهرکهفتی لژییر ناڤونیشانیین (کنفرانسی یایان له ئه نجمنی فرهنگی کورد و شورهوی) به لافکریه و تیدا دیاردکته کو "ل رۆژا جومعه ۸ ئادار ۱۹۴۶ ژلایی ژنا پیشه وایی کوردستان کونفرانسه ک بو روهنکرنا کارین کومه لا ژنیین کوردستان ل یانا رهوشه نبیریا کورد و سوفیهت هاته گیران، دق کونفرانسی دا ژماره کا زور ژنیین ئه ندامین کومیتیه و ماموستا و قوتابیین قوتابخانا کچان و کارگهرین حزبا دیموکرات و کارگیرین حکومی و بازرگان و خودان کار ئاماده بون، ل دهستیکی ژنا پیشه وایی کوردستان وتارا خو دهرباره ی گرنگیه خواندنا ژن و کچان و پیشکهفتنا ئیکهتیا ژنیین سوفیهت و پیدقیا چاقلیکرن ل وان پیشکیشکر" (۱۲۶).

پشتی دامه زانندا (حزبا دیموکراتیا ژنیین کوردستان) رۆژناما کوردستان دهنگوباسین گریدانا کونفرانسه کی ژنان ب سهروکاتیا (مینا خانم) ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ نیسان ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناڤی (کنفرانسی سخیرانی یایان) ئانکو (کونفرانسی وتارین ژنان) به لافکریه و ددهته دیارکرن کو ل رۆژا جومعه ۱۷ ئادار ۱۹۴۶ کومبوونا وتارین ژن و کچین مه هاباد ل ئاڤاهییه فرههنگا کوردستان هاته گریدان و ل دهستیکی ژنا پیشه و قازی محهمهد کونفرانس دهستیکر و وتاره کا باش دهرباره ی زانست و رهوشه نبیری و پیشکهفتنا دهوله تا ئیکهتیا سوفیهت پیشکیشکر و پاشان چهند کچ و ژنان وتارین خو خواندن، (مینا خانم) د وتارا خودا باس ژ گرنگیه زانست و پیشکهفتنا ئیکهتیا سوفیهت دکته و دبیریت "ژن و کچین خوشتی بزنان کو ژنیین دهوله تا ئیکهتیا جه ماوه رین سوفیهت پیشرمویه کا سه رسورما ئه نجام داینه و د زانست و رهوشه نبیری دا ههمی مل ب ملین زه لآمان دچنه پیش، دقان رۆژان دا دبینن باب و دایک د بابه تی هنارتنا کور و کچان بو قوتابخانان هه ولددهن و هیضیا من ئه وه دق بواریدا ئه م پینگاقین باشترا باقین" (۱۲۷).

ل دهمی بهریخودانا بهریه‌ریڤن قی روژنامی دی بینین ژنن کورد ل کومارا کوردستان پشکداری د چه‌ندین چالاکی و ریوره‌سمین کوماری دا دکرن، ب تایبته ل دهمی ریثه‌برنا ریوره‌سمین جه‌ژنن سهریه‌خویا کوردستانی قان ژنا شیان روله‌کی به‌رچاڤ دقان جه‌ژنان دا بگین و ئەڤ چالاکیڤن ژنان د بهریه‌ریڤن روژناما کوردستان دا ب شیوهیه‌کی دیار دهینه دیتن، و ژماره‌کا ژن و کچین کوماری روله‌کی به‌رز د جه‌ژن و ریوره‌سمین کوماری دا دگیران و وتار پیشکیش دکرن ژوان کچ و ژنن روژنامی ئاماژه پیکرین ئەوژی (یای ویلمه‌ی صیادیان^(۱۲۸))، یای خجیجه‌ی مجدی^(۱۲۹)، یای کبرای عظیمی، یای پیشه‌وا (مینا خانم)، یای عصمت قاضی کچا پیشه‌وا قازی محهمهد، یای مه‌زری بله زاده^(۱۳۰)، یای سلطنت داود زاده، یای فریده زه‌ندی، یای عشرت عظیمی، یای ایرانی بلوری، یای شاه سلطان فتاحی^(۱۳۱)، یای خدیجه‌ی بابا سوری^(۱۳۲)، مریمی کاظمی، خه‌جیجه‌ی که‌مالی، مریم حمیدی، صاحبه‌ی یاهو) بوون^(۱۳۳).

دماوی جه‌ژنن سهریه‌خویا کوردستانی دا ژن و کچین کورد وتار پیشکیش دکرن و دقان وتاران دا ژنن کورد پالددان کو کچین خو قریکه‌نه قوتابخانان و مفایی ژ گرنکیا زانستی وهرگرن و ئەڤ ههمی وتارین وان د روژناما کوردستان دا دهاتنه به‌لاڤکرن وه‌ک ل ژمارا ب میژوویا ۲۵ ئادار ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناقی (جیژنی سهریه‌خوئی و ناساندنی پیشوای کوردستان له لایهن آموزگارانی مه‌درسه‌ی کچان) به‌لاڤکریه و تیدا دیاردبیت کو "ل روژا چوارشه‌مبی ۱ ئادار ۱۹۴۶ ژلایی ماموستاین قوتابخانا کچان ل ده‌مژمیر (۲) پشتی نیقرو ل هولاً کارگی‌ریا فهره‌نگ جه‌ژن هاته گی‌ران و ژنا پیشه‌وایی کوردستان و ژماره‌کا زور ژ ژنن ئەندامین حزبا دیموکراتی کوردستان و ههمی چینین باژیری مه‌هاباد پشکداری دق‌ی جه‌ژنی دا کرن"^(۱۳۴).

دق‌ی جه‌ژنی دا ژنا پیشه‌وایی کوردستان پشتی پیشکیشکرنا وتارا خو دهرباره‌ی پیشکه‌فتنا ژنن کوردستان سوپاسیا ژنن ماموستا کر و جوته‌ک

گوهارکین زیری وهك دیاری پیشکیشی ریقه‌به‌را قوتابخانا کچان کر، پاشان گه‌له‌ک ژن و قوتابیین قوتابخانا کچان وتارین خو پیشکیشکرن^(۱۳۵).

ل دهستیکا قان وتاران ژنا پیشه‌وایی کوردستان (مینا خانم)^(۱۳۶) وتارا خو پیشکیش دکهت و دبیزیت: "ژنن خوشتی زاروکیین خو دناڤ چوار دیوارین مالی دا نه‌هیلن و وان قریکه‌نه قوتابخانی دا کو نه‌بنه وهك زه‌لام و ژنن نه‌خواندموار و بشین به‌ره‌قانی ژ مافین خو یین نه‌ته‌وهیی بکه‌ن و ژنن کورد بگه‌هنه ریزا ژنن ژ دهرقه یین شارستانی"^(۱۳۷)، پاشان (یای ویلمه‌ی صیادیان) ریقه‌به‌را قوتابخانا کچان د وتارا خودا دبیزیت: "ئه‌ی خوشکین مه کچین خو قریکه‌نه قوتابخانی و ئه‌گهره‌ین هه‌ز بکه‌ن ملله‌تی کورد وهك ملله‌تین دی سه‌رکه‌فن دقیت کچ و کور وهك خوشک و برا بو بجه ئینانا فه‌رمانین پیشه‌وایی مه‌زن فیداکاریی بکه‌ن"^(۱۳۸)، هه‌روه‌سا (یای کبرای عظیمی) وتاره‌کا جوان پیشکیش دکهت و دبیزیت: "ب داخه‌ خه‌لکی مه‌هاباد نزانن ئه‌و کچین خو به‌دبه‌خت و نه‌خواندموار دکه‌ن و دبیزن ئه‌م کچین خو نابهنه قوتابخانی چونکه دی بی ئه‌ده‌ب بیت، و د کومببونان دا ب چاقه‌کی کیم به‌ریخودده‌نه ماموستایین ژن و ئه‌گهر ئه‌م به‌ریخوبده‌ینه ژ دهرقه ئه‌م دی گه‌له‌ک ب خه‌م که‌فین و دی بیژن ئه‌ی خودا ئه‌م ژی مروفن بوچی باژیره‌کی وهك مه‌هاباد نه نوژدار و نه ددانساز یین ژن دناڤدا نینن، بلا ئه‌م ژی نوژدار و ددانساز و نیشه‌رگه‌ریان دناڤ خودا په‌یدا بکه‌ن"، ل دووماهیی دبیزیت: "هیشیا من ئه‌وه ئه‌ڤ داب و نه‌ریتا نه‌هنارتنا کچان بو قوتابخانی نه‌مینیت"^(۱۳۹).

سه‌ره‌رای به‌لاڤکرنا قان وتاران ژلایی روژناما کوردستان ڤه ل ژمارا ب میژوویا ۶ نیسان ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناڤی (جیژنی سه‌ربه‌خویی له لایه‌ن یای پیشوای کوردستان) به‌لاڤکریه و تیدا دیاردکه‌ت کول روژا ۵ شوات ۱۹۴۶ ژلایی ژنا پیشه‌وایی کوردستان و ژماره‌کا زور ژنن باژیری مه‌هاباد و ماموستایین قوتابخانا کچان جه‌ژن هاته گی‌ران، دڤی جه‌ژنی دا (مه‌زهری بله‌زاده) دبیزیت: "ئه‌ی خوشکین مه‌ وهرن مل ب ملین کور و برا و باب و میرین خو پشکداریی د زانست و زانینی دا بکه‌ن، و وهرن ب زانست و زانینا خو دگه‌ل زه‌لامین خو ب ده‌نگو ره‌نگ پشکداریی

بكهين، و كچ و كورين خو بو قوتابخانين كوردستانى بيهن"^(١٤٠)، ههروهسا (ياى كبراي عظيمى) د وتارا خودا دبيژيت: "چ جياوازي دناقبهرا ژن و زهلاماندا نينه و نزانم نهگهر چيه هندهك خهلك كچين خو د مال دا زيندان دكهن و ههتا رازى نابن كو ژن ب نازادى بچيته ههماما و دنيايا ئاقهدانكرى ببينيت و نوكه ئهم دبينن ئەهف ياسايا هوڤانه هيشتا ل دهف هندهك كهسان ماييه"، ل دووماهيهي هيشى دكهت كو پتر قوتابخانه بهينه دامهزراندن داكو ژن و كچ د هه مى كاران دا دگهل كوران ههفشك بن و ژ مافين خو يين جفاكى بي بههر نهبن"^(١٤١)، دههمان جهژن دا (گهوههري داود زاده) د وتارا خودا دبيژيت: "ئهى دايك و خوشكين خوشتقى هيشيا من نهوه د هنارتنا كچ و كورين خو بو خواندنا زمانى زگماكى يى خو كيماسيى نهكهن"^(١٤٢)، ژقان وتارين ژنين كومارى پيشكيش كرين و د روژناما كوردستان دا به لاق بوين دياردبيت ژنا كورد ل وى سهردهمى د جفاكهكى پاشكهفتى دا بوو و ژ سهرهتايترين ماف نهوژى خواندن و نقيسين بي بههر بوون، لهورا پشتى دامهزراندنا حزبا ديموكراتى يا ژنين كوردستان ئەندامين قى حزبى ب سهروكاتيا ژنا پيشهوا (مينا خانم) گهلهك ههول و تيكوشان بو رموشه نبيركرنا ژن و كچين كورد نهنجام ددان.

حزبا ديموكراتيا ژنين كوردستان ب شيوهيهكى بهردهوام چالاكى و كومبوونين حزبى نهنجام ددان، لهورا روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ١ ئەيار ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (جلسه يايان) به لاقكريه و تيدا دياردكهت كول روژا ٢٩ نيسان ١٩٤٦ كوميتيهيا ديموكراتيا ژنين كوردستان كومبوونهك نهنجام دان و كچا كورد (رهعناى داودى) وتارهك پيشكيشكر و تيدا دبيژيت: "پيدقيه ژنين كورد وهك زهلامين كوردستان خزمهتى بو نيشتمانى خو بكهن و ل سهر كومه لا مه (حزبا ژنان) خزمهت ب نيشتمانى خوشتقى نهركه ههتا مه ژى دهست د سهركهفتين خودا ههبيت و بي بههر نهبن ژقى نعمهتا مهزن نهوا ب ريكا خزمهتكرنا نيشتمانى پيك دهيت"^(١٤٣).

دامه‌زrandنا کۆمارا کوردستان و به‌لأفكرنا چه‌ندین روژنامه و گوڤارین کوردی دهره‌ت بو ژنا کورد په‌یدا کر پشکداریی د بواری نئیسینی دا بکه‌ن، له‌ورا دی بینین چه‌ندین ژنن کورد بابته و نئیسینی جوراوجورد روژنامه کوردستان دا به‌لأف دکر و ژوان ژنن نئیسینی وان د روژنامی دا هاتینه به‌لأفکر نئه‌وژی (شا سولطان خانم فتاحی قاضی^(۱۴۴) و کبرای عظیمی^(۱۴۵) و مه‌زه‌ری بله‌زاده^(۱۴۶) و حلب سمایی فرجی^(۱۴۷) و روقیای - شنویی^(۱۴۸) و مریم احمدی^(۱۴۹))، قان ژنن کورد ب ریکا نئیسینا راپورت و بابته‌ین خو پشکداری د روژنامه کوردستان دا دکر، ژ بابته‌ین قان ژنان نئیسین ل ژمارا ب میژوويا ۲۵ ئادار ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناقی (آموژگاری بو ژنان) ژلایی (مه‌زه‌ری بله‌زاده) هاتیه به‌لأفکر و تیدا چه‌ندین ئاموژگاریان ل ژنن کورد دکته وه‌ک "ژنا باش و راست تاجا سه‌ری می‌ری خویه"^(۱۵۰) و "زاروکی بچووک فی‌ری ترسی نه‌که‌ن و نه‌بیژن ئه‌فه گورک هات، به‌لکو ریکا زیره‌کی و دلیری نیشان بدن"^(۱۵۱) و "ژنا تیگه‌هشتی مالاً خو ئافادکته به‌لی ژنا نه‌تیگه‌هشتی مالاً خو ب ده‌ستین خو خراب دکته"^(۱۵۲)، ئه‌ف چه‌ند نموونه ژلایی ژنا کورد (مه‌زه‌ری بله‌زاده) وه‌ک ئاموژگاری بو ژنن کورد د روژنامه کوردستان دا ده‌اتنه به‌لأفکر.

هه‌روه‌سا قازی محهمه‌د و سه‌رکردایه‌تیا کۆماری ژنا کورد بو زانست و زانین و ره‌وشه‌نبیری پالددان و چه‌ندین قوتابخانین تایبه‌ت ب ژن و کچین کورد هاتنه دامه‌زrandن وه‌ک قوتابخانا کچان ل باژی‌ری شنو^(۱۵۳) و ل ۲۱ ئادار ۱۹۴۶ ب فه‌رمانا قازی محهمه‌د قوتابخانا (اکابری یایان) ل جه‌ی قوتابخانا کچان هاته دامه‌زrandن بو فی‌رکر و خواندنا کچ و ژنن نه‌خوانده‌وار و نیزیکی (۴۰) کچ و ژنان ناقین خو ئفی قوتابخانی تومارکر^(۱۵۴).

هه‌ر د چوارچووئی فه‌کرنا قوتابخانین کچ و ژنان ئه‌ف راستیه دیاردبیت ده‌می ل کونفرانسی ژنان ژلایی ژنا کورد (کلثوم قنادی) د وتارا خودا فی چه‌ندی دیاردکته ئه‌وا ل ژمارا ب میژوويا ۲۷ نیسان ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی و دبیزیت: ل دونیا یا شارستانی و خواندنا زانستی دا چ جیاوازی دناقبه‌را ژن و زه‌لاماندا نینه و پی‌شه‌وایی

مه (قازی محهمهد)، بو پیشکەفتنا رموشەنبیری ب تایبەت ژن و کچان پولین مهزنان بو ژنن نه خواندموار شه کرن^(۱۵۵).

زیدهباری پیتهدانا سهروکاتیا کۆمارئ ب رموشەنبیرکنا کچ و ژنن کورد ب شیوهیهکی بهردهوام بهرهقانی ژ مافین ژنن کورد ل کۆمارئ دکر، و ئەه چهنده د روژناما کوردستان دا دیاردبیت وهک ل ژمارا ب میژوويا ۱۶ شوات ۱۹۴۶ دمرکهفتی د ئاگههداریهکی دا هاتیه دیارکرن کو ل ۱۴ شوات ۱۹۴۶ ژلایئ سهروک وهزیران (حاجی سید بابا شیخ) بریارهکا گرنگ هاته دمریخستن ئەوژی (رهقاندن و قوتانا کچ و ژنان قهدهغهیه) و دقئ بریاریدا هاتیه کو "ل سهر بریارا جشاتا میلی یا کوردستان (الهیئة الشعبیة الکوردستانیة) ههرزهلامهک ژنا ب میر ب زوری شهگوهیزیت یان برهقینیت دقیت بهیته کوشتن و ئەگهر کچ ب زوری بهیته رهقاندن دقیت ئەو زهلامه بهیته کوشتن، لی ئەگهر داخوازی و خازگینی ژ کچی هاتنه کرن، بهلی کچی نهدهنی بی ئەگهری شهری ئانکو ب میر نهبیت و کچا رازی بیت لی نهدهنی وی دهمی سزا نینه، لی ئەگهر خازگینی ژ کچی هاتنه کرن و کچ نهرازیبوو، بهلی بابئ وی ب زوری کچا خو بدەت، ل وی دهمی بابئ کچی ژ (۳) ههیف تا (۳) سالان دهیته زیندانکرن"^(۱۵۶).

تهوهری چواری

میژوویا کوردستانی و ناقدارین کورد

أ - میژوویا کوردان د روژناما کوردستان دا:

ل دهمی بهریخودانا روژناما کوردستان دی بینین چهنیدین بهریه‌رین روژنامی بو میژوویا کوردان هاتینه تهرخانکرن، و هر ل دهستیکی روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ شوات ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی لژی‌ر نا‌فونیشانی‌ن (قازانجی میژو، تاریخ) ئانکو مفا‌یی میژوو‌یی به‌لا‌فکریه و تیدا مفا و قازانجی میژوو‌یی دده‌ته دیارکرن کو میژوو رابوردوو‌یی ملله‌تایه و پیشکه‌فتن و شارم‌زایی و زاناییا ههمی ملله‌تان د میژوو‌یی دا ده‌یته دیتن^(۱۵۷)، و دیاردک‌هت کو میژوو‌یا کوردستانی ب کوردان نیشان دده‌ت کا چاوا مه‌زن و سه‌رکردی‌ن کوردان یی‌ن به‌ری قی سه‌رده‌می چهنیدین کیشه و نه‌خوشی و کوشتن و برسیاتی و لبه‌ر گهرمی و سه‌رمایا دژوار ژبو ری‌کا ئازادی و سه‌ربه‌خویا کوردستان ههمبه‌ر دوژمن و سه‌مه‌کاران دراوه‌ستان^(۱۵۸).

روژناما کوردستان ب نا‌قی (کوردان از بدو تاریخ تا سال ۱۹۲۰)^(۱۵۹) ئانکو کورد ژ دهستی‌کا میژوو‌یی تا سال ۱۹۲۰ ب وهرگی‌رانا سید محمد حمیدی راپورته‌ک د (۳۰) ژماران دا ئینایه خوار و تیدا قوناعی‌ن میژوو‌یا کوردان ژ دهستی‌کی تا سال ۱۹۲۰ د به‌ریه‌رین روژنامی دا به‌لا‌فکریه، دهربارمی دیارکرن نه‌ژادی کوردان

ل ژمارا ب میژوویا ۲۶ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناھی (گفتار اول - منشا کوردان آنها) ئانکو پشکا ئیکی نهژاد و میژوویا کوردان به لاقکریه^(۱۶۰) و ژبو دیارکرنا نهژادی کوردان دوو بوچوونان دئینیت:

هندهك ژ رۆژه لاتناسان دبیزن بنهجهی کوردان ل چیاين زاگروس و قهفقازی بون.

پشکه کا دی ژ رۆژه لاتناسان ل وی باومریی نه کو رهگهزی (هند و نهوروی) ئانکو (ئاری) ل سهدی (۳۰) بهری زاینی بهرهف چیاين زاگروس هاتن و ل رۆژه لات و رۆژئاقا جیگیر بوینه و دگه ل ملهتین دی ل زاگروس و کوردستان تیکه ل بوینه، و کوردین نوکه پشکه کن ژوان^(۱۶۱).

لایهنگرین بوچوونا دووی دبیزن "گرنگترین ملهتین بهرهف زاگروس و کوردستانی قه چووین ملهتی (ماد) بون و ل رۆژه لاتا گولا ئورمی ئانجی بوون و پشتی (ماد) ملهتین (پارس) و (مانهی) و (بارسیوی) و (کاردوشی) ... هتد ئیک ل دویف ئیکی بهرهف کوردستانی هاتن"^(۱۶۲).

ههروهسا رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی ب ناھی (شاخه شوم کاسای یا کوشیها) ئانکو (پشکا سیی کاشی و گوتی) به لاقکریه و تیدا باس ژ ملهتی کاشی دکهت کو "کاشی ژ لقا سیی ژ زنجیره چیاين زاگروس پیک دهین و بو جارا ئیکی ل کرمانشان بوون، لی دیار نینه چ دهی بهرهف کرمانشان هاتن و دناقبهرا سهد سالییا (۱۸) بهری زاینی بسهر وهلاتی بابل زال بون و ل سومهر و ئەکهده دهولهتهکا بهیز دامهزراندن و ب (کاردونیاش) هاتنه نیاسین و نیزیکی شهش سهدهیان بهردهوام بوو، لی پشتی ژناقچوونا حکومهتا وان بهرهف زاگروس (لورستانا ئەقرو) زفرین"^(۱۶۳).

دهه مان ژماره دا باس ژ سوباریان وهك ملهتهکی کورد دکهن و دیاردکته کو ناھی سوباری د سهردهمین کهفن دا دهریرینهکا جوگرافی بوو و ژ وهلاتهکی ل باکووری رۆژه لاتا دهولهتا ئیلام ههتا چیاين (ئامانوس)^(۱۶۴) پیک

دهات^(١٦٥)، لى ناڤى سوپاريان ل ميژوویدا بهرزهبوييه و ل شوينا وى ناڤى نايرى ل سهر وان هاتيه دانان و دبیت نايرى لقهك ژ سوپاريان بیت و بشى ناڤى هاتبنه بناڤكرن^(١٦٦)، ههروهسا كوردین شه مزینان یین نوکه ب سوپارى یین نايرى دهاتنه نیاسین^(١٦٧).

ههروهسا روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ٦ شوات ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (طبقه دوم، ماد و توابع آن) ئانكو (چينا دووى، ماد و پاشگريين وى) به لاڤكريه و تيدا باس ژ بهر به لاڤبوونا ملله تى ماد دكهت و دياردكهت كو "ماد ل سهدى (٣٠) بهرى زاینى ژ باكوورى دهریا قهزوين بهرهڤ ميديا هاتن و ئەو هند و ئەوروپى نه و نهژادى وان ئارى نه، و ئاشوورى وان ب ناڤى (ئامادا) يان (مادا) ددهنه نیاسین و ئيکه مين حكومهتا مادی ل دووماهيا سهدى (٨) بهرى زاینى هاتيه دامهزراندن و نهته وهين پارس و یين ديتر كو بهرهڤ باشوورى روژئاڤا هاتبوون كهفته ژير دسته لاتداریا وان و باژيرى ئەكباتان (هه مه دان) پایتهختى وان بوو و ماد هۆزهكا كوردى يه و ههتا باشوورى دهریا قهزوين داگیرکریون^(١٦٨)، لى حكومهتا ماد ژناڤچوو و پشتى ماوميهكى چارهكا دى دياربوو^(١٦٩).

دهربارى حكومهتا ماد يا دووى روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ١٦ شوات ١٩٤٦ دهركهفتى ب ناڤى (دوره دوم مادها) ئانكو (قوناغا دووى ماد) به لاڤكريه و تيدا دياردكهت كو "ماد ژ شەش هۆزین جودا پيکهاتبوون و ل دهمى نهخوشى و مهترسياندا پيکهه ههڤه يمان بوون و هاريكاري ئيکو دوو دكرن، ل دهستپيكي كاري شقانيى دكرن لى ل دويڤدا كاري جوتيارى ژى كرن، ماد ل روژه لات و باكوورى روژه لاتا ئيرانى (ئازمربايجان و كوردستانا نوکه) جيگير بوون^(١٧٠).

"دهمى دهولهتا (ماد) ل سالا (٧٠١) بهرى زاینى هاتيه دامهزراندن ل دويڤ گوتنا هيرودوتسى ئيكي، ئيکه مين پاشايى ماد ديوكس يان دزوسس كورى فرارت بوو و باژيرى (ئەكباتان) كره پایتهختى خو، ئەڤ باژيره ژ ههفت ديواران پيکههات و ههر ديوارهك بهرامبهري ديتر بوو و كوچكا پاشاي ل كه لا ههفتى دا بوو، ديوكس شيا ئيگرتنى دناڤ هۆزین (ماد) دروست بکهت و قى پاشايى بو ماوى (٥٣)

سالان (۷۰۸ - ۶۵۵) بهری زاینی حوکم کر و پشتی وی کوری وی ب نافی (فرارت) یان (فرورتیش) لجهی وی روونشت، لی د شهرهکی دگهل ئاشوریان هاته کوشتن و ماوی حوکمرانیا وی (۲۲) سال بوون ئانکو ژ ۶۵۵ ههتا ۶۳۳ بهری زاینی" (۱۷۱).

"پشتی وی (کیاکسار یان هوخستر) حوکمرانیا ماد وهرگرت و دگهل (نبوپولاسار) پاشایی بابل دژی ئاشوریان ریکهفت و ههردوکان باژییری نهینهوا (پایتهختی ئاشوریان) دورپیچ کرن (۱۷۲)، و پشتی باژییری ناقبری گرتین پشکهکا مهزن ژ ئاسیا بچووک کهفته ژیر دهستهلاتداریا دهولهتا ماد، کور و جیگری (نبوپولاسار) (نبوخذ نصریی دووی ۶۳۰ - ۵۶۱ ب.ز) دگهل کیاکساری پهیمانا ههقالینیی گریدا و کچا پاشایی (ماد) (ئامیتس) بو خو خواست، و سنورین دهولهتا ماد ژ روژهلات بو (ههمهدان) و ژروژئاقا بو رووباری هالیس (قزل ایرماق) ژ باکووری دهریا قهزوین و ژ باشوور بو کهنداخی فارس بوو ئانکو بانئ ئیرانی دگهل پشکهک ژ ئاسیا بچووک ب سنورین دهولهتا ماد دهاته هژماردن، لی کیاکسار ل سالآ (۵۸۴) بهری زاینی دمریت و پشتی وی جیگری وی ب نافی (ئاستیاک) ئانکو (ایشتوگو) دهیت و فی پاشایی شیا بو ماومیهکی دریژ ب تهناهی و ئارامی حوکمرانیی بکهت لی ل سالآ (۵۵۰) بهری زاینی کوروشی مهزن دامهزینهری دهولهتا ههخامهنشی ب ئاسانی دهولهتا ماد ژناقبر (۱۷۳)، و پشتی ژناقچوونا دهولهتا مادیان بهشهکی زور ژ مادا په نابرنه بهر چیایان و نهقیان لژیر دهستی فارسان دا بن و بهشهکی دی ژ مادیان لجهین خو مان و ل سهردهمی ههخامهنشیان گههشته پلهین بهرز و هندهک جاران دژی فی دهولهتی دراوهستان، و ئەه ئاژاوه بهردهوام بوون تا ئیسکهندهری مهقدونی دهولهتا ههخامهنشی ژناقبری" (۱۷۴).

ديسان روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۳ شوات ۱۹۴۶ دهرکهفتی باس ژ بهلاقبوونا ئاینی ئیسلامی ل دهقهیین کوردی دکهت و ددهته دیارکرن کو "بهری هاتنا ئاینی ئیسلامی زوربهیا کوردان لسهر ئاینی زهردهشتی بوون، لی ل دهمی لهشکهری ئیسلامی ل سالآ (۶۳۷ز) (۱۶ک) دهقهیین (حهلوان و تکریت)

فهكرين پيچ پيچه ئاينى ئيسلامى ل كوردستانى بهريه لاق بوو⁽¹⁷⁵⁾، و ل سهردهميين خيلافهتا ئومهوى و عهباسى ژى كوردا دهولت و ميرگههين سهريهخو ههبوون و حوكم ل گهلهك دهقهران دكرن ژوانان وهك دهولتهتا مهروانى يا كوردى ب سهركردايهتيا مير (احمد كورى مهروان) ل جهزيرى هاته دامهزراندىن، ههروهسا دهولتهتا ئهيووبى ب سهركردايهتيا (صلاح الدين ئهيووبى) هاته دامهزراندىن و صلاح الدين شيا حوكمرانى ل گهلهك دهقهرين جيهانا ئيسلامى ب تاييهت وهلاى شام و مسربكهت و ژ گرنهتيرين كارين وى فهكرنا باژيرى (بيت المقدس - قودس) بوو⁽¹⁷⁶⁾، بقى شيوهى كوردان شيان خزمهتهكا مهزن پيشكيشى ئاينى ئيسلامى بكهن.

ههروهسا ل ژمارا ب ميژوويا 25 شوات 1946 دهركهفتى باس ژ ههفرىا عوسمانى و سهفهويان⁽¹⁷⁷⁾ دكهت و ددهته دياركرن "كو دقى ههفرىا دا زوربهيا ميرين كوردان چونه پال سولتان سهليم و د ئهناجىدا ل شهري چالديران⁽¹⁷⁸⁾ شاه ئيسماعيلى سهفهوى (1501 - 1524) ب توندى شكهست⁽¹⁷⁹⁾، لى ئهق روودانه دبته دهستپىكا بهلاقبوونا دهستهلاتداريا عوسمانيان ل كوردستان و سولتان سهليم (1512 - 1520) ب هاريكاريا (مهلا ئيديسى بهديسى)⁽¹⁸⁰⁾ ريكهفتنامهك⁽¹⁸¹⁾ دگهل كوردان گریدا و ژئهنجامى گریدانا قى ريكهفتنامى كورد ب شيوهيهكى فهرمى كهفتنه ژير دهستهلاتداريا عوسمانيان"، ل دويش پيزانينين روژنامى دياركرين كو "بهري دهقهرين كوردى بكهفته ژير دهستهلاتداريا عوسمانيان كوردستان ل سهر (46) ميرگهه و باژيران دهاته دابهشكرن و ناقين فان ميرگههان بقى شيوهى ئينايه: (ديارىكر، شارهزور، نور، آرديال، عقره، عماديه، كهركل، خنيك، حسن كيف، جموش كهزهك [چمشكزهك]، ميرداسى، ئهكيل، ساسور، هيزان، كليس، شيروان، دهرزىنى، ئهردىكان، حق، تهركهل، سهيدى، سليمانیه، سوران، تهركهل، كالى، داود، پلينگان، بتليس، غارزان، بوتان)... هتد"⁽¹⁸²⁾.

دهربارهى پشكداريا كوردان د دهولتهتا عوسمانى دا روژناما كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا 1 نيسان 1946 دهركهفتى دياردكهت كو "كوردان رولهكى ديارد

دهولهتا عوسمانی دا هه‌بوو، لی قی دهولهتی نه‌دقییا کورد سه‌ریه‌خو بن، له‌ورا عوسمانی رابون ب ویرانکرن و تالانکرن ده‌قهرین کوردستانی، هه‌ر دقی ده‌میدا گه‌له‌ک هۆزانن کورد هه‌ست ب نه‌خوشی و نازارین ملله‌تی کورد دکرن ژوانان: ئەحمەدی خان^(۱۸۳) و هۆزانا خو یا بناقو ده‌نگ ب نا‌قی (مه‌م و زین) نقیسی، د‌قی هۆزانی دا ئەحمەدی خان^(۱۸۳) ده‌رینی ژوی زۆرداریا ل نه‌ته‌وه‌یی کورد ده‌یته کرن دکه‌ت و دب‌یژته کوردان رابن سه‌رخو و زولم و زۆرداریی ژناق خو ده‌ریخن و نه‌هیلن دوژمن هه‌تا هه‌تا هه‌وه بن ده‌ست بکه‌ت رابن و ری‌کا رزگارکرنی هه‌لب‌ژیرن و دوژمنی ژناق خو ده‌ریخن^(۱۸۴).

ب تایبه‌ت ده‌می سولتان مه‌حمودی دووی (۱۸۰۸ - ۱۸۳۹) بریاردایی مه‌رکه‌زیه‌تی ل دهوله‌تا عوسمانی جیبه‌جی بکه‌ت و ده‌ست ب ژناق‌برنا میرگه‌هین کوردی کرن، روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۳ نیسان ۱۹۴۶ ده‌رکه‌فتی باس ژ میرگه‌ها بابان^(۱۸۵) دکه‌ت کو "تی‌ک ژ میرگه‌هین کوردی یین مه‌زن و به‌یز بوو و ب هه‌می هی‌زا خو هه‌ولده‌دا سه‌ریه‌خویا خو بیاریزیت و نی‌زیکی (۳۵۰) سالان حوکمرانی کر و هنده‌ک جاران دژی عوسمانیان و هنده‌ک جاران دژی ئیرانی شه‌ر دکر، تا سه‌رده‌می سولتان عبدالمجید یی ئیکی (۱۸۳۹ - ۱۸۶۱) والیی به‌غدا نجیب پاشا هی‌رش کره سه‌ر أحمد پاشا (۱۸۳۸ - ۱۸۷۵) (دووماهی‌ک میری میرگه‌ها بابان) و د‌قی شه‌ریدا أحمد پاشا شکه‌ست و میرگه‌ها بابان ب دووماهی‌ک هات، قی میری ل که‌له‌ا کویسنجه‌ق ب (۲۰) هه‌زار شه‌رکه‌ران شه‌ری نجیب پاشا کر و نجیب پاشا نه‌شیا قی هی‌زی بشکینیت، له‌ورا رابوو ئاینی ئیسلامی بکارئینا و ده‌رگه‌هی دانوستاندنان دگه‌ل هنده‌ک زاناین کوردان قه‌کرن و قان زاناین ئاینی خه‌لک و له‌شکه‌ری میرگه‌هی ئاگه‌هدارکرن کو نابیت شه‌ری دژی دهوله‌تا عوسمانی بکه‌ن، و ئیک ژوان که‌سین که‌فتیه ژیر کاریگه‌ریا قی پرویاگه‌نده‌یا ئاینی (برم‌ریار ئاغا) بوو، ئەفه‌ که‌سه‌کی ئاین‌دار بوو به‌ئی سیاسی‌ه‌کی نه‌زان بوو و ب د‌زیکی قه‌ دگه‌ل پشکه‌کا مه‌زن یا له‌شکه‌ری میری

چوونه پال عوسمانیان و دژی میری خو راوهستان، د ئهجامدا ئهف کسه بوونه
ئهگهر که لها کویسنجهق ژلایی عوسمانیان فه بهیته ستاندن" (۱۸۶).

دەربارە میڕگەها بوتان (۱۸۷) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶
نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی لژیڕ ناڤونیشانی (شورش امیر بدرخان) ئانکو (شورەشا میر
بەدرخان) بە لاقکریه و تیدا ددهته دیارکرن کو "میر بەدرخان حوکم ل دهقەرین
جزیری و بوتان دکر و ل سالاً ۱۸۲۱ کەفتە د هزرا ویدا کو هەمی کوردستانی ژ
بن دەستەلاتداریا عوسمانی رزگار بکەت و هەولدا ئیکگرتنەکی دناقبەرا
میرگەهین کوردی دا چیکەت، بقی مەرەمی هەمی میر و مەزنین کوردان
داخوازکرن لژیڕ ئیک ئالایی کوم بن و زۆریهیا میر و مەزنین کوردان بەرسفا
داخوازیای وی دان وهک (شیخ محمد ژ خەلکی مووسل و شیخ یوسف ژ خەلکی زاخو)
کو هەردوو ژاناین مەزن ین کوردان بوون، قان هەردوو زانایان ل دهقەران دگەریان
و ب خوتبه و ئاخشتین خو خەلک بو داخوازیای میری رادکیشان کو ل دور (میر
بەدرخان بەگ) کوم بن، د ئهجامدا میرین کوردان داخوازیای میر بەدرخان قەبوول
کرن و هەقەیمانەک ب ناڤی (حلف المقدس - قولپا پیروز) (۱۸۸) پیکئینان، میر
بەدرخان دەست ب کاروبارین ریکخستنا لەشکەری کر و کارگەهەکا چەکی و
بارودی ل باژیڕی جزیری دروستکر و ب مەرەما خواندنێ هەندەک قوتابی هەنارتنە ژ
دەرڤه بو ئەوروپا و هەندەک پاپور ل دەریاچا وانێ چیکرن، ئی دڤی سەردەمیدا
ناریشهک دناقبەرا میر بەدرخان و ئاشوریان دا هاتە روودان ئەوژی نسطوریان بریاردان
ئیدی باجی نەدەنە میر بەدرخان و ژین بریارین میری دەرکەفن، د ئهجامدا میر
بەدرخان هیژەکا (۱۰) هەزار کەسی هەنارت و بزاقا وان ژناقبەر، ئی دەولەتین ئەوروپی
ب ناڤی مەسیحیەتی نەرازیبون و ل دەستپیکێ ئینگلتەرا و فەرەنسا داخواز ژ
حکومەتا عوسمانیان کرن کو میر بەدرخان ژ سەر حوکمی راکەن، ل دووماهی
(باب العالی) کەسەکی کورد ب ناڤی (مەلا مەحمودی بایهزید) (۱۸۹) هەنارتنە دەڤ
میر بەدرخان و ب ناڤی خەلیفی عوسمانی ئەو داخوازکر کو بجیت ستەمبولی، ئی
میر بەدرخان داخوازیای وی رەتکر، ژبەر قی چەندی (باب العالی) لەشکەرەک ب

سەروکاتیا (عوسمان پاشا) ھنارت و دەستی راستی یی قی لەشکەری (فریق عمر پاشا) بوو و لایئ چەپی سەرۆک ئەرکانی لەشکەری عوسمانی (صبری پاشا) بوو و ل نیزیکی ئورمیه شەر دناقبەرا ھەردوو ھیژان دا ھاتە روودان و میر بەدرخان بەسەرکەفت، ئی لایئ چەپی یی لەشکەری وی (عزالدین شیڕ) ب لەشکەری خوڤە گەھشتە ھیژین عوسمانی و لگەل لەشکەری عوسمانی ھێرشکرنە سەر جزیری و میر بەدرخان ناچار بوو د ھەوارا پایتەختی خو بجیت، بە ئی (عزالدین شیڕ) شیا جزیری بگریت و لەشکەری میر بەدرخان ل نیزیکی ئورمیه شکەست و میر بەدرخان ل کەلھا (ئاروخ)^(۱۹۰) خو ئاسی کرو و ھیژا عوسمانیان دگەل یا عزالدین شیڕ بو ماوی (۸) ھەیشان ئەڤ کەلھە دورپیچ کرن، ئی چونکە روژ ب روژ خوارن و چەک کیم بوون میر بەدرخان ناچار بوو خو رادەستی ھیژا عوسمانیان بکەت"^(۱۹۱)، بشی شیوھی میرگەھا بوتان ب دووماھیک ھات.

ھەرھەسا دەربارە شۆرەشا کورین میر بەدرخان^(۱۹۲) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوو یا ۸ نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناڤی (شورش حسین کنعان پاشا و عثمان پاشا) بە لافکریه و تیدا دیاردکەت کو "ل سالأ ۱۸۷۷ شەری دەولەتا عوسمانی دگەل روسیا ھاتە روودان، بەشەکی زور ژ لەشکەری عوسمانی لژیر سەرکردایەتیا کورین میر بەدرخان دابون و (حسین کنعان پاشا و عثمان پاشا) فەرماندە بوون ئەڤ دەرڤەتە ب دەلیڤە زانین و دگەل ئەفسەر و مەزنین کوردان یین لژیر فەرمانرەواییا وان ھەمیان بریاردان بچنە کوردستانی و دژی عوسمانیان شۆرەشی بکەن و ئەڤ ھەردوو میرین کورد ل سالأ ۱۸۷۹ ب نھینی ڤە چونە کوردستانی و بەرڤ جزیری ھاتن و کاروبارین دڤەری کرنە ددەستین خو و ئیکسەر سەر بەخویا کوردستانی راگەھاندن و چەندین جارن لەشکەری عوسمانی دھاتنە وان ئی وان شیان سەرکەفتنی ب سەر لەشکەری عوسمانی بینن و دەستەلاتداریا وان گەھشتە ھەتا دڤەریین (ھەکاری و زاخو و ئامیدی و ماردین و ھەدیات و نصیبین) و ناڤی برایی مەزن (میر عثمان) ل جھی سولتانی عوسمانی ل خوتبی دھاتە خواندن، ئی سولتان عبدالحمید (مەرەم پی سولتان عبدالحمیدی

دووئی یه ۱۸۷۶ – ۱۹۰۹) بریاردا دهولهتا عوسمانی کومبوونان دگهل فان میرین کورد گریدهت و د کومبونهکی دا ههردوو میر و زیرهقانیان وان و مالباتا وان دورپیچ کرن و دهستهسه رکرن و بو باژییری سته مبول دوورکرن" (۱۹۳).

دهریاره می سه رهلدانا شیخ عبیدالله نههری روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۰ نیسان ۱۹۴۶ ده رکهفتی ب ناخی (شورش سال ۱۸۸۰) (۱۹۴) به لاقکریه و دهته دیارکرن کو "ل سالأ ۱۸۸۰ شیخ عبیدالله ژ دهقهره شه مدینان شورهشا خو دهستیپر و داخوازا سه ربه خویا کوردستان کر، قی شورهشی گرنگیه کا مهزن هه بوو، چونکه زوربهیا مریدی شیخی و هوژین دهقهری پشکداری د سه رهلدانا شیخی دا کرن و شیا ههتا سنورین ئیران و نیزیکی سنورین روسیا بچن و ل ئیران دهقهرین (خوی، ماکو، ئورمییه، مه هاباد، میاندواب، مراغه) کونترول کرن و کومه لهک ژ مهزنین ته فسه رین کوردین ئیرانی پشته قانیا شیخ عبیدالله د کرن ژوانان (حه مزه ئاغای مهزن یی مه نگور)، لی ئیران و روسیا د ژایه تیا قی شورهشی کرن و شیخ ناچار بوو دگهل هیژین ئیرانی و عوسمانیان شه ری بکهت، د نه انجامدا شیخ عبیدالله شکه ست و عوسمانیان شیخ دهسته سه رکرن و بو باژییری مه دینی دوورکرن و لوییری ما ههتا مری" (۱۹۵).

د هه مان ژماره دا روژناما کوردستان ئامازه ب شورهشا مه لا سه لیم به دلوسی دکهت و ب ناخی (شورش سالی ۱۹۱۳) (۱۹۶) به لاقکریه و دیاردکهت کو "دقی سالی دا شوره شه کا کوردی ب سه رکردایه تیا (ملا سلیم و شهاب الدین و علی) ل ویلایه تا به دلوس به ریابوو، لی تهق شوره شه ژلای هیژین عوسمانی قه ب دووماهییک هات، چونکه تهق شوره شه بتنی ویلایه تا به دلوس بخوقه دگرت ئانکو شورهش ل دهقهره کا به رته نگ بوو و ژ دهقهره به دلوس زیده تر نه دمه ردکه فت، پشتی شکه ستنا قی شورهشی مه لا سه لیم چوو کونسلخانه یا روسیا ل به دلوس و بویه په نابهر و لوییری ما تا دهستیپرنا شه ری جیهانی یی ئیکی ل ۱۹۱۴ مه لا سه لیم ناچار بوو خو رادهستی (۱۹۷) حکومه تا عوسمانیان بکهت و ئیکسه ر عوسمانیان نهو سیداره دان" (۱۹۸).

پشتی روژناما کوردستان باس ژ چەندین شورهش و سەرهلدانین کوردی کرین ل ژمارا ب میژوویا ۱۵ نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی باس ژ دەرکەفتنا روژنامه و گوڤار و پارتین سیاسی ژلایئ نەتەووخازین کورد قە دکەت و ددەتە دیارکرن کو "پشتی نەتەووخازین کورد دەرئەنجامین خەمناک یین شورهشین کوردی دیتین دقیان ب ریکا دەرئیخستنا روژنامەکی ئەو نەخوشی و زوما ل کوردان دەیتە کرن بدەنە دیارکرن و هیقی و ئومیدین خو ب دەستقەبینن، لەورا بو دیشچوونا کیشا کوردی و نیاسینا وان ب دەولەتین جیهانی بریاردان روژنامەکا کوردی دەرئیخن، ل سەر قی هزری میر (مقداد مەدحەت بەدرخان) روژنامەکا کوردی بناقی کوردستان^(۱۹۹) ل قاهیرە دەرئیخست و ئەق روژنامە ب زمانی کوردی بوو و بابەتین وی یین سەرەکی دەرپارەیی سەرپەخویا کوردستانی بوون، پاشان ئیکەمین کومەلە سیاسی یا کوردی ل سالاً ۱۹۰۸ ب ناقی کومەلە (تەعاون و ترقی کورد)^(۲۰۰) هاتە پیکئینان و ئەق کومەلە ژلایئ (میر امین عالی بەدرخان و فریق شریف پاشا و سید عبدالقادر و داماد احمد ذو الکفل) هاتە دامەزراندن و ئەق کەسە ئەندامین سەرەکی یین قی کومەلی بون"^(۲۰۱).

هەر دق دەمیدا کومەلەکا ئەدەبی و سیاسی یا مەزن ب ناقی (جمعیەت نشر معارف کوردی)^(۲۰۲) هاتە دامەزراندن، هەر وەسا ل سالاً ۱۹۱۰ کومەلە (هیقی)^(۲۰۳) ژلایئ ھندەک کوردپەرورەین کوردانقە هاتە دامەزراندن و دگەل دەستپیکرنا شەری جیهانی یی ئیکئ ھەمی ئەندامین قی کومەلی بو گورەپانین شەری چوون، لی پشتی ب دووماھیک هاتنا شەری ئەق کومەلە ژلایئ (مستەفا کەمال) قە هاتە ژناقبرن، و ژ گرنگترین کارین قی کومەلی دەرئیخستنا دوو روژنامین کوردی بوون ب ناقی (روژی کورد)^(۲۰۴) و پاشی (ھەتاو کورد)^(۲۰۵) کو ئزیر کارگیریا (عبدالکریم بگ سلیمان) ل سالاً ۱۹۱۲ دەتە بەلاڤکرن، هەر دق ماوەیدا زانیەکی کورد ب ناقی (کمال فوزی بگ) روژنامەکا کوردی ل ستەمبول ب ناقی (ژین)^(۲۰۶) دەرئیخست و بابەتین وی دەرپارەیی (کوردستان ناخا کوردانە) بوون^(۲۰۷).

پشتی ب دووماهیك هاتنا شهرئ جیهانی یئ ئیكى میر ثریا (میر سورہیا بہدرخان) ل قاہیرہ (کومہ لآ سہریہخویا کوردی)^(۲۰۸) دامہزراندن، پاشان "چہندین نہتہوہخازین کورد وہک (سید عبدالقادر و امین عالی و مراد و محمد علی و خلیل رامی و کامران نہقیی بہدرخان پاشا و فؤاد پاشا و حکمت و حسین و شکری و فؤاد و محمود و علی ژبابانیان و سید عبداللہ و رمزی بگ خربوطی و اکرم جمیل پاشا و نجم الدین حسین و ممدوح سلیم و حسن حامد و فرید و دکتور شکری محمد و حسین عونی (نوونہری خربوط) و محمد نوونہری (ملاطیہ) و امین زکی (ریقہبہری تابووریا گشتی ل عیراقی) و میر آلالی خلیل بگ درسملی و محمود ندیم پاشا و میر لواء مصطفی پاشا و فریق حمدی پاشا و قائمقام محمد امین بگ ژخہلکی سلیمانیی و شیخ علی و سید شفیق خیزانی) کومہلہکا کوردی ب ناقی کومہ لآ (تعالی کوردستان)^(۲۰۹) دامہزراندن"^(۲۱۰).

پاشان "میر امین عالی و جلادت کامران بہدرخان و کمال فوزی و اکرم جمیل پاشا و دکتور شکری محمد و ممدوح سلیم (جمعیا تشکیلات کوردستان)^(۲۱۱) دامہزراندن و دہمان دەمدا کومہلہکا دی یا کوردی ب ناقی (پارتا نہتہوہمیا کورد)^(۲۱۲) دامہزراندن و بنگہہی وی یئ سہرہکی ل ستہمبول بوو و لقین وی ل گہلہک باژیران ہہبوون، لی ئەف کومہلہ ژلایئ کەمالیان قہ دەیتہ ژناقبرن"^(۲۱۳).

ہەر دقئ ماومیدا دەستہیہک ژ شیخ الاسلام ابراہیم افندی حیدری یئ کوردی ل وی سہردہمی جیگری (صدر الاعظم) بوو و عبوق پاشا ناظر اشغال [وہزیری ئەشغال] و عونی پاشا ناظری بحری [وہزیری ہیژا دەریایی]، دگہل ئەندامین (جمعیا تعالی کوردستان) روونشتن و ئەندامین قئ کومہلئ ل باب العالی کومبوون کرن، د ئەنجامدا بریار ل سہر دوو خالآن ہاتہ دان^(۲۱۴).

۱. سہریہخویا ناخوویی بدہنہ کوردستانی ب مہرجہکی کورد قہبوول بکہن کو کورد بہینہ دناق کومکارا ئوسمانی دا (الرابطة العثمانية).

۲. بزووترین دەم دەست ب چالاکیان بکەن داکو قی هزرا پشکداریا کوردان د

زانکویا عوسمانی دا دناق کوردان دا بە لاق بکەن^(۲۱۵).

بە لای "حکومەتا فرید پاشا گەلەک پالپشتی ل سەر بەریتانیا دکر و ئەق داخووزین کومەلا کوردی گیروکرن، لەورا دقیان کومەلین کوردی بزاق و چالاکیین خو دناق فەرمانگەهین سیاسی یین ئەوروپا دا بکەن و هەر ئیک ژ (جمعیای عالی کورد و جمعیای تشکیلات اجتماعی و جمعیای استقلال کوردستان) قان کومەلین کوردی (شریف پاشا)^(۲۱۶) کەرنە نوونەری خو و ب سەرۆکاتیا دەستەکی بەرهق پاریس هەنارتن و شریف پاشا راپورتا خو یا سیاسی دەربارەری دامەزراندنا دەولەتا کوردی ل ۲۲ ئادار ۱۹۱۹ پێشکیشی ئەنجومەنی ئاشتی ل قەرسای کر و دق راپورتی دا داخووزا سەر بەخویا کوردستانی کر و هەولدا دانپێدانەکی دناقبەرا خو و دەستەیا ئەرمەنی ب سەرۆکاتیا (بوغوص نوپار پاشا)^(۲۱۷) ل کونگری ئاشتی چیکەت، هەر چاوان بیت ژ ئەنجاما بزاقین ژنرال (شریف پاشا) پەیماننا سیقەر هاتە دانان و دق پەیماننا دا بەندین (۶۲ و ۶۳ و ۶۴) ب سەر بەخویا کوردستانی قە گریدایی بوون، لی ل پاشەرۆژی ب ئەگەری نەرازیبونا (مستەفا کەمال) پەیماننا سیقەر هاتە ژناقبرن، دیسان روژناما کوردستان ددەتە دیارکرن کو "مەزنتین دوژمنی کوردان دق سەردەمیدا کەسەکی ب بنیات کورد ب ناقتی (ضیاء کوک آلب بگ)^(۲۱۸) بوو و ئەق کەسە بابی روحی یی گەنجین تورک بوو، قی زانایی کورد داخووز ژ مللەتی خو دکر کو دناق نەتەوهیا تورکی دا نوقی ببن و وهک دوو برایا مل ب ملین ئیک پیکشە بزین و وی دگوت دی تورک مافین سروشتی یین کوردان دەت"^(۲۱۹).

سەرەرای قان هەمی سوژین ل پەیماننا سیقەر ب کوردان داین، بە لای بچووکتین ئەنجام ل دویش قی پەیماننا دا نەهات^(۲۲۰)، بقی شیوهی روژناما کوردستان ب راپورتین (کوردان از بدو تاریخ تا سال ۱۹۲۰) ئانکو (کورد ژ دەستپیکا میژووی هەتا سال ۱۹۲۰) میژوویا کوردان و کوردستانی ژ دەستپیکی تا

سال ١٩٢٠ بزمانی فارسی پیشکیش دکهت و مه‌رم ژفی چه‌ندی دا خوانده‌قانیین روژناما کوردستان میژوویا کوردستانی و ئەو قوناغیین میژووی بیین کوردستان تیرا بوری و ئەو نه‌خووشی و نازارین سهرکردین کوردان ژبو سهربه‌خویا گه‌لی کورد و کوردستانه‌کا نازاد دیتین بده‌نه دیارکرن، هه‌روه‌سا ب به‌لا‌فکرنا قان راپورتان شوهرش و سهرهلدانین کوردی بو‌خه‌لکه‌کی نیشان ددان.

ب – ناقداریین کورد:

روژناما کوردستان ل سهرده‌ستی سه‌ید محمه‌دی حه‌میدی بایه‌خ و گرنگیه‌کا زور ب ساخکرن زانا و ناقداریین کورد کریه، وه‌ک به‌شداریه‌ک بو‌په‌یدابوونا هزره‌کا نیشتمان‌په‌روم‌ری ل ده‌ف خوانده‌قانیین روژنامی، بشی شیوه‌ی روژناما کوردستان پی‌زانین و ورد و گرنگ دهریاره‌ی ژیاننامه و به‌ره‌م‌یین زانا و ناقداریین کورد به‌لا‌فکریه^(٣٢١)، لشی‌ره دی باس ژ ژیاننامه و به‌ره‌م‌می چه‌ندیین که‌سایه‌تیان که‌ین ئەو‌یین روژناما کوردستان باس ژئ کرین، و دی هه‌ولده‌یین ژیاننامه وان که‌سایه‌تیین ژیده‌ران ب دریژی باس لی کرین ب کورتی دیاریکه‌یین.

١ – زاناین ئاینی:

١ – أ – مه‌لا علی قزلجی تورجانی:

روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ١٥ کانوونا دووی ١٩٤٦ دهرکه‌فتی باس ژ ژیان و به‌ره‌م‌یین فی مه‌لای ب‌نا‌فوده‌نگ دکهت و دیاردکتهت کو مه‌لا علی قزلجی تورجانی کوری مه‌لا محمه‌ده ل گوندی قزلجه ل روژنا‌قایی باژی‌ری پی‌نجوین ژدایک بوویه، ل ده‌ستپیک‌ی خواندن لده‌ف بابی خو خواندیه و زانستی نحو و صه‌رف ل ده‌ف مه‌لا محمه‌د بابی ل گوندی باغلو‌جه دخوینیت و گه‌له‌ک زانستین دی ل مزگه‌فتا (سوری سابلغ) وه‌رگرتن، پاشان دچیته ده‌ف (مه‌لا محمه‌د مفتی زه‌هاوی) ل به‌غدا و ماوه‌یه‌کی ل وی‌ری مزوولی خواندن‌ی دبیت،

پاشان دزقريت بو مههاباد و دهیته دهق مهلا محهمهد بابو و د خزمهتا ویدا خواندن ب دووماهیك ئینا و اجازا وانهگوتنی لی و مرگرت^(۲۲۲).

ئهق زانایی مهزن بو ماوی (۴۰) سالان ل تورجان وانه دگوتن و زانستی وی ل دهقرا موکریان بهلاق بوو و گهلهك مهلا و زانا وهك (سهید حسن جوری و مهلا عبدالله پیرهبابی) ل سهردهستی وی هاتنه پهروهدهکرن، ل سهردهمی وی ناغو دهنگی و زانست و مهزناهییا وی ل ئیران و مسر و جهزیرا عهههبی دا بهلاق ببوو و کهسانین فهقی ژ مسر و عیراق و شام و ژ بائیرین دوور یین ئیرانی وهك (خه لخال و طالش) و ژ داغستان و ئهفغانستان دهاتن دهق قی زانایی و ل سهردهستی وی فییری زانست و خواندنی دبوون^(۲۲۳).

مهلا علی ب زیرهکی و هزرا هیزا خوراگر (قوی حافظه) ناغودهنگین وی بهلاق ببون، ههردوو شهرحین (شهریف الرضی) ل سهر دوو مقدا ابن الحاجب (کافییه و شافییه) و پهرتووکا قاموسی ژ بهر بوو و تا نوکه چهند حاشیه و پهرتووکی چاکی ل مسر و عیراق یین وی ههنه، ل سال ۱۸۷۸ز دچیته بهر دلوقانیا خودی و قهبری وی ل تورجان^(۲۲۴).

۱- ب- مهلا جامی:

روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۰ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دههکهفتی باس ژ مهلا جامی دکهت کو ژ بنهمالا ماقولین (چورییه) و ژ زاناین مهزن یین سهردهمی خو بوو^(۲۲۵)، دق سهردهمیدا (بوداق سلطان کوری بشیر خان کوری شیخ حیدر خانی مکی) کو حکومهتا موکری و بهشهکی زور ژ کوردستانا ئیران و بهشهک ژ کوردستانا عیراق لژیر دهستین ویدا بوون و ل سال ۱۶۷۸ز (قوتابخانه و مزگهفتا سوور) ل مههاباد دروست دکهت، مهلا جامی ههمی ژیی خو لقی قوتابخانی و مزگهفتی دبورینیت، هندهک ژ حواشیین جودا جودا ل دهروبهیین لاپهیین پهرتووکی دا چاپ کرینه، ئهق زانایه ژ زاناین چهرخی یازدی یه و ل دهستیکا چهرخی دوازدی دچیته بهر دلوقانیا خودی و ل مههاباد ل نیزیك قوتابخانا وی ل گورستانهکی ب ناخی وی دهیته بناقکرن هاته قهشارتن^(۲۲۶).

۱ - ج - ابن الحاجب:

دەریارەمی ژیاننامە و بەرھەمەین (ابن الحاجب) رۆژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۱ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دەرکەفتی چەندین پێزانینان سەبارەت ژیاننامە و بەرھەمەین فی زانایی دیاردکەت کو ناڤی وی جمال الدین ابو عمر و عثمان کوری عمر کوری ابوبکر کوری یونس فقیهی مالکی یە، ناڤودەنگین وی ب (ابن الحاجب) بە لاق بویە، بابی وی پەردەداری میر عزالدین موسی صلاح یی کورد بوو، ل سال ۱۱۷۴ز ل باژیرەکی بچووک ب ناڤی (ئەسنا) ل باکووری مسری ژدایک بوویە و ل باژیری قاهیرە خواندنا قورئان و نحو و ئەدەبیات و فقهی مالکی ب دەستخەتینا، پاشان دچیتە دیمەشق ل زاویا مالکی یا مزگەفتا دیمەشق کو ب مزگەفتا ئومەویان دەیتە بناڤکرن ب وانەگوتنی قە مژوول بوو و خەلکی مفایەکی زۆر لی وەرگرتن، پاشان دزقریت بو قاهیرە و ژویری دچیتە ئیسکەندەریە و ل ویری ل سال ۱۲۴۸ز دچیتە بەر دلوقانیا خودی، (ابن الحاجب) چەندین پەرتووک ل دویش خو هیلاینە، وەک (کافیە و شافیە ل نحو، المقصد الجلیل إلی علم الخلیل) و ھندەکین دی^(۲۲۷).

۱ - د - ساق (اسحق):

ئیک ژزانین دی یین کورد و د بەرپەرین رۆژناما کوردستان دا باس لی ھاتیە کرن ئەوژی (سلطان ساق) ل ژمارا ب میژوویا ۲۶ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دەرکەفتی باس ژ سلطان ساق و مەزھەبی (علی اللھی - أهل الحق)^(۲۲۸) دەیتە کرن و دیاردکەت کو سلطان ساق پیشەوایی مەزھەبی (أهل الحق) دەیتە بناڤکرن، ئەق کەسە ل چەرخی دوازدی یان چواردی زاینی ژیاہ و کوری (شیخ عیسی) یە^(۲۲۹).

سلطان ساق ل کوردستان لژییا چیا یین زاگروس و رووباری سیروان مەزھەبی خو بە لاقکریە، ل دویش ئاخشتەکی سلطان ساق ب (گورانی) د ئاخشت و ھەر ژقی ھوژی یە، پستی سلطان ساق (ابراھیم و بابا یادگار و مصطفی داودان و

داودی کبود) ل دویف ئیک بونه پیشه‌واین (أهل الحق)، قهبری بابا یادگار ل چایین ده‌لاهول باکووری رۆژه‌لاتا (قه‌سر شیرینه) و قهبری سلطان و هه‌قالین وی یین دی ل که‌ناری سیروان دناقبه‌را هه‌ورامان و پاومه‌وخانه‌گا دایه^(۲۳۰).

ریکا علی‌الهی (علی) ب خودا نزانن به‌لکو باومری ب پی‌خه‌مبه‌ر محمد (سلاقیین خودی لسه‌ر بن) و علی نینن، ئەف دەسته (طائفه) وه‌ک دروزین ل سوریا پشته‌قان و مریدیین (سلطان ساق) بوون و ده‌سته‌یا (علی‌الهی و دروز) په‌یوه‌ندیه‌کا زۆر دناقبه‌را واندا هه‌یه، ئەف دەسته سلطان ساق ب خودی دزانن و ل ده‌ف وان علی هه‌ر ئەوه، له‌ورا دبیزن (علی‌الهی) و ئەگه‌ر بیژن (علی) مه‌رهما وان سلطان ساقه و قه‌بری وی ب قبله‌ دزانن و به‌رده‌وام سه‌رده‌انا قه‌بری وی دکهن، ئەف دەسته ابراهیم ب تیمام حسن و بابا یادگار ب تیمام حسین ناف دکهن و په‌رتووکا (نورمن)^(۲۳۱) لجه‌ی قورئانی دزانن و هنده‌ک بنه‌ما و په‌یقین سلطان ساق رامانا راستیا هه‌بوونا دونیایی د وجودی دایه ئانکو خودایی مه‌زن دی لسه‌ر وینی مروقی لحو که‌ت و ده‌یته سه‌ر ئەردی، و ده‌می ده‌ین جفاتان دا دقیت ئیک ئیک ده‌ستین ئاماده‌بوویان ماچ بکه‌ن و ئەف چه‌نده لده‌ف وان دیده‌قانه و گرن‌تیه‌که‌ه کو ده‌ستی خودی ماچ دکهن، و رۆزیین وان (۳۰) رۆژن و ل شووینا نغیژی نیه‌ت هه‌نه، که‌سانین قی ده‌سته‌کی گه‌له‌ک ساده و بی ئاگه‌هدار و بی ره‌وشه‌نبیرن و خه‌لکی سنجابی زۆریه‌یا وان ژقی ده‌سته‌کی نه و ئەف مه‌زه‌به‌ه وه‌ک زۆریه‌یا مه‌زه‌به‌یین باطل (درو) ژ شیع‌ه‌گه‌ریی و مرگرتینه^(۲۳۲).

۱- ه- مه‌لا عبدالله پیره‌باب (انی عبدالله):

دهرباره‌ی ژیاننامه و به‌ره‌مه‌یین مه‌لا عبدالله پیره‌باب، رۆژنامه کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۶ شوات ۱۹۴۶ دمه‌رکه‌فتی ده‌ته دیارکرن کو مه‌لا عبدالله پیره‌باب ژ زاناییین به‌رز یین چه‌رخ‌ی چواردی زاینی یه و ل ده‌قه‌را موکریان ب زانست و پاراستنا زانستی دا بناقوده‌نگ بوو و خه‌لکی گوندی (دیبوکر) یه ل ده‌ف فیضی افندی (مفتی زهاوی) و مه‌لا علی قزلجی خواندیه و پتر د خزمه‌تا مه‌لا علی دابوو و

ژ وی اجازا وانهگوتنی وهرگرتیه، ماوهیهکی ل باژییری سنه دخوینیت و زۆریهیا زانستان باش دزانی ب تایبتهت د زانستی بیرکاری و ژمیریاری دا شارهزایی ههبوو، نژیسین و پهرتووکی زانستی یین بیرکاری و ژمیریاری ههنه و لژیئر نژیسینین وی ناڤی خو (انی عبدالله) دانایه، پیرهباب ل (وهتهمیش و ایندرقاش و شمیدینان) و ل مههاباد ل قوتابخانا (عباس ئاغا) وانه دگوتن و ل سالاً ۱۳۰۹ زل مههاباد چویه بهر دلوقانیا خودی^(۲۳۳).

۱- و - شیخ معروفی نودی:

ئییک ژ زاناین دی یین کورد و روژناما کوردستان باس لیگیری (شیخ معروفی نودی) یه ل ژمارا ب میژوویا ۹ شوات ۱۹۴۶ ده رکهفتی باس ژ ژیاننامه و بهرهه مین قی زانایی مهزن دکهت و ددهته دیارکرن کو ئەف زانایه ژ مرشدین بناقودهنگ و به لافکهری ریکا قادری یه ل دهقهره سلیمانی و دهوروبه رین وییه، ناڤی وی سید محهمهده و ب شیخ معروف نودی ناقودهنگین وی به لاف بوییه، ل سالاً ۱۱۶۶ ز ل گوندی نودی نیزیکی (شارباژیر) ژ دایک بوویه، شیخ معروف ل (قه لاچولان) ل قوتابخانا (غزاییه) دخوینیت و ماوهیهکی ل (هه زارمیرد) ل دهق زانایی بناقودهنگ (مه لا محمد ابن الحاج) بهردهوامی لسه ر خواندن کر، دقئ ماوهیدا په یوهندی دناقبهرا وی و دگهل (مه لا عبدالله بیتوشی) په یاددبیت، پشتی خواندنا هندهک بهرهه مین ئەدهبی یین بیتوشی خو ددهته لایی هوزان و ئەدهب و ژ بیتوشی پتر پیش دکهفت، تا نوکه (۵۴) نژیسینین لهر دست و هندهک یین بهرزه کری ههنه^(۲۳۴)، و ژیلی قان بهرهه مان چه ندین هوزان ههنه، و ژیی خو ب خواندن و دانانا پهرتووکان و نیشاندانی دا بوراندیه و ب سی زمانین عه رهبی و فارسی و کوردی شعر دانایه و پهرتووکا (ایشده مخلوق) نموونا شعرا فارسی یا وییه^(۲۳۵).

۱ - ز - مه‌لا حسن ابن عثمانی:

دەریارەمی ژیانناما (مه‌لا حسن ابن عثمانی) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۸ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی باس ژفی زانایی دکەت و ددەتە دیارکرن کو مه‌لا حسن کوری خەلیفە مه‌لا ومیسی شنوئیە و ژ هوژا خالدی یا کوردە هەتا پینج پشتا مه‌لا بوون^(۲۳۶)، ل دەقەرا شنو خەلک فییری خواندنی دکرن، ل سالاً ۱۸۶۸ ز ل گوندی (قەلای رسولی سیت) ژ دایک بوویە و بو ماوی (۳) سالان د خزمەتا بابی خو دەست ب خواندنی کریه و ل دەستیکی نحو و صەرف ل دەق بابی خو دخوینیت، و ل ژیی (۱۲) سالیی دا ل قوتابخانا (عمبار و صاحب) ل سقز و ل وەتەمیش و مەهاباد دخوینیت و ل سالاً ۱۸۸۷ دچیتە قوتابخانا تورجان و د خزمەتا مه‌لا حسنی کوری قزلجی چەند سالان دخوینیت و ل سالاً ۱۸۹۱ دچیتە عیراقی و بو ماوی (۲) سالان دخوینیت و دچیتە هەولیر و بیرکاریی دخوینیت، ل سالاً ۱۸۹۵ ل گوندی (قەلای رسولی سیت) بو ماوی (۸) سالان وانەبیژیی دکەت و ل ۱۹۰۲ دچیتە مەهاباد، پاشان ل ۱۹۰۸ بو (قەلای رسولی سیت) دزقریت و ل ۱۹۲۷ لویری دمریت و ل گورستانا (ساری بابا) هاتە قەشارتن و (۳۳) سالان وانەبیژیی کریه و ب فارسی و عەرەبی و کوردی گەلەک هوژان هەنە^(۲۳۷).

۱ - ح - مولانا خالد کوردی شارەزوری:

روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۷ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی باس ژ مەزنترین و گرنگترین زانایی کورد دکەت ئەوژی (مولانا خالد کوردی شارەزوری)^(۲۳۸) یە و دق ژماری دا ددەتە دیارکرن کو مولانا خالد نوونەر و دانەری ریکا نەقشەبەندی ل کوردستانا ئیران و عیراق و تورکیا یە و دناق فارسیی سنی ژی دەستەهلات هەبوو، ناسناق وی (ضیالەدین) بوو، دبیتە کوری احمد کوری حسین و ژ هوژا جاف (میکاییلی) و نەقیی پیر میکاییلە و قەبری وی ل سەنتەری روژه‌لاتا باژییری سلیمانیی یە، ل سالاً ۱۷۷۵ ل (زەردی آوای قرەداغ) ژ دایک بوویە، ژلایی بابی خو قەهاتیه پەروەردەکرن و هەرزوو نیشانیی زیرەکی و زەلام باشیی ل دەق دیاربون،

ل ژیی حهفت سالیدا ل دهق بابی خو خواندنا قورئان و هندهك نئیسینین کوردی و فارسی دخوینیت و د ماوهکی دا صهرف و نحو ژی ب دووماهیك ئینا، گهلهك شهفین خو ب نئیژ و عیبادهتی فه دبوراندا و ههروهسا كهسهکی کیم خوارن و کیم نئستن و کیم ئاخستن بوو، ژبهر زیرهکیا وی میری بابان (ابراهیم پاشا ۱۷۸۳ - ۱۸۰۲ز) داخواز ژیکر ل مزگهفتهکی بکاری وانهگوتنی رابیت بهرامبهر موچهیهکی ههیفانه یی باش، لی وی داخوازا لیبورینی کر و گوت: "هیشتا من زانست ب دووماهیك نه ئیناینه و نهگههشتمه وی رادهی کو وانا بیژم"، دقئ ماوهیدا دچیته سنه دهق فهیلهسوفی بناقودهنگ (شیخ محمد قسیم السنوی) زانستین گهردونناسی و ئەندازیاری و ژمیاریاری دخوینیت و اجازی وهردگریت و بو سلیمانیی دزقریت^(۲۳۹)، لی ژبهر ههلوستی مهزنین ریکا قادری بین دژی وی و دووبهرهکیا خهلی و میر و دوژمنین وی هزرا کوشتنا وی کرن، ژبهر قئ تهگهری مولانا خالد دچیته بهغدا و شام و سههمدانا (قودسی) دکهت و ل ۱۸۲۵ دچیته چهجی و دزقریت بو شام و ل ۱۸۳۰ ب نهخوشیا طاعونی دچیته بهر دلوقانیا خودی^(۲۴۰).

ئهق زانایی مهزن زانستی وی ل کوردستان و تورکستان و عهرهستان (نیمچه دورگهی عهرهبی) و بهشهك ژوهلاتی فارس بهلاق بوو و هوزانقانهکی تاینی یی بهرزه و ب زمانین عهرهبی و فارسی و کوردی گهلهك هوزان ههنه و دیوانا شعرین وی ب فهرامانا سولتانی دهیته چاپکرن و رسالا (الارادة الجزیة) یا وییه ژلایی عبدالله بیتواتی فه هاتیه شلوقهکرن^(۲۴۱).

۱ - ط - قاضی علی:

روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲۳ ته‌موز ۱۹۴۶ ده‌رکهفتی لژیرو ناقونیشانیی (رابردوو ژیانی مرحومی قاضی علی حهفتا دوو یهك سال ژیانی پرر له شانازی و دینداری و په‌رهپی دانی دین و زانست و خوو رهوشتی چاک) به‌لافکریه و ددهته دیارکرن کو میرزا علی کوری میرزا ابو القاسم قاضی و برایی مهزن یی

هونهرمهندی بناقودهنگ (سیف القضاة) ل سالآ ١٨٦٢ ل باژیروی مههاباد ژ دایک بوویه و ژ بنه‌ماله‌کا کهفن یا خودان زانست و قاضیاتی بوو و زه‌لامه‌کی زانا و ئایندار و نیشتمانپه‌روهر و نقیسه‌ره‌کی بناقودهنگ و سه‌روکی زانایین ئاینی بوو^(٢٤٢).

ناقودهنگیا قی زانایی ل ههمی ئیران و باژیروین کوردستان به‌لاقی ببوو و سه‌روکی زانا و ژیدهری زانستی یی خه‌لکی بوو، بو ماوی (٤٠) سالان ژیی خو د وانه‌گوتن و دادوهریی دا دهریازکریه و بو وهرگرنا زانستی سه‌ره‌دانا ههمی زانایان دکر، دیسان دریکا ئازادیا کوردان و د شوره‌شا ده‌ستوریا ئیران دا پشکداریه‌کا به‌رچاق هه‌بوو و ژبه‌ر هزرا وی یا ئازادیخواز (٤) جاران ده‌یته‌گرتن^(٢٤٣).

زانستین ئاینی د خزمه‌تا علامه‌یی به‌رز (مه‌لا عبدالله پیره‌باب) ل (وته‌میش و مه‌هاباد) و د خزمه‌تا زانایی به‌رز (مه‌لا محمد حسن بورهانی) ل مه‌هاباد ل مزگه‌فتا قاضی دخوینیت، قاضی علی چه‌ند به‌رگین په‌رتووکی زانستی نقیسه‌ینه، به‌لی ل شه‌ری جیهانی یی ئیکی دا ده‌می سوتن و کوشتیاری ل مه‌هاباد هاتیه‌ کرن، په‌رتووکخانا وی به‌لاقی بوو و نقیسه‌ین وی ژناقچوون ب تنی شه‌رحه‌کا ل سه‌ر هوژانا (پانت سعاد) ب فارسی نقیسه‌یه، و ب نقیسه‌ینا وی یا ده‌ستی مایه، ل ١٨ چرییا ئیکی ١٩٣١ دچیته‌ به‌ردلوغانیا خودی^(٢٤٤).

٢ – هوژانقانی کورد:

أ – سیف القضاة:

دهریاری ژیاناما (سیف القضاة)^(٢٤٥) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ٢٨ کانوونا دووی ١٩٤٦ دهرکه‌فتی باس ژقی هوژانقانی دکه‌ت کو هوژانقانی بناقودهنگی کومه‌لا (J.K) ه و ناقی وی ابو الحسن سیف قاضی کوری میرزا ابو القاسم قاضی ل ٢٨ نیسان ١٨٧٦ ل باژیروی مه‌هاباد ژ دایک بوویه و ژ بنه‌مالا قاضی یه^(٢٤٦) و ناقودهنگین وی ب سیف القضاة به‌لاقبوو^(٢٤٧)، سیف القضاة وه‌ک که‌سه‌کی زانا و نیشتمانپه‌روهر ده‌یته‌ نیاسین^(٢٤٨) و ژبه‌ر گه‌له‌ک

نیشتمانپهرومر و کورد خوشتشی بوو گهلهك كهريپن وی ژ ئیرانیان قهدهبوون، ل دهمی رابونا شیخ محمدی خیابانی دگهل حزبا دیموکراتی ئازمربایجان پهیوهندی کرن و دگهل حزبین سیاسی یین کوردین تورکیا ژی پهیوهندیه کا باش ههبوو، ل ۲۷ کانوونا دووی ۱۹۴۵ ل ژیی (۷۰) سالیی دا دجیته بهر دلوقانیا خودی، سیف القضا ب فارسی و کوردی گهلهك ههلهست ههنه و زۆریهیا وان نیشتمانپهرومری و نهتهوهیی نه^(۲۴۹).

ب- بابا ظاهر عریان:

روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۲ شوات ۱۹۴۶ دمرکهفتی باس ژ (بابا ظاهر عریان)^(۲۵۰) دکهت کو ژ هوزانقانیین چهرخی جاری و پینجی مشهختی یه، رضاتلیخان ل (تذکره مجمع الصفا) دا دبیزیت: "ظاهر عریان همدانی له زانایان و حکما و عرفای زمان و خاوهنی کرامات و مقاماتی بلیند بو"، هوزانیین وی گهلهك دهسکاری تیدا هاتینه کرن، لهورا کوپیا رهسهن ب دروستی نههاتیه دیارکرن، بابا ظاهر ههستی نیشتمانپهرومری د هوزانیین ویدا ب ئاشکهراییی دیاردبیت^(۲۵۱).

ج- فقیه طیران:

ژ هوزانقانیین دی یین روژناما کوردستان باس لی کرین (فقیه طیران) ه و ل ژمارا ب میژوویا ۴ شوات ۱۹۴۶ دمرکهفتی دیاردکتهت کو فقیه طیران ناقتی وی محموده و خهلکی باژیری (مکس) ه ل سالاً ۱۳۰۲ ز ژ دایک بوویه، دوو دیوانیین شعری یین مهزن ههنه ۱- شیخ سنائی ۲- حکایاتی برسیسا، و ژیلی قان ههردوو دیوانان چهندیین هوزانیین دی ههنه^(۲۵۲).

د- شیخ بابا سعید:

دهربارهی ژیاننامه و هوزانیین (شیخ بابا سعید) روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۱۶ شوات ۱۹۴۶ دمرکهفتی ددهته دیارکرن کو شیخ بابا کوری شیخ

اسماعیل کلاوقوچ کورئ سید محمد کورئ سید بابا سعیده و ب صدر السادات نافوده‌نگین وی به‌لاف بون، ل سالاً ۱۸۳۷ز ل گوندئ (قولهر) ژ دایک بوویه، ل دستپیکئ خواندنا خو ل دهف میرزا سه‌لیمی شاعر بوو و هه‌روهسا ل دهف مه‌لا علی قزلجی ل تورجان و مه‌لا عبدالله پیره‌باب ل وه‌تمیش خواندیه و اجازا نیشان‌دانئ ژ شیخ (مارفی کانی کهوه‌یی) و مرگرت، شیخ بابا د ریکا سه‌ریه‌خویا کوردستانی دا گه‌له‌ک زحمه‌ت کیشایه و په‌یوه‌ندی دگه‌ل روسیا قه‌یسه‌ری هه‌بوو، ئی فه‌رماندئ هی‌زین تورک ل موکریان (عمر ناجی به‌گ) بقئ په‌یوه‌ندیئ ئاگه‌هدار بوو، له‌ورا رابوو ل سالاً ۱۹۱۴ شیخ بابا گرت و بی دادگه‌ه ل گوندئ (که‌ریزه‌ی گلی) ل قه‌راغ سی‌داره‌دان و هه‌ر ل ویرئ فه‌شارتن، ئی پشتی دهرکه‌فتنا هی‌زین تورک ژقئ ده‌فه‌ری جه‌نازی وی بو گوندئ (قولهر) فه‌گوه‌استن و لوی‌ری هاته فه‌شارتن، شیخ بابا ژ هوزان‌ناین به‌رزه و دیوانا وی (سعیدیه و معنویه) یین وینه ئی هیشتا نه‌هاتینه چاپکرن و ب کوردی و فارسی و عه‌ره‌بی هوزان هه‌نه^(۲۵۳).

هـ - ملا خضری نالی:

ژ گرنگترین هوزان‌ناین روژناما کوردستان باس ئی کری (ملا خضری نالی) یه، ل ژمارا ب میژوو یا ۲۰ شوات ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی دیاردکته کو ملا خضر نالی کورئ احمد شاه‌ویسه و خه‌لکئ گوندئ (خاک و خول) ل ده‌فه‌را شاره‌زوور ل سالاً ۱۷۹۷ز ژ دایک بوویه^(۲۵۴)، دقئ سه‌رده‌میدا (قره‌داغ) جه‌ئ زانستی بوو و بو خواندنی دچیته ویرئ و هه‌ر ژ زارو‌کینیی ده‌ست ب شعر گوتنی دکته، ل قره‌داغ کچه‌کئ ب ناقئ (حبیبه) دبینیت و وی ئەف کچه گه‌له‌ک قیا و د هوزانین خودا باس ژئ دکته و پشتی ماوه‌کئ قئ کچی ماره دکته و ئەف کچه ل ژيانا نالیدا گه‌له‌ک کاریگه‌ر بوو و تا دووماهیا ژيانا خو هه‌ر خوش دقیا له‌ورا ده‌می ئیک ژ کوردین سلیمانئ ل سته‌مبول پرسیار ئی دکته و دبیزیت: "بوچی بقئ پیراتیئ فه هه‌ر ئەف ژنه ل ده‌ف ته خوشتقی یه" د به‌رسف دا گوت: "چونکه ژیدهرئ شعر گوتن و ئەگه‌ری الهاما منه"^(۲۵۵).

پشتی چهند سالان دچیتە سلیمانیی و ل مزگهفتا (سید حسن) ل دهق
 (ملا عبدالله رهش) دخوینیت، پاشان دچیتە هجی و ل سالاً ۱۸۳۸ دچیتە ستهمبول
 و تا دووماهیا ژیی خو ل وییری دمینیت، دهمی (احمد پاشای بابان) دهیت ستهمبولی
 نالی دبیتە ههقالی وی یی بهردهوام و میری ئەو گهلهك دقیا و دگوتی ماموستا، ل
 ستهمبول ل سالاً ۱۸۵۵ دچیتە بهر دلوقانیا خودی و ل گورستانا (ابو ایوب
 الانصاری) دهیتە فهشارتن^(۲۵۶).

نالی ژ بهرزترین شاعرین سلیمانیی یه و هوزانین وی گهلهك ب رامن بون،
 لهورا ل ههمی کوردستانی بناقودهنگ بوو و ب زمانین کوردی و عهرهبی و تورکی
 هوزان ههنه، لی زۆربهیا هوزانین وی ب زمانی کوردی نه و دیوانا وی ل سالاً ۱۹۳۱ ل
 بهغدا هاتیه چاپکرن^(۲۵۷).

و- هیمن:

ژ هوزاننانین رۆلهکی مهزن و دیار ل کومارا کوردستان دا گیراین و
 رۆژناما کوردستان باس لی کری ئەوژی (هیمن)^(۲۵۸)، ل ژمارا ب میژوویا ۲ تهموز
 ۱۹۴۶ دهرکهفتی چهندين پیزانینان دهریاره ی هوزاننانی پیشکیش دکهت و
 ددهته دیارکرن کو (هیمن) ناخی وی سید محمد کوری سید حسن (شیخ الاسلام)
 ه ژ بنه ماله کا زانستی و یا زانایی بناقودهنگی کورد (سیدی چوریه) ل سالاً ۱۹۲۱ ل
 گوندی لاجین نیزیکی مههاباد ژ دایک بوویه، خواندنا خو یا سه رهتایی ل
 قوتابخانین (سعادت و پهلهوی) ل مههاباد ب دووماهیك ئینایه، و پاشان ل
 قوتابخانا ئاینی (خانقای شیخ بورهان) دخوینیت و ماومهیهکی ئەدهبیات ل دهق
 شاعر و ئەدیب (مهلا ئەحمهد فهوزی) خواندی، فی لایهنی ئەدهبی کاریگهری ل سهر
 هیمن ههبوو و دق ماوهیدا ههزو قیانا هوزان گوتنی ل دهق وی پهیدا بوو^(۲۵۹).

هیمن هوزانین وی یین غهزهل و عشقی گهلهك کیمن، بهلکو ههمی
 هوزانین وی بهرههنگاری دگهل دوژمنین کورده و بهرهقانی ژ مافین مللهتی کورد و
 راگهاندنا هاوارین کوردان ب گوھین دونیایی بگههینیت و دگهل دامهزراندنا

كۆمارا كوردستان^(۲۶۰) هيمن پشكداريه كا مهزن د رۆژنامه و گوڤارين كۆمارى دا ههبوو و هۆزانيى وى ل رۆژنامه كوردستان دا چاپ دبون و شلوڤه كرنا رهوشا خو دگهل وينيى وى دگهل دهسته شعرهكى بۆ نازهربايجانى و مرگيرابوو و ل رۆژنامه نازهربايجان دا هاتيه چاپكرن^(۲۶۱).

هيمن هۆزانيى وى ل دوو بهرگ دا ب ناڤى (بليسه - فرميسك) هاتينه كومكرن و چاپكرن^(۲۶۲)، ل ۱۹۸۶/۴/۱۹ دچيته بهردلوڤانيا خودى^(۲۶۳).

ز- ههژار:

دهربارهى هۆزانقانى مهزن (ههژار) رۆژنامه كوردستان ل ژمارا ب ميژوويا ۲۱ تهموز ۱۹۴۶ دهركهفتى لثير ناقونيشانيى (شاعرى مى و بهناويانگى كورد ههژار) به لافكريه كو شاعرى گهنج و بناڤودهنگى كورد عبدالرحمان (ههژار) كورى مهلا محمد ژ بنه مالا حسنخاليه كو هۆزه كا ماقول و ژ كوردين موكرپانه، ل سالا ۱۹۲۰ ل باژيرى مه هاباد ژ دايك بوويه^(۲۶۴) و ههر ژ زاروڤكينا خو لثير ئاموژگارى بابى خو كو زه لامهكى زانا و نيشتمانپهروم بوو ههژار پهروهرده كر و ههستى مللهت و نه ته و ايه تى تيكه لى ره و خويى وى ببوون^(۲۶۵).

ههر ژ زاروڤكينا خو عاشقى چيائين بهرز و ههوا و ديمه نى جوان يى كوردستانى بوو و ب چاقه كى شاعرانه و دله كى پر نه ته و ميه به ريخوددا چيائين كوردستانى، ههر ژ بهر قى چهنديى هۆزانيى (حاجى قادرى كويى و نالى) د هۆزانيى ههژار دا دهيته ديتن و د ماوى (۳) سالان دا ههژار نيزيكى (۲۰۰۰) هۆزان يان زيده تر دگوتن و هۆزانيى وى ل گوڤارين (نيشتمان) و (هاوارى كوردستان) و (ئاوات) و رۆژنامه كوردستان دا چاپ و به لاف دبون و ژ بهر بهر زيا رامان و به هايى ته دهبى بهرگهك ب ناڤى (آله كوك) ل ته بريز ب ناڤى (سه وهت مدنيت ايوى) چاپكريه و ژلايى ته فسه رى سوڤيه تى (جعفر خندان) بۆ زمانى نازهربايجانى هاتيه و مرگيران و چاپكرن^(۲۶۶).

ب - کهسایه‌تییڻ سیاسی :

ب - ۱ - میرزا فتاحی قاضی :

ئیڤک ژ نیشتمانپه‌روه‌رین کورد ییڻ روژناما کوردستان باس لیڤیری (میرزا فتاحی قاضی) یه ل ژمارا ب میژوویا ۱۱ ئه‌یار ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی لژیڤر ناقونیشانیڻ (پیاویکی به نیوی فیداکار له‌کوردان) به‌لاڤکریه و تیدا دیاردکته کو میرزا فتاحی قاضی ئیڤک ژ نیشتمانپه‌روه‌رین سه‌رده‌می خو بوو ل سالآ ۱۸۳۳ ل باژیڤری مه‌هاباد ژ دایک بوویه و هه‌ر ل ده‌ستپیکا ژیا نا خو وه‌ختی خو ب فیڤیوونا زانستیڻ (نحو، صرف، منطق، حکمت، کلام) دبوراند و د خزمه‌تا (مه‌لا کچکه‌ی هه‌ولیر) دخوینیت، و زۆربه‌یا سالیڻ ژیا نا خو بو رزگارکرنا ملله‌تی خو لژیڤر ده‌ستیڻ بیانیان خه‌بات دکر، ل سه‌رده‌می وی سته‌مکاریا پاشایڻ قاجاری دگه‌ل کوردان گه‌هشتبوو راده‌کی مه‌زن و به‌ریرسیڻ قاجاری ل مه‌هاباد وه‌ک کوپله و ئیخسیران ره‌فتار دگه‌ل کوردان دکر، لی میرزا فتاح ب هه‌می هیڤ و شیانیڻ خو به‌ره‌فانی ژ کوردان دکر و ژ ئه‌نجامی رابونا وی چ نه‌مابوو حوکمرانیا قاجاریان ل مه‌هاباد ژناق بچیت، له‌ورا قاجاری ناچاربون میرزا فتاح ببه‌نه ته‌بریز و پشتی ماوه‌یه‌کی دوو تیمیڻ (فوج) له‌شکه‌ری قاجاری ده‌یڻ و وی بو ته‌هرانی دبه‌ن، لی پشتی هیڤیڻ تورکان هیڤرش کرین سه‌ر سنورین ئیرانی قاجاری ناچاربون میرزا فتاح بو مه‌هاباد بزق‌رین، لی پشتی زق‌رینا میرزا فتاحی هه‌ر ده‌ست ژ خه‌بات و تیڤوشانا خو نه‌به‌ردا تا ل سالآ ۱۹۱۵ دچیته به‌ر دلوقانیا خودی^(۲۷۰).

ب - ۲ - قه‌دری به‌گ جه‌میل پاشا :

روژناما کوردستان ل ژمارا ب میژوویا ۳ چرییا ئیڤکی ۱۹۴۶ دهرکه‌فتی ب ناقی (قه‌دری به‌گ جه‌میل پاشا پیاویکی نیشتمان په‌روه‌ری کورد) به‌لاڤکریه و دایه دیارکرڻ کو قه‌دری به‌گ ل سالآ ۱۸۹۲ ل باژیڤری دیاربه‌کر ژ دایک بوویه^(۲۷۱)، هه‌ر ل ژیی (۱۶) سالیڻ دا بو خواندنی دچیته سته‌مبول و ماوه‌یه‌کی ل قوتابخانا ناقنجیا سته‌مبول و دوو سالان ل قوتابخانا فه‌لاحته (کشتوکالی) دخوینیت، ل

سال ١٩١١ ئانكو ل ژيی (١٩) سالیدا دگهل چهند كوردان ب ریبهراتیا (خهلیل خه یالی موتکی)^(٢٧٢) كومه لا (هیقی) دامه زرانندن و ئارمانجا قی كومه لی سهركه قتن و پيشكه قتنا نه ته وهیی كورد بوو^(٢٧٣).

قه دری به گ ل سالی ١٩١٢ - ١٩١٣ ل باژیری لوزان زانستی سوسیولوژی (علم الاجتماع) دخوینیت و لویری دگهل دوو خزمین خو (ئه كرم و شمس الدین) و كه سایه تیه كا بابانی یی بناقودهنگ ب نا قی (چابی) و (سه لیم دیرسمی) لقه كا كومه لا (هیقی) ل لوزان دامه زرانندن و دهست ب نیاسینا نه ته وهیی كورد ب گهلین دونیایی دانه كرن^(٢٧٤).

ل ده می به ریا بوونا شه ری جیهانی یی ئیکی ب ناچاری دزقریت تورکیا و دچیته دناق هیزین عوسمانی ب پله یا ئه فسه ری یه دهگ و پشتی شه ری (قه دری به گ دگهل دوكتور فؤاد و بابی توژو) (حزبا استقلالی كوردستان) دامه زرانندن، پاشان دگهل شیخ سه عید پیران ل سال ١٩٢٥ دژی حكومه تا تورکیا سهرهلدان ئه نجام دان، لی سهرانی قی سهرهلدانی ژلایی حكومه تا تورکیا فه هاتنه سیداره دان، و قه دری به گ ب شیوهیه کی گه لهك سه یرژ سیداره دانی رزگار بوو^(٢٧٥).

د ئه نجامدا قه دری به گ بو ئه زمیر هاته دووركرن و ل سال ١٩٢٦ بو دیاربه كر دزقریت، ژبه ر حكومه تا تورکیا دچیته سوریا و لویری تیكه لی كومه لا خویبون بوو و دگهل ممدوح سه لیم^(٢٧٦) و چهن دین نه ته وه خازین كورد كاردكرن^(٢٧٧).

پشتی ژناقبرنا سهرهلدانا ئارات (١٩٢٧ - ١٩٣١) فه ره نسیان ب بریارا توركان قه دری به گ دووركرن، پاشان دزقریت شامی و ل ویری مژوولی ئه نجام دانا كاری نهینی دبیت، و ل ده می ب دامه زرانندا (حزبا دیموكراتی كوردستان) ل ئیران ئاگه هداربوی ئیكسه ر كاری نهینی هیلا و گه هشته قی حزبی^(٢٧٨)، روژناما كوردستان دیاردكته كو هه تا قی وهختی ژیی قه دری به گ (٥٤) سال بون^(٢٧٩).

پهراویزین پشکا چواری

- (۱) کومپانیه‌کا بازرگانی یا فهرمی یه سه‌په‌رشتی لسه‌ر کارین بازرگانی یین دهره‌کی و گریه‌ستین کومپانیی دکرن. بنیره: ولیام ایغلتن، المصدر السابق، ص ۱۴۹ - ۱۵۰.
- (۲) روژناما کوردستان، ژماره (۱۵)، ۱۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۶۰.
- (۳) روژناما کوردستان، ژماره (۱۶)، ۱۸ شوات ۱۹۴۶، ل ۶۴.
- (۴) محهمه‌د ئەمین معینی سه‌په‌رشتی شرکه‌تا تهره‌قی کوردستان و وه‌زیری ناخوویی یی کوماری بوو. بنیره: موجته‌با بورزوویی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۴۲۰.
- (۵) عثمان علي، المصدر السابق، ص ۸۲۹.
- (۶) روژناما کوردستان، ژماره (۲۳)، ۶ ئادار ۱۹۴۶، ل ۸۹.
- (۷) میرزا محمد امین مه‌نگوری، به‌سه‌ره‌اتی سیاسی کورد له ۱۹۱۴ وه هه‌تا ۱۹۵۸، به‌شی یه‌که‌م، ج ۲، سلیمانی، ۲۰۰۰، ل ۱۱۲ - ۱۱۳.
- (۸) روژناما کوردستان، ژماره (۲۳)، ۶ ئادار ۱۹۴۶، ل ۸۹.
- (۹) عثمان علي، المصدر السابق، ص ۸۲۹.
- (۱۰) روژناما کوردستان، ژماره (۴۳)، ۴ ئه‌یار ۱۹۴۶، ل ۱۷۵ - ۱۷۶.
- (۱۱) عثمان علي، المصدر السابق، ص ۸۲۹.
- (۱۲) کورمانج حه‌کی، ده‌وله‌تی کوماری کوردستان (۱۹۴۶ - ۱۹۴۷) ده‌روازه‌یه‌ک، وه‌رگه‌یران: ئاسۆس محهمه‌د مه‌لا قادر، گوڤارا کاروان، ژماره (۱۷۲)، هه‌ولیر، ۲۰۰۳، ل ۱۷۳.
- (۱۳) مؤلف مجهول، جمهوریة کوردستان ۱۹۴۶ - ۱۹۴۷، ترجمه: فؤاد قادر، مجلة گولان العربي، العدد (۷۷)، أربیل، ۲۰۰۲، ص ۹۱.
- (۱۴) روژناما کوردستان، ژماره (۵۳)، ۲ حوزمه‌یران ۱۹۴۶، ل ۲۱۰.
- (۱۵) روژناما کوردستان، ژماره (۷۸)، ۱۷ ئاب ۱۹۴۶، ل ۳۱۰.
- (۱۶) هه‌مان ژماره.

- (١٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٨)، ١٨ ئه‌يار ١٩٤٦، ل ١٩٥.
- (١٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٠.
- (١٩) سه‌رهه‌نگى ئىكه‌تيا سوڤيه‌ت بوو و بنگه‌هى وى ل باژيرى نه‌غه‌ده بوو، دگه‌ل فه‌كيشانا له‌شكهرى ئىكه‌تيا سوڤيه‌ت ژئيران ل ئه‌يارا ١٩٤٦ ئيران بجه‌ هيللا و به‌ره‌ف ئىكه‌تيا سوڤيه‌ت چوو. بنپه‌ره: وليم ايغلتن الابن، المصدر السابق، ص ١١٧.
- (٢٠) المصدر نفسه، ص ١٥٠.
- (٢١) هه‌تا ده‌ستپىكا هه‌يڤا ئه‌يار تووتنا كوردى ب كوژمى (٨٠٠٠٠٠) دۆلاران ب پارى ئيرانى بو روسيا هاته فروتن و به‌رامبه‌ر كومارا كوردستان هنده‌ك كه‌لوپه‌لين روسى وه‌ك شه‌كرو قوماش و شوشه‌ يين چينى ومه‌رگرتن. بنپه‌ره: وليم ايغلتن الابن، المصدر السابق، ص ١٥٠؛ عثمان علي، المصدر السابق، ص ٨٢٩.
- (٢٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٦)، ١٨ ئادار ١٩٤٦، ل ١٠٨.
- (٢٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٢)، ٤ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٨.
- (٢٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٩)، ٢٤ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٠.
- (٢٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٠)، ٢٧ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٤.
- (٢٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٠)، ٢٧ شوات ١٩٤٦، ل ٨٠.
- (٢٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٢.
- (٢٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٦.
- (٢٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٤.
- (٣٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥)، ٢٠ كانوونا دووى ١٩٤٦، ل ٢٠.
- (٣١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦)، ٢١ كانوونا دووى ١٩٤٦، ل ٢٣.
- (٣٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٥١.
- (٣٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٥٩.
- (٣٤) هه‌مان ژماره.
- (٣٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧٢.
- (٣٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٧)، ٢٥ ئادار ١٩٤٦، ل ١١٢.
- (٣٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٣)، ٨ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٦.

- (٣٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٤)، ٦ ئه يار ١٩٤٦، ل ١٧٩ .
- (٣٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٤)، ١٠ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٨ .
- (٤٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٦)، ١٧ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٦ .
- (٤١) دهريارهى ناف و كوژمى پارهمى ئەوى ژلايى وان كهسين هاريكارى پيشكيشى
كومارى كرين. بنيره: پاشبهندي ژماره (٧).
- (٤٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٥٩ ؛ رۆژناما كوردستان
ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٣ .
- (٤٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانوونا دووى ١٩٤٦، ل ٢ .
- (٤٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٠)، ٢٧ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٣ .
- (٤٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٦)، ١١ ئه يار ١٩٤٦، ل ١٨٧ .
- (٤٦) قاسم آغاى ايلخانى زاده دهريارهى قان زاروكا دييژيت: "تشتى سهرنجا من
راكيشايى قوتابخانا كه لاويژه، چونكه ژبهرى نوكه زاروكين بى دايكو باب و
بى كاروبار ل كولان و بازاران دا دهاتن و دچوون و قان زاروكا زهمهتى و
نارههتى بو خهلكى دروست دكر، بهلى ژ ئه نجامى هزرا پيشهوايى كوردستان
بريار دا قوتابخانا كه لاويژ بهيته دامه زراندن و دماومهيهكى كه له ك كيم دا
ئهف قوتابخانه پيشكهفت و وهك دايكهكا دلوقان ئهف جورين زاروكان ل ئاميزا
خودا هه لگرتن". بنيره: رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٩ .
- (٤٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانوونا دووى ١٩٤٦، ل ٢ - ٤ .
- (٤٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٤٠ .
- (٤٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٨)، ١٨ ئه يار ١٩٤٦، ل ١٩٤ .
- (٥٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (١)، ١١ كانوونا دووى ١٩٤٦، ل ٤ .
- (٥١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٢ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٥٩ .
- (٥٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣١)، ٣ نيسان ١٩٤٦، ل ١٢٨ .
- (٥٣) بو وهرگرتنا پيزانينان لسهر وانين (دهرسى زمانى كوردى). بنيره: پاشبهندي
ژماره (٨) .
- (٥٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٢ .
- (٥٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧٢)، ٣٠ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٨٦ - ٢٨٧ .

- (٥٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٩.
- (٥٧) مه‌لای داودی: ریشهبه‌ری قوتابخانا گه‌لاویژ بوو. بنییره: رۆژناما كوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٦.
- (٥٨) ماموستایین باشووری كوردستان ژى وانه ئمى قوتابخانى دگوتن وهك "وههابى حه‌مه‌د، عه‌لى ئاغا سلمان به‌گى دهرگه‌ئه، مه‌غدید نانه‌كه‌لى، میرحاج ئه‌حمه‌د و خه‌یرووللا عه‌بدولكه‌ریم و هه‌مزه‌ عه‌بدووللا " ژ دیارترین ماموستایان بون كو زاروكین كورد فیرى خواندن و ئیسینا زمانى كوردی دكرن. بنییره: قاره‌مان حه‌یدمر ره‌حمان، رۆلى كورده عیراقییه‌كان له‌كۆماری كوردستان ١٩٤٦ز، گوڤارا میژوو، ژماره (٢٨)، سالی حه‌وته‌م، هه‌ولیر، ٢٠١٣، ل ٣١.
- (٥٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٩.
- (٦٠) هه‌مان ژماره.
- (٦١) قازی محه‌مه‌د ژ مالی خو یی تاییه‌ت (١١) هه‌زار تومه‌ن ب قوتابخانا گه‌لاویژ پێشکیشکرن. بنییره: ره‌حیمی قازی، بزووئنه‌وه‌ی رزگاریی نه‌ته‌وایه‌تی گه‌لی كورد و قازی محه‌مه‌د ١٩٤١ - ١٩٤٧، هه‌ولیر، ٢٠١٢، ل ١٦٧.
- (٦٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤٣.
- (٦٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٢)، ٩ شوات ١٩٤٦، ل ٤٨.
- (٦٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٥٠.
- (٦٥) عه‌بدووللا سوڤی كه‌ریم سه‌راج، سه‌ربازیکی ون له‌تاکه‌ كۆماره‌كه‌ی كوردا، یاداشت، هلسنکی، ١٩٩٥، ل ٧.
- (٦٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٤.
- (٦٧) قازی محه‌مه‌د ئه‌ڤ قوتابخانه‌ ب (پاشه‌روژا رووناھی یا گه‌لی كورد) بناڤ دكر. بنییره: ره‌حیمی قازی، سه‌رچاوه‌ی پێشوو، ل ١٦٨.
- (٦٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٢ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٥٩.
- (٦٩) عوله‌ (ع.م.أ)، سالیك بوو كورد ئازاد ئه‌ژیا، چ ٢، هه‌ولیر، ٢٠٠٠، ل ١٧.
- (٧٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧١)، ٢٨ ته‌موز ١٩٤٦، ل ٢٨٤.
- (٧١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ كانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٦.

- (٧٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٤.
- (٧٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٩.
- (٧٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٧.
- (٧٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣١.
- (٧٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٤)، ١٠ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٠.
- (٧٧) ههر دهبارهه قوتابخانه ئيشاران و بين تايهت ب نه هيلانا نه خواندمواري ل ٣ ئادار ١٩٤٦ قوتابخانه كا ئيشاران ل باژيري بوكان هاته فه كرن و ژمارا قوتابي ل قوتابخانه گههسته (٨٠) ههشتي قوتابيان. بنيه: گوڤارا ههلاه، ژماره (١)، سالي يه كهه، بوكان، ره شه مهه ١٣٢٤ ش، ل ٢٨.
- (٧٨) هوزان سليمان ميرخان الدوسكي، المصدر السابق، ص ١١٧.
- (٧٩) هاشم سه ليمي، پيشه وای رابوون: بيره و بره به كاني سه عيدي هومايون، وهرگيران، ره سوول سووتاني، ههولير، ٢٠٠٧، ل ٧٦.
- (٨٠) سه ره رشت و ريشه به ري قوتابخانه عبري بوو. بنيه: رۆژناما كوردستان، ژماره (٧٥)، ١١ ئاب ١٩٤٦، ل ٣٠٠.
- (٨١) هه مان ژماره.
- (٨٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٥)، ٢ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٦٠.
- (٨٣) هه مان ژماره.
- (٨٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤٣.
- (٨٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٢)، ٤ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٨.
- (٨٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٣)، ٨ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٦.
- (٨٧) هيمدادي حوسين، رۆژنامه واني كوردي سه ره ده مه، ل ٣٣ - ٣٤.
- (٨٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٥)، ١٧ ئادار ١٩٤٦، ل ١٠٣.
- (٨٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٦٣)، ٢ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٥٥.
- (٩٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧٠)، ٢٣ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٨٠.
- (٩١) نهوشيروان مسته فا نه مين، حكومه تي كوردستان، ل ١٥٣.
- (٩٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٩.

- (٩٣) ومزیری دادوهر و ئیمامی جومعی ژى بوو، ریزگرتهنکا مهزن لدهف خه لکی باژییری مههاباد هه بوو و ژ هه می زاناین ئاینی یین مههاباد پتر ریزل وی دهاته کرن، هه چهنده ماومه کی کورت بوو هاتبوو دناق ریزین (حزبا دیموکراتی کوردستان) دا، لی ناق و دهنگیا وی یا دادوهری و ئاینی بویه نه گهر مه لا حسین مجدی ببیته به ریزیری ئیکی بو و مزارهتا دادوهری. بنیره: ولیام ایغلتن الابن، المصدر السابق، ص ١٢٢.
- (٩٤) رۆژناما کوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٩.
- (٩٥) هوزان سلیمان میرخان الدوسکی، المصدر السابق، ص ١١٩.
- (٩٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٣)، ٤ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٧٣.
- (٩٧) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٤)، ٦ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٧٨.
- (٩٨) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٣)، ٤ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٧٥.
- (٩٩) رۆژناما کوردستان، ژماره (٥٤)، ٦ حوزه یان ١٩٤٦، ل ٢١٩.
- (١٠٠) ئه حمهد حه مه ئه مین (رهنجیار)، کۆماری کورد له رۆژه لاتی کوردستان کانونی دووه می ١٩٤٦ بو تشرینی دووه می ١٩٤٦، سلیمانی، ٢٠٠٠، ل ٤٧.
- (١٠١) نهوشیروان مسته فا ئه مین، حکومه تی کوردستان...، ل ١٦٩ - ١٧٥.
- (١٠٢) ئه حمهد حه مه ئه مین (رهنجیار)، سه چاوه ی پیشوو، ل ٤٧.
- (١٠٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (١٢)، ٩ شوات ١٩٤٦، ل ٤٧.
- (١٠٤) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٣)، ٤ ئه یار ١٩٤٦، ل ١٧٥.
- (١٠٥) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٢)، ٢٧ حوزه یان ١٩٤٦، ل ٢٥٠.
- (١٠٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧١)، ٢٨ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٨١ - ٢٨٤.
- (١٠٧) پشتی کوشتنا برایی وی میر (سلیمان به گ کوری شاقولی به گ) ژلایی والیی به غدا (قره عه لی) ل سالأ (١٥٩٠) دبیته میرا میرگه ها سوران، ئه ف ژنه د میژوو یا کوردی دا بناقی (میرا سوران) دهیته بناقکرن. بنیره: جمال نه به ن، الأمير الكردي مير محمد الرواندي الملقب ب "میری کوره"، ترجمه: فخري شمس الدين سلاشور، ط ٢، أربیل، ٢٠٠٣، ص ١٢٤.
- (١٠٨) میجرسون باس ژ زیره کی و حوکمرانیا قی ژنا کورد دکهت و دیاردکتهت کو قی ژنی دهسته هلات و جهه کی بهرز دناق کوردین دهقه را شاره زووور و حه له بچه دا هه بوو. بنیره: میجرسون (میرزا غلام حسین شیرازی)، رحله متنکر

الی بلاد مابین النهرین و کردستان، ترجمه: فؤاد جمیل، ج ۱، بغداد، ۱۹۷۰، ص ۲۷۵ - ۳۳۷.

(۱۰۹) نیکه‌مین ژنا کورده پشکداری د روژنامه‌گه‌ریا کوردی دا کری، راپورتا وی ل ژماره (۱۰) د گوڤارا هه‌تاوی کورد ل ۲۳ تهموز ۱۹۱۴ بناقونیشانی (بو گوڤارا هه‌تاوی کورد) هاتیه به‌لاڤکرن، ل ده‌ستپیکا فی راپورتی خو دده‌ته ناسکرن کو کچه‌کا کورده و ژبنه‌مالا بابانه. بنیره: هوگر ظاهر توفیق، دور الصحافه الکوردیه...، ص ۱۹۷ - ۱۹۸.

(۱۱۰) ئەڤ کومه‌له ل ئەیارا ۱۹۱۹ ب ناڤی کومه‌لا ته‌عالیا ژنی کورد (کرد قادینلری جمعیتی) ژلای کومه‌لا ته‌عالیا کوردستان ڤه هاته دامه‌زاندن. بنیره: علی تتر توفیق نیرومی، الحیاة السیاسیة فی کردستان ۱۹۰۸ - ۱۹۲۷، ترجمه: تحسین ابراهیم الدوسکی، مراجعة: عبدالفتاح علی البوتانی، دهوک، ۲۰۰۷، ص ۱۶۴.

(۱۱۱) ئەڤ حزبه لقه‌که ژ حزبا دیموکراتی کوردستان و ریشه‌به‌ریا (حزبا دیموکراتیا ژنی کوردستان) ب سه‌روکاتیا (مینا خانم) و ژنی کورد وهک (گوڤه ریحان، خه‌لیفه ئامین، ئامینه داوودی، زیبا ئیوبیان، شا سولطان فه‌تاحی قازی، ره‌عنا فروه‌هر، کلثوم سولطانیان، نه‌زاکته حاجی ره‌شیدی، خه‌دیجه‌ی حه‌یده‌ری، وه‌جیه‌ی شو‌جاعی، ویلمه‌ی صیادیان، کبرای عظیمی، سه‌لته‌نه‌ت ده‌ولته‌ت زاده) پیک ده‌اتن. بنیره: سمایلی ماملی، سه‌رچاوه‌ی پێشو، ل ۱۴۸.

(۱۱۲) ئەڤ ووشه ب رامانا ژن ده‌یت، و ل ده‌ڤه‌ری کومارا کوردستان و هنده‌ک ده‌ڤه‌ری پاریس دی بین کوردستان ژ ده‌یت به‌کارئینان.

(۱۱۳) روژنامه کوردستان، ژماره (۲۵)، ۱۷ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۰۳.

(۱۱۴) روژنامه کوردستان، ژماره (۳۷)، ۲۰ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۵۲.

(۱۱۵) روژنامه کوردستان، ژماره (۳۹)، ۲۴ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۶۰.

(۱۱۶) روژنامه کوردستان، ژماره (۷۹)، ۲۲ ئاب ۱۹۴۶، ل ۳۱۳.

(۱۱۷) دڤی راپورتی دا هاتیه کو ته‌مامکرنا فی بابته‌ی ل ژماره (۸۰) یه، به‌لی ب داخسه تا نوکه ئەڤ ژماره یا به‌رزیه.

(۱۱۸) روژنامه کوردستان، ژماره (۸۵)، ۵ ئه‌یلول ۱۹۴۶، ل ۳۱۷.

- (۱۱۹) بو دیارکرنا ناڤ و کوژمیین پارهی ییین وان (۳۳) ژنیین کورد. بنییره: پاشبهندی ژماره (۹).
- (۱۲۰) روژناما کوردستان، ژماره (۴۶)، ۱۱ ئەیار ۱۹۴۶، ل ۱۸۸.
- (۱۲۱) روژناما کوردستان، ژماره (۴۸)، ۱۸ ئەیار ۱۹۴۶، ل ۱۹۶.
- (۱۲۲) روژناما کوردستان، ژماره (۷۷)، ۱۵ ئاب ۱۹۴۶، ل ۳۰۸.
- (۱۲۳) ههمان ژماره.
- (۱۲۴) روژناما کوردستان، ژماره (۷۹)، ۲۲ ئاب ۱۹۴۶، ل ۳۱۶.
- (۱۲۵) روژناما کوردستان، ژماره (۴۰)، ۲۷ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۶۳.
- (۱۲۶) روژناما کوردستان، ژماره (۲۴)، ۱۳ ئادار ۱۹۴۶، ل ۹۹.
- (۱۲۷) روژناما کوردستان، ژماره (۳۷)، ۲۰ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۵۲.
- (۱۲۸) ریشهبەرا قوتابخانا پهروانه یا کچان ل مههاباد بوو. بنییره: روژناما کوردستان، ژماره (۱۳)، ۱۱ شوات ۱۹۴۶، ل ۴۹.
- (۱۲۹) ههمان ژماره.
- (۱۳۰) روژناما کوردستان، ژماره (۲۷)، ۲۵ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۱۰ - ۱۱۱.
- (۱۳۱) روژناما کوردستان، ژماره (۲۸)، ۲۷ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۱۴.
- (۱۳۲) روژناما کوردستان، ژماره (۳۲)، ۶ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۳۰.
- (۱۳۳) روژناما کوردستان، ژماره (۳۸)، ۱۲ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۵۳ - ۱۵۶.
- (۱۳۴) روژناما کوردستان، ژماره (۲۷)، ۱۷ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۱۱۰.
- (۱۳۵) روژناما کوردستان، ژماره (۲۷)، ۱۷ کانوونا دووی ۱۹۴۶، ل ۱۱۰.
- (۱۳۶) قازی محهمەد دبیزیت مینا خانم "داکو خەلک بتایبەت ژن بەرهڤ کاروبارین جشاکی ییین، پیدقیه تو ژبهری ههمی کهسا ل دژی نهخوشیا نهخواندهواریی دەست ب خەبات و تیکۆشانی بکهی و ل قوتابخانان دەست ب وانهگوتنی بکهی"، پاشان دناڤ بازاران دا بهلاڤوکهک راکههاندن کو پیدقیه ههمی ژنیین کورد ل کاروبارین جشاکی ییین مللهتی دا بشکداریی بکهن و د ماوهکی کیم دا ژنیین گهنج و کچ دهاتن و خو فییری خواندنی دکرن. بنییره: کاکشار نۆرهمار، دیمانه لهگه ل دایکی کورد مینا قازی هاوسهری پیشه‌وای نهمر، ومهرگیران: دیرسم نۆرهمار، سلیمانی، ۲۰۱۳، ل ۳۱.

- (١٣٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٧)، ٢٥ ئادار ١٩٤٦، ل ١١٠.
- (١٣٨) هه مان ژماره.
- (١٣٩) هه مان ژماره.
- (١٤٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٢.
- (١٤١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٨)، ٢٢ نيسان ١٩٤٦، ل ١٥٥.
- (١٤٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٩)، ٢٤ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٠.
- (١٤٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٢)، ١ ئه يار ١٩٤٦، ل ١٧٢.
- (١٤٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٨)، ٢٨ كانوونا دووئ ١٩٤٦، ل ٣٠.
- (١٤٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٣)، ٦ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٢.
- (١٤٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٧)، ٢٥ ئادار ١٩٤٦، ل ١١١.
- (١٤٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٨)، ٢٧ ئادار ١٩٤٦، ل ١١٣.
- (١٤٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣١)، ٣ نيسان ١٩٤٦، ل ١٢٧.
- (١٤٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٥٣)، ١١ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٦٥.
- (١٥٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٧)، ٢٥ ئادار ١٩٤٦، ل ١١١.
- (١٥١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٣)، ٨ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣٤.
- (١٥٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٥)، ١٥ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٤.
- (١٥٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٤)، ١٣ ئادار ١٩٤٦، ل ٩٧.
- (١٥٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نيسان ١٩٤٦، ل ١٣١.
- (١٥٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (٤٠)، ٢٧ نيسان ١٩٤٦، ل ١٦٤.
- (١٥٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٦٠.
- (١٥٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٣)، ١١ شوات ١٩٤٦، ل ٤٩.
- (١٥٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٦.
- (١٥٩) ئە ه ه بابته د بنه رته دا وانين ره فيق حلمي نه، نا قبرى دنا قبه را سالي ن ١٩٣٣ -
 ١٩٣٥ ماموستا بوو ل با ژي ري مووسل و چه ندين وانه ل ژي ر نا فونيشاني ن (الأ كراد
 منذ فجر التاريخ الى ١٩٢٠) پيشكي ش دكرن، سه يد محه مه د حه مي دي ب ه ر
 دي ت قان بابته تان د رۆژناما كوردستان دا به ل ا ه ب كه ت.
- (١٦٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ كانوونا دووئ ١٩٤٦، ل ٢٧.

- (١٦١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٨)، ٢٨ كانونا دووی ١٩٤٦، ل ٣١.
- (١٦٢) هه مان ژماره.
- (١٦٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٨.
- (١٦٤) دكه فیهته باشووری رۆژناقا ئیران.
- (١٦٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٨.
- (١٦٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤٢.
- (١٦٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٠)، ٤ شوات ١٩٤٦، ل ٣٩.
- (١٦٨) رۆژناما كوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤٢.
- (١٦٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٢)، ٩ شوات ١٩٤٦، ل ٤٦.
- (١٧٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٥)، ١٦ شوات ١٩٤٦، ل ٥٨.
- (١٧١) هه مان ژماره، ل ٥٩.
- (١٧٢) هه مان ژماره.
- (١٧٣) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٢.
- (١٧٤) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٧)، ٢٠ شوات ١٩٤٦، ل ٦٨.
- (١٧٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٨)، ٢٣ شوات ١٩٤٦، ل ٧١.
- (١٧٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٤.
- (١٧٧) بو پتر پیزانینان سه بارهت هه قركيا عوسمانی و سه فهوی. بنیره : سعدي عثمان هروتي، كوردستان والامبراطورية العثمانية: دراسة في تطور سياسة الهيمنة العثمانية في كوردستان ١٥١٤ - ١٨٥١ م، دهوك، ٢٠٠٨، ص ٣٠ - ٤٣.
- (١٧٨) ئەف شه ره ل ٢٣ ئاب ١٥١٤ دناقبهرا له شكه ری ئوسمانی كو ژمارا وان دگه هشته (١٠٠) هه زار كه سان و له شكه ری سه فهوی ژمارا وان (٦٠) هه زار سوار و پیا ده بون ل دهشتا چالديران ل باكووری رۆژه لاتا ده ریا چا وان هاته روودان، د ئە نجامدا شه ره كی خویناوی دناقبهرا هه ردوو لایه ناندا به ریا بوو و ئەف شه ره ب سه ركه فتنا سولتان سه لیمی ئی كی و شكه ستنا شاه ئی سما عیلی سه فهوی ب دووماهیك هات. بو زی ده تر پیزانینان بنیره: عه لی ته ته ر نیرومی، میژوویا ئیرانی ژ دامه زراندا حكومه تا سه فهویان تا دووماهی جهنگی جیهانی ئی كی

- ١٥٠١ - ١٩١٨، دهوك، ٢٠١٠، ل ٤٢؛ سهعدى عوسمان ههروتى، چهند لايه نيكي ميژووى راميارى و كومه لايه تى و ئابوورى كوردستان له سهردهمى عوسمانيدا، ههولير، ٢٠١٣، ل ٢٢ - ٢٣.
- (١٧٩) رۇژناما كوردستان، ژماره (١٩)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٦.
- (١٨٠) ئيدريس كورئى حسام الدين كورئى عهلى يه و بناقى بهدلىسى دهيتته بناقكرن، چهندين پوستين گرننگ ل دموله تا ئاق قوينلو و ههردوووك دموله تين سهفهوى و عوسمانيا و مرگرت، ژبهه جهئ وى يئ ئاينى و ئهدهبى لدهف كوردان سولتان سهليم ئهه راسپارد ريكهفتنامه كئ دناقبههرا سولتان سهليم و ميرين كوردان دا گرئدهت، ل سالا ١٥٢٠ دمريت. بنيره: محمهه بايراقدار، ئيدريسى بهدلىسى، و مرگيران: شكور مستهفا، چ ٢، ههولير، ٢٠٠٩، ل ١١ - ٤٦.
- (١٨١) دهريارهى ريكهفتناما سولتان سهليم دگهل ميرين كورد. بنيره: عهلى تهتهه نيروهى، كورد و ميژوو، ب ٢، دهوك، ٢٠١٠، ل ٢٢ - ٢٥.
- (١٨٢) رۇژناما كوردستان، ژماره (٢٠)، ٢٧ شوات ١٩٤٦، ل ٧٩ - ٨٠.
- (١٨٣) ئهحمهدى خانئ كورئى ئهلياسه و ناسناقئ وى خانيه ل سالا ١٦٥٠ ل باژيرئ بايهزيد ژدايك بووه و ههه ژ دهسپيكي مژيلى خواندنا قورئانا بيروز دبیت، بو خواندنئ دچيته ئورفه و ئهخالات و بهدليس و گهلهك جهين دى، ژ گرنگترين بهرهه مين وى يين بهها چيروكا (مهه و زينه)، دقئ چيروكئ دا دهريين ژههه و ههستئ نهتهوهيئ كوردا دكهت، ل سالا ١٧٠٧ دچيته بهه دلوقانيا خودئ.
- بنيره: سديق بوهرهكهيى (سهفى زاده)، سههچاوهى پيشوو، ل ٤٨٦ - ٤٩٣.
- (١٨٤) رۇژناما كوردستان، ژماره (٣٠)، ١ نيسان ١٩٤٦، ل ١٢٣ - ١٢٤.
- (١٨٥) بو پتر پيزانينان سهبارهت ميرگهها بابان. بنيره: عبد ربه ابراهيم الوائلي، تاريخ الامارة البابانية ١٧٨٤ - ١٨٥١، دمشق، ٢٠٠٨، ص ٨٦ - ٢٦٩.
- (١٨٦) رۇژناما كوردستان، ژماره (٣١)، ٣ نيسان ١٩٤٦، ل ١٢٧.
- (١٨٧) بو پتر پيزانينان سهبارهت ميرگهها بوتان. بنيره: صلاح محمد سليم محمود هرورى، اماره بوتان، دهوك، ٢٠٠٠، ص ١١ - ١٣١.
- (١٨٨) بو پتر پيزانينان سهبارهت حلف المقدس يان قولپا بيروز. بنيره: مصدر نفسه، ص ٧٤ - ٧٦.

- (١٨٩) مهلا مهحموودی بایهزید دناقبهرا سالیڻ (١٧٩٧ - ١٧٩٩) ل باژیڙی بایهزیدی ژ دایک بوویه، بهرهمهکی زۆر لسه مێژوو و فولکلوری کوردی ههیه، ل سالا ١٨٦٧ دچیته بهر دلوقانیا خودی. بنیره: مهلا مهحموودی بازیدی (١٧٩٧ - ١٨٦٧) تهرجه ما شهرفنامهیا شهرفخانێ بدلیسی، دهوک، ٢٠٠٧، ل ٨.
- (١٩٠) که لها ئاروخ دنقیسینیڻ دهولهتا عوسمانی ب که لها (ئوراک) دهیته بناقکرن و ناخی وی ب کوردی (ئهروهخه)، تهف که لهه دکهفیته دناقبهرا دهقهڤرین چاتاک و پهرواری ل باکووری روزههلاتا بوتان و ل لایێ باکوور چایی ئارنوسی و ل باشووری که لهی چایی ههرکۆلی (ههرهکول) ه. بو پتر پیژانینان بنیره: سینان هاکان، کورد و بهرخودانهکانی ١٨١٧ - ١٨٦٧ له بهلگهنامهکانی ئهرشیفی عوسمانیدا، پیشهکی و پیدچوونهوه: دکتۆر جهبار قادر، ومهگیران: بهکرشوانی، ههولیر، ٢٠١٢، ل ٢٣٤.
- (١٩١) رۆژناما کوردستان، ژماره (٣٢)، ٦ نیسان ١٩٤٦، ل ١٣٢.
- (١٩٢) بو پتر پیژانینان سهبارته شورهشا کورین میر بهدرخان. بنیره: هوگر طاهر توفیق، الکرد والمسألة الأرمينية ١٨٧٧ - ١٩٢٠، آرپیل، ٢٠١٢، ص ٤٠٤.
- (١٩٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (٣٣)، ٨ نیسان ١٩٤٦، ل ١٣٥.
- (١٩٤) بو پتر پیژانینان سهبارته شورهشا شیخ عبیدالله نههری. بنیره: جرجیس فتح الله، مبحثان علی هامش ثورة الشيخ عبیدالله النهري، ط ٣، آرپیل، ٢٠١٠، ص ١٧ - ١١٨؛ علی اکبر سرهنگ، شورش شیخ عوبهیدوللایی نههری د بهلگهنامین قاجاری دا (افتاح ناصری)، توێژاندن و ومهگیران: مسعود خالد گولی، دهوک، ٢٠١٣، ل ٧ - ٨٨.
- (١٩٥) رۆژناما کوردستان، ژماره (٣٤)، ١٠ نیسان ١٩٤٦، ل ١٣٩.
- (١٩٦) بو پتر پیژانینان سهبارته شورهشا مهلا سهلیم بهدلیسی. بنیره: هوگر طاهر توفیق، الکرد والمسألة الأرمينية...، ص ٤٠٩.
- (١٩٧) یا دروست ئهوه کو مهلا سهلیم خو رادهستی حکومهتا عوسمانیان نهکر، بهلکو دگهل پشکداریا دهولهتا عوسمانی د شهری جیهانی یی ئیکێ دا، هیزین عوسمانیان هیرش کرنه سهر کونسرخانهیا روسی و مهلا سهلیم گرتن و سیادهدان. بنیره: ودیع جویده، المصدر السابق، ص ٢٨٢.
- (١٩٨) رۆژناما کوردستان، ژماره (٣٤)، ١٠ نیسان ١٩٤٦، ل ١٣٩.

(١٩٩) رۆژناما كوردستان وهك ئيكه مين رۆژناما كوردى ل ٢٢ نيسان ١٨٩٨ ل باژيرى قاهيره ژلايى مقداد مهدهت بهدرخان هاته دهريخستن. بو پتر پيزانينان بنيړه: كوردستان يه كه مين رۆژنامه ي كوردى ١٨٩٨ - ١٩٠٢، كوكرده وه و پيشه كى: كه مال فوئاد، بهغداد، ١٩٧٢، ل ١ - ١٠٤.

(٢٠٠) ئەڤ كومه له ل ١٩ ئه لول ١٩٠٨ ل سته مبول هاته دامه زاندين. بو پتر پيزانينان بنيړه: مالميسانژ، جه معيه تي ته عاون و ته ره قى كورد و رۆژنامه كه ي، وه رگيران: زريان رۆژه لاتي، پيداچوونه وه ي: سديق سالح، سليمانى، ٢٠٠٧، ل ٢١ - ٧٦.

(٢٠١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٥)، ١٥ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٣.

(٢٠٢) ل سالا ١٩٠٨ وهك كومه له كا ئه ده بى و په روه رده يى هاته دامه زاندين. بنيړه: عبدالستار طاهر شريف، الجمعيات والمنظمات والاحزاب الكردية في نصف قرن ١٩٠٨ - ١٩٥٨، بغداد، ١٩٨٩، ص ٣٥ - ٣٧.

(٢٠٣) بو پتر پيزانينان سه بارهت كومه لا هيشى بنيړه: عبدالستار طاهر شريف، المصدر السابق، ص ٣٧ - ٤٠؛ على تتر توفيق نيرويه ي، المصدر السابق، ص ٩٥ - ١٠٤.

(٢٠٤) بو پتر پيزانينان سه بارهت گوڤارا روژى كورد. بنيړه: هوگر طاهر توفيق، دور الصحافه الكوردية...، ص ١٦٨.

(٢٠٥) بو پتر پيزانينان سه بارهت گوڤارا هه تاو كورد. بنيړه: المصدر نفسه، ص ١٩٠.
(206) M.EMIN BOZARSLAN, JIN: GOVARA KURDI TURKCE DERGI 1918 1919, CILD: II, WESANXANA DENG, UPPSALA SWEDEN, 1985.

(٢٠٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٥)، ١٥ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٣.

(٢٠٨) ئەڤ كومه له ب چه ندين ناڤا ده يته بناڤكرن وهك (ليژنا سه ربه خويا كوردستان و ليژنا سه ربه خويى ل قاهيره و ليژنا كوردى ل قاهيره و كومه لا كوردستان ل قاهيره). بنيړه: على تتر توفيق نيرويه ي، المصدر السابق، ص ١٧١ - ١٧٧.

(٢٠٩) كومه لا (تعالى كوردستان) ل ١٩ چرييا دووى ١٩١٧ ل سته مبول هاته دامه زاندين و ل ٣٠ كانوونا دووى ١٩١٨ بشيوه يه كى فه رمى هاته راكه هاندين: بنيړه: على تتر توفيق نيرويه ي، المصدر نفسه، ص ١٥٧.

(٢١٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٣٥)، ١٥ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٣.

- (٢١١) ئەف كومهله ل ٢٠ ئەيار ١٩٢٠ ب سهروكاتيا ئەمين عالی بهدرخان هاته دامهزاندن. بنیره: علي تتر توفيق نيرهه، المصدر السابق، ص ١٨٥ - ١٩٤.
- (٢١٢) بو پتر پيزانينان سهبارت پارتا نهتهوهيا كورد. بنیره : روها آلاكوم، خويون وثوره آگری، مراجعة: شكور مصطفى، بيروت، ٢٠٠٠، ص ١١.
- (٢١٣) روژناما كوردستان، ژماره (٣٥)، ١٥ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٣.
- (٢١٤) هه مان ژماره.
- (٢١٥) هه مان ژماره.
- (٢١٦) شريف پاشا (١٨٦٥ - ١٩٥١) كورئ سعيد پاشا خهندانه ژ خهلكئ سليمانئ لسهردهمئ سولتان عبدالحميد يئ دووئ باليوزي دهولتا عوسمانئ ل سويد بوو، ژ دامهزينهريئ دهستيكي يئ كومهلا (تهعاون و تهرفق كورد) بوو ل سالا ١٩٠٨، ل سالا ١٩١٩ وهك نوونهري كوردا پشكدارئ د كونگرئ ناشتيئ ل پارييس دكهت. بنیره: روها آلاكوم، شريف پاشا : السنوات العاصفة لدبلوماسي كردي، ترجمة : شكور مصطفى، دهوك، ٢٠٠٤، ص ١٧ - ١٥٣ ؛ صالح محمد حسن (عزت بادي)، شريف پاشا حياته ودوره السياسي (١٨٦٥ - ١٩٥١)، دهوك، ٢٠٠٥، ص ١٦ - ٢٠٩.
- (٢١٧) بوغوص نوبار پاشا (١٨٥١ - ١٩٣٠) ل مسر ژ دايك بووه، زانستئ ئەندازياري ل فهرفنسا و سويسرا دخوينيت، ژ ئەندامين حزبا الرامكافار يا ئەرمهنيين چالاکشان بوو، ل سالا ١٩١٩ ئەرمهنا ئەو وهك نوونهري خو بو كونگرئ ناشتيئ ل پارييس ههلبزارتن. بنیره: ايس هاگوب بطرس آپراهاميان، آنترانيك پاشا سيرته و دوره في الحركة القومية الأرمنية ١٨٦٥ - ١٩٢٧، رسالة ماجستير، فاكولتي العلوم الإنسانية، جامعة زاخو، ٢٠١٤، ص ٧٩.
- (٢١٨) ضياء كوك ئەلب: ماموستايئ زانستين كومهلايهتي بوو و خهلكئ دياربهكره، نهژادي خويئ كوردي فهشارت ههتا بويه ئيك ژ بهلافكهريئ هزرا تورانيهتي ل توركيا، دبته بابئ گيانئ يئ توركيا نوي. بنیره: هوگر طاهر توفيق، دور الصحافة الكوردية...، ص ٢٤٠ ؛ مالميسانئ، القومية الكردية و د. عبدالله جودت في مطلع القرن العشرينات، ترجمة : شكور مصطفى، أربيل، ٢٠٠٠، ص ١٨، ٣٨.
- (٢١٩) روژناما كوردستان، ژماره (٣٦)، ١٤ نيسان ١٩٤٦، ل ١٤٧ - ١٤٨.
- (٢٢٠) هه مان ژماره.

- (٢٢١) رەفیع سالح و سدیق سالح، سەرچاوەی پێشوو، ل ٣٨.
- (٢٢٢) رۆژناما کوردستان، ژماره (٣)، ١٥ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١٠.
- (٢٢٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤)، ١٧ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١٤.
- (٢٢٤) هه‌مان ژماره.
- (٢٢٥) ئەه‌ زانا و هونهرمه‌نده ل دويف پهرتووکا (دهورهی عابدين) ل دووماهیا سه‌دی هه‌فتی کوچی ل شارمزرور ژ دایک بوویه و ل ده‌ستپیکا زاروکی‌یا خو لده‌ف بابی خو مژوولی خواندنی دبیت و پاشان ده‌جیته حوجرا فه‌قییان و ل گه‌نجاتی خو ده‌جیته به‌غدا و ل ویژی خواندنا خو ب دووماهیک ده‌ینیت. بنیره: سدیق بوهره‌که‌یی (سه‌فی زاده)، میژووی ویژهی کوردی، ب ١، چ ٢، هه‌ولیر، ٢٠٠٨، ل ٣٦٤.
- (٢٢٦) رۆژناما کوردستان، ژماره (٥)، ٢٠ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ١٨.
- (٢٢٧) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦)، ٢١ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٣.
- (٢٢٨) (علی اللهيّة - أهل الحق - يارسان): ده‌بارهی قی کومه‌لی شیخ عبدالقادر الگیلانی ده‌بیزیت: "ئه‌ف ده‌سته وه‌ک ده‌سته‌کا ئیسماعیلیه و قه‌رامطه‌یه، و کوردین (هوفانه) و (به‌رمایین مه‌جوسان) ده‌اتنه‌ دناف قی کومه‌لیدا، و ده‌بارهی ناخی علی (خودی ژنی رازی) ده‌استیدا شیوه‌ک ژ شیوین په‌رستنا په‌یکه‌رانه هه‌ر وه‌ک لسه‌رده‌مین که‌فن". بنیره: ط. اکوف (هاکوپیان)، الکورد الگوران، ترجمه: نزار آیوب گولی، مرآعه و تقدیم: عبدالفتاح علی البوتانی، ده‌وک، ٢٠٠٧، ص ٣٨ - ٣٩.
- (٢٢٩) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٦.
- (٢٣٠) هه‌مان ژماره.
- (٢٣١) ناخی قی په‌رتووکی یی دروست (سه‌ره‌نجام) ه و بو ئیکه‌مین جار ل سالاً ١٩١٤ مینورسکی شیا قی په‌رتووکی ب ده‌ستخوفه‌بینیت. بنیره: ف. مینورسکی، الأکراد ملاحظات وانطباعات، ترجمه: معروف خزنده‌ار، بیروت، ١٩٨٧، ص ٨٣ - ٨٤.
- (٢٣٢) رۆژناما کوردستان، ژماره (٧)، ٢٦ کانوونا دووی ١٩٤٦، ل ٢٦.
- (٢٣٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (١١)، ٦ شوات ١٩٤٦، ل ٤٢.
- (٢٣٤) رۆژناما کوردستان، ژماره (١٢)، ٩ شوات ١٩٤٦، ل ٤٦.

- (٢٣٥) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٤)، ١٣ شوات ١٩٤٦، ل ٥٥.
- (٢٣٦) باب و كور ئيک ل دويف ئيکی هه می مه لآ بون.
- (٢٣٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (١٦)، ١٨ شوات ١٩٤٦، ل ٦٣.
- (٢٣٨) بو پتر پيزانينان سه بارهت (مولانا خالد كوردی شاره زوری). بنيپره : محمد خالد محمد عبدالله، مولانا خالد النقشبندی ١١٩٣ - ١٢٤٢هـ، رساله ماجستير، كليه اللغه العربيه، جامعه الأزهر، ١٩٨٠م، ص ٢ - ٣٢٢.
- (٢٣٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٠)، ٢٧ شوات ١٩٤٦، ل ٧٨.
- (٢٤٠) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢١)، ٢ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٢.
- (٢٤١) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٢)، ٤ ئادار ١٩٤٦، ل ٨٦.
- (٢٤٢) رۆژناما كوردستان، ژماره (٧٠)، ٢٣ ته موز ١٩٤٦، ل ٢٧٧.
- (٢٤٣) هه مان ژماره.
- (٢٤٤) هه مان ژماره.
- (٢٤٥) سيف قاضى شاعره كى شوره شگير و ئيک ژانايين نافدار يين سه رده مى خو بوو، ب زمانى كوردى و فارسى و عه ربه بى گه له ك شعر هه نه و ل ميژوويا نه ده بى كورديدا ب پيره ميڤردى موكريان ده يته نياسين. بو پتر پيزانينان بنيپره: نه نوه رى سو لئانى و حه سه نى قازى، ژيان و شيعره كورد ييه كانى "سه يفو لئو قوزاتى قازى" ١٨٧٦ - ١٩٤٥، سليمانى، ٢٠٠٨، ل ٥٣.
- (٢٤٦) رۆژناما كوردستان، ژماره (٨)، ٢٨ كانوونا دووى ١٩٤٦، ل ٢٩.
- (٢٤٧) رۆژناما كوردستان، ژماره (٢٦)، ١٨ ئادار ١٩٤٦، ل ١٠٥.
- (٢٤٨) هه روه سا زه لآ مه كى زي ره ك و تيگه هشتى و زانا و نيشتمان په روه ر بوو و ل ده ق هه مى لايه نان ب خوشتقى ده اته دي تن و ژيى خو هه مى د نيشتمان په روه ريى دا به خت كر. بنيپره: گو قارا كوردستان، ژماره (٤)، سالى يكه م، مه اباد، مه ١٩٤٦، ل ٢.
- (٢٤٩) رۆژناما كوردستان، ژماره (٨)، ٢٨ كانوونا دووى ١٩٤٦، ل ٣٢.
- (٢٥٠) ژ دا يک بون و مرنا وى ب دروستى نه هاتيه زانين، لى دبیت ل ٩٣٧ ز ژ دا يک بوويه و ل ١٠١٠ از مريه، ناقى وى تاهيره و دگوتنى (بابا)، چونكه ئيک ژ زه لآ مي ن باش يين نه هلى هه قى يارسان بوو و ووشا بابا ژيه رى ناقى بو رييه ري ن

- ثابینی یارسان و طریقا دمویشین ئیسلامی دهاته بکارئینان، ههروهسا (عوریان) ژى دگوتنى ژیهروى بخو ئهف ئاڤه ههلبژاردبوو ئانکو رووت، چونکه وی باومری ب فهلسهفا سۆفیزم ههبوو، ههروهسا دگوتنى (ههمهدانى) چونکه ل ههمهدان ژیايه و ههرو لویرى دمريت و دهیته ڤهشارتن و د شعر دا ناڤى خو (تاهیر) بکارئینایه وهك ناسناڤ. بنیره: مارف خهزنهدار، میژووی ئهدهبی کوردی، بهرگی یهکهم: لهسهرهتاوه تا سهدهی چواردهم، ج ۲، ههولیر، ۲۰۱۰، ل ۲۰۵.
- (۲۵۱) روژناما کوردستان، ژماره (۹)، ۲ شوات ۱۹۴۶، ل ۳۴.
- (۲۵۲) روژناما کوردستان، ژماره (۱۰)، ۴ شوات ۱۹۴۶، ل ۳۸.
- (۲۵۳) روژناما کوردستان، ژماره (۱۵)، ۱۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۵۸.
- (۲۵۴) نالی ژ هۆزا ئالی بهگی مکاییلی یه و ژعه شیرهتا جافه، د هندهک ژیدهران دا هاتیه ل سالآ ۱۸۰۰ ژ دایک بوییه. بو پتر پیزانینان بنیره: مارف خهزنهدار، ژیدهری بهری، بهرگی سییهم: نیوهی یهکهمی سهدهی نۆزدهم ۱۸۰۱ - ۱۸۵۰، ل ۶۳.
- (۲۵۵) روژناما کوردستان، ژماره (۱۷)، ۲۰ شوات ۱۹۴۶، ل ۶۶.
- (۲۵۶) ههمان ژماره.
- (۲۵۷) ههمان ژماره.
- (۲۵۸) هیمن شیا رولهکی بهرچاڤ د کومارا کوردستان دا بگیريت و ل زۆربهیا جهژن و ههلهکفتنن کوماری (هیمن) ب گوتنا هۆزانن خو پشکداری دکر، لهورا قازی محهمهد دبیزیت: (هیمن شاعیری میللهته). بنیره: صلاح شیخ شرف، هیمن و ئاوارهیی و غوربهتی، ههولیر، ۲۰۱۳، ل ۲۳.
- (۲۵۹) روژناما کوردستان، ژماره (۶۵)، ۲ ته موز ۱۹۴۶، ل ۲۵۸.
- (۲۶۰) بهری کومارا کوردستان بهیته دامهزاندن هیمن ب هاریکاریا عهبدو لره حمان زهبیحی دبیته ئهندامی کومهلا (J.K) و ناڤی نهینی یی وی (هیمن) بوو و ژمارا ئهندامهتیا وی (۵۵) بوو، بشی چهندی هیمن کهفته د قوناغهکا نوی دا و گورانکاریهکا بهرچاڤ ب سهرو ویدا هات و بهردهوام هزر د رزگارکرنا کوردستان دا دکر. بنیره: هیمن، سهراوهی پیشوو، ل ۲۰.
- (۲۶۱) روژناما کوردستان، ژماره (۶۵)، ۲ ته موز ۱۹۴۶، ل ۲۵۸.

- (٢٦٢) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٥)، ٢ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٥٨.
- (٢٦٣) جوتیار توفیق، سهراوهی پیشوو، ل ١٢٦.
- (٢٦٤) ههژار ل رۆژهکا باران و ژدایکهکا شازده سالی و بابهکی چل و ههشت سالی ل گهرهکا (خری) ژدایک دبیت، دهمی ژیی وی دگههسته دوو سالی دایکا وی دمريت و ژنهکا بیانی وی خودان دکهت تا ژیی وی دگههسته چوار سالان بابی وی ژنهکا دی دئینت، ئانکو ههژار ژ قیان و میهرهبانیا دایکی بی بهش بوو. بنیره: ههژاری موکریانی: سهبردهی ژیان و ون له بهرههمی ویدا، ههولیر، ٢٠١٢، ل ٨.
- (٢٦٥) رۆژناما کوردستان، ژماره (٦٩)، ٢١ تهموز ١٩٤٦، ل ٢٧٤.
- (٢٦٦) ههمان ژماره.
- (٢٦٧) ههمان ژماره.
- (٢٦٨) ماموستا ههژار، سهراوهی پیشوو، ل ٥٢١.
- (٢٦٩) رۆژناما کوردستان، ژماره (١٦)، ٢٥ شوات ١٩٤٦، ل ٧٥.
- (٢٧٠) رۆژناما کوردستان، ژماره (٤٦)، ١١ ئهیار ١٩٤٦، ل ١٨٧.
- (٢٧١) قهدری بهگ کوری فؤاد بهگ کوری جهمیل پاشایه ل سالأ ١٨٩٢ ل ئامهد (دیاربهکر) ژدایک بوویه و ل سالأ ١٩٧٣ ل دمشق مریه، ژکهقندا باپیرین وی ژدهشتا سلوی بهرهق باژیری ئامهد قه چوون و ل ویری جیگیر بون و ههر ژقی چهندی ب ناقی (زنار سلوی) دهیته بناقکر. بو پتر پیزانینان بنیره: قدری جمیل باشا (زنار سلوی)، المصدر السابق، ص ٨.
- (٢٧٢) خهلیل خهیالی موتکی (١٨٧٦ - ١٩٢٦) ژ بناق و دهنگترین وان کهسایهتیایه ئهوین ل چاریکا ئیکی ژسهدی بیستی د بواری پیشقهبرنا زمان و رموشهنبیریا کوردی دا کارکرین، و وهک دامهزینهری ئهلفوبییا کوردی ب پیتین عهرهبی دهیته هژمارتن. بنیره: هوگر طاهر توفیق، ئهلف و بیی کوردی به پیتی عهرهبی و لاتینی، وهرگیران: نهیرمان عهبدوئلا خوشناو، ههولیر، ٢٠٠٩، ل ٢٤ - ٢٥.
- (٢٧٣) رۆژناما کوردستان، ژماره (٩٢)، ٣ چرییا ئیکی ١٩٤٦، ل ٣٢٩.
- (٢٧٤) ههمان ژماره.

- (٢٧٥) رۆژناما کوردستان، ژماره (٩٢)، ٣ چرییا ئیکێ ١٩٤٦، ل ٣٢٩.
- (٢٧٦) مه‌مدوح سه‌لیم وانلی ل سالا ١٨٩٠ ژ دایک بووه، به‌پرسی گوفارا (ژین) ل سته‌مبوول بوو هه‌تا ژماره (٢٥) کول ٢ کانوونا دووی ١٩١٩ هاتیه ده‌ریخستن، ل سالا ١٩٧٧ دچیته به‌ردلوقانیا خودی. بنیره: نازاد عوبید سالح، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ٢٠٣ - ٢٠٤.
- (٢٧٧) رۆژناما کوردستان، ژماره (٩٢)، ٣ چرییا ئیکێ ١٩٤٦، ل ٣٣٠.
- (٢٧٨) ئی د ژیده‌ری کوماری دا ب چ شیوه‌یان ئاماژه ب کار و چالاکیین قه‌دری به‌گ د (حزبا دیموکراتی کوردستان) دا نه‌هاتیه کرن.
- (٢٧٩) رۆژناما کوردستان، ژماره (٩٢)، ٣ چرییا ئیکێ ١٩٤٦، ل ٣٣٠.

پاشبه‌ند

پاشبهندی ژماره (۱)

وینێ روژناما کوردستان، لاپهرا ئیک ژماره ئیک^(۱)

پاشبەندی ژماره (۲)

ناشین وان ژنیڤن پاره وهك هاریکاری پیشکیشی حزبا دیموکراتی کوردستان گرین^(۱).

ماوهی جیژی سهره خوئی آموزگارانی
مهدرسهی کچان له دووای ووتاره کان
سه لیک له پایه کان هه ره کسه بریکه یول
باربوی حزبی دموکراتی کوردستان کرد
که له زیرهوه نیویان ده لوسری -

۱ -	یای آعای صالح شاطری	۲۰۰	ریال
۲ -	آعای خلیل قادری	۲۰۰	:
۳ -	علی شاطری	۱۰۰	:
۴ -	رحمت شافعی	۲۵۰	:
۵ -	سیدمصطفی سیدی	۱۰۰	:
۶ -	حاجی عبدالله	۱۰۰	:
۷ -	سیدعبدالله سیدی	۱۰۰	:
۸ -	مصطفی سلطانیان	۵۰	:
۹ -	کریم احمدین نیمه پوری		:
۱۰ -	رحمن کریمی	۱۰۰	:
۱۱ -	مجید ساوجیلاجی	۱۰۰	:
۱۲ -	سیدجامی جعفری	۱۰۰	:
۱۳ -	احمد توحیدی	۱۰۰	:
۱۴ -	دکتر حاتمی	۱۰۰	:
۱۵ -	غفور بابانزاده	۵۰	:
۱۶ -	علی رحمت داودی	۱۰۰	:
۱۷ -	حسین فروهر	۵۰	:
۱۸ -	علی ریحانی	۱۰۰	:
۱۹ -	سیدقادر فتادی	۵۰	:
۲۰ -	ابراهیم بلوریان	۵۰	:
۲۱ -	سلیمان افلاطون	۵۰	:
۲۲ -	سینتو زرگری	۵۰	:
۲۳ -	علی خسروی	۵۰	:
۲۴ -	عزیز مشیری	۱۰۰	:
۲۵ -	سیدمحمد سیدی	۵۰۰	:
۲۶ -	حاجی مصطفی شاطری	۲۰۰	:
۲۷ -	حاجی صالح مکه	۵۰	:
۲۸ -	سالح سهیلی	۵۰	:
۲۹ -	قاسم کریمی	۱۰۰	:
۳۰ -	حاجی مصطفی داودی	۱۰۰	:
۳۱ -	محمد ابیالی	۵۰	:
۳۲ -	حسین فتاحی	۹۰	:
۳۳ -	حسن شیرزاد	۵۰	:
۳۴ -	آقای پاشانی	۵۰	:
۳۵ -	خلیل ساوجیلاجی	۵۰	:
۳۶ -	سالح سلیمی	۵۰	:
۳۷ -	هاشم یوسف مگری	۵۰	:
۳۸ -	حسن ولی	۱۰۰	:
۳۹ -	غنی خسروی	۵۰	:
۴۰ -	شاهسلطان فتاحی فاطمی	۵۰	:
۴۱ -	فاطمه فتاحی	۵۰	:

وله ساتی ه پاش نیوهره جیزن له نیوههست
نوواندن وخرهیکه زوردا تهواپو .

پاشبهندی ژماره (۳)

ناقین وان کەسین پاره وهك هاریکاری پیشکیشی حزبا دیموکراتی کوردستان

کرین^(۳).

(گههرازهوه)

برایانی خوشهوست حاجی سید محمد سیدی ومهلامحمد
امین حدادی کهچندی لهمهوپیش لهلابهن حزبی دیموکراتی
کوردستان بسواطرافی ماکو وکوردانی آارات بودانانی
شکیلاتی حزبی دیموکرات وایجادی برابتهی لهبو نهواندا

کرین^(۳) یون روزی ۱۵ - ۱ - ۲۵ به موقعیت
گههوه وه مساهرهتهی نهواندا نم آغایانهی
نوبهواوی ژیرهوه کهلهطایفهی کوردی جلالین
وهکو نوسراوه بارهوهی حزبی دیموکراتی
کوردستانیان کردوه :

۱ - عیخ عبدالقادر حاکمی کوردستان ماکو
۹ - لیرهی دهسکدارو یکدانه بینج لیرهو
۳۷۵۰ ریال اسکناس -

۲ - حیدرآغای حیدرانلو ۲ لیرهو - ۵۷۰۰
ریال اسکناس -

۳ - محمد آغای اوتالی ۵۰۰۰ ریال
۴ - مصطفی آغای هردوسی مصرهکی ۹۰۰۰ «
۵ - ابراهیم آغای شرف بهلخهکی ۵۰۰۰ «
۶ - مصطفی آغاوحسن آغای بروکانو ۱۰۶۰۰ «
۷ - عمر شهبو ههسو خنقی ۱۵ سهروشک
۸ - بکر آغای جنیکی ۲۰ سهروشک
۹ - طی مسنو جنیکی ۱۰ «
۱۰ - خانوی ههسو جنیکی ۱۰ «
۱۱ - خانوادی قزلباش ۲۰ «
۱۲ - حسن آغای بلطکی ۹۰ «

(آغایانی نیوبراوی ژیرهوهش لهطایفهی میلانی
نهم باربروانهیان کردوه)

۱ - عمر آغای اووموی صدری کومیتتهی محلی
لکی میلان وخلهکان ۱۵ لیرهو ۱۵۰ ریال اسکناس
۲ - حسن آغای دلانی بوخوی وطایفهی ۵۰ سهروشک
۳ - سمایل آغای معاونی صدری کومیتته ۵۰۰۰ دارتلفون
۴ - آغای محمد صدیق ههروماندهی حزبی
میلانی و شهرومعاونی ۱ بخشداری ۴۰ سهروشک
لهلین حزبی دیموکرات کوردستانهوه لهنیشتمان
یههستی وههنگاو ههلینانی نهوبرایانهسویاس کراوه -

پاشبهندی ژماره (٤)

ناقیڤان کەسێڤ پاری ئەندامەتیا خو پێشکێشی کۆمیتەیا ناڤهندی یا حزبا
دیموکراتی کوردستان کرین^(٤).

کۆمه‌گ	
چەندیگ هه‌وه‌ی پێش بڕای خوێنه‌وێست ابراهیم ابراهیمیان له‌لایهن کۆمیتە‌ی مرکزی حزبی ده‌وکرات کوردستان بو مه‌لپه‌نده‌ کانی ملی جلای . قره‌نی . کاری درایه‌ که‌ به‌ کۆمه‌یه‌- کانی محلی و ولایه‌تی نه‌و جیگایانه رابگه‌ و ده‌ستوراتی یووستیان بداتی پاش به‌جی هینالی کاری بی‌اسپیر درا و چه‌نده‌ روزیکه	
کوردستان	
ماوه‌ی لایه‌ره ٣	
کۆمه‌گ	
پولانه‌ی زیرویان له‌ بابته‌ بۆی عه‌شه‌وه‌ بو کۆمیتە‌ی مرکزی ئارده‌راوه :	
١ -	کۆمیتە‌ی قزانداغ به‌ هوی امو آغای
ریال ٦٠٠٠	آمو‌ی صدیری کۆمیتە .
٢ -	کۆمیتە‌ی قره‌نی به‌ هوی حیدر آغای
« ١٤٩٠	حیدرانلو صدیری کۆمیتە .
٣ -	کۆمیتە‌ی آداخان به‌ هوی عمر آغا
« ٣٩٩٠	صدیری کۆمیتە .
« ١١٣٨٠	ته‌واوی
و آغایانی ئوبراوی زیره‌وه‌ش ته‌م پولانه‌یان به‌ کۆمه‌گ ئارده‌وه :	
١ -	آغای عبدالله قهرمانی صدیری
ریال ١٠٠٠٠	کۆمیتە‌ی ملی .
« ٣٠٠٠	٢ - آغای عزیز آغای دوده‌کی
« ٢٠٠	٣ - آغای صدیق آغای قهرمانی
« ٦٠٠	٤ - آغای حسین آغای علمشاهی
« ١٦٦٠٠	ته‌واوی

پاشبهندي ژماره (ه)

ناقين وان كهسيين هاريكاري پيشكيشي هيژين كومارا كوردستان كرین^(ه).

ناردني سووقات بو

براياني بارزاني لهجبه

و-كو اداري تبليغاتي كوردستان
خبري داوه روزي ٦ گه لاوير له لايهن
اداري ناوبراوه وه ٣٠٠ چوت كو-
رهوي له سوقاتي خهلكي شاري بو
براياني بارزاني لهجبه ناردرا.

صلوهي نيوي ئه و كه سانهي

كومه گيان به براياني جبهه كردو

١٨	حلي محدود فلك نازي	٥٠	قالب صابون
١٩	حسن مجور	١٦	دانه كاغذ سينار
		٣	قالب صابون
		١	چوت كورموي
٢٠	وستاماح عباس سلماي	٥٠	ريال نهغد
٢١	سولي هادي	٥٠	٠
٢٢	مهي الدين حمانجي	٥٠	٠
٢٣	محمد احمد حاجي سلماي قورمجي	٥٠	٠
٢٤	سوري آوكيري حدام شجاع الملك	٢٠	دهسه كاغذ
		٣	قالب صابون
		٥٠	ريال پول
٢٥	احمد حاجي سلماي قورمجي	٥٠	ريال دهسه كاغذ
٢٦	عبدالحق ميني زيني	٢٠	٠
		١٠	٠
٢٧	محمد رسول انجيري	١٠	٠
		١٠٠	ريال نهغد
٢٨	سدون شمسي	١	چوت كهوش

كومه گ

ئه و يايو آغايان كومه گيان به براياني جبهه كردو:

آغاي طه ميرزا علي مهاجري ٤ چوت كورموي ٢ قالب صابون

٠ رجب قورمجي حماي نهره ١ ٠ ٢ ٠

٠ باي صفري خسروي ٣ ٠ ١٥ ٠

٠ آغاي غني خسروي ٠ ٠ ٠ ٠

٠ باي خديجهي حيدري ١٠ ٠ ١٠ ٠

٠ آغاي جعفر آغاي كريمي ٠ ٠ ٠ ٠

٠ كارگه راني چاپخانهي كوردستان ٠ ٠ ٠ ٠

٠ آغاي نتاح اناهيده كارمند اداري آمار ٨ چوت كورموي ٢٠ دهسه كاغذ سينگار

٠ آغاي حسين ندين ١٠ قالب صابون ٨ چوت كورموي

پاشبهندی ژماره (٦)

ناقین وان که سین هاریکاری پیشکیشی هیژین کو مارا کوردستان کرین (٦).

صورتی اشیا ئیکی که له طرف نیو بر اوانی خواره و هه پيشمه رگه گانی جبهه هه بیکراوه		ماوهی نیوی نهو که سهانهی که کومه گیان به جبهه ی کردوه	
نیوی دیاری	نیو و نیو بانگ	ردیف	نیوی دیاری ماوه
٥٠ ربال	١ صالح بارامی خیاط	١	٣٧ آغای میرزا حسین آلباسی ١٠٠٠ ربال نقد
١٠٠٠ ربال نقد	٢ آغای عابریخان اردلان صدوی کو بیتهی سقا . هشت دکان علاف میرزا محمود	٢	٣٨ مرزا حمزه رسول کاراژ : : ٥٠٠
(٢٥) بو ط آرد	٣ حابیدی و خلیل صالحی و عبدالخالق و میرزا مصطفی سید نجمه الدین و سید صالح و محمد بابزندی تیزی کوری و هانی عبدالله رییسی . رحمن رشید زاده . محمد غالب دباغی ماوستای گلاوژ . عبدالله حاجی کریم خیاط .	٣	٣٩ آمین زنی عریزی کاروانسرا دار ١٠٠ : : ١٥ : : : : : : دسته کاغنیسیار
٣ قالب مابون و ددسته کاغنیسیار .	٤ میرزا کریم فرهادی .	٤	٤٠ معروف دربابی ٦ قالب مابون ٣٠ : : : : : : دسته کاغنیسیار
٨ قالب مابون ١٠ دسته کاغنیسیار .	٥ امیر کوری کاکه رحیمی جوانهرد .	٥	٤١ محمدمدی خاطرئی ١٠٠ ربال : : : : : :
٤ جوت گوره وی ١٠ دست کاغنیسیار .		٦	٤٢ سلطانی عزیزیه ٢٠ : : : : : :
٢ جوت گوره وی ٤١ دسته کاغنیسیار .		٧	٤٣ کاکه رسول میانی خال ١٠ دسته کاغنیسیار ٦٠ ربال نقد
١٠ قالب مابون .		٨	٤٤ مصطفی بو تائی ٣ قالب مابون جوتیک گوره وی ٢٠ ربال بول
١٠ جوت گوره وی و ١٠ قالب مابون .			٤٥ بارون آتاز سوم ١٠ دسته کاغنیسیار ١ دسته شمه ٣ قالب مابون
			٤٦ ددان بوته ٥٠ ربال بول
			٤٧ کریمی طاهر ٥٠ ربال بول
			٤٨ بارون ارناک ١٠ دسته کاغنیسیار ٣ جوت گوره وی ١٠ قالب مابون
			٤٩ کچی : : چکوله ٣٠ ربال نقد
			٥٠ ژنی باهون ارناک : : : : : :
			٥١ آردوشی گوره دوو ٨ ساله ٥٠ قالب مابون ١١ دسته کاغنیسیار
			٥٢ حاجی حلیل دانسی ٥٠ ربال
			٥٣ کریم باغچی بقال ٢٠ دسته کاغنیسیار ٤ قالب مابون
			٥٤ حاجی علی نو کهمچی ١٢ : : : : : : ٥٠ ربال بول
			٥٥ محمدمدی خدادادی ٥٠ ربال نقد
			٥٦ عریزی گل باغی ٥٠ : : : : : :
			٥٧ حسن اسکندری ٣٠ دانه کاغنیسیار
			٥٨ حاجی صالحی خرازی ٣٥ : : : : : :
			٥٩ رحیمی خرازی ١٥ دانه کاغنیسیار
			٦٠ حسین خرازی ١٠ دسته کاغنیسیار سیدار
			٦١ رحمنی : : : : : : ٥
			٦٢ سولی حسن فاوچی ١٠٠ : : : : : :
			٦٣ محمد حاجی سید کریمیان ٣ جوت گوره وی ٣٠ دسته کاغنیسیار
			٦٤ ده قالب مابون
			٦٥ حاجی محمدمدی نوکامی ٣٠ دسته کاغنیسیار ١٠ قالب مابون ٢ جوت گوره وی
			٦٦ حکیمی زرگه بی خال ١٠٠٠ ربال نقد
			٦٧ پیش بهر گفاح مطلب آله ویسی ١٥ دسته کاغنیسیار ١٠ قالب مابون
			٦٨ خان میرزا مازوچی ٥ قالب مابون ٢ دانه آرد مچن ٣ جوت گوره وی
			٦٩ بارون مشروب فروش ٢٠٠٠ ربال نقد
			٧٠ وستا رحمان شهری و سلطانی برادی ٦٠ دسته کاغنیسیار

پاشه‌ندی ژماره (۷)

ناقین وان که سین هاریکاری بو زیندانیین دریکا نیشتمانیدا هاتینه زیندانکرن

پیشکشکرین^(۷).

هواغایانه اعانه‌یان بو محوسین ری نیشتمان لهد	
پرداخت کردوه	
ردیف -	نیوونهرت
۱ -	جناب حاجی باه شیخ
۲ -	رحیم آقای سیف قاسی
۳ -	احمد آقای ایلخانی زاده
۴ -	حاجی کاوهرجن ایلخانی زاده
۵ -	ابراهیم آقای ایلخانی زاده
۶ -	سید محمدامین هیم شاعرلی
۷ -	عبدالرحمن حزار : :
۸ -	ابراهیم آقای قهرمانی
۹ -	حسن آقای دهبوگری زاده
۱۰ -	حاجی کریم پنجوی
۱۱ -	رحمن ولی زاده
۱۲ -	حمید بلوربان
۱۳ -	ملا عبدالله مفتی زاده
۱۴ -	حاجی عبدالخالق حسن زاده
۱۵ -	حاجی فتح‌اله ناصری
۱۶ -	سعد ولی زاده
۱۷ -	حاجی محمد سوئی زاده
۱۸ -	رحمن عطاری
۱۹ -	عبدالکریم بلوربان
۲۰ -	عزیز صدیقی
ماوه‌له‌لایره ۳	
هواغایانه اعانه‌یان بو محوسین ری نیشتمان لهد	
پرداخت کردوه	
ماوی ژماره ۱۵	
۲۱ -	حاجی مصطفی و حسین داودی
۲۲ -	حاجی سید عبدالله ابوی
۲۳ -	سید جامی چهلری
۲۴ -	محمد مولوی زاده
۲۵ -	حاجی شیخ عبدالله شریفی
۲۶ -	میرزا محمد خرازی
۲۷ -	رسول جامی
۲۸ -	مصطفی محمود زاده
۲۹ -	حاجی مطلب بودهی
۳۰ -	حاجی صالح عثمانی
۳۱ -	محمد رسول سوئی زاده
۳۲ -	سید صالحیان
۳۳ -	حاجی رحمان شیرینی
۳۴ -	هاشم حلیل زاده
۳۵ -	حاجی صالح ساجیان
۳۶ -	حاجی محمد کرمانیان
۳۷ -	محمد نورکی
۳۸ -	حاجی محمد نکالی
۳۹ -	حیدر نیک قاسی
۴۰ -	دودان زنگری
۴۱ -	بنیامین نظری
۴۲ -	حاجی حسن کانی‌رشی
۴۳ -	آغا محمد ساوچیلانی
۴۴ -	محمد حمیدی
۴۵ -	حاجی حسن الیاسی
۴۶ -	محمد حسن بیژاده و محمد صالح زاده
۴۷ -	مناف کریمی
۴۸ -	معروف شافعی
۴۹ -	بازید شافعی
۵۰ -	ملا علی مفتی
۵۱ -	حاجی صالح خرازی
۵۲ -	مصطفی سلیمانان
۵۳ -	کریم احمدین
هجمه ۳۹۶۱۰	
(هواغایانه اعانه‌یان بو محوسین ری نیشتمان)	
(تهد کردوه)	
۱ -	آقای بیروت آقای امیر عثمانی
۲ -	کریم آقای کریمی
۳ -	حاجی محمد آقای حسینی
۴ -	همزه آقای عزیزی
۵ -	قادر قهرمانی
۶ -	کاوهرجن امیر عثمانی
۷ -	کاوهرجن قادری
۸ -	سلطان آقای معروفی
۹ -	عزیز آقای عباسی
۱۰ -	رحمت شافعی
۱۱ -	سلیم آقای باقری
۱۲ -	علی خان بودهی
۱۳ -	بایر آقای ام‌پاری منگور
۱۴ -	بازید آقای کورک
۱۵ -	قادر آقای معروفی
۱۶ -	همزه آقای کریمی
۱۷ -	همزه آقای قهرمانی
۱۸ -	بازید آقای عباسی
۱۹ -	علی خسروی
هجمه ۸۰۰۰	

پاشبهندی ژماره (۸)

بریارا قازی محهمهده ربارهی به لآفکرنا وانین پولا ئیکى د روژناما کوردستان دا^(۸).

دهرسی زمانى كوردى		دهرسى يه كهم	
		راو	
		روو	
راو	راو		
راو	روو		
روو	راو		
ورا	وار	روا	

دهرسی زمانى كوردى		دهرسى يه كهم	
سوار	سوار	سوار	سوار
سوار	سوار	سوار	سوار
سوار	سوار	سوار	سوار
سارد	سارد	سارد	سارد
داس	داس	داس	داس
سور	سور	سور	سور
سور	سور	سور	سور
سارد	سارد	سارد	سارد
دهشق	دهشق	دهشق	دهشق
دار	دار	دار	دار
سارد	سارد	سارد	سارد
داو	داو	داو	داو
دوو	دوو	دوو	دوو
رى	رى	رى	رى
سو	سو	سو	سو
سارد	سارد	سارد	سارد
سوار	سوار	سوار	سوار
سوار	سوار	سوار	سوار
سوار	سوار	سوار	سوار
سوار	سوار	سوار	سوار

دهرسی زمانى كوردى		دهرسى دوهم	
داس	داس	داس	داس
داس	داس	داس	داس
داس	داس	داس	داس
داس	داس	داس	داس
دا	دا	دا	دا
وس	وس	وس	وس
دا	دا	دا	دا
دهشق	دهشق	دهشق	دهشق
ورد	ورد	ورد	ورد
داو	داو	داو	داو
رووس	رووس	رووس	رووس
دا	دا	دا	دا
دار	دار	دار	دار
دوو	دوو	دوو	دوو
دار	دار	دار	دار

پاشبهندی ژماره (۹)

ناقین وان ژنین پاره وهك هاریکاری پیشکیشی حزبا دیموکراتیا ژنین کوردستان

کرین^(۹).

[باربووله لاین یایان]

روزی جیزی نهوای مه کهله حزب یاین
جیزن کیرابوو خانان زیره وه هه ریک به
اندازهی خسوی کومه گیان به حزب زمان
کرد سوپاسیان ای ده کهمین .

۱ -	یاسی معظم پیشوا	۲۰۰	ریسال
۲ -	رحمت شافعی	۸۰	»
۳ -	غی شامی	۲۴۰	»
۴ -	حسن داودی	۸۰	»
۵ -	حاجی مصطفی شاطری	۸۰	»
۶ -	سالم شاطری	۱۰۰	»
۷ -	حاجی قوم قلمهیی	۵۰	»
۸ -	حاجی طه زاده	۵۰	»
۹ -	ملا عبدالله مدرسی	۲۰	»
۱۰ -	سید رحمان ابویی	۵۰	»
۱۱ -	مهیدساو حیلانجی	۵۰	»
۱۲ -	علی خسروی	۵۰	»
۱۳ -	عزیز مشیری	۲۰	»
۱۴ -	کریم ناظمی	۴۰	»
۱۵ -	وهاب بلوری	۴۰	»
۱۶ -	عای رحمانی	۵۰	»
۱۷ -	خلیل قادری	۵۰	»
۱۸ -	سیفی قاضی	۱۰۰	»
۱۹ -	رعای زرگری	۵۰	»
۲۰ -	باباخانی	۳۰	»
۲۱ -	عزیز صدیقی	۴۰	»
۲۲ -	حاجی داودی	۴۰	»
۲۳ -	مصطفی سلطانیان	۵۰	»
۲۴ -	صدیقه ولی زاده	۵۰	»
۲۵ -	سید محمد حمیدی	۲۰	»
۲۶ -	مصطفی مؤمنی	۲۰	»
۲۷ -	دلشاد سوای	۲۰	»
۲۸ -	فتاح مصباحی	۱۵	»
۲۹ -	مصطفی بلوری	۳۰	»
۳۰ -	امامی	۱۰	»
۳۱ -	وهاب قاضی	۵۰	»
۳۲ -	حسن شیرزاد	۴۰	»
۳۳ -	آمینا الهی	۱۰	»

پهراویزین پاشبهندی

- (۱) روژناما کوردستان، ژماره (۱)، ۱۱ کانونا دووی ۱۹۴۶، ل ۱
- (۲) روژناما کوردستان، ژماره (۲۹)، ۳۰ ئادار ۱۹۴۶، ل ۱۲۰.
- (۳) روژناما کوردستان، ژماره (۳۵)، ۱۵ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۴۴.
- (۴) روژناما کوردستان، ژماره (۵۲)، ۲ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۱۱ - ۲۱۲.
- (۵) روژناما کوردستان، ژماره (۵۶)، ۱۱ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۲۸ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۵۹)، ۱۸ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۳۸ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۷۳)، ۴ ئاب ۱۹۴۶، ل ۲۸۹.
- (۶) روژناما کوردستان، ژماره (۵۸)، ۱۶ حوزمیران ۱۹۴۶، ل ۲۳۴ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۶۵)، ۲ تهموز ۱۹۴۶، ل ۲۵۹.
- (۷) روژناما کوردستان، ژماره (۱۵)، ۱۶ شوات ۱۹۴۶، ل ۵۹ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۱۶)، ۱۸ شوات ۱۹۴۶، ل ۶۳.
- (۸) روژناما کوردستان، ژماره (۳۱)، ۳ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۲۸ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۳۲)، ۶ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۳۲ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۳۳)، ۸ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۳۶ ؛ روژناما کوردستان، ژماره (۳۵)، ۱۵ نیسان ۱۹۴۶، ل ۱۴۴.
- (۹) روژناما کوردستان، ژماره (۴۶)، ۱۱ ئه یار ۱۹۴۶، ل ۱۸۸.

ئەنجام

هەر چه‌نده ماوی حوکمرانیا کۆمارا کوردستان ماوه‌کی کورت بوو و بتنی (۱۱) هه‌یف بوون، لی دقئ ماوه‌یدا کومه‌کا گۆقار و رۆژنامه‌یین کوردی هاتنه‌ دهریخستن و به‌لأفکرن وه‌ک (گۆقارا ئاوات، گۆقارا هاواری کورد، گۆقارا کوردستان، رۆژنامه‌ کوردستان، گۆقارا هه‌لأله، گۆقار و رۆژنامه‌ هاواری نیشتمان، گۆقارا گروگالی مندالانی کورد، گۆقارا زانست، گۆقارا ئاگر)، ژ ناخین قان گۆقار و رۆژنامه‌یین کوردی ره‌وشا کوردان یا وی سه‌رده‌می بۆ مه‌ دیاردبیت، چونکه هه‌ر ئیک ب راما نا جه‌ی کوردان و نه‌خوشیی کوردان و هه‌یشی و ئومیدین گه‌لی کورد هاتینه‌ بنافکرن.

ل ده‌می خواندنا رۆژنامه‌ (کوردستان)، و به‌ریخودانا بابه‌ت و راپورتین ب ده‌قه‌رین ئزیر ده‌سته‌ه‌لاتداریا کوماری قه‌ گریډایی، چه‌ندین ئه‌نجام دیاردبن، ژوانان :

۱. دهرکه‌فتنا رۆژنامه‌ کوردستان مه‌زنترین ده‌سکه‌فتیا کۆمارا کوردستان بوو، چونکه ئیکه‌مین رۆژنامه‌ کوردی یه‌ ل سه‌ر پارچه‌کا ئازاد و سه‌ریه‌خویا کوردستان هاتیه‌ دهریخستن و به‌لأفکرن، له‌ورا قئ رۆژنامه‌ی گرنگی و جه‌ه‌کی تاییه‌ت ل ده‌ق خه‌لکی مه‌هاباد و ده‌قه‌رین کوماری هه‌بوو و ناما سه‌ره‌کی یا قئ رۆژنامه‌ی بۆ خه‌لکی ئه‌و بوو، کو گه‌لی کورد وه‌ک هه‌می ملله‌تین جیهانی مافی ئازادی و سه‌ریه‌خویا نه‌ته‌وه‌یی هه‌یه‌.

۲. ئەم شین بیژین د ماوی حوکمرانیا کۆمارا کوردستان، رۆژنامه‌ کوردستان شیا زیده‌ترین ژماران ل کورتترین ماوه‌یی دا به‌لأف بکه‌ت، هه‌ر چه‌نده ژیی قئ کۆماری بتنی (۱۱) هه‌یف بوون، لی قئ رۆژنامه‌ی شیا تا (۱۱۳) ژمارین خو به‌لأف

بکەت و ژمارە (۱۱۴) ل دەمی هاتنا هیژین ئیرانی بۆ مەهاباد د چاپخانی دا هاتە سوتن، دیسان ب چ شیوهیان ئەق رۆژنامە نە دهاتە پاش ئیخستن، بەلکو رۆژ ب رۆژ نئیسەری زیدەتر ل دەوروبەری خۆ کوم دکرن.

۳. رۆژناما کوردستان شیا رۆلەکی بەرز د هشیارکرنا هەستی نەتەوهیی و ئیکگرتنا کوردان دناق گەلی کورد ل کۆمارا کوردستانی دا بگیریت، چونکە رۆژناما کوردستان رۆژنامەکا شورەشگیری و نەتەوهیی بوو و کوردین کۆماری هزرکرن ئەو گەهشتن وی چەندا د سەری واندا رەنگشەدایی و ژ نیشکەکی قە کوردان ئەق حوکمرانیە ب دەستخوقەئینان.

۴. هەرەسا ئەق رۆژنامە دبیتە ئیک ژ ژیدەری هەرە گرنگ بۆ میژوویا گەلی کورد ب تایبەت میژوویا رۆژەلاتی کوردستانی، و هەر ژ ژمارا (۸) ل میژوویا ۲۶ کانوونا دووی ۱۹۴۶ دەرکەفتی تا ژمارە (۳۶) ل میژوویا ۱۴ نیسان ۱۹۴۶ دەرکەفتی، باس ژ میژوویا کوردان دەبیتە کرن، دیسان بریکا قی رۆژنامی رهوشا کۆمارا کوردستانی و بارودوخ و روودانین دق ماوهیدا ل دەقەری پەیدابوین بومە دیاردبن.

۵. دی بینین ژمارین قی رۆژنامی ل زۆریەیا دەقەری لژیر دەستەلاتداریا کۆمارا کوردستانی دهاتنە بەلاقرن، زیدەباری گەهشتنا قی رۆژنامی بۆ دەقەری باشووری کوردستان (کوردستانا عیراق)، لەورا ل ژمارە (۱۳) ئەوا ب میژوویا ۱۱ شوات ۱۹۴۶ دەرکەفتی ب ناقی (بو حزبی دیموکراتی کوردستان) ژلای (تیشک) ژ باشووری کوردستان بۆ رۆژنامی هاتیە هنارتن و تیدا پیروزبایان ل بلندکرنا ژلای کوردستان دکەت.

۶. رۆژناما کوردستان پەردە ل سەر گەلەک لایەنین قەشارتی ل کۆماری راکرن، وەک بەلاقرن پیزانین گرنگ دەبارە چاچیکەفتنا رۆژنامەقانی ئیرانی دگەل قازی محەمەد و روودانین بەرپابوونا هەمی شەری دناقبەرا حکومەتا تەهرانی و هیژین کۆماری دا هاتینە روودان و دیارکرنا ناقین وان کەسین خیانتە ل کۆماری کرین، هەرەسا قی رۆژنامی هەمی بەندین ریکەفتناما

کوردستان - ئازمربایجان ب شیوهیهکی وورد به لاقکریه، زیدهباری دیارکرنا ئابووریا کوماری، بو ئیکه مین جار لقهکی (حزبا دیموکراتی کوردستان) تایهت ب ژنن کوماری قه ب ناخی (حزبا دیموکراتیا ژنن کوردستان) هاته دامهزاندن، و ژنن کورد ب نئیسینا بابهت و راپورتان پشکداری د روژناما کوردستان دا دکرن، دگهل دیارکرنا گهلهک کار و چالاکیین دی یین ژلایی کومارا کورستانقه هاتینه ئه نجام دان دخی روژنامی دا باس لی هاتیه کرن.

۷. دمبارهی راپورت و بابهتین روژناما کوردستان دهیته تییینی کرن، کو زوریهیا نئیسهرین قی روژنامی نئیسهر و چالاکفانین سیاسی و هونهرمه نندین زیرهک و شارمزا بوون، ئەق چهنده بویه ئەگەر راپورتین قی روژنامی ب شیوهیهکی ساده و کاریگەر و مضادار بهینه نئیسین، ههروهسا هندهک ژ نئیسهرین قی روژنامی بهرهمین وان ل روژنامهین ئیرانی ژی دهاتنه به لاقکرن، ژوان نئیسهران وهک (ههژاری موکریان) ئانکو کورد ژ کاری روژنامه قانیی نه دوور بون.

ژیدەر

ئىكەمىن : رۇژنامىن كوردى:

أ - رۇژناما كوردستان:

۱. رەفيق سالىح و سديق سالىح، رۇژنامەى كوردستان : مەھاباد ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ ى ھەتاوى (۱۹۴۶)، سلىمانى، ۲۰۰۷.

ب - رۇژنامە و گوڤارىن كوردى:

۱. رۇژناما ھاوارى نىشتمان: ارگان يەكەتى جەوانانى ديموكرات كوردستان، ژمارە (۱) و (۲)، سالى ئەوھل، ۱۹۴۶.
۲. رۇژناما كوردستان، ح. د. ك. ا، ژمارە (۲۳۳)، ۱۹۹۶. (حزبا ديموكراتى كوردستانا ئيران).
۳. گوڤارا نىشتمان: گوواريكى كومەلايەتى، ئەدەبى، خويندەوارى و مانگى كوردى، ژمارە (۱)، سالى يەكەم، مەھاباد، پوش پەرى ۱۳۲۲، جولاي ۱۹۴۳.
۴. گوڤارى اوات، ژمارە (۱)، سالى يەك، ۱ خەزەل وەرى ۱۳۲۴ - ۲۳ ئوكتوبەر ۱۹۴۵.
۵. گوڤارا ھاوارى كورد، ژمارە (۱)، رەزبەرى ۱۳۲۴ شمسى.
۶. گوڤارا ھەلالە، ژمارە (۱)، سالى يەكەم، رەشەمەى ۱۳۲۴، بوكان.
۷. گوڤارا ھاوارى نىشتمان : بلاوكەرەمەى بىرى يىكەتى جەوانانى ديموكرات، ژمارە (۱)، سالى ھەوھل، مەھاباد، ۱۹۴۶.
۸. گوڤارا كوردستان، ژمارە (۱)، سالى يەكەم، مەھاباد، ۶ كانونى يەكەم ۱۹۴۵.
۹. گوڤارا كوردستان، ژمارە (۴)، سالى يەكەم، مەھاباد، مە ۱۹۴۶.

ج - رۇژنامە و گوڤارىن كوردى يىن ئسەر شىوى پەرتووكان بەلاڤكرى:

۱. جەمال نەبەز، گوڤارى نىشتمان : تەمووزى ۱۹۴۳ - مایسى ۱۹۴۴ زمانى ھالى كۆمەئەى ژىكاف و ئىدیولوژى ھورده بۇرژواى رۇشنىبىرى ناسیونالیست لە كوردستاندا، سوید، ۱۹۸۳.
۲. صديق صالح و رفيق صالح، نامە ھفتگی كوهستان، شماره (۱ - ۸۴)، (۱۷ اسفند ۱۳۲۳ - ۱۲ اسفند ۱۳۲۵)، سلىمانى، ۲۰۱۰.
۳. كوردستان يەكەمىن رۇژنامەى كوردى ۱۸۹۸ - ۱۹۰۲، كۆكردنەوہ و پيشەكى : كەمال فوئاد، بەغداد، ۱۹۷۲.
۴. ھىمدادى حوسین، گوڤارى گرگاى مندالانى كورد و سەرەتای رۇژنامەنووسى پەرەردەمى، چاپخانەى وەزارەتى پەرەردە، ھەولئیر، ۲۰۰۲.

دووهمین : به لکه نامەین نه به لافکری :

أ - به لکه نامەین عیراقی :

۱. د. ک. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ۳۱۱/۴۹۵۳، الوثيقة رقم ۹۰، ص ۱۶۶، كتاب المفوضية الملكية العراقية في طهران بتاريخ ۲۲ كانون الأول ۱۹۴۵.
۲. د. ک. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ۳۱۱/۴۹۵۳، الوثيقة رقم ۷۱، ص ۱۲۸، تقرير القنصلية الملكية العراقية في تبريز بتاريخ ۱۰ كانون الثاني ۱۹۴۶.
۳. د. ک. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ۳۱۱/۴۹۵۳، الوثيقة رقم ۷۷، ص ۱۳۹، كتاب المفوضية الملكية العراقية في طهران بتاريخ ۲۱ كانون الثاني ۱۹۴۶.
۴. د. ک. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ۳۱۱/۴۹۹۳، الوثيقة رقم ۲۱۰، ص ۲۶۲، تقرير القنصلية الملكية العراقية في تبريز بتاريخ ۴ آب ۱۹۴۶.
۵. د. ک. و، الوحدة الوثائقية، ملفات البلاط الملكي، الملف ۳۱۱/۴۹۹۳، الوثيقة رقم ۲۲۷، ص ۱۹۴۶، كتاب المفوضية الملكية العراقية في طهران بتاريخ ۵ آب ۱۹۴۶.

سییه مین : بیرهاتنین که سایه تی :

أ - بیرهاتنین بزمانی کوردی :

۱. سدیق سألح، بیرموهریه کانی محهمهد شاپه سندی، له بلاوکراره کانی بنکه ی ژین، سلیمان، ۲۰۰۷.
۲. عهبدوللا سؤفی که ریم سهراج، سه ریا زینکی ون له تاکه کۆماره که ی کوردا، یاداشت، هلسنکی، ۱۹۹۵.
۳. عه قید به کر عهبدولکه ریم چهویزی، گه شتیک به کۆمار ی مه هاباد دا : بیرموهریه کانم له رۆژه لاتنی کوردستاندا ۱۹۴۴ - ۱۹۴۷، ج ۲، دهمزگای چاپ و بلاوکردنه وهی ئاراس، ههولیر، ۲۰۰۱.
۴. غه نی بلوریان، ئاله کۆک : به بۆنه ی په نجا سألهی دامه زرانده وهی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران ۱۳۲۶ - ۱۳۷۶ ههتاوی، کۆکردنه وه و ئاماده کردنی : حامید گه وهه ری، Forfattares Bokmaskin، ستۆکه هولم، ۱۹۹۷.
۵. قوام السلطنه، مو حاکه مه کردنه که ی پيشهوا قازی محهمهد له یاداشته کانی قوام السلطنه دا، ومه رگیران : موه کری، ج ۴، دهمزگای چاپ و بلاوکردنه وهی ئاراس، ههولیر، ۲۰۰۷.

٧. محمد خالد محمد عبدالله، مولانا خالد النقشبندی ١١٩٣ - ١٢٤٢هـ، رسالة ماجستير، كلية اللغة العربية، جامعة الأزهر، ١٩٨٠م.
٨. ناظم يونس الزاوي، التاريخ السياسي لأمتيازات النفط في إيران ١٩٠١ - ١٩٥١، أطروحة دكتوراه، كلية التربية، جامعة المستنصرية، ١٩٩٩.
٩. هند طاهر خلف البكاء، العلاقات الإيرانية - السوفيتية ١٩٤١ - ١٩٥١، رسالة ماجستير، كلية التربية، جامعة المستنصرية، ٢٠٠٥.
١٠. ياسين خالد حسن، كردستان الشرقية : دراسة في الحركة التحررية القومية فيما بين الحربين ١٩١٨ - ١٩٣٩، رسالة ماجستير، كلية الآداب، جامعة صلاح الدين، ١٩٩٥.

پینجھمین: پھرتووک:

أ - پھرتووکین کوردی:

١. نارام محمەد غەریب و کاکشار ئورەمار، میژوووی کۆماری کوردستان لە وینەدا، موزەخانەى نیشتمانى ئەمنە سوورەکە، سلیمانی، ٢٠١٣.
٢. ئافراسیاو هەورامى، پەيوەندیەکانى کوردستان و ئازەربایجان و هەرەسەینانى هەردوولا لە ساڵى ١٩٤٦ (لە بەلگە و سەرچاوەکاندا)، دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم، سلیمانی، ٢٠٠٨.
٣. ....، رووداوەکانى رۆژەلآتى کوردستان لە چەند بەلگەنامەىەکی شورەمویدا (١٩٤٥ - ١٩٤٧)، پێشەکی و پێداچوون، یاسین سەردەشتى، لە بلاوکراوەکانى بنکەى ژین، سلیمانی، ٢٠٠٦.
٤. ....، مستەفا بارزانى : لە هەندىک بەلگەنامە و دۆکیومەنتى سۆقیەتیدا ١٩٤٥ - ١٩٥٨، دەزگای چاپ و بلاوکردنەوهى ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٢.
٥. ئەحمەد حەمە ئەمین (رەنجیار)، کۆماری کورد لە رۆژەلآتى کوردستان کانوونى دووهمى ١٩٤٦ بو تشرینی دووهمى ١٩٤٦، سلیمانی، ٢٠٠٠.
٦. ئەحمەد محمەد ناسر باومر، دۆزى کورد لە پەيوەندیەکانى عێراق - ئێراندا (١٩٣٧ - ١٩٤٧)، سەنتەرى لیکۆلینەوهى ستراتیجى ی کوردستان، سلیمانی، ٢٠١٠.
٧. ئەنومەرى سولتانی و حەسەنى قازى، ژيان و شیعەرە کوردیەکانى "سەیفولقوزاتى قازى" ١٨٧٦ - ١٩٤٥، لە بلاوکراوەکانى بنکەى ژین، سلیمانی، ٢٠٠٨.
٨. ئەيوب ئەيوب زاده، لە ژیکافهوه بو کۆمار : میژوونووسى حیزبى لە ژیر تیشكى رەخنەدا، چاپخانه رۆژ، هەولێر، ٢٠١٤.

٩. ئیدریس عەبدوڵلا مستەفا، رۆژنامەگەریی منداڵان بە زمانی کوردی : لیکۆلینەوویەکی میژوووی رەخنەیی یە، بەریوەبەرایەتی چاپخانەیی رۆشنبیری، هەولێر، ٢٠٠٤.
١٠. بورهان قانع، دیوانی قانع : شاعیری چەوساوەکانی کوردستان ١٨٩٨ - ١٩٦٥، چ ٤، سلێمانی، ٢٠٠١.
١١. جەلیل گادانی، با نەبیتە درۆی پاش مردوو، ب.ج، ٢٠٠٠.
١٢. ....، پەنجا سال خەبات : کورتە میژووویەکی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، ب ١، چ ٢، چاپخانەیی خانە، دھوک، ٢٠٠٨.
١٣. جەمال خەزەندار، ئینسکلۆپیدیای رۆژنامەگەریی کوردی ١٨٩٨ - ٢٠١٠، پێداچوونەووە و پوختەکردن : عەبدوڵلا زەنگەنە، لە بلاوکراوەکانی سەندیکیای رۆژنامەنووسانی کوردستان، هەولێر، ٢٠١١.
١٤. جوتیار توفیق، بیلۆگرافیای رۆژنامەگەریی کوردی لە رۆژھەڵاتی کوردستان و دەرموویدا، لە بلاوکراوەکانی بنکەیی ژین، سلێمانی، ٢٠٠٧.
١٥. حامید گەوھەری، ژبانی سیاسی و کۆمەڵایەتی پێشەوا قازی محەمەد و کاریگەریی لەسەر ھەقالانی و چەند بەلگەنامەییەک، پەرتوکا (یادی ٦٠ ساڵەیی شەھیدبوونی پێشەوا و ھاوڕێیانەیی)، پێداچوونەووە : قادر وریا، چاپخانەیی رۆژھەڵات، ب.ج، ٢٠٠٧.
١٦. ....، کۆمەڵەیی ژبانی کوردستان، دەزگای چاپ و بلاوکردنەووی ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٤.
١٧. حەسەنی دانیشفەر "ھیۆر"، بارزانی لە ویژدانی رۆژھەڵاتی کوردستاندا، بەرگی یەکەم، چاپخانەیی وەزارەتی پەرورەدە، هەولێر، ٢٠٠٣.
١٨. حەمە کەریم ھەورامی، ئەدەبی منداڵانی کورد دوای راپەرین، ب ٢، بلاوکراوەیی کۆری زانیاری کوردستان، هەولێر، ٢٠٠٧.
١٩. محەمەد حەمە باقی، راپەرینی ھەمز اغای مەنگور لە بەلگەنامەیی قاجاریدا ١٨٥٤ - ١٨٨٠، دەزگای چاپ و بلاوکردنەووی ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٢.
٢٠. حسین مەدەنی، کوردستان و ئیستراتیژی دەولەتان، ب ٢، چاپخانەیی رۆژھەڵات، هەولێر، ٢٠٠٩.
٢١. خەلیلی فەتاحی قازی، کورتە میژوووی بنەمالەیی قازی لە ویلائیەتی موکری، وەرگیڕ و ئامادەکار، حەسەنی قازی، دەزگای چاپ و بلاوکردنەووی ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٩.
٢٢. رەحیمی قازی، بزووتنەووی رزگاریی نەتەواپیەتی گەلی کورد و قازی محەمەد ١٩٤١ - ١٩٤٧، دەزگای چاپ و بلاوکردنەووی ئاراس، هەولێر، ٢٠١٢.

٢٣. سادقی شهرفکهندی، کورته میژووی بزووتنهوه نهتهوایهتییهکانی کورد، وهرگیران : تهها عهتیقی، چ ٢، چاپخانهی رۆژههلات، ههولیر، ٢٠١٢.
٢٤. سهعدی عوسمان ههروتی، بزاقی رزگاربخوازی نیشتیمانی له کوردستانی رۆژههلاتدا (١٨٨٠ - ١٩٣٩ز)، بلاوکراوهی کۆری زانیاری کوردستان، ههولیر، ٢٠٠٧.
٢٥. ....، چهند لایهنیکی میژووی رامیاری و کۆمه لایهتی و ئابووری کوردستان له سهردهمی عوسمانییدا، له بلاوکراوهی ئەکادیمیای کوردی، ههولیر، ٢٠١٣.
٢٦. سهلاح محهمهد سهلیم هروری، عهبدوهرمزاق بهدرخان (١٨٦٤ - ١٩١٨) ژیان، تیکه لیبین سیاسی، خهباتا چاندی، له بلاوکراوهکانی بنکهی ژین، سلیمانی، ٢٠٠٥.
٢٧. سهید موحهمهدی سهمهدی، ژئی کاف چبوو ؟ چی دهویست ؟ وهچی ئی بهسههات ؟، مههاباد، ١٩٨١.
٢٨. سدیق بۆرهکهیی (سهفی زاده)، میژووی ویژهی کوردی، ب ١، چ ٢، چاپخانهی دهزگای ئاراس، ههولیر، ٢٠٠٨.
٢٩. سمایی ماملی، کۆماری دیموکراتی کوردستان ١١ مانگ و ٢٠ رۆژ بهختهوهیری، کۆتایی و تراژیدیای کۆمار ١٩٤٦ - ١٩٤٧، مۆزهخانهی نیشتمانی ئەمنه سوورهکه، سلیمانی، ٢٠١٣.
٣٠. سمکۆ جهباری، کۆی بهرهههه کوردییهکانی (جهباری جهباری) ی شههید و نووسهر، چاپخانهی ششان، سلیمانی، ٢٠٠٤.
٣١. سینان هاگان، کورد و بهرخودانهکانی ١٨١٧ - ١٨٦٧ له بهلگهنامهکانی ئهرشیفی عوسمانییدا، پیشهکی و پیداجوونهوه : دکتۆر جهبار قادر، وهرگیران : بهکر شوانی، بلاوکراوهی ئەکادیمیای کوردی، ههولیر، ٢٠١٢.
٣٢. صلاح شیخ شرف، هیمن و ئاوارهیی و غوربهتی، له بلاوکراوهکانی سهنتهیری لیکولینهوه و پهخشی کۆیه، ههولیر، ٢٠١٣.
٣٣. عبدالقادر دباغی، راپهرینی " کۆمهلهی " ی ژئی کاف : وهلامیک بهنامیلکهی " ژئی - کاف چ بوو ؟ "، چ ٢، ئینتشارات و تهبلیغاتی کومیتتهی ناوهندی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران، ب.ج، ١٣٦٧ ش.
٣٤. عهبدووللا زهنگهنه، سههرجهمی بهرهههه رۆژنامه نووسییهکانی شههید جهبار جهباری، له بلاوکراوهکانی سهندیکای رۆژنامه نووسانی کوردستان، ههولیر، ٢٠١٠.
٣٥. عهلاهدهدینی سهججادی، میژووی ئەدهبی کوردی، پیاچوونهوه : سهعید کههرمی، بلاوکردنهوهی کوردستان، سنه، ١٩٨٤.

٦٥. ههژاری موکریانی : سهبردهی ژیان و ون له بهرهمی ویدا، دهمزگای چاپ و بلاوکردنهوهی ئاراس، ههولیر، ٢٠١٢.

٦٦. هوگر طاهر توفیق، ئەلف و بیی کوردی به پیتی عه‌ره‌بی و لاتینی، وهرگی‌ران : نه‌ریمان عه‌بدوئلاً خو‌شناو، دهمزگای تو‌یژینه‌وه و بلاوکردنه‌وهی موکریانی، هه‌ولیر، ٢٠٠٩.

٦٧. هیمدادی حوسین، رۆژنامه‌وانی و ئەده‌بیاتی نوینی کوردی، له بلاو‌کراوه‌کانی بنکه‌ی ژین، سلیمانی، ٢٠٠٨.

٦٨. .... رۆژنامه‌وانی کوردی سه‌رده‌می کو‌ماری دی‌موکراتی کوردستان ١٩٤٣ - ١٩٤٧، دهمزگای چاپ و بلاو‌کردنه‌وهی به‌درخان، لوبنان، ٢٠٠٨.

٦٩. وریا جاف، کاروانی رۆژنامه‌گه‌ریی کوردی، چاپخانه‌ی و‌م‌زاره‌تی رۆ‌شن‌بیری، هه‌ولیر، ١٩٩٨.

٧٠. یاسین خالد حه‌سه‌ن، چه‌ند لاپه‌ره‌یه‌ک له می‌ژووی گه‌لی کورد له رۆ‌ژه‌لاتی کوردستان، ب ١، چاپخانه‌ی سیما، سلیمانی، ٢٠٠٧.

٧١. .... ، خو‌یندنه‌وه‌یه‌کی می‌ژووی فیکر و که‌سایه‌تی پێ‌شه‌وا قازی محه‌مه‌د، په‌رتوکا (یادی ٦٠ سا‌له‌ی شه‌هیدبوونی پێ‌شه‌وا و ها‌ورپییانی)، پێ‌دا‌چوونه‌وه : قادر وریا، چاپخانه‌ی رۆ‌ژه‌لات، ب.ج، ٢٠٠٧.

٧٢. .... ، کوردستانی ئی‌ران لیک‌و‌ئینه‌وه‌یه‌کی می‌ژووی له جو‌لانه‌وه‌ی رزگارخو‌ازی نه‌ته‌وه‌یی گه‌لی کورد (١٩٣٩ - ١٩٧٩)، دهمزگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلیمانی، ٢٠٠٣.

ب - په‌رتووکین عه‌ره‌بی :

١. ابن هشام، السیره النبویه، تحقیق : مصطفى الشقا و آخرون، ط٢، مجلد الثاني، ج٤، القا‌ره، ١٩٥٥.

٢. احمد عبدالکریم، الصحافه‌ الايرانیه، مدیریه‌ الاعلام العامه، بغداد، ١٩٧٢.

٣. ادور سابیلیه، ایران مستودع البارود (اسرار الثورة الاسلامیه)، ترجمه : عزالدین محمود السراج، بغداد، ١٩٨٣.

٤. أرجی روزفلت، جمهوریه‌ مها‌باد الكردیه، ترجمه : ظاهر حمد طه، مطبعه‌ الشهید جعفر، د.م، ١٩٨٨.

٥. آمال السبکی، تاریخ ایران السیاسی بین ثورتین (١٩٠٦ - ١٩٧٩)، سلسله‌ عالم المعرفه (٢٥٠)، الکویت، ١٩٩٩.

٦. برهان ابابکر یاسین، کوردستان فی سیاسة القوی العظمی ١٩٤١ - ١٩٤٧، ترجمه : هوراس، مطبعه‌ هاوار، دهوک، ٢٠٠٢.

٧. بولیفوی و جوکوف، لینیننا، دار التقدیم، موسکو، ب.ت.

٨. جرجيس فتح الله، مبحثان على هامش ثورة الشيخ عبيدالله النهري، ط ٣، دار تاراس للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠١٠.
٩. جليلي جليل، نهضة الأكراد الثقافية والقومية في نهاية القرن التاسع عشر وبداية القرن العشرين، ترجمة: باي في نازي وولاتو، رابطة كاوا للثقافة الكردية، بيروت، ١٩٨٦.
١٠. جمال خزندهار، مرشد الصحافة الكردية، مديرية الثقافة الكردية العامة، بغداد، ١٩٧٣.
١١. جمال نهبهز، الأمير الكردي مير محمد الرواندي الملقب ب "ميري كوره"، ترجمة: فخري شمس الدين سلاحشور، ط ٢، دار تاراس للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠٠٣.
١٢. جورج لنشوفسكي، الشرق الأوسط في الشؤون العالمية، ترجمة: جعفر خياط، مراجعة: محمود حسين الأمين و ابراهيم احمد السامرائي، مكتبة دار المتنبى، بغداد، ١٩٦٤.
١٣. جوناثان راندل، أمة في شقاق: دروب كردستان كما سلكتها، ترجمة: فادي حمود، ط ٢، دار النهار للنشر، بيروت، ١٩٩٩.
١٤. حربي محمد، تطور الحركة الوطنية في ايران من سنة ١٨٩٠ حتى سنة ١٩٥٣، منشورات الثورة، بغداد، ١٩٧٢.
١٥. حسن الجاف، الوجيز في تاريخ ايران: دراسة في التاريخ السياسي منذ ظهور الدولة الصفوية إلى نهاية الدولة القاجارية، ج ٣، بيت الحكمة، بغداد، ٢٠٠٥.
١٦. ديفيد مكدول، تاريخ الأكراد الحديث، ترجمة: راج آل محمد، دار الفارابي، بيروت، ٢٠٠٤.
١٧. روح الله رمضاني، سياسة ايران الخارجية ١٩٤١ - ١٩٧٣: دراسة في السياسة الخارجية للدول السائرة صوب التحديث، ترجمة: علي حسين فياض و عبدالمجيد حميد جودي، مطابع دار الشؤون الثقافية العامة، جامعة البصرة، ١٩٨٤.
١٨. روهات آلاكوم، خوييون وثورة آغري، مراجعة: شكور مصطفى، رابطة كاوا للثقافة الكردية، بيروت، ٢٠٠٠.
١٩. .... شريف باشا: السنوات العاصفة لدبلوماسية كردية، ترجمة: شكور مصطفى، دار سپريز للطباعة والنشر، دهوك، ٢٠٠٤.
٢٠. رياض الصمد، العلاقات الدولية في القرن العشرين، ج ١، ط ٢، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع، بيروت، ١٩٨٣.
٢١. سعدي عثمان هروتي، كوردستان والامبراطورية العثمانية: دراسة في تطور سياسة الهيمنة العثمانية في كوردستان ١٥١٤ - ١٨٥١ م، مؤسسة موكرياني للبحوث والنشر، دهوك، ٢٠٠٨.

٢٢. صالح محمد حسن (عزت بادي)، شريف باشا حياته ودوره السياسي (١٨٦٥ - ١٩٥١)، دار سيريز للطباعة والنشر، دهوك، ٢٠٠٥.
٢٣. صلاح محمد سليم محمود هروري، إمارة بوتان، مؤسسة موكرياني للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠٠٠.
٢٤. طاهر خلف البكاء، التطورات الداخلية في ايران ١٩٤١ - ١٩٥١، بيت الحكمة، بغداد، ٢٠٠٢.
٢٥. ف. ف. مينورسكي، الأكراد ملاحظات وانطباعات، رابطة كاوا للثقافة الكردية، بيروت، ١٩٨٧.
٢٦. عبدالرحمن قاسم، اربعون عاماً من الكفاح من اجل الحرية، ترجمة و تقديم و هوامش : عزالدين مصطفى رسول، ج ١، ط ٢، بيروت، ١٩٩٤.
٢٧. عبدالستار طاهر شريف، الجمعيات والمنظمات والاحزاب الكردية في نصف قرن ١٩٠٨ - ١٩٥٨، دار الحرية للطباعة، بغداد، ١٩٨٩.
٢٨. عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، وثائق عن الحركة القومية الكوردية التحريرية : ملاحظات تاريخية و دراسات أولية، مؤسسة موكرياني للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠٠١.
٢٩. عبدالهادي كريم سلمان، ايران في سنوات الحرب العالمية الثانية، دار الكتب للطباعة والنشر، بغداد، ١٩٨٦.
٣٠. عبد ربه إبراهيم الوائلي، تاريخ الإمارة البابانية ١٧٨٤ - ١٨٥١، دار الزمان للطباعة والنشر والتوزيع، دمشق، ٢٠٠٨.
٣١. عثمان علي، الحركة الكردية المعاصرة : دراسة تاريخية وثنائية ١٨٣٣ - ١٩٤٦، ط ٣، مكتب التفسير للنشر و الاعلان، اربيل، ٢٠١١.
٣٢. عزالدين مصطفى رسول، حول الصحافة الكردية، مطبعة دار الجاحظ، بغداد، ١٩٧٣.
٣٣. علي تتر توفيق نيروهي، الحياة السياسية في كردستان ١٩٠٨ - ١٩٢٧، ترجمة : تحسين إبراهيم الدوسكي، مراجعة : عبدالفتاح علي البوتاني، دار سيريز للطباعة والنشر، دهوك، ٢٠٠٧.
٣٤. علي محافظة، ايران بين القومية الفارسية والثورة الإسلامية، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، بيروت، ٢٠١٣.
٣٥. غانم محمد الحفو و عبدالفتاح علي البوتاني، الكورد والأحداث الوطنية في العراق خلال العهد الملكي ١٩٢١ - ١٩٥٨، دار سيريز للطباعة والنشر، دهوك، ٢٠٠٥.
٣٦. فاضل رسول، كردستان والسياسة السوفيتية في الشرق الأوسط، ترجمة : غسان نعسان، مراجعة : ماموستا جعفر، مؤسسة حمدي للطباعة والنشر، سلیمانیه، ٢٠٠٨.

٣٧. فرح صابر، محمد رضا شاه بهلوي الدكتاتورية والتحديث، مركز كردستان للدراسات الاستراتيجية، السليمانية، ٢٠١٤.
٣٨. قدري جميل باشا (زنار سلوبي)، مسألة كردستان : ٦٠ عاماً من النضال المسلح للشعب الكردي ضد العبودية، تنقيح وتقديم : عزالدين مصطفى رسول، ط٢، بيروت، ١٩٩٧.
٣٩. كريم حسامي، قافلة من شهداء كردستان ايران، ترجمة : نزار محمود، دار الحرية للطباعة، بغداد، ١٩٧٣.
٤٠. كمال مظهر احمد، دراسات في تاريخ ايران الحديث والمعاصر، الأمانة العامة للثقافة و الشباب، بغداد، ١٩٨٥.
٤١. ك. اكويف (هاكوبيان)، الكورد الكوران، ترجمة : نزار أيوب گولي، مراجعة وتقديم : عبدالفتاح علي البوتاني، مركز الدراسات الكوردية وحفظ الوثائق، دهوك، ٢٠٠٧.
٤٢. ماريانا خاروداكي، الكرد والسياسة الخارجية الأميركية : العلاقات الدولية في الشرق الأوسط منذ ١٩٤٥، ترجمة : خليل الجيوسي، دار أراس للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠١١.
٤٣. مالميسانز، القومية الكردية و د. عبدالله جودت في مطلع القرن العشرينات، ترجمة : شكور مصطفى، دار نارس للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠٠٠.
٤٤. محمد توفيق ووردي، قافلة الشهداء الأكراد في ايران و الشعوب الايرانية، مطبعة اللواء، بغداد، ١٩٧٢.
٤٥. مسعود البارزاني، البارزاني والحركة التحررية الكردية انتفاضة بارزان الاولى (١٩٣١ - ١٩٣٢)، كردستان، ١٩٨٦.
٤٦. ميجرسون (ميرزا غلام حسين شيرازي)، رحلة متنكر الى بلاد مابين النهرين و كردستان، ترجمة : فؤاد جميل، ج ١، مطابع الجمهورية، بغداد، ١٩٧٠.
٤٧. ميهفان محمد حسين رشيد البامرني، سياسة الاتحاد السوفيتي تجاه الحركة القومية الكوردية التحررية في كوردستان الجنوبية (١٩٤٥ - ١٩٦٨)، مؤسسة موكرياني للبحوث والنشر، أربيل، ٢٠٠٨.
٤٨. ف. ف مينورسكي، الأكراد ملاحظات وانطباعات، ترجمة : معروف خزندهار، رابطة كاوا للثقافة الكردية، بيروت، ١٩٨٧.
٤٩. نزار أيوب حسن الغولي، العلاقات الايرانية - السوفيتية ١٩٣٩ - ١٩٤٧، مطبوعات الاكاديمية الكوردية، أربيل، ٢٠٠٩.
٥٠. هاشم يحيى الملاح، الوسيط في السيرة النبوية والخلافة الراشدة، دار ابن الاثير للطباعة والنشر، الموصل، ٢٠٠٥.

٥١. ه. ا. ل. فشر، تاريخ أوروبا في العصر الحديث (١٧٨٩ - ١٩٥٠)، تعريب: أحمد نجيب هاشم و
وديع الضبع، ط ٥، دار المعارف بمصر، د. م، د. ت.
٥٢. هوزان سليمان ميرخان الدوسكي، جمهورية كوردستان ٢٢ كانون الثاني ١٩٤٦ - ١٧
كانون الأول ١٩٤٦ : دراسة تاريخية - سياسية، دار سيريز للطباعة والنشر، دهوك، ٢٠٠٥.
٥٣. هوگر طاهر توفيق، دور الصحافة الكوردية في تطوير الوعي القومي الكوردي ١٨٩٨ - ١٩١٨،
دار سيريز للطباعة والنشر، دهوك، ٢٠٠٤.
٥٤. ....، قومية بلا عنوان : أسباب عدم قيام دولة كوردية من حركة الشيخ
عبيدالله النهري حتى نهاية مشكلة الموصل ١٨٨٠ - ١٩٢٥، مؤسسة موكرياني للبحوث
والنشر، أربيل، ٢٠٠٦.
٥٥. ....، الكرد والمسألة الأرمنية ١٨٧٧ - ١٩٢٠، دار اراس للطباعة والنشر، أربيل،
٢٠١٢.
٥٦. وديع جويده، الحركة القومية الكردية نشأتها وتطورها، ترجمة : مجموعة من المترجمين،
إشراف و تدقيق : غازي برو، دار اراس للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠١٣.
٥٧. وزيرى أشو، دوسية البارزاني في محفظة ستالين الفولاذية، ترجمة و تقديم : إسماعيل
حصاف، مؤسسة موكرياني للبحوث والنشر، هولير، ٢٠٠٨.
٥٨. وليام ايغلتن الابن، جمهورية مهباد : جمهورية ١٩٤٦ الكردية، ترجمة وتعليق، جرجيس فتح
الله، دار اراس للطباعة والنشر، أربيل، ٢٠١٢.
٥٩. ويلسون ناتانيل هاول، الكورد و الاتحاد السوفيتي، ترجمة : ضياء الدين المرعب، مراجعة :
فؤاد حمه خورشيد و فائزة رشيد جمعة، مطبعة أيلاف، بغداد، ٢٠٠٦.

ج- پهرتووكين فارسي:

١. ابراهيم افخمى، تاريخ فرهنگ و ادب موكریان مهباد و سردشت و اشنوويه، جلد اول و دوم،
بى. جا، ١٩٧٣.
٢. باقر عاقلی، شرح حال رجال سياسى و نظامى معاصر ايران، جلد اول، تهران، نشر گفتار با
همكارى نشر علم، ١٣٨٠ ه. ش.
٣. جعفر مهدى نيا، زندگى سياسى قوام السلطنه، انتشارات گلديس، تهران، ١٣٧٨ ش.
٤. حاميد گوهرى، جمهورى كردستان ١٩٤٦/١٢/١٧ - ١٩٤٦/١/٢٢، ترجمه : حسن ماورانى،
اربيل، ٢٠١٣.
٥. سيد محمد صمدى، نگاهى به تاريخ مهباد، نشر رهرو، تبريز، ١٣٧٣.

۶. محمد ترکمان، اسرار قتل رزم آرا، خدمات فرهنگی رسا، تهران، ۱۳۷۰ ش.
۷. محمد تمدن، اوضاع ایران در جنگ اول یا تاریخ رضائیه، کتابفروشی اسلامیه، رضائیه - ارومیه، ۱۳۵۰.
۸. محمد معین، فرهنگ معین، ج ۲، موسسه و انتشارات امیر کبیر، تهران، ۱۳۷۵.

د- بهرتووکین ئینگلیزی:

1. Robert Eccleshall and Graham Walker, BIOGRAPHICAL DICTIONARY OF BRITISH PRIME MINISTERS, London, 1998.

شه‌شه‌مین : فه‌کۆلینین به‌لأفکری :

أ- فه‌کۆلینین بزمانی کوردی :

۱. ئارکیبۆلد بولۆک رووزفیلت، کۆمارا کوردان ل مه‌هابادی، گۆفارا واته، ژماره (۵)، هه‌ولیر، ۲۰۱۰.
۲. ئازاد عوبید سالح، فه‌ره‌ه‌نگی روژنامه‌نووسانی کۆچ کردووی کورد، گۆفارا روژنامه‌فانی، ژماره (۳)، هه‌ولیر، ۲۰۰۰.
۳. ئاسۆ لاله، حسن قزلیجی : سه‌رنووسه‌ری گۆفاری "هه‌لأه"، روژنامه کوردستان، ژماره (۲۵۷)، ۱۹۹۸.
۴. ....، صدیق انجیری آذر، روژنامه‌ی کوردستان، ژماره (۲۵۷)، ۱۹۹۸.
۵. ئەحمەد باوەڕ، عیراق - ئێران لە چوار چێوه‌ی په‌یوه‌ندی نیوان ولاته زله‌یزه‌کاندا و کاریگه‌ریی له‌سه‌ر دۆزی کورد (۱۹۴۳ - ۱۹۴۵)، گۆفارا دۆسی ئێران، ژماره (۱۵)، سلێمانی، ئەیلوولی ۲۰۰۹.
۶. ئەحمەدی شه‌ریفی، سه‌رنووسه‌ری روژنامه و گۆفاری کوردستان (۱۲۸۲ - ۱۳۵۸ هه‌تاوی)، گۆفارا روژنامه‌نووس، ژماره (۴)، هه‌ولیر، ۲۰۰۵.
۷. ئیدریس عه‌بدوولأ مسته‌فا، گروگالی مندالانی کورد : بېشه‌نگه گۆفاری دنیای روژنامه‌گه‌ریی مندالان، گۆفارا روژنامه‌فانی، ژماره (۱۱ - ۱۲)، هه‌ولیر، ۲۰۰۳.
۸. تاهیر حاجی میرخان، چۆنیه‌تی دامه‌زراندنی (کۆمه‌له‌ی ژک) و دهرکردنی گۆفاری (نیشتمان)، گۆفارا خه‌باتی قوتابیان، ژماره (۴۰)، ۲۰۰۰، هه‌ولیر.
۹. جه‌عفر حوسین پوور (هیدی) "حه‌سه‌ن قازی"، چوارده به‌لگه‌نامه‌ی حکوومه‌تی میللی کوردستان له مه‌هاباد، گۆفاری ژین، ژماره (۲)، سالی دووهم، سلێمانی، ۲۰۱۰.

۱۰. جوتیار حاجی توفیق، کتیبی : "رۆژنامه نووسی کوردی سەردەمی کۆماری دیمۆکراتی کوردستان ۱۹۴۲ - ۱۹۴۷" راستکردنەوی هەندیک لە هەلەکانی، گوڤارا رۆژنامه نووس، ژمارە (۵)، هەولێر، ۲۰۰۵.
۱۱. ح. ماوەرانی، رۆژنامه گەری کوردی لە کوردستانی رۆژھەلات، گوڤارا ھاوار، ژمارە (۵)، ئەمانیا، ۱۹۹۹.
۱۲. ھەمە سەلح فەرھادی، رۆژنامه نووسی منداڵان لە کوردستاندا، گوڤارا رۆژنامەقانی، ژمارە (۲)، هەولێر، ۲۰۰۰.
۱۳. دانەرێ نەدیار، بیرەمەری دوو رۆژنامە نووسی ئێرانی لەمەر کۆماری کوردستان (۱۹۴۶)، ومەرگیان : ئەنومەری سوڵتانی، گوڤارا گزینگ، ژمارە (۲۴)، سوید، ھاوینی ۱۹۹۹.
۱۴. رەفیق سەلح ئەحمەد، ئیندیگیسی رۆژنامەوانی نەینیی کوردی تا ۱۴ ی تەموزی ۱۹۵۸، بەشی یەكەم، گوڤارا رۆژنامە نووس، ژمارە (۱)، هەولێر، ۲۰۰۴.
۱۵. سازیان تائب سەلح، رۆژنامە گەری لە رۆژھەلاتی کوردستان چاپەمەنی سەردەمی کۆماری تا رۆژنامەکانی ئاشتی و رۆژھەلات، گوڤارا رۆژنامە نووس، ژمارە (۷)، هەولێر، ۲۰۰۶.
۱۶. سەدیق سەلح، رۆژنامە ی "کوردستان" مەھاباد، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ (۱۹۴۶)، گوڤارا رۆژنامە نووس، ژمارە (۱۱)، هەولێر، ۲۰۰۷.
۱۷. شادمان مەلا ھەسەن، رۆژنامە ی "کوردستان" ئۆرگانی کۆمیتە ی ناوەندی ھیزی دیمۆکراتی کوردستانی ئێران، گوڤارا رۆژنامە نووس، ژمارە (۴)، هەولێر، ۲۰۰۵.
۱۸. گوڤار و رۆژنامەکان، گوڤارا رۆژی نوێ، ژمارە (۱۰)، سلیمانی، ۱۹۶۱.
۱۹. ع. زو رەفیق سەلح ئەحمەد، رابەری رۆژنامە نووسی کوردی، گوڤارا رۆژنامەقانی، ژمارە (۱۱ - ۱۲)، هەولێر، ۲۰۰۳.
۲۰. عبدالجلیل صالح، کۆمارا کوردستانی " ۲۲ کانوینا دووی سالا ۱۹۴۶"، گوڤارا مەتین، ژمارە (۱۶۰)، خولە، ۴، دھوک، ۲۰۰۷.
۲۱. عبدالوھاب تالەبانی، گوڤاری کوردستان : لاپەرەیک لە میژووی رۆژنامە نووسی کوردیمان لە کوردستانی ئێران، گوڤارا رۆشنبیری نوێ، ژمارە (۱۰۵)، بغداد، ۱۹۷۹.
۲۲. عەلی کەریمی، رۆژنامە ی "کوردستان" ی سەردەمی جەھووری کوردستان لە مەھاباد ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ ی ھەتاوی (۱۹۴۶)، گوڤارا رۆژنامە نووس، ژمارە (۱۱)، هەولێر، ۲۰۰۷.
۲۳. قارەمان ھەیدەر ھەمان، رۆلی کوردە عێراقییەکان لە کۆماری کوردستان ۱۹۴۶ز، گوڤارا میژوو، ژمارە (۲۸)، سالی ھەوتەم، هەولێر، ۲۰۱۳.

٢٤. كاكشار ئورهمار، "ههقیهیشین ب داییکا كورد مینا قازی ره خه مخورا بندهستی و ههژاریا گه ئی كورد"، هاڤیبون (گوقارا)، ژماره (١٠)، پشكا ئیكى، بهرلین، ٢٠٠٢.
٢٥. كهمال غه مبار، ئاومردانه وهیه کی خیرا له رۆژنامه نووسی مندا لانی كورد، ژماره (١٥٦)، ههولیر، ٢٠٠١.
٢٦. كورمانج حه کی، دهولته تی كۆماری كوردستان (١٩٤٦ - ١٩٤٧) دهره زهیه ك، ومركییران : ئاسۆس محهمه د مه لا قادر، گوقارا كاروان، ژماره (١٧٢)، ههولیر، ٢٠٠٣.
٢٧. مامه ند رۆژه لات، په یوه ندییه كانی كورد ئازمربایجان هه ره شه كان، دمره ته كان، گوقارا دۆسی ئیران، ژماره (٥)، سلیمانی، شوباتی ٢٠٠٧.
٢٨. مه حمود مه لا عزمه، با بۆچوونه شیواو و هه له كان راست بکهینه وه، گوقارا گزینگ، ژماره (١٤)، سوید، زستانی ١٩٩٧.
٢٩. پیشه وا له سه رده می سه رۆك كۆماردا، گوقارا رابوون، ژماره (٢)، سوید، ١٩٩١.
٣٠. قازی محهمه د له ناو رووناکی میژوودا، گوقارا مامۆستای كورد، ژماره (٢٤ و ٢٥)، سوید، زستان و به هاری ١٩٩٥.
٣١. محهمه دی شاپه سه ند، رۆژنامه ی كوردستانی نوی، ژماره (١١٩)، ١٩٩٤.
٣٢. مسته فا مه عروفی، باسیك سه باره ت به رۆژنامه نووسی كوردی له كوردستانی ئیران، گوقارا كاروان، ژماره (١٢٠)، ههولیر، ٢٠٠٠.
٣٣. گوقارا و رۆژنامه كانی كوردستانی ئیران، رۆژنامه ی كوردستان، ژماره (٢٥٧)، ١٩٩٨.
٣٤. موحه مه د حه سه ن پور، دامه زرانندی كۆمه له ی " ژ، ك " و چه ند راستیه ك، گوقارا كاروان، ژماره (١٦٠)، ههولیر، ٢٠٠١.
٣٥. نه وزاد عه لی ئه حمه د، دهولته مه ند كردنی بابه تی رۆژنامه گه ربی كوردی له كوردستانی ئیراندا سه ده ی بیسته م، گوقارا رۆژنامه نووس، ژماره (٤)، ههولیر، ٢٠٠٥.
٣٦. هانا، مامۆستا محهمه دی شاپه سه ندی : پیته چن و نووسه ری رۆژنامه و گوقاره كانی سه رده می كۆماری كوردستان، رۆژنامه ی كوردستان، ژماره (٢٥٧)، ١٩٩٨.
٣٧. هیمداد حوسین به كر، حه فته نامه ی كوهستان : لاپه ره یه کی كه م ناسراو له میژووی ئه ده ب و رۆژنامه نووسی كوردیدا، گوقاری سه نته ری برایه تی، ژماره (٥)، ههولیر، ١٩٩٨.
٣٨. دهره زهیه ك بۆ رۆژنامه وانیه ی كوردی - فارسی و چه ند سه ره قه له میك، گوقارا كاروان، ژماره (١٧٠)، ههولیر، ٢٠٠٣.

٩. مؤلف مجهول، جمهورية كوردستان ١٩٤٦ - ١٩٤٧، ترجمة : فؤاد قادر، مجلة گولان العربي، العدد (٧٧)، أربيل، ٢٠٠٢.
١٠. ناظم يونس عثمان، البارزانيون و جمهورية كوردستان : دراسة في ضوء الوثائق العراقية غير المنشورة، مجلة جامعة دهوك، المجلد (١٣)، العدد (١)، دهوك، ٢٠١٠.
١١. هوگر طاهر توفيق، الشيخ عبدالقادر النهري ١٨٥١ - ١٩٢٥ الواجهة السياسية الكردية الأولى في استانبول في الربع الأول من القرن العشرين، مجلة جامعة زاخو، المجلد (١)، العدد (١)، ٢٠١٣.

حفتهمين : بهرتووكين نهسكلويديا:

١. عبدالوهاب الكيالي وآخرون، موسوعة السياسة، الأجزاء (١، ٢، ٣، ٥)، ط ٢، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، دار الهدى، بيروت، ١٩٩٠.

فهرستا كهسايهتي و زاراڤ و جهان

جھ

بھرتانیا، ۱۱، ۴۳، ۱۲۰، ۱۳۱، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲،
۱۸۳، ۱۸۴، ۱۹۷، ۱۹۹، ۲۰۳، ۲۰۵، ۲۶۰، ۳۳۳

بۆکان، ۹۵، ۱۱۹

تھبریز، ۱۹، ۲۸، ۴۵، ۶۰، ۶۵، ۷۰، ۱۱۲، ۱۳۶، ۱۳۷،

۱۳۹، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۵۰، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸،

۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۵، ۱۹۱، ۱۹۳، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۳۵،

۲۷۲، ۲۷۴

جلالی، ۸۲، ۸۷

خوی، ۳۷، ۶۲، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۹۲، ۱۰۶، ۱۱۹، ۱۵۷،

۲۵۷

رضائیہ، ۴۲، ۸۲، ۳۲۸

روژھلاتا کوردستان، ۹، ۱۰، ۲۳، ۲۴، ۲۶، ۲۹،

۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۵۹، ۶۳، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۷۷، ۷۹،

۸۱، ۱۱۹، ۲۰۰

سەردەشت، ۸۲، ۹۱، ۱۱۴، ۱۴۲، ۱۴۶، ۱۴۸، ۱۵۱،

۱۹۰

سەقق، ۷۶، ۸۲، ۹۱، ۱۱۲، ۱۱۴، ۱۳۷، ۱۴۱، ۱۴۳،

۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۸۷،

۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱

سندوس، ۸۲، ۱۰۱

شاپور، ۸۲، ۲۲۴

شنو، ۶۹، ۸۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۱۰۱، ۱۱۴، ۱۱۹، ۱۵۹،

۱۶۰، ۱۶۱، ۲۳۰، ۲۴۷، ۲۶۶

قرمئی، ۸۲، ۸۷

کۆمارا کوردستان، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۲۹، ۳۲، ۳۳،

۳۴، ۳۵، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۹، ۵۹، ۶۰، ۶۳، ۶۵، ۶۷،

۶۸، ۷۰، ۷۴، ۷۶، ۷۹، ۸۴، ۸۷، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۵،

۹۹، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۹، ۱۱۲، ۱۱۹، ۱۲۷، ۱۳۱،

۱۳۳، ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۴۵، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۶، ۱۶۱،

۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴،

۱۷۷، ۱۷۹، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۸، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۷،

۲۰۹، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳،

۲۲۴، ۲۳۰، ۲۳۲، ۲۳۵، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۱، ۲۴۳،

۲۴۴، ۲۴۷، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۳۰۱، ۳۰۹، ۳۳۳،

۳۳۴

ماکو، ۸۲، ۸۷، ۹۱، ۲۵۷

مەھاباد، ۱۲، ۱۳، ۲۰، ۲۱، ۲۴، ۲۵، ۲۸، ۳۱، ۳۲، ۳۳،

۳۴، ۳۶، ۳۷، ۴۱، ۴۲، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۹، ۵۱، ۵۲،

۵۳، ۵۴، ۶۰، ۶۲، ۶۳، ۷۴، ۷۸، ۸۰، ۸۴، ۸۵، ۸۶،

۸۷، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۵، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۳،

۱۰۴، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۲،

۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۳۷،

۱۴۴، ۱۴۵، ۱۵۱، ۱۵۳، ۱۵۶، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۴،

۱۸۸، ۱۹۰، ۱۹۲، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲،

۲۱۴، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۵، ۲۲۸، ۲۳۱، ۲۳۳،

۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴،

۲۴۵، ۲۵۷، ۲۶۲، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۸، ۲۷۱، ۲۷۲،

۲۷۴، ۲۸۱، ۲۸۳، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۲۰،

۳۲۲، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۱

نەغەدە، ۹۲، ۹۵، ۱۰۱، ۱۱۴، ۱۱۹، ۲۲۳، ۲۷۷

ئازمیریجان، ۳۷، ۵۹، ۷۸، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۳، ۱۴۴،

۱۴۶، ۱۴۷، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸،

۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶،

۱۶۷، ۱۶۸، ۱۷۰، ۱۸۶، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶،

۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۵۱، ۲۶۹، ۲۷۲، ۳۱۱، ۳۱۸،

۳۳۰

ئەمریکا، ۱۱، ۱۱۰، ۱۳۱، ۱۷۲، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱،

۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۹۹، ۲۰۳، ۳۳۳

١٥٩، ١٩٨، ٢١١، ٢١٣، ٢١٤، ٢١٥، ٢١٦، ٢١٩،
 ٢٢٠، ٢٢٢، ٢٢٥، ٢٣٤، ٢٣٦، ٢٤٤، ٢٧٥، ٢٨١،
 ٢٨٢، ٢٩٤، ٢٩٨، ٢٩٩، ٣٠٠، ٣١١، ٣٣٣
 حزبا ديموكراتيا ژنين كوردستان، ١١، ٢٠٧،
 ٢٣٩، ٢٤٠، ٢٤١، ٢٤٢، ٢٤٣، ٢٤٦، ٢٨٢، ٣٠٥،
 ٣٣٤، ٣١١
 حزبا نازاديخوازا كوردستان، ٢٤
 حكومهتا تههراني، ١٠، ١١، ٧٠، ١٣١، ١٣٣، ١٣٤،
 ١٣٦، ١٣٨، ١٣٩، ١٤٠، ١٤١، ١٥١، ١٦٠، ١٦٤،
 ١٦٥، ١٧٠، ١٧٢، ١٨٥، ٢٠٩، ٣١٠، ٣٣٣
 حكومهتا نازمربايجاني، ١١، ١٣١، ١٥٤، ١٥٥، ١٥٧،
 ١٦٣، ٣٣٣
 دياري كوومهلهي ژيكاف بو لاواني كورد، ٢٦
 روز ژميري كوومهله، ٢٦
 روزا كورد و شهقا عهجهم، ٢٢
 روزناما كوردستان، ٣، ٤، ٥، ٩، ١٠، ١١، ١٢، ١٣،
 ١٥، ٢٧، ٣٤، ٣٩، ٤٧، ٥٢، ٥٣، ٥٥، ٥٧، ٥٩، ٦٠،
 ٦١، ٦٢، ٦٣، ٦٤، ٦٥، ٦٦، ٦٨، ٦٩، ٧٠، ٧٢، ٧٣،
 ٧٤، ٧٥، ٧٦، ٧٩، ٨٠، ٨١، ٨٢، ٨٣، ٨٥، ٨٦، ٨٧،
 ٨٨، ٨٩، ٩١، ٩٢، ٩٤، ٩٥، ٩٧، ٩٨، ٩٩، ١٠٠، ١٠١،
 ١٠٣، ١٠٤، ١٠٥، ١٠٦، ١٠٧، ١٠٨، ١١٠، ١١١،
 ١١٢، ١١٣، ١١٤، ١١٥، ١١٦، ١١٧، ١١٨، ١١٩،
 ١٢٢، ١٢٣، ١٢٤، ١٢٥، ١٢٦، ١٢٧، ١٢٨، ١٢٩،
 ١٣٠، ١٣١، ١٣٣، ١٣٤، ١٣٦، ١٣٧، ١٣٨، ١٤١،
 ١٤٢، ١٤٣، ١٤٥، ١٤٦، ١٤٧، ١٤٨، ١٥٠، ١٥٢،
 ١٥٣، ١٥٤، ١٥٥، ١٥٧، ١٥٨، ١٥٩، ١٦٠، ١٦١،
 ١٦٢، ١٦٣، ١٦٤، ١٦٥، ١٦٦، ١٦٧، ١٦٨، ١٦٩،
 ١٧٠، ١٧١، ١٧٢، ١٧٣، ١٧٤، ١٧٥، ١٧٧، ١٧٩،
 ١٨٠، ١٨١، ١٨٢، ١٨٣، ١٨٤، ١٨٥، ١٨٦، ١٨٧،
 ١٨٨، ١٨٩، ١٩٠، ١٩١، ١٩٢، ١٩٣، ١٩٤، ١٩٥،
 ١٩٦، ١٩٧، ١٩٨، ١٩٩، ٢٠٠، ٢٠١، ٢٠٢، ٢٠٣،
 ٢٠٤، ٢٠٥، ٢٠٧، ٢٠٩، ٢١٠، ٢١١، ٢١٢، ٢١٣،
 ٢١٤، ٢١٥، ٢١٧، ٢١٨، ٢١٩، ٢٢٠، ٢٢١، ٢٢٢

٢٠، ٢١، ٤١، ٤٢، ٩٩، ١١٤، ١١٩، ١٣٦، ١٣٧،
 ١٥٧، ١٦٢، ١٦٥، ٢٥٦، ٢٥٧
 ئيران، ٣، ٤، ٥، ٩، ١٢، ١٣، ١٩، ٢٥، ٢٩، ٣٠، ٣٢، ٣٣،
 ٤٠، ٤٢، ٤٣، ٤٤، ٤٥، ٤٦، ٤٧، ٤٨، ٤٩، ٥١، ٥٢،
 ٥٩، ٦٠، ٦٧، ٦٨، ٧٠، ٧٦، ٧٨، ٨١، ٨٢، ٩٠، ١٠٣،
 ١٠٥، ١١١، ١١٤، ١١٥، ١١٩، ١٢٠، ١٢١، ١٢٧،
 ١٣٦، ١٣٨، ١٤٠، ١٤٢، ١٤٥، ١٥٠، ١٥٣، ١٥٤،
 ١٥٦، ١٥٧، ١٦٣، ١٦٤، ١٦٦، ١٦٧، ١٦٩، ١٧٠،
 ١٧٢، ١٧٩، ١٨٠، ١٨٣، ١٨٧، ١٩٠، ١٩٣، ١٩٤،
 ١٩٧، ١٩٨، ٢٠٢، ٢٠٣، ٢٥٧، ٢٦٢، ٢٦٦، ٢٦٨،
 ٢٧٥، ٢٧٧، ٢٨٥، ٣١٥، ٣١٦، ٣١٩، ٣٢٠، ٣٢١،
 ٣٢٢، ٣٢٣، ٣٢٨، ٣٢٩، ٣٣٠
 ئيكةتيا سوقيهت، ٤٣، ٥٩، ١٦٩، ١٧٠، ١٧١، ١٧٢،
 ١٧٤، ١٧٥، ١٧٦، ١٧٧، ١٧٩، ١٨٠، ١٨١، ١٨٢،
 ١٨٣، ١٩١، ١٩٣، ١٩٧، ١٩٩، ٢٠١، ٢٠٢، ٢٠٣،
 ٢١١، ٢١٢، ٢١٣، ٢٣٥، ٢٣٧، ٢٤٣، ٢٧٧، ١٠، ١١،
 ٣٣، ٧٧، ١٠١، ١٢٧، ١٣١، ١٦٦، ١٦٩، ١٧٠، ١٧٥،
 ١٨٣، ٣٣٣

زاراڤين سياسي و كارگيري

پيشهوار، ٥٩، ٦٧، ٦٩، ٨٠، ٨٣، ٨٤، ٨٧، ٩٤، ١٠٠،
 ١٠١، ١٠٦، ١٠٧، ١٠٨، ١٢٥، ١٢٩، ١٣٠، ١٣٥،
 ١٤٧، ١٥١، ١٦٢، ١٦٦، ١٦٧، ١٧٤، ١٨٦، ١٨٧،
 ١٩٢، ٢١٢، ٢٢٤، ٢٢٥، ٢٢٧، ٢٣٥، ٢٣٧، ٢٤٣،
 ٢٤٤، ٢٤٦، ٣١٦، ٣١٩، ٣٢٢، ٣٢٣، ٣٣٠
 جهژنا سهريهخويي، ٥٧، ٨٧، ٩٠، ٢٤١، ٣٣٣
 حزبا ديموكراتي كوردستان، ٣، ٤، ٥، ٩، ١٠،
 ١١، ١٢، ١٣، ١٥، ٣٢، ٣٣، ٣٤، ٣٥، ٤٩، ٥٤، ٥٧،
 ٦٢، ٦٤، ٧٠، ٧٧، ٧٨، ٧٩، ٨٠، ٨١، ٨٢، ٨٣، ٨٤،
 ٨٥، ٨٦، ٨٧، ٨٨، ٨٩، ٩٠، ٩١، ٩٢، ٩٤، ٩٧، ٩٩،
 ١٠٣، ١٠٦، ١٠٧، ١١٢، ١٢٠، ١٢١، ١٢٢، ١٤٠

کەسایەتی

(قەوام السلطنە، ١٦٧، ١٧٢، ١٨٠)

١. کەبرای عظیمی، ١٠٠، ٢٣٠، ٢٤٠، ٢٤٤، ٢٤٥، ٢٤٦، ٢٤٧، ٢٨٢

ابراهیم ابراهیمیان، ٨٧، ٨٢

ابن الاثیر، ٢٧٣، ٣٢٦

ابن الحاجب، ٢٦٢، ٢٦٣

بابا ظاهر عریان، ٢٦٩

جەعفەر باقرۆف، ١٦٩

جەعفەر پێشەوهری، ١٥٤، ١٥٦، ١٥٧، ١٥٩، ١٦٤، ١٦٧، ١٩٣

جەعفەر سولتان هه‌ورامان، ٢٤

جعفر آغای شکاک، ٧٠

ح قزنجی، ٦٨

حاجی سید بابا شیخ، ١٠٠، ٢٤٨

حاجی سید عبدالله طه زاده، ٢٢٧

حەسەنی قزنجی، ٣٥

حەمە رمشید خان، ٢٤، ٨٥، ٦٧

حمزە آغای مەنگور، ٧٠

خجیجەهی مجدی، ٧١، ٢٤٤

خدیجەهی بابا سوری، ١٠٠، ٢٤٤

خوشەوی خەلیل، ١٥٠، ١٩١

خیرالله عەبدولکەریم، ١٥٢

دلشاد رەسوولی، ٣٩، ١٧٤، ٢٠٠

رەزم ئارا، ١٤٠، ١٤٣، ١٤٤، ١٤٧، ١٤٨، ١٥٣، ١٨٦، ١٨٨، ١٩٠

رحیم لشکری، ٢١٦، ٢٢٣

رزا شاھ پەهلەوی، ١٠، ٢٣، ٢٤، ٤٣، ٦٩، ٧٠، ١٠٣

١٣٤

رشید عزیززی، ١٠١

زێرو بەک، ٩٤، ٩٦، ٩٨، ١٥٥

ساق (اسحق)، ٢٦٣

٢٢٣، ٢٢٤، ٢٢٥، ٢٢٦، ٢٢٨، ٢٢٩، ٢٣٠، ٢٣١

٢٣٢، ٢٣٣، ٢٣٤، ٢٣٥، ٢٣٦، ٢٣٧، ٢٣٩، ٢٤٠

٢٤١، ٢٤٢، ٢٤٣، ٢٤٤، ٢٤٥، ٢٤٦، ٢٤٧، ٢٤٨

٢٤٩، ٢٥٠، ٢٥١، ٢٥٢، ٢٥٣، ٢٥٤، ٢٥٥، ٢٥٦

٢٥٧، ٢٥٨، ٢٦٠، ٢٦١، ٢٦٢، ٢٦٣، ٢٦٤، ٢٦٥

٢٦٦، ٢٦٧، ٢٦٨، ٢٦٩، ٢٧٠، ٢٧١، ٢٧٢، ٢٧٣

٢٧٤، ٢٧٥، ٢٧٦، ٢٧٧، ٢٧٨، ٢٧٩، ٢٨٠، ٢٨١

٢٨٢، ٢٨٣، ٢٨٤، ٢٨٥، ٢٨٦، ٢٨٧، ٢٨٨، ٢٨٩

٢٩٠، ٢٩١، ٢٩٢، ٢٩٣، ٢٩٤، ٢٩٧، ٣٠٤، ٣٠٦

٣٠٩، ٣١٠، ٣١١، ٣١٥، ٣٣٣، ٣٣٤

روژناما نامە هفتگی کوهستان، ١٣

زانست، ٣٧، ٣٩، ٧٨، ١٠٥، ١٧٠، ١٧١، ٢٢٦، ٢٤٣

٢٤٥، ٢٤٧، ٢٦٢، ٢٦٤، ٢٦٧، ٣٠٩

گروگائی مندالانی کورد، ٣٧، ٣٨، ٥٤، ٥٥، ٣١٥

گوڤار و روژناما هاواری نیشتمان، ١٣، ٣٠٩

گوڤارا کوردستان، ١٣، ١٤، ٢٠، ٣٣، ٤١، ٥٢، ٨٨، ٩٥، ١١٢، ٢٣٢، ٣٠٩

گوڤارا نیشتمان، ١٣، ٢٨، ٤٨، ٤٩

گوڤارا هاواری کورد، ١٣، ٣٠٩

گوڤارا هه‌لاله، ١٣، ٣٥، ٣٠٩

قاراوا، ١٤١، ١٤٣، ١٤٤، ١٨٧، ١٨٨

قوتابخانا خسرووی، ٦٢

کۆمه‌لا (J.K)، ٢٦، ٣٢

کۆمه‌لا خێرخوازا کوردی، ٢٤

کۆمه‌له‌ی ژیانه‌وه‌ی کوردستان، ٢٥، ٤٧، ٣١٩

ئالایی کوردستان، ٩٠، ١٠٧، ١٢٥، ١٢٦، ١٧٧، ٣١٠، ٣٣٣

ئاله‌کۆک، ٢٧، ١٢١، ٣١٦

یالتا، ١٧١، ١٨١، ١٩٩

ئاوات، ٣١، ٣٢، ٤٩، ٢٧٢، ٣٠٩

ئه‌تلانتیک، ٧٧، ١٢٠، ١٧١، ١٧٢، ١٧٣، ١٨١

۱۰۶، ۱۰۵، ۱۰۴، ۱۰۳، ۱۰۰، ۹۹، ۹۵، ۹۴، ۹۳، ۹۱
 ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۸، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰
 ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۷، ۱۴۹
 ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۳، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۰
 ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰
 ۱۷۴، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۹۰، ۱۹۲، ۱۹۴، ۲۱۰، ۲۱۲
 ۲۱۴، ۲۱۷، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۳۰
 ۲۳۱، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۷، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۷، ۲۴۸
 ۲۷۹، ۲۸۳، ۲۹۲، ۳۰۴، ۳۱۰، ۳۱۶، ۳۱۹، ۳۲۳
 ۳۳۰، ۳۳۳
 قاسم آغای ایلخانی زاده، ۲۷۸، ۲۲۹، ۲۲۷، ۹۲
 قاسم حجازی، ۷۲
 قاضی علی، ۲۶۸، ۲۶۷
 قهدری بهگ جهمیل پاشا، ۲۷۴
 قهره‌نی ناغای مامه‌ش، ۱۳۷، ۱۳۶، ۱۳۵
 ئینین، ۱۷۴، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۲۰۲
 مه‌حمود خان دزئی، ۲۴
 مه‌زمری بله زاده، ۱۰۰، ۲۴۵، ۲۴۷
 مه‌لا جامی، ۲۶۲
 مه‌لا حسن ابن عثمانی، ۲۶۶
 مه‌لا حسین مجدی، ۲۳۴، ۲۸۱
 مه‌لا خه‌لیل، ۴۵، ۲۴
 مه‌لا خه‌لیلی مه‌نگور، ۶۷
 مه‌لا عبدالله بیرمباب (انی عبدالله)، ۲۶۴
 مه‌لا علی قزلجی تورجانی، ۲۶۱
 مه‌لا مصطفی، ۸۴
 محهمه‌د رزا په‌هله‌وی، ۴۶، ۲۵
 محهمه‌د شاپه‌سه‌ندی، ۲۹، ۳۱، ۴۹
 محهمه‌د نانه‌وازاده، ۷۹، ۱۲۲، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲
 ۱۹۲
 محهمه‌د ئه‌مین معینی، ۲۰۹، ۲۷۶
 محهمه‌دی ته‌مه‌دون، ۲۱، ۴۲
 محمد حسین خان سیف قاضی، ۷۱، ۹۶

سه‌دیق ئه‌نجیری ئازم، ۳۶، ۵۳
 سه‌مه‌ند سیامه‌ندوف، ۱۷۵، ۱۷۶، ۲۰۱
 سه‌ید محهمه‌دی حه‌میدی، ۳۳
 ستالین، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۴
 ۳۲۷
 سمکو شکاک، ۲۰، ۲۱، ۱۱۷، ۱۲۶
 سید عبدالقادر گیلانی، ۷۲
 سید محمد طه زاده، ۷۱
 سیف القضا، ۲۶۸، ۲۶۹
 شیخ بابا سعید، ۲۶۹
 شیخ سه‌عید پیران، ۶۷، ۲۷۵
 شیخ مه‌حمود حه‌فید، ۶۷
 شیخ معروفی نودی، ۲۶۵
 صدیق حیدری، ۸۴
 عبدالقادر فتاحی قاضی، ۷۲
 عبدالقادر مدرسی، ۹۱
 عه‌بدوئرهمان زه‌بیحی، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۹، ۴۶، ۴۹
 ۳۲۱
 عه‌بدوئرهمان به‌درخان، ۲۰، ۴۰، ۳۲۰
 عه‌زیز زه‌ندی، ۲۴، ۴۵
 عه‌قید به‌کر حه‌ویزی، ۱۵۱
 عه‌لی قازی، ۳۷
 عه‌زت عبده‌زه‌زیز، ۱۴۳، ۱۴۴
 عه‌شرت عظیمی، ۱۰۰، ۲۴۴
 عصمت قاضی، ۹۹، ۲۴۴
 علی خسروی، ۹۱، ۹۵، ۲۲۳، ۲۳۶
 غنی خسروی، ۶۲، ۸۴
 فتاحی قاضی، ۲۱۴، ۲۴۷، ۲۷۴
 فقیه طیران، ۲۶۹
 قادر مدرسی، ۸۳، ۲۱۵، ۶۰
 قازی محهمه‌د خضری، ۱۵۹
 قازی محهمه‌د، ۱۱، ۳۳، ۳۷، ۵۷، ۵۹، ۶۵، ۶۷، ۶۹
 ۷۰، ۷۳، ۷۶، ۷۷، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۹۰

محمد مبالغی، ۱۰۱
محمد نانهوازاده، ۹۱
مستهفا خوشناو، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۲
مستهفا کهمال، ۱۰، ۲۴، ۲۵۸، ۲۶۰
مظفر فیروز، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۹۶
ملا خضری نالی، ۲۷۰
مولانا خالد کوردی شارمزوری، ۲۶۶، ۲۹۱
میرحاج ئەحمەد، ۱۴۹، ۱۵۲، ۱۹۱، ۲۷۹
میرزا رحیم لەشکری، ۹۱
مینا خانم، ۹۹، ۱۰۰، ۲۳۹، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴
۲۴۵، ۲۸۲، ۲۸۳
مینورسکی، ۲۱، ۲۹۰
ههژان، ۲۶، ۳۰، ۴۷، ۵۰، ۶۰، ۹۱، ۹۲، ۱۱۷، ۱۷۱
۱۷۲، ۱۷۴، ۲۱۴، ۲۲۴، ۲۲۹، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۹۳
۳۱۷، ۳۲۲
هێمن
، ۲۷، ۲۸، ۴۹، ۶۰، ۱۱۳، ۱۵۰، ۱۶۱، ۲۹۲، ۳۱۷، ۳۲۰
ویلما صیادیان، ۹۹
ئیسماعیل ئەردەلەن، ۳۰، ۴۹

ناقهروك

پيشهكى ۷

پشكا ئىكى

- ۱۷ . . . . . روژنامه گهريا كوردى ل روژه لاتی كوردستانى دناقبهرا سالين ۱۹۰۸ - ۱۹۴۶
- ۱۹ . . . . . تهورى ئىكى: دهستپىكا روژنامه گهريا كوردى ل روژه لاتی كوردستان ۱۹۰۸ - ۱۹۲۲
- ۲۵ . . . . . تهورى دووى: روژنامه گهريا كوردى ل ئيرانى دناقبهرا سالين ۱۹۴۲ - ۱۹۴۶

پشكا دووى

- ۵۷ . . . . . دمركهفتنا روژناما كوردستان و دنگوباسين دامه زاندا كۆمارى
- ۵۹ . . . . . تهورى ئىكى: دمركهفتنا روژناما كوردستان
- ۶۴ . . . . . تهورى دووى: ئارمانجا روژناما كوردستان
- ۷۷ . . . . . تهورى سىي: دنگه هانا چالاكيين حزبا ديموكراتى كوردستان د روژنامى دا
- ۹۰ . . . . . تهورى چوارى: بلند كرنا ئالايى كوردستان و جهزنا سه ربه خويى
- ۱۰۳ . . . . . تهورى پينجى: روژناما كوردستان و سه روكى كۆمارى قازى محهمه د.

پشكا سىي

- ۱۳۱ . . . . . هه لويستى روژناما كوردستان ژ پهيوه نديين دمره كى يين كۆمارى
- ۱۳۳ . . . . . تهورى ئىكى: پهيوه نديين كۆمارا كوردستان دگه ل حكومه تا ته هرائى
- ۱۵۴ . . . . . تهورى دووى: پهيوه نديين كۆمارا كوردستان دگه ل حكومه تا نازمه ربايجانى
- ۱۶۹ . . . . . تهورى سىي: هه لويستى روژناما كوردستان ژ ئيكه تيا سوقيه تى
- ۱۷۹ . . . . . تهورى چوارى: هه لويستى روژناما كوردستان ژ به ريتانيا و ئه مريكا

پشکا چواری

۲۰۷	. . . . .	رۆژناما کوردستان و کار و چالاکیین ئابووری و رموشهنبیری و نافخوویی
۲۰۹	. . . . .	تەومری ئیککی: ئابووریا کۆمارا کوردستان د بهرپه‌ریین رۆژنامی دا .
۲۲۲	. . . . .	تەومری دووی: بواری فییکرنی و رموشهنبیری کوردی یا گشتی .
۲۳۹	. . . . .	تەومری سیی: حزبا دیموکراتیا ژنن کوردستان
۲۴۹	. . . . .	تەومری چواری: میژووویا کوردستان و نافدارین کورد .
۲۹۵	. . . . .	پاشبه‌ند .
۳۰۷	. . . . .	ئه‌نجام
۳۱۳	. . . . .	ژیدمر
۳۳۳	. . . . .	فهرستا که‌سایه‌تی و زاراڤ و جهان

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخو بۆ قەسە کۆلینین کوردی

تەق پەرتووکه

رۆژناما کوردستان (زمانحالی
حزبا دیموکراتی کوردستان) د
میژوو یا رۆژنامه قانیا کوردی دا
جهه کی دیار و ژیهه کی بهرچاق
ههیه، جوداهیا قی رۆژنامی تهوه
ئیکه مین رۆژناما کوردیه ل
سه ر پارچه کا کوردستان یا
سه ریه خو هاتیه دمریخستن و
به لاق کرن و تیدا باسی روودانین
وی سه رده می چ یین ناقخویی یان
دهر کی دکهت، ههروه سا قی
رۆژنامی شیایه ههستی نه تهوه می
له ده ق ملله تی کورد ل رۆژهه لاتا
کوردستان بهرز بکهت، و د
ماوی (۱۱) هه یشتین
حوکمرانیا کوردی شیایه
ببیته خودیکا راسته قینه یا وی
دهمی و ژیده ره کی راست و
دروست بو خوانده قانین کورد.

محمد عباس حمید

ل سال ۱۹۸۷ ل ده قهرا دمرکاری ل باژی ریی زاخو ژ
دایک بوویه.

ل سال ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ خواندنا خو ه یا ئاماده می ل
ئاماده یا زاخو یا کوران ل باژی ریی زاخو ب دوماهییک
هینایه.

ل سال ۲۰۱۰-۲۰۱۱ باومرناما به کالوریوسی ل پشکا
میژوو، کولیژا پهروهردی، زانکویا زاخو
بدهستقه هینایه.

ل سال ۲۰۱۵ باومرناما ماسته ری ل پشکا میژوو،
فاکولتیا زانستین مرو قابه تی، زانکویا زاخو،
بدهستقه هینایه.

تها ژی ل پشکا زانستین کومه لایه تی، کولیژا
پهروهردا بنیات، زانکویا زاخو ماموستایه.

9 789922 908182 >

© مافی چاپی یی پاراستیه بو
سەنتەری زاخو بۆ قەسە کۆلینین کوردی

zcks@uoz.edu.krd +964 (0) 751 536 1550
Iraq-Kurdistan Region, Zakho- Univesity of Zakho

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخو بۆ قەسە کۆلینین کوردی